

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегледати примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕГЛЕДАТИ ТРЕБА СВАКИ
Уредништво „Звезде“
Козарска улица бр. 10.

ОПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Редовно не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
Козарска улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИЈ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИЈ.

У З О Р У

Када зора разгалује густи крила ноћи црне,
Када сунце светлим плаштом црну земљу

Када славују из сјаја луга стане песму да

Када лахор лако лангириво

Када се мисли...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Када се...

Што залива шарно цвеће; ил' птицама

Или сунцу кад ослане румен вране

Или лишћу кад трепери, ил' лахору кад

Шта ће најпре у уху ти занесено да забруји:

Ил' пастирска слатка вруда, ил' певачи

Или цркви, или птици

Ил' се...

Када се...

Ил' зелене траве, ил' кад пастир на

Па уз вруду песму лије, а окодо стаје пасе,

Или оне танке јеле пта, или шуму

Ил' кад гледнеш где је пусто, оно немо

Што поносно стоји вечно, што се врхом

До века да гледаш, брале, наслада би то

Природа је лилна, красна, вечно ће нам бити

Кад на круни адем сија, па не можеш

Тако исто блиста сјајем и природа

Или цркви, или птици

Или сунцу кад ослане румен вране

Или лишћу кад трепери, ил' лахору кад

Шта ће најпре у уху ти занесено да забруји:

НАШ БОЖИЋ

— Борислав Станковић —

Море, какав сан? Недеља ево има како се не спава. Те Божић дошао до Скопља, сад је у Билаци, па у Прешену, и све ближе, ближе к нама. На веригама осушени враница већ се троше. Ципеле се „наалчама“, минтан од јумбасе и шајкача од војничких шињера, оданом је готово и чека ме. Ено их где поређани једно до другог стоје на сандуку. Нарочито ципеле, оне ми никако не дају мира. Жуте се, пакле потпетице и мирише илн ђон. Чим оде мајка на пазар, затворим собу и облачим се у ново. Шетам по соби и загледам се, да видим какав ћу изгледати на Божић. А Божић? Ехеј! Није ово Божић. Ово је нешто што мирише на оман и сух, босиљак више иконе! Сада ме и мајка већ не грди ко сломим што год, а камо ли да бије, јер „лошо“ је пред Божић. Чак ме друкше и гледа. Не како мајка, већ некако друкше...

— Или да „тргујеш“ шаље ме у чаршију да покупујем ситнице за кућу. Па и не бројећи даје ми новца.

Одем. Браћам се. Завалио сам се од занежљаја и пакета и... је дућанија наређао у то и за... одмах... кукур не...

...се друго... А она? Недеља како не седа да руча... ли вечера. Цела је кућа на њој. Нико воде да јој допече, а камо ли шта помогне. Расгрла се од посла. Кукони јој изишли, шалваре се смале. Учкур отпасао, кошуља се види. Сваког часа завежује бошчу која после одма... пада, јер или узине олабане, или попуцају од... сагибања. Погрбавила од старости, а иде, ради.

Засукала рукаве, руке јој умрване, око ноштију која јој попуцала од силна прања. Нема када палуче или нануле да обује већ онако, у неким старим, искрпљеним чарапама иде и гаца по блату и мокроти што је свуда по кући. На полици сјаје се саани, уза зид прилепљене софре и тепсије, да се што пре оcede, жуте се, и од них цуре млазени вреле воде од које се још диже пара. Полица, врата, прагови и ћерчива прозорска све је то орибано, влажно, жуто и наквашено врелом водом. Цела кућа мирише на чистину, влагу и опраност. Па и она сама, откуда ли јој толико снаге? Ради, а као да не послује. Не осећа умор. Већ једнако, истина не брзо, али полако, дурашно, клатећи се, и сва унесена у посао, ради од рана јутра до мркла мрака.

Па поред тога мора и око мене да је. Да ми не да да се омрсим или од меса што пристављено крља у лонцима око велике ватре при огњишту; или од колача што, тек сада извађени из пећи,

и покривени чаршаном, омекути, тако леп, при-
мамљив мирис шире по соби где су склоњени.

— Немој, чело, одбија ме благо и некако, стидљиво, као бојећи се да ме не уреди... Немој нана је за тебе све то. За кога другог... Ене, Божић је већ дошао у Текију.

— Код кога у Текију — питам ја разрога-
чено — да идем, да га видим? И потрчим.

— Не, не — зауставља ме — Немош да га видиш. Крпе се сад он. Сутра ћеш да га видиш. Доћи ће и код нас.

И долази, али како?

Нано моја слатка! Зора пуца, дан се дани. Праггија одјекује и потреса прозоре. Са улице допире оштар бат нових ципела, и јака шкрипа њихова. Више моје главе до јастука поређане хаљине и преобука од којих ме запахиња мирис на чистину и ново. Испод иконе пупкара кандило, мирис од тамјана собу пуну. А соба топла, орибана, меко намештена и укутана... А ти си у кујни; кроза сан чујем те како послујеш уно-
сиш корито, бакрач топле воде. Онда, долазиш к мени, откриваш ме, подиђаш твоје кошцате, смежуране руке пола ме и онако солишаво; угре-
јана араваном сном, дижеш ме из... и уан-
ман у крило... ме...

— Ајде сине, устан...

домаћине моје...

А при тој речи „домаћине“ набрана, топла уста задрхте и се
врло обрад.

Моје снаге. А звона звоне! Е

тихо, из далека, као своим
стране брује, колебају се. Ка-
ришу опајани ђилими у соби.
Са улице разабиру се већ гла-
квоз прозоре и ломи се са
чираку. Облачиш ме. Али
велико. Ципеле за два прст-
чак и са „пач“ница“ од

— Није, није... Још
ми велики. Ја колики си

И раширивши руке,
ме колики сам. И да бих
ми очев, свилен, мор-пој-
ми у недра, видиш ланац
ми лепше и истакнутије
мећеш ти китку, стару,
диша која ми до испод у-
ме. Даш свећу, босиљак,
пије испраћаш ме, и једнак
гледаш ме и поправљаш од-
кад изиђем на улицу, поме-
ја видим твоју главу где вир-
ме, прати...

Да је други празник, ја би
на турско гробље да гледам к
праггије, него ли у цркву. Али

то ми ни на ум не пада. Са рукама у цеповима у појасу свећа увијена у марамици укочен у новим хаљинама и стегнут новом јаком кошуље идем ја слушајући задовољно како ми дупарају нове ципеле и како шушти и криши се нова басма на минтану.

Чаршија закрчена. Из свих улица излазе и стичу се у њу Нарочито стари. Увијени у дугим, постављеним колијама и подгрбљени иду полако. Из ципела помаљају им се ноге у белим чарапама. Око врата беле се исплетене јакс „колири“. А на главама им велике, топле шубаре чији ободи одударају од скора, на кратко ошишаним њиховим главама. Сваки, с обе стране води по неколико унуцића пази да се које не одвоји, изгуби и ућуткује их кад се посвађају међу се.

Још из далека замирише тамајан. Изнад цркве ледуја се круг светлости од свећа, таини кров цркве и штрче крстови њени. Чује се тиха песма. Очи ми се васене од мора младеца толиких поштаних свећа што је око цркве припаљено. А она, црква, у сред тих младеца помешаних с димом који се вију око ње лижући камене зидове њене, онако широка и велика, јасно одудара од модрина сванућа. Још с краја улице скидам капу, добро је угурам у непра да ми је не би ко навукао. Идем у цркву. Звезда што се прогутао до порте и врата Црквених. Свада свет једно до другог, припињено, аглушено, са свешом у руци, гологлаво и сваки час кретећи се и понављајући молитве или песме што допиру из цркве. А унутра, у њој, само се виде главе људске, између них светлуцају пламени свећа од којих се дим полако, вијугаво диже, стапа и губи међу сводовима. Спробу се сјаји иконостас, по њему змирикају запаљена кандила а више њега, као звезде трепћу и продиру одово, упале свеће око Распећа. На амвону, окренут леђима овамо, к нама, улазу, стоји ђакон с уздигнутом десном руком, главом упртом више двери и чита, не, него пева на сав глас јектенија!... Светлост бледа, помешана с димом од свећа и тамајаном све обавија, а кроз њу, као из дубине, с пеница, наизменце полази и диже се горе, горе песма:

„Рождество Твоје Христе Боже наш!“ Па једва ако се изгуби у једи авона и прангија што једнако на пољу гурају те се сиранута и гола земља потреса.

(свршиће се)

П О Р У К А

— Хајно —

„Дворанине, устај хитно,
„Јаши свога Дора;
„Јаши пољем, шумом, све до
„Краљ-Дукиана двора.

„И ту питај коњушара:

„Од краљевих кћери,

„Која ли је лепотица

„Што се данас вери?“

„Каже ли ти „Црнојка је“

„Тад се жури јако;

„Ако каже: „Плавојка је“

„Враћај се полако“.

„Тад још сврати до ужара,

„Узми уже, плати,

„И полако у ћутану,

„Дома ми се врати“.

Војислав Јовановић.

ДВА ВОДЕНА ЦВЕТА

— Серпије Нормански — Сима. —

I

— Шта, нар ви опет учите?

— Учим, Њуша, али ћу одмах престати...

— И опет тај гнусни Хорације? Како вам се већ не досади?

Ала сте ви, Њуша, нешто Зар, у опште, м поједна да се досади? Чујте га само, како пита: „Како то младићу, Пиро, поправљаш русе косе, ти, тако пр а тако новотно одевена?“

— Њи, Пира! Хај! да је каква Лидија, или Г гарита, — то би још и било нешто лепо! Или Ксенија, ах, како је то лепо име: Ксенија! — Ја бих тако волеха кад бих могла да будем Ксенија! Ана, — то је тако одвратно, тако обично нешто!

— Ја опет волим: Ана, „Амута, Њуша“, — то је тако лепо име!

— А због чега вам је мило то име?

— Због тога, што је оно ваше, због тога га тако и волим.

— Ви, Серпије, нагледа ми, као да хоћете да заскате? То је сад опет нешто ново од вас. Да ли сте и то из Хорација научили? —

— Ах, оставите Хорација, Њуша! Што ме једите само? — И Серпије баца уверено на траву маху књижицу у старом повезу од коже.

— Због тога се и једим, што вечито читате, кад год бих да с вама идем у шетњу. Нисам ли још јуче рекла, да ћу доћи данас, да идемо на језеро? Други би то са нестрпљењем очекивао час, када ћу доћи а вас не може човек од књиге да одвоји. Ено, Коља Ивцић, — он увек сам дође по мене; а вама је милија Хорације, него ја. Ја могу и ниш...

— Ах, Њуша, ала сте на крај срца! За што да идете? Зар не знате, како вас љубим?

— „Des phrases, des phrases, cher monsieur“, као што вели тетка Каћа. Мислите ли, да вам верујем? Ко воли,

тај не каша цело јутро над књигом! Јер, ја већ знам како и други уме да воли! Васја је Ђељки цему целциту а мисли ноћ престојао под књигом, да само дочека моју другарицу Рудневу, кад пође у гимназију. Ту је чак и тнеус добио! А ја сам због вас ишла целу врсту, преко корола, сусрела једнога страшног, риђег, нахереног на једну страну мужика и неку голему псину; а ви се- ште, као да ништа није било, седите и преживате некоег Хорација! Него, да идемо! Гледајте само, како је лепо време! Ваши, чини ми се, још спавају, неће нас ни опазити.

Сервожа погледа око себе, и дубоко удахну. Јутро беше истински лепо, јулијско рано сунце светлило је меком светлошћу. По трави беше понала роса, а старе, гранате брве у врту, с неком немој радношћу, блантаху својом јасно зеленим лишћем. Трошка клупа, утврђена у дебелима бреза, изрезана и ишарана иницијалима и натписима, мирисала је на сирове глине. У хлатовини беше покладно. Мека и зеленкаста светлост некако је угуљачла прте рбуна и дрвећа, а слабуљави и витка слика Ђушине, са великим плавим очима, које су пркосно гледале испод дуге плаве косе, изгледала је као каква фантастична сенка. Сервожа је ћутећи посматрао лепушкато девојче, не дижући се са клупе.

— Што не устајете? Ух, баш сте прави медвед! Мојмо једном! Или ви можда нећете да изете?

— Причеквајмо још мало, Ђуша! Горе ће бити на сунцу. Тако нећете бити тако топли, као овде...

— Е, молим вас! А зар сам ја... она јектно махну главом. — Добро што вас није чула моја тителница! Она вели, да дечаки не треба да праве импликације девојчицама.

— Нису то комплименти, Ђуша! Наскочите се само на дебло, као што сте стојали. Ви сте сад, у тој вишој белој халини, бледи као права бреза. Знате, Ђуша, мучно ми је рећи, али, кад вас нема, ја онда ваода само о вама мислим. Онда сте ми увек само ни пред очима, у тој белој халини, са том кинином на глави. Ви као изиланите из тустог бреза, као нека њихова нифа. У митологији их зову дријдама... И ја онда дуго приседим овде, гледајући вас тако, као ваода, бледу са полузатвореним очима. И не знам шта сте, јесте ли дрво, или девојка? Ја вас могу да видим тако само овде, са ове клупе. За то сам ја и назвао вилињском клупом, а ову брезу— Ђушину дрво. А чим изиђем на светлост, на сунце, онда вас више не видим, па ми је тешко, тешко...

И Сервожа затвори у пола своје плаве очи, а његово бледо, слабуљаво лице застиде се за часак.

Ђушин се веома допадао томе, што јој причаше њен пријатељ. Она је потпуно осећала своју жалост над њиме, и није се слагала с тим, што јој је говорио. У својој четрнаестој години она изгледала много старија него он у шеснаестој.

— Ви мислите да вам ја баш све верујем, — рече она, смењеш се кокетно. — Немојте мислити да сам ја толико глупа, па да верујем у равне бајке и у видје. Као да ја, бајки, не знам да, у опште, и нема вила, а ваши пријатељи, то су — глупости. Истину рећи, Коља Ивцину,

ма да му је тек четрнаест година, изгледа много старији и разборитији од вас.

— Ама, због чега ви то мени све о Кољи причате? Али, да! Коља ана лепо да игра, окретан је. Коља лепо говори енглески, а ја, ја сам медвед, тром, неокретан, разбиз са једном кад вас и чашу... Мислите ли да мени није било криво, кад сам разбио чашу, и кад сте се сви, онако грохотом, смејали? Држите ли да мени није било тешко, кад сам видео да се и Коља смеје, и кад сте ви целога вечера играли с њиме, а ја сам морао да играм са Мис-Елом, која вичито подижује и игра као чапља? — Та ваља баш не као чапља! Извините, и немојте вређати моју учитељицу! Чапља! А ви сте, онда, пацов! Ви сте јаж!...

— Опростите, Ђуша, ја нисам хтео да вређам Мис-Елу. Мени је само жао, што сте били онако неправедни према мени... — И Сервожи, после ових речи, грунуше сузе. — Ја не могу да волим тога Ивцину, јер он је неваљало, он вас, верујте, не воли, он се само смеје...

— Та, ви га не волите од онда, од како сте се оно потукли, и кад вас је нађачао!...

— Нађачао! Није него још нешто! А зар ви не знате због чега ме је нађачао? Кад не знате, онда немојте говорити... — продужи дечак са све већим огорчењем.

— Због тога, што сте га напали, што сте му се смејали!

— Није због тога, већ, што је о вама непристојно говорио. Мислите људи не говоре тако што...

— А шта је говорио? Шта?

— Нећу да кажем! Помислите ко год да волим још и сплетке да волим

Ђуша хитро приђе к њему, узне га на руку и лукаво-питалући погледа му у очи.

— Но, драги Сервоже, решите ми право, шта је, управо, говорио тај одвратни Коља? Ја вас молим да ми кажете, та ви сте тако добри!

Сервожа се отргну од ње и рече више на страну:

— Рекао је да само кад би он захтео, ја би га с места пољубила. Он је то говорио пред свима: и пред Мањом, и пред Миле Анелом, и пред Александром Александровном. Само ми је вааарно да вам све припоказам, — и у гласу његовог гласа се разабрати кајање и пражарење самога себе.

Ђуша испусти Сервожину руку, исправи се, порумене у лицу и рече срдито:

— Дакле он отворено говори, да само кад би он захтео, ја бих га одмах пољубила?... Гадни лажов и халисавца! А ви? Ви сте то одмах поверовали? Ви мислите да сам ја така, да бих ја свакога пољубила? Је хте? У осталом, ја знам шта ви о мени мислите! Ви држите да бих ја свакога, ко само уме лепо да игра и да говори енглески, пољубила? Врло лепо! И ви још смете рећи да ме љубите! Пхх, ала сте гадни! Ја сад идем, и више вам ништа, ништа, нећу доћи...

П, ша пође брзим корацима правце вратима од врта. Сервожа појури за њом.

— Ђуша! Драга, слатка Ђуша! Немојте се срдити! Та зар ме нисте сами нагодили, да говорим о том одвратном, мрском Ивцину? Ви знате, да ја нисам хтео...

— Ако хоћете, ја ћу га убити... то јест, не ћу га баш убити, ама ћу учинити с њиме, што год заповедите...

— Шта би учинили, да чујем? Изазиваи би га на двојбо, шта ли? Ви, неле, не умете ни да нишаните!

— Како, не умете? А да ко је убио оног Јастреба, што је сад, испуњен, код вас? Ко га је убио? Ваљда није Коља?

(наставите се)

ФОТОГРАФИЈА У ТРЕНУТКУ

пјеса Ф. де Флора (de Fleury)

(с француског)

I

Као се међу озбиљним људима говорило о савременим проналасцима и чудесном примјењивању науке, Жак Бофран, леп, смећ млад човек са физиономијом у неколико већма насмешеном, него ли што би приличио професору математике, позван да каже, који проналазак човечијег духа од држи за најкориснији, поче да се смеје.

— Шта! рече, Ви се усуђујете казати, да су најкориснији данашњи проналасци паре, експлозивне материје, електричност! Као да је то каква дивота путовања тако брзо, да не можеш да уживаш лепу околину, говорити на телефону са неким, коме ни нос не видиш, или праћати се ногама без икакве уследности, који те је угодно ни сам не знаш откуд! Овамо сте паметни људи, а овамо говорите сва кошта!

Докле ова парадокс младаг професора изазиваоше лоше прикривени осмех на уснама осталих пријатеља, Жак Бофран, не пунтајући да му упадају у реч, настави:

— Дакако! Проналасци врезе само у толико, у колико нам непосредно припадају добро. Зато се мени чини да су асурне наше жалозице и проклетви ваши топови. У осталом ја могу да хвалим само један модеран проналазак, који заслужује хвалу са сваке стране, науку, која је уједино и уметност...

— И то је?

— Фотографија.

Сви прислуша у смех. Али Бофран код свега тога остаде хладнокран. Онда са неочекиваним спокојством настави млади професор:

— Да, фотографија, која ништа не вређа, а многи-ма је корисна, која у синовљивој соби оживљава црте мртвих родитеља, бесамртне као и успомене на њих, који даје утеху за одсуство љубљених створова и којој нај-после ја имам да захвалим, што сам се оженио.

II

Настаде велика, равновална тишина.

— Дакле! узме опет реч Жак Бофран. Чим су се по-јавили, ја сам купио један апарат за тренутне фотогра-фије, махко већи од часовника будилика, лак и наручан.

Такав апарат сасвим лако можете да склоните под па-зуку, испод кнупта. Кад год нам је воља, ви тек откпо-чате пуче и што се гол деси пред објективом, то је изишло на таблица за све векове. Колико сам пута до-водно у ужас људе, који су ме видели први пут, кад сам им показвао њихову слику, мерну природну, без усиљености, који миђамо на фотографијама изнесеним у атељеју! Колико пута оправдао сам се против порица-ња љака, који су се жалили на неправду, показујући њихове фотографије у оном тренутку, кад су тамаз из-макнули руком да се на ме бацие лептицом од картије. Али да се вратим на моју женидбу.

Тамаз сам у Амбразу почео стоје професороване и имао сам мали стан на првом спрату. Спрућу наше куће широка златна фирма означавала је канцеларију господина Прадуса, нотарија, салашњег мога таста. Изнад канцеларије био је прозор господинове собе, у којој је он радио тамаз спрућу мога прозора; на тај начин мо-гао сам и преко широке улице да добро видим све што бива у мога суседа, као да је у мене. Да, већ први дан угледао сам тамо нешто: негову кћер госпођицу Вален-тину; ишла је тамо амо по кући, вршећи све што треба за кућу — јер господин Праду био је улов — оживља-јући својим сребрним смеком и својом искреном весе-лошћу ону тужну кућу, асеслошћу заиста лутком — не замерите овом понегирку моје жене — у светлој слави својих осамнаест лета. Њена прва појава била је ме удар грома, онај удар грома, који психофизи не пунтају само за то, што га никад нису остали.

...којога час! показала ми се та...
...убав, онако...
...непрестану муку. Господин Праду био је...
...богат, а ја сам спреам негових дуката имао само моје
...мршаве дипломе и још вршавију годишњу плату. Елем
...сам се увио у своју тиху убав, као у какву светињу,
...задовољавајући се тужним погледима, тијна навина обо-
...жавања госпођице Валентине.

Једанпут ми дође на ум смета помисао; да је фо-тографисању тренутним апаратом без немога знања да јој имам бар слику. Донесох свој мали апарат на про-пор и у часу, неопажен фотографисах своју убаву суседа тамаз кад је нагрлила свог оца. Укратко, за ме-сец дана имао сам оригиналну галерију, прави музеј од слика моје миле.

Са њом притардише се на мојим таблицама и не-кодику лица, која су с њом говорила, или која су ра-дили у кабинету њеног оца тамаз у часу моје опера-ције, и ја сам врло често преартно моје листове у по-таји, срећам и тужан у исти мах, у оној драгоцејој збир-ци, у којој ми је моја суседа појединачно лена била с лица и с поноса, тужна или весела.

Једнога дана не издох госпођицу Валентину; до-нао сам, да је болесна. Онда идуће недеље дође чак до мене нова новост, озбиљна у својим последицама. Господин Праду био је или је већ требао да буде упро-пашћен банкером сумњиве часности, за кога је он добар стајао а који је све изгубио у несрећним шпекулаци-јама. Чак се говорило и о могућности личне оптужбе, Паница је прво имала доћи пред грађански суд.

Пријавио сам се, да бих смео бити присутан.

Господин Праду био је тужан, веома брижан, ипак се на лицу му могаше читати невиност и племенитост. Са мучним страхом очекивао сам браниоца оца госпође Валентине. Ствар се сводила на ове речи: Банкар је поверио велику бобију артија од вредности господину Прадусу и тврдио је, да му их овај није вратио. Против тога тврдио је господин Праду, да му их је вратио из руке у руку у свој кабинету, али банкар Микеро порицао је ту посету. Доказа није било, госпођица Валентина била је болесна, а њено сведочанство као кхери пред судом не би важило.

Расправа се већ свршила, на сву прилику биће осуђен господин Праду, кад се његов противник окрену публици са триумфујућим погледом. Одмах сам познао то лице, често сам виђао, јали где? Појмио сам, да је то врло важно питање.

Уједанпут ми блуче пред очима. Ова прилика била је на једној од оних многих тренутних фотографија, које сам узхватио из кабинета мога суседа а са мога прозора. Е дакле, господин Микеро ипак је долазио нотарију...? Да, ту посету, коју он пориче, он је учинио и суд мора то дознати.

Прихватио браниоца господина Прадуса, у две речи рекох му цалу ствар и после десет минута стојао сам задуван пред судијом с једном фотографијом.

Није можно било врати се, наслањајући се једном руком на подицу од прозора, господин Праду даваоше господину Микеру заматљив картон...

...ко ћете погодити крај? Суд одгоди пресуду у м... прећи ради упорности, јер... Микеро... показав пете правди. Оно вече позва господин Праду свога заштитника на вечеру.

Госпођица Валентина, још болесна, још лепша у својој оздрављеничкој бледоци, полети према ме.

„Ви сте сачували мом оцу имање и што је више, част“, рече стискајући ми руке, „ништа, зацело ништа неће вам моћи довољно показати нашу захвалност.“

„Ипак моћи ће“, уплахот јој у реч, „ипак!“

Те омамо, те омамо, ја вукох господина Прадуса у његов кабинет. Ту ми испричах тајну њихових фотографија, моју љубав и моје наде... Да довршим: После два месеца дана госпођица Валентина и ја били смо муж и жена.

III.

Жак Вофран умукну и мирним погледом посматраше своје удивљене пријатеље.

— Ето вам, заврши говор, како фотографија гради бракове...

— Тренутне! допуни један од присутних.

ДЕЦЕМБАРСКА НОЋ

Алфред де Мисе

Кад сам био ђаче и једно вече седео сам у мирној сали, ва мој сто дође и седе једно сирото дете, обучено у црнину, које је лично на ме, као да ми је рођени брат.

Његово лице било је тужно и лепо. Према светлости моје лампе, поче он читати из моје отворене књиге. Наскони лице на моју руку и оста тако до зоре, замисљен, нежно осмеђујући се.

Кад сам скоро ктео да навршим петнаесту годину, ишао сам лагана корака кроз неку шуму, траву газићи. Под засекан једног дрвета дође и седе младић, обучен у црнину, који је лично на мене, као да ми је рођени брат.

Ја га упитах за пут. Он је драго лиру у једној руци, а у другој киту ливљих ружа. Пријатељски ми се јави и у пола се окренуши, покаже ми прстом један брежуљак.

Једнога дана сам у соби, у доба када се верује у љубав, седео сам и оплакивао пријател. Ватри дође и седе један странац, обучен у црнину, лично је на мене, као да ми је рођени брат.

Био је тужан и забринут: једном је руком показивао на небо, а у другој држао мач. Изгледао је, као да и он пати од мог јада; и он пусти један узвух само, па га нестале као сам да мину.

У доба, кад је човек весела, једнога дана на неком ручку подигао сам чашу, да напијем здравицу. Дође и седе према мени гост, обучен у црнину а лично је на мене као да ми је брат.

Он збаци испод свог огртача неку хаљину од пурпуре, сву у дрнцима, и са главе узвинулу мурту. Његова сува рука тражила је моју, а моја чаша, додирнув његову, рабаи се у мојој нејакој руци.

После годину дана, била је ноћ, кнекао сам крај смртна одра свога оца, који је издисао. Постели приступи једно сироче и седе крај његових ногу. Оно беше обучено

у црнину, лично је на ме, као да ми је брат.

Очи су ми биле окупане у сузама, изгледао је као анђео туге и имао је венац од трава на глави. Његова лира лежала је разлупана на поду, пурпур је имао боју крви, а мач му је био забоден у грудима.

Сећам се врло добро, да сам га увиђао у сличном тренутку свога живота и да сам увек познао ово чудно привлачење анђела или демона.

Кад сам доцније, већ уморен од патње, да бих живео или свршио, ктео да одем из Француске, нестрпљив да одем што пре, да путујем и тражим траг од наде;

У Пиви, у подножју Апенина, у Колоњи, према Рајни. У Ници на окомку долина, У Флорнции, у старим замцима, усред Алпа;

У Ђенови, под лимуновима; у Венецију под зеленим јабукама, у Тавру, на Атлантику, у Венецији на страшном Лиду, где долази да умре на трави једнога гроба и бледо јадранско море;

Свауда, где сам под овим пространим небом умарао очи и срце своје, које је још крваво било од вечите ране. Свауда, где ме је хрома досада, вукући мој умор за собом, проводила.

Свуда где сам, непрестано, изнемогао услед жеља за непознатим светом, пратио сенку мојих снова. Свуда, где не живећи, виђах оно што сам већ видео, лице човече и његово лажи;

Свуда где, дуж путева, заривах лице у руке своје и плаках као жена, свуда где сам, као овца, која оставља своју вуњу по трњацима, осетио како ми се откида од душе моје;

Свуда где сам хтео да заспим; свуда где сам хтео да умрем; свуда, где сам хтео да станем на земљу, — На сваком месту, долази је и седао један несрећник, обучен у црнину, који је лично на мене, као да ми је рођени брат.

Ко си дакле ти, кога у овом животу, виђам увек на свом путу? Не могу да верујем по твојој тузи, да си моја ала судбина. Твој љупки осмех има и сувише стрпљена. А све твоје много сажалења; И гледећи те, волим промисао. Твоја туга, као да је сестра мојој патњи, она личи на пријатељство.

Ко си дакле ти? — Ти ниси мој добри анђео, никад ме ниси обрадовао. Ти гледаш моју патњу (и то је чудновато!) И гледаш ме како трпим. Већ двадесет година како идем мојим путем, а ја ти не анан имена. Ко си дакле? Ја ли те је Бог послао? Ти се смешиш на мене не делећи моје радости. А жалиш ме, не топећи ме!

Оног вечера још појави ми се. То је било једне тужне ноћи. Ветар је беснио, ударао о моје прозоре, а ја бежах агурен на мојој постели, где сам гледао једно драго место, које је још топло од вредог полуноца. И мислио сам, како жена заборавља, и осетих, како се један део мог живота, полагано цепа.

Скупљао сам јучерања писма, косу, остатке љубави. Цела ми је прошлост шапутала у ушима њене вечно заклетве од једног дана. Посматрао сам те свете реликвије од којих ми је рука дрхтала. Сузе срца, што су срце чуле и које очи, што су их исплакале, неће познати сутра дан.

Увио сам у једно парче груба платна ове остатке срећних дана. И говорих: оно што траје вечно то је правим косе. Као какав глумац у дубоком мору, губио сам се у толиком забору и са сваке стране окретах се оплакујући, сам, удаљен од људских очију, своју бедну сакривену љубав.

Ставио сам црни печат, на то трошно и драго благо. Хтео сам да га вратим, и не верујући још, и плачући још сам сумњао. Ах! слаба жена, горда бундо! И против себе саме, ти неш се сећати! Зашто Боже мој врати своје мисли? Зашто тај плач, то грло стегнуто, ово жепање, да ме ниси љубила?

Да, ти чемиш, ти патниш и плачеш; али је двоја химера међу нама. Ах! добро, збогом! Ви ћете бројати часове, који ће ме растављати од вас.

Путујте, путујте, и у том жедећем срцу, носите задовољну гордост. Ја осећам да је још моје срце младо и живо, и још ће моћи доста болова наћи места, поред овога, који сте ми ви нанели.

Идите, идите. Бесмртна природа није хтела све да нам да. Ах! бедно дете, које хтеле да буде лепо, и не зна да прашта. Идите, идите, за својом судбином! Онај који вас губи, није све изгубио.

Ваците ветру нашу сјајну љубав. — Вечни Боже ти коју сам толико волео, кад одлазиш, зашто ме љубиш?

Али наједанпут угледах у тамној ноћи једно лице како тихо улази; на завеси видех како промаче сенка, и седе на моју постелу.

Ко си дакле ти, ћутљиво бледо лице? Тужна слика, обучена у црнину! Шта хоћеш, тужна птицо салице? Да ли је то само пролазан сав? Или моја сопствена слика коју андам у одседају?

Ко си дакле, душе моје младости. Путник кога ништа не умори?

Кажи ми што те увек нађем седећи у сенци, куд ја пролазим. Ко си ти, усамљени посетитељ, неуморни госте, мојих болова? Ко си дакле, ко си дакле, брате мој, који ми се јављаш само у данима туге.

Визија.

— Пријатељу наш је отац и твој. Нисам ни анђео чувар ни рђави геније људски. Оне које љубим, не знам на коју ће их страну одвести судбина у овом јадном животу.

Нисам ни Бог, ни демон. И ти си ме назвао правим именом, кад си ме братом назвао. Куд ти идиш, бићу увек тамо, до последњег часа дана твојих; тада ћу се сти на камен на гробу твојем.

Небо ми је поверило твоје срце, кад год будеш у тузи доћи к мени без узнемиравања. Ја ћу те вратити на путу твој; али не могу да додирнем руку твоју пријатељу, ја сам Усамљеност.

К. II

КЊИЖЕВНОСТ

Здравец. Календар за 1900 г. са поукама о чувању здравља. За народ израдио Др. Радивој Ј. Вукадиновић, окружни лекар у Ваљеву. Издање дворске књижаре Мите Стајића у Београду. — Цена 20. пара дина. —

Овај календар је за нас новитет у сваком погледу и заслужује у толико пре пакују у колико је први покушај да се хигијенске поуке и упутства пружи народу на један доста приступачан начин. Као видни календар

подесам и у потребан свакој кући, нарочито нашем сеоском животу, који би на доколицу и узгред дошао без велике муке до лепих поука о чувању свога здравља.

У календару за ову годину изнето је неколико раумљивих написаних упушта о чувању деце од гушобоље, о његовцу породица и мале дјеце за време дојења, о првој помоћи утопљенику, о чувању од сивилиса (френге), о заустављању краи на руци и нози, о хлебу као најглавнијеј храни, о доброј пићајој води, о избегавању алкохолних пића из малена, о зимском оделу, о дивњим болесника с постеле итд. све то донете су и слике: Пастера пронаођача лека против беснила, Беринга, пронаођача лека противу гушобоље и Џенера, који је први донео калемљене кравлих богиња. Садржина је, дакле, депо пробрана, материјал је уз то обичан, и кад се има на уму, да ће се сваке године, ако ово подузеће нађе на повољан одина, моћи у њему дјавати нове поуке, онда је очигледно, да заискао Др. Вукадиновића треба поздравити и да је циљ, који је он истакао овоме своје посли — пружање појединих популарних поука за народ и не овај начин, — посве леп и заслужују сваку препоруку.

С тога и „Звезда“, као породични лист, препоручује овај календар свакој српској кући.

— 68.

БЕЛ. ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Добили смо на приказ од Управе Српске Књижевне Задруге:

Осмо коло водружних књига, које доноси задруга их седам свезака (51—57).

1) *Домћица и њена дасотја* Обрадовића, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић.

2) *Дарске песме* Симе Милутиновића Сарајлије с предговором Андре Гавриловића и са сликом песникавом.

3) *Приповетке Лаза К. Лазаревића*, свеска II, за штампу приредио Љубомир Јовановић.

4) *Слика из сеоског живота* написао Јанко М. Веселиновић, свеска II.

5) *Наско слава*, приповетка Стевана Орманца.

6) *Италијански рибар римски Пера Лорџа*, с француског превела Талија Докијанићева.

7) *Волке и њега*, написао Влакоје Талор-овић.

Ове књиге може добити сваки који положи Задругарски улог било Управи непосредно било ком од управних повереника. Задругарски су улог: улагачи — 6 динара, осимљачи — 10 дина, а добротворесни 150 дина.

За досад пријављене задругаре раздвинуће се њихове у унутрашњост већ од неколико дана, и то по реду којим су повереници похали улоге Управи а боград свим чланцима почиње се књига раздвинуће и раздвинуће од 22 децембра.

инирије Шолајић — Приповетке: *Бодит*, *На маневру* и на дружим итд. у. Издање Милорада Ж. Апића типографа. Штампарија Свет. Николаћа, Цена 0.60 динара.

ОДГОВОРИ АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Карибу пор. управљачу — *Кривојоску* — Поштом 39 динара прикласи се наплаћивати. Још једном изагла, подража.

Ари *Поповићу* учитељу — *Ресаву*, 18 динара: а Вас и још два претплатника примили смо. Хвала и поздравља.

Драгољубу, *Јасеновићу*, *Павловићу*. Прикласи се непосредно. Хвала на честитки. Они то поздрављају.

Вујички — *Шабљу*. — Влада изагла и наплаћивати! Дошао је бан кад ти јеба. Много поздравља.

Со. К. Воробјевићу учитељу — *Осман* — прикласи, хвала!

Васо Јовановићу штом. *Павловићу*. Хвала на поздравља.

В. М. Андрићу књижа — *Власе*, 12, 45 дина. прикласи унутрешно. *Мило* кад тога, непосредно прегледајте што пре. Хвала.

Петру Н. Анђићу — *В. Орловићу*. Хвала орловићу. Радујемо се кад нас и у будуће. Поздравља.

Сим. Ђорђевићу — *Задруге*. Хвала. Поздрављају те сви *В. М. Веселиновић* и *М. Василевић* — *Жабарци* — Прикласи се хвала! Њима ку у рачуно писати.

Дим. Милошевићу учитељу — *Грлимаше*. Прикласи. Поздравља се што траже.

Милојко Јосифовићу свест. — *Брац* *Павловићу*. Прикласи Хвала и поздравља.

Тод. Љ. Поповићу — *Кривојоску*. — Хвала на запису. Све као под изагла.

Вор. В. Ристићу писар — *Кривојоску*. — Хвала! Поздравља.

ЧИТАОЦИМА

Како што видите, драги претплатници наши *Звезда* и опет изагла. Она ће и даље вршити своју скромну службу на пољу српске књижевности, вршити је мирно и савесно. Сваку лепшу мању ствар, која се јави у страним књижевностима, донеће она у лепом преводу својим читатељима. А што је најважније доносиће и лепе и ваљане ствари из наше књижевности. Ми мислимо да се наши претплатници немоју зашта на *Звезду* потужити. Она је у прошлој години дала преко *придоноси* оригиналних приповедака, а то никако није мало ни нејакој српској књижевности а то ли њеним претплатницима.

Досадашњи сарадници ени су ту. А ми мислимо да је доста јеметна, да ће се и у овој години дати лепа рада, кад читаоцима кажемо да ће и опет сат *Урединка* радити: *Мил. Б. Глишић*, *Милорад Ј. Митровић*, *Павле Марковић*, *Радоје М. Домановић*, *Јанко Придоноси*, *Оп. М. Веселиновић*, *Миланко Вуковић*, *Борислава Стојановић*, *Соколовић*, а од старије гарде прићи ће још и *Стеван Орманца*.

Наше досадашње претплатнике молимо да нас и за ову годину потпомогну; оне, који нам што дугују, молимо да дуг намире да не би имали речи око тога јер не би било лепо да се око тога варамо.

Ко не би био вољан дати нам лист, молимо га да нам број припише.

Најбоље би било да се код поште претплатије. Цена остаје иста 1 динар месечно.

Уредништво

Сакрив: *Васо Божик* — *Порука* — *Два излога писма* — *Фотоман* у унутрешно — *Доменићевски црн* — *Књижевност* — *Бел. из књижевности* — *Опг. администрација* — *Читаоцима*.

Власник: *Ст. М. Веселиновић*. — Штампарија: *Хришћанска*. — Уредник: *Јанко М. Веселиновић*.

ИЗЛАЗИ
четврком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Преплату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ВРЕДНОСТ ТРЕЋА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Каларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Русијски не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
Каларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 НР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 НР. ДИВ.

Љубавна прича

Он је страсно љуби три године дана
И љубав јој абори у снажном трену;
Она нега слуша хнек насмејана,
И у љубав јадник, он верује небу.

Прошло много доба, прошли многи дани,
А његова љубав јоште силна, јака;
Скупите се свати звани и незвани,
Да одишу мому да друга јунака.

Оде мома лепа далеко ван града,
А он тужно гледа и мисли да смена,
Па лагано шапће да утиша јеле:
„Ах, доћи ће, доћи, моја мила нећа“.

Петар С. Талешов.

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

КАПЕТАН КОЧА

— Миленко М. Нушићев —

Мало има људи, који су у време српског ро-
бовина Турцима толико задужили српски народ,
да их неким поимине. Још их је мање који
су показали српском народу како се гине за сло-
боду, како се брани отаџбина, како се страда и
мре за свој народ. У том малом броју људи на
прво место долазе горски хајдучи, који оставише
домаћи праг и огњиште на олоше у гору да отула,
из густе шуме, гоне своје нековне непријатеље
крчећи се с њима где се год сретну. Исто тако
у тај мали број долази и оно мало свесних калу-
ђера, који књигом и молитвом покретаху српски
народ на борбу и освету. Али најзначајније место
међу једнима и другима, нема сумње, зајима

знаменити *Коча Капетан*, који је својим радом
и јуначком смрћу оставио вечан помен пото-
мству и српском народу, да га се сећа, докле год
и једног одушевљеног Србина буде на овом свету.
Па о том знаменитом српском јунаку, о том му-
ченику за слободу српског народа ми данас јеро
мало знамо. Али томе се не треба чудити. Гигант-
ска дела српских јунака и бораца из првога и
другога устанка таква су и толика, да су ранија
дела знаменитих јунака и мученика бацили у
засенак и потисла их толико, да су нам сви па-
жињу заузели нови догађаји, а оне, који се одмах
пред тим десили, ми их или заборависмо или нам
се учинише много ситни према овим крупнијим.
То мислим да је узрок, те о *Кочи* најближи по-
томци јеро мало забележише и оставише даљим
потомцима у наслеђе. То је узрок, те се данас
о *Кочи Капетану* мало зна, зна много мање но
што то заслужује његов рад, живот јунаштво и
мученичка смрт.

Намера ми је да изнесем овде све оно, што
сам ја нашао о том знаменитом Србину и јунаку,
једно, да га се после сто и десет година сетимо,
а друго, да би још кога подстакло да каже коју
ниш о оном знаменитом српском мученику за
слободу.

I

Коча капетан рођен је у селу *Палевицу*. То
је без сумње тачно, ма да прота *Матеја Ненадо-
вић* тврди у својим „Мемоарима“ на једном месту
да је родом из села *Ланишта* у јагодинској на-
хији (издање Књ. Задр. 17.) Али што се тиче
његовога презимена, то се не зна тачно, па тако
исто ни од куда долази име *Коча* или *Кочо*. До
скора знало се само то, да се заво капетан *Кочо*,
али 1898. године изиђе „Историја Српског Устан-
ка“ од *Лазара Арсенијевића* званог „*Баталина*“ у
којој се на стр. 57. вели да је право име било
Кочи Корин, па тапјајући му, звани га *Кочом*. Је
ли ово причање тачно или не то за сад не могу
знати. Што се тиче његовога презимена, до скора
се држало и сиуда по школама учило да се пре-

живао *Петровић*. Кад је ово презиме унесено у нашу књижевност, то не знам. Колико сам могао трагати, нашао сам да је први пут *Кочу* назвао *Петровићем* Милан Давид Рашић у својој књижици „Космайка“, која је први пут штампана 1852. год. На стр. 28. те своје књижице вели:

„Имећу свију други,
„Ја ти не знам боља —
„Од Петровић Коче
„У његова рата,
„Који Турке живи,
„Неоружан ата!“)

Међу тим у *Oesterreichisches Militär-Konversations-Lexikon* (Wien 1850) у књизи III. стр. 561, а по њему и у Лексикону Вурцбаховом (*Wurzbach* Dr. Constantin Biographisches Lexikon књига XI. стр. 199—200) стоји *Косаа*. *Demeter**, дакле *Demeter Косаа*. Према томе, то би било најстарије име дато томе чувеном јунаку српском с краја 18. века.

Г. М. Ђ. Милићевић у свом „Поменуку“ вели да је питао и тражио, па и дознао од старих људи у Пањевцу да се Коча презивао *Амбелковић*; то тврђаше и Персида, унука Кочина по брату му Николи а по синовцу Кочином Богину, која је рођена 1813. а умрла пре годину две дана овде у Београду. Тако мислим да је бео сумње презиме Кочино *Амбелковић*.

Сад да видимо одакле је Кочина породица?

Баталаци у својој „Историји Српскога Устанка“ вели да је дознао 1854 од Милована Кукића, који је рођом из Златова, а у време „Кочине Крајине“ био војник добровољца, да је Кочин отац дошао из приазенског пашалука, што се понеке слаже и са причањем Кочина унука по сестри му *Ружи*, *Милана Д. Ружића* у поменутој књизи (Космайка стр. 86.) Кад се Кочин отац доселио из Ст. Србије у Левац не зна се. Зна се толико да се доселио у Пањеват, ту се оженио и изродио више деце. Од ове деце ана се за *Кочу*, брата му *Николу* и сестру *Ружу*.

Кад је Коча одрастао умре му отац, и он поставе домаћин куће. Као домаћин куће допише уда своју сестру *Ружу* за некога *Амбелка Ђорђевића*, а брата *Николу* ожени неком *Јованком*. Још раније Коча се занимао трговинском, особито трговином са свињама. Трујући тако и гонећи своју трговину преко Дунава позна се са највиђенијим и најнајатнијим људима с ове и с оне стране Саве и Дунава. Између осталих људи познавао се врло добро са *Јованом Видковићем* из Немањакућа, делом нашег књижевника *Милована*

Видковића. Овај Јован био је знаменит свињарски трговац. Коча се чешће навраћао Јовановој кући, па је с њим заједно и трговао. У ово време Коча још не беше жењен. У кући Јовановој види он Јованову унуку *Босанку*, сестру *Милованову*, која је била млада и лепа. Кочи се допадне, загледа се у њу и затражи је у она и деде. Они бежу вољни да му је даду, али како Коча већ беше у годинама, а лепа *Босанка* млада као капља, не хтеде се склонити да пође за Кочу. Тако Коча остаде неожењен.)

На две године пред „Немачки Рат“ удари Кочи трговина напад. Он пострада и остане многим људима дужан у милајету. Тада га један од поверљивца тузи јагодинском муселиму да му дуг плати. Коча не имахше одкуд дуг да плати. Мислећи у себи о том свом јалу, рече: „Кад ћу ја без ејде мога поверитеља трнути у тамници и у кладама, онда боље да се куд из овога света укљоним“. Што рече то и учини. Једне ноћи искраде се, остави кућу, па на једном чуну спусти се Моравом у Дунав, па одатле у Банат. (Баталака „Историја Срп. Устанка“ стр. 57.) Шта је с њим даље било, наши извори не знају да кажу. Међу тим пред крај 1787. године он се налазише као салунџија (*Seifenmeister*) у Темишвару, што значи да је отишао у Темишвар кад је прешао у Банат и да се одао салунџијском занату.

II

Немачки цар *Јосиф II*. спремаше се још раније да удари на Турке. Он се договори са руском царском *Екатарином II*. и 1787. године ишао је на састанак њој у Крым. Одмах после овога састанка, почело се све у Немачкој спремати за рат с Турском. У томе је прошла цела друга половина 1787. године. Док је цар испулао војску, није хтео пропуштати време узалуд, но је наговарао и напустио многе Србе у Србију да дику народ на Турке. Немачки поверљиви јурили су са тајним царским прокламацијама, кретали и бунили народ. С тога је у Србији било све узаврело. Многе устаничке чете, или како их Немци у својим списима зову, хајдучке чете, почеше одмах нападати на Турке по Србији. За све то време у Немачкој је изгледало као да је све на миру, а немачка влада чинила се као да ништа не зна о ономе, што се догађа у Србији.

Имеђу многих знаменитих Срба, који су у ово време прешли у Србију, организовали чете и почели дизати народ на Турке, био је и Коча. Још раније познат као трговац са највиђенијим људима у Србији лако му је било покушати око себе најнајатније људе. Његова устаничка чета беше најпознатија и најбоље уређена. Народ, чим

¹⁾ Космайка... у Бечу 1852. стр. 28.

²⁾ По овој двојници ваљда је и 1897. ушло у *Strenuous Österreichisch Militärisches Zeitschrift*, 1897. IV. Band, те на стр. 77. евоја Banatiches Frei-Partisen-Corps; 1788. unter Demeter Cotscha gesammelt.

³⁾ О овоме гледај аутобиографију Милована Видковића, у XXX. Гласнику срп. уч. друштва стр. 92. и даље...

је чуо, да ће Немац заратити са Турчином, одмах се почео склањати или у абегове или гомилом прелазити на ону страну Саве и Дунава, јер је знао да ће главно ратиште бити Србија и да ће преко њих газити час једни, час други, као што је то неколико пута било до овога рата. Прелазећи преко Саве и Дунава склањаше свој иметак и своје породице на вгодна места, а мушки способни за бој, на позив немачких власти уписиваше се у добровољце - фрајкорце (Serbische Freikorps).

Међу тим Коча се најјаче истаче међу осталим устаничким вођама у Србији. Турци га се почеше јако плашити и жељаху да му се освете. С тога одмах ударе на Пањевац, ухвати му брата Николу, посеку са осталим одраслијим мушкарцима, а кућу запале. Докле су хватали луде умаче некога Николина жена Јованка, а снаха Кочина саче кнеи, тулатом Видосовом (Видон) и малом Марам и седмомесечним синчићем Богвићем. Дошавши близу Дунава она остави синчића Богвића негде у кукурузу, и похита да преведе своје кнеи и преда робаџима, који су раније били измакли и настанили се у Ковину и Бана ништу. Неки су били отишли чак у Срем. Кад преда робаџима кнеи, она се врати натраг, али сина не нађе где га је била сакрила¹⁾ Онда се врати у Пањевац на згариште. Тамо је остала сама и живела после још неко време.

У томе је већ настала зима. Коча је и даље нападао на Турке и светио им се. Немачка војска већ се прикупила према Сави и Дунаву дуж целе границе, која је била дугачка 180 миља. Цела војска износила је 103 батаљона пешака, 172 ескадрона коњице и доста артиљерије. Главна војска била је у Срему и Банату под фелдмаршалом Јасицијем. Српских добровољаца било је уз сваку немачку војску у Ердељу, у Славонији, а највише у Срему и Банату.

Војска је била потпуно спремна и 9. фебруара 1788. године царски пуномоћни министар на Порти Херберт Рацкеал (Herbert Rathkeal) предао је акт Реис-ефендији, којим се објављује рат. И непријатељства су ускоро за тим отпочела.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

¹⁾ Други неки робаџи, који су за њима бегали, нађу на дете, познату га, узму собом и преведу у Бана ниште. Одатле олу у Срем, у Руму, и ту малог Богвића прими неки трговац Косић. Богвић ту одрасте, па прими и презиме свога добротвора. Дошавши пређе у Земун, ту се ожени. Из овога брака 1813. рођена је *Перица Косићева*, унуката *Радишковић*, баба по матери данашњег уредника „Нове Искре“ г. Ристе Олавића. Све ове детаље причала је сама *Перица* 1896. г. г. *Др. С. Милутинковићу*, проф. Вел. Школе, што је он забележио, и пре него да жени саопштити, на чему неки му је хвала од моје стране.

ДВА ВОДЕНА ЦВЕТА

— *Сервоје Нормански* — *Сигма*. —

Пруд се одвоио и Сервоја упале у густ шумањ од нанесенога лишћа. Покушао је да плива, али није могао. И њега тада обухвати нешто хладно и мокро. Он махаше рукама, покушавајући да се ухвати за живе од бреге. Снажним покретом једним испале му за руком, да се могао приближити жилама, и он се грчевито ухвати за слабе, блатњаве жиле и привуче се ближе брези. Кад се ухватио обема рукама за њено стабло, опало је, како се она полако, заједно са гранама и са лишћем, клони паду. У тренутку помисли у себи, како ће кроз најкраће време све то да му падне на главу и још већма га спутати. И он затвори очи и стаде да чека тај час. Он је у том тренутку гледао себе у топлој постели, под ниским покривачем. Мати се нагнула над њим и мигује га по глави. За тим угледа оца, са лугом, седом брадом, са строгим и озбиљним изразом лица. Па онда виде и врт, шуму, своја мила, никоим непозната места, и све страхотне часове својега живота, који су му се задржали у памети. Пред њим се брзо мењаху разна слика, он је просто јурио необичном брзином и у исто време осећао је, како му је блато почело да улази у уста. Он не хте да отвори очи, јер је и даље хтео да гледа ова чудна виђења.

Мало подале, у блату, чу он снажан дод и шуштање трава, као да је скоцнута каква огромна жаботина. Он отвори очи и угледа чобаницу Мићку, која скакаше избући:

— Господине, врх¹⁾ се само! Диви се само у вис! Сместа ху те наљући! Сервоја поче да се напреже та се, абила, издигну нешто изнад површине. Мићка хитро скачући дотрча близу Сервоје, скиде са грчевита појас и баци му један крај да се ухвати. Сервоја га грчевито стиште. Појас се затегну. Мићка се одупре ногама и полако, пажљиво поче да ступа назад. Појас нагледаше, да ће се свакога тренута прекинути.

Сервоја се полагано испуца на пруд, одупирајући се на ноге. Мићка га шчепа својим снажним рукама и однесе га на боров пан, што беше ту у близину.

Кад је Сервоја после устао, ноге му дрхтаху као прут, прс му се грчевито дижаху, и нагледаше му као да лете предмети око њега. Њему се учини тако лако, тако необично пријатно, да затвори очи и поче да се тега. За тим стаде да посматра себе и грехотом се насмеја: из његова капута, из чакшира и из ципела цурило је блато, у којем беше све неко ситно корење и лишће. Пред њиме стајаше Мићка, смејући се на сав глас и трепћући очима.

— Ти се, господине, у мал²⁾ не утопи! — рече он. — Па, сад други пут немој да у ципелама и обучен дођеш овамо. Овде се није шалили!

Сервоја га ухвати за руку.

— Мићка, ти мене избави и нека ти је хвала!

— Него; да сам те оставио мал³⁾ да у блату, што ли?

И маршаче би човек да избави, кад тако западне, а како не би човека!

На Сержоу је непријатно учинила ова равнодушност Мишкина. Он жуљаше за саучешћем, те брзо отрча обави, као некој светињи, носећи у рукама водено цвеће. За њим се полако крену и Мишка.

Кад је Сержоша стигао био до оградe, Њуша као да дође ван себе. Она поче и да плаче и да се смеје у исти мах, а Сержоша, стидаћи се свога прелогог изгледа и долажући јој цвеће, рече лено:

— Као вам, Њуша, водено цвеће! Не змeрeтe, што сам так' дуско... Нехотице сам се осклазио и пао у благо.

Њуша спусти своје руке на његова рамена и са светлим очима, од суза гледаше му у лице.

— Осклазано! То се и зове осклазнути! Ах, мили мој, како сам се преплашила због вас! Сад видим да сте прави херој! Ви сте тако добри, тако одважни, а ја сам неваљалица једна и без срца! Господе, ала ми је "ило оно"! Ја бих, за цело, отишла у манастир, да сте... Шта мислите на то?

Она хтеде да га притисне на груди, али јој беше заборно. За тим се осарну и опази Мишку где држи господинову капу и групо гледа у њих својим плавим очима, па му рече: „Ти, добри Мишка, заслужиеш награду! ја ћу ти донети колача, а Сергије Владимировић даће ти новца. Него, иди, молим те, да ти се стадо не разбегне.“

Мишка се застиде и са звижданом отрча свом стаду. Њуша се окрену Сержоју, па се гласно стала смејати.

— Ама, погледајте се, кад вас молим, — рече она; — погледајте се само, како сте смешни! Као да сте од чоколада.

Сержоша поцрвене и брзо јој одговори:

— Причајте, Њуша; седите само ту. Идем да се пресвучем.

Али га Њуша ухвати са два прста за крај од хаљине:

— Немојте мнe. Хоћу најпре да вам кажем...

Она се снујиди и поруче.

— Видите, Сержоша, ми мени не верујете... Ја сам немилостива, али вас за то ипак дубим... Кад будете скаршили универзитет, ја ћу онда поћи за вас. Хоћете ли? Је-а-те, да ћете ме увести?...!

Сержоша необично лакну у срцу. Он је хтео да је вомоли, да те речи још небројено пута понови али није смео. У том она брзим покретом руке, лабави своју капу назад, приближи му своја направљена уста и рече: — Но, пољубите ме! Ах! само брзо! На онда идите и преобудите се, и рецисте вашој сестри Варји, да сте и видели овде крај језера... и никоме ништа не казујте о оно в... — и она махну главом на оно, по Сержошу, онако кобно мете. — То нека остане само наша тајна.

Сержоша, усхићен од радости, постоја неколико тренутака, па тим ухвати малену ручицу Њушину, стисну је, па онда брзо отрча кроз дворед кући.

А Њуша онда полако дође до клупе, седе на њу и стала да гледа на језеро.

„Драги мој! Како само уме лено да дуби“, — рече она, није некако дремљиво.

Ведро и јасно небо као да беше утонуло у језеро.

II.

Кнегиња Сицка писала је својим пријатељима и пријатељима:

„Ако нисте за изузетак позвани тог год на драже место, дођите, mon cher (или ma chère) и мени у Оранијенбаум, на цео дан. Ако нам време допусти, приредимо у шумици један мали „пик-ник“. Јављам вам (ах! ово нека остане као тајна) да ће код мене бити и м-р Каљачевски. О његовој се учестости много говори, он је уз то и добар човек и биће код мене на ручку. Гледајте па, пошто по то, дођите.“

Кнегиња беше разумна жена, о великим везама, и држала је доброг кузара; кнегињица, жена јединица харка, једно лепушкasto створење, имала је знатан мираз, па Сицка у својим позивањима да ни рече није споменула о ученом професору, ипак би њени пријатељи дошли чак из Петерхофа, Царскога Села, Павловска, — из свих тих досадних места за разонобење, где проводе почетак леги утледи Петерграђани.

Те је недеље дошло к Сицкој равно двадесеторо. Млађи луди и младе госпе омах су стали да играју на lawn tennis-у, са окретном елегантношћу, јасно довикујући кад треба: „ај-пле“, и „елантец“. Даме разговарашу о познаницима о скорим свадбама и о унапређењима. Озбиљнији луди јадаху се једни другима на своје болести, ради којих би требало да иду у Кијевград, у Касингем, или у која друга купатила. Било је четири часа. Каљачевски још не беше присуо. Дан је био прави јуљски, с јута се дизаше страхан облак, и кнегиња, на велику тугу младих луди и госпођа, јави да се „пик-ник“ одлаже за другу недељу.

— Сад можемо мало прошетати по парку, тамо крај Црвенога Пруда. Тамо је тако лепо, хладовито, а није далеко одавде.

Даме узеше шитове од кише, кавалери капе, и го-сти, предвођени кнегињом и њеним братом, лепушкастим генералом с необично дугим, селим брцима, упутише се у предвечерњу шетњу. Није друштво ни изишло из врта, иза којег дежаше парк, кад у двојиште детњиковци уђе на хитрим кочијама, високи лепушкasti господи, са слабуњским, енергичним лицем, налик на Енгелса. Он скочи с кола, дође друштву, познате кнегињу, приђе јој и, скинувши шешир, пољуби је у руку.

— Ви се једва канакисте, учени човече, — рече кнегиња француским језиком: — Ја сам мислила да не ћете ни доћи вашој старој пријатељици. Слушала сам да хоће младе даме да вас просто растргну, али тога ћете цвећа и код мене наћи!

(свршите се)

К Р Ш Т Е Њ Е

— ГИ НЕ МОПАСИ —

Пред вратима спахилука чекају луди у стајаћем року. Сунце мајско распало је јасну светлост на рас-

цветано јабуке, округле као грдио велики, ружичасти и мирисави букети, који над целим двориштем прављаху кров од цвећа. Оне су неспростано сејале око себе снег од ситних кружних листића, који су се лепирали и вртели, падајући у високу траву, где су млењаци светили као пламенови а булке личиле на капљице крви.

На ивици ђубришта дрмаше једна крмача, с огромним трбухом, док се читав чопор младих пранчића вртљаше око ње, с укуцаним реновима.

Одједном доле, из два спахилучних, заваони звоно на торњу црквеном. Његов гласовни звук бацао је на људско небу свој снаби и галери позив. Ласте принуше, као стреле, у плави простор, који затварају огромне не помичне букве. Од времена на време запахицао је марис којушнице, помешан са сватим дахом јабукова цвета.

Један од људи испред врата окрете се и повика:

— Хајдемо, хајдемо Мелина, звони већ!

То је био неки крупан сељак, кога тешки пољски послови још не беху погрбили ни наружица. Имао је можда тридесет година. На те речи један старац, његов отац, чворноват као брестово стабло, чворноватих ногу и чланака додеде:

— Та увек се мора на жене чекати!

Друга два старчева сина почеше да се смеју; потом се старији обрте и рече млађем:

— Отиди по њих. Поште, оне се до подне неће кренути.

Млађи уђе у свој мајат.

Јато наустављених штака близу људи надалоше дреку ударајући крилима, па онда титрајући се одоше у бору.

Тада се на вратима отвореног мајата појави једна крупна жена носећи дете од два месеца. Беле траке мена вљаске жале висиле су јој на леђу по плету црвеном као ватра, а малишан увијен у бело рубље, лежао је као грба на трбуху те дадале.

За тим изиде мати, мучно што старија од осамнаесте, ведр и наслепљена држећи се за руку са својим мужем. Потом изагоше две старачице, смеђуране као старе јабуке, са очигледним умором у неспростним кичмама, погнутим од дуготрених мучних и тежовних радова. Једна од њих удовица, она узе за руку своју стару прију, која беше напред, и оковше, на челу санте исе детета и бабине. И остали део породице крену се у тој поворци. Најмлађи ношаху вреће пуне ушећереног воћа и у артицима боибона.

У дољи махена звионара неспростано је одјекивала, дозивајући на све силе нејаким момчића. Дечурџија се пендеше на ровине; људи се појављиваху на међама а девојке спуштале су ведрце пуне млека на земљу, да би виделе полазак на крштење.

Дадале, тријумфујући носила је своје живо бреме, обилазећи барике на излокама путу, између колиба засађених дрвцем. И старици су шили свечано, мало накривљени, с обзиром на доба и године; а омладина из сваког покрета вирила је жеља за играњем, они су кочоперно гледали на девојке, које су прилазиле да их виде; отац и мати шили су обзирани, важни, следејући свом детету, које ће их заступати доцније у животу и

продужити у овом крају њихово име Данти-а, добро познато надалеко у окол.

Скренуше и кроз широко поље повоше еда би набегла неравни пут.

Сад се већ опажао црква, са својим шилатим звоником. Један отвор под сваким кровом од каменних плочица; кроза њ продираше и нешто изнутра креташе се тамо амо, одлазећи и враћајући се иза тесног прозора. То је звоно, које неспростано звони, позивајући новорођенче да као први пут ступи у кућу милостивог Бога.

За њима се беше упутило и некако псето. Бацали су му ушећерено воће, а оно је скакутао око њих.

Врата од цркве била су отворена. Пред олтаром је чекао парох, младих рије боје, мршав али чврст, то је такође био члан породице Данти, стриц детињи, а брат очев. Он изврши крштење по обредици над својим новим рођаком, који плакаше, окусиши симболици зачичи.

Кад церемонија би завршена, породица се заустави на прагу, до свештеника не скиде одјеж; и затим се кренуше. Сад је се журно шило, јер је код свих алавала једна иста помирао: ручак.

Свеколика сеосна деца у гомили следовала је овој свити; и сваки пут после бачене шаке боибона отворала очажу борбу, с прима у прса и окупаном косом; па и пас је журнио у гонгулу, да би се дограбио шећера; увалаху су га мукли те за реп, те за уши, те за шпе, он је био тврдоглавији од децурлије.

Дадале мало уморена обрати се свештенику који је ишао поред ње:

— Дете, госпо! пово, ако немате ништа против; придржите мало вашег младенца, како би се размирала. Готово сам добила грч у стомаку.

Свештеник узе дете, чија бела халиница начини јасну белугу на црној мантији, и он га загрли, сплети, јер не знахаше како да га држи, како ли да га намести. Сви прснуше у смех. Једна од старачица запити да из далека:

— Море пово, теби је каква жао, што нећеш никад таког имати!

Свештеник не одговори. Ишао је крупним корацима, гледаћи укочено малишу у плаве очи, са жељом да га пољуби у округле обрамбине. Најзад не мога срицу одолети, принесе га к своје лицу и зацмака недахнимце.

На то отац повика:

— Ма пово ако желиш таквог јелног, кажи само.

И отпочеше да се шале како се људи из равница шале.

Чим се посидише на сто, громко веселе равничари грму као буре. И друга два млађа сина беху већ испросили; њихове заручнице биле су ту, дошав само због обеда, а знанице не престајашу добицајући алузije на будуће догађаје, које обесвају ове везе.

То су биле крупне речи, страшно неслање од којих су се перие поправљене девојке, а људи превртели. Уларали су песницама о сто и врскили од смеја. Отац и деда никакко се не валжаше на тим неуљудним разговорица. Мати је се осмевљивала, а старице се шалиле на свој начин и видево добицавале.

Попа је навикнут на ове сељачке необузданости, остао миран, посађен покрај ладиле, уздирујући уснице свога младенца, да би га насмејао. Изгледао је зачаран виђењем овога детета, као да никад таквога видео није. Посматрао га је са неком расудном пажњом, у заборавној озбиљности, у нежности пробуденој, из дубине, у нежности необичној, чудноватој, живаљивој а по мало и тужној, због овог малог грешног бића, које беше његов синовац.

Ништа није видео, ништа није чуо, посматрао је дете. Желео је још да га на колени мете, јер је у својим грудима, у своме срцу тајно сакрио упечаток оног тренутка, када га је, враћајући се из цркве, погледао. Остало је потресено пред овом ларвом човеком, као пред каквом неизреченом тајном, на коју није никад помишљао, пред тајном светом и неприкосновеном, пред заваљеним јевне нове душе у човеке тело, пред великом тајном живота који почиње, дубина која се буми, порекла која се продужује, човекањства које непрестано корача.

Ладиле је јела, првена лица, светлих очију; њој је сметао малина која ју је улађавала од стола.

Парох јој рече:

— Дајте га мени. Ја нисам гладан.

И опет узе дете. Тада места свега шта је око њега било, све ишчезну; а он је остао укочених очију над овом ружичастом и гојаном фигуром; а мало по мало топлота малена тела доспе му кроз рубље и чоју мантије до бутина, продоре кроз њ као врло лака, врло пријатна, врло нанима млина, млина прекарсна која му за врте сузе у очима.

Ларва званица, што ручаху, постајаше ужасна. Дете развирало овим никим распах се.

Један глас повика:

— Море поно, дајте му да јеле.

И прасак свега потресе велику одају. Ну мати се беше подигла; она узе свог сина и однесе га у оближњу собу. После неколико минута поврати се најваљујући да мирно спава у својој колевци.

И обед се настави. Људи и жене налажаху од времена на време у доирити, па се враћаху да опет на сто седну. Меса, варива, јабуковача и вино загушавали су се у устима, надимали трбухе, засветљавали очи, усхићавали дубове.

Попа се већ спустио кад се кавом посукујаше. Подовано пона беше нестало, ну никог не зачуди његово одсуство.

Напоследку подиже се млада мати да оде и види спава ли још њен малина. Сад је већ био мрак. Она уђе у собу пипајући; ступала је напред опружених руку, да не би што од намештаја гурнула. Али некакав чудноват шум заустави је усуданут, и она поплашена побеге, уверена да је чула нечије мицање. Утрча у велику одају, необично бледа, у државици и исприча ствар. Сви се људи подигоше у гомилу, нахавашени, са претињом у устима; а отац с лампом у руци полете.

Попа, на коленима поред колеске, грчаше, с челом на уваљаву где се налажаше главница дечиња.

Вилмар Ј. М.

ГОСПОЋА ВОЛТЕР

Живила је у прошлом веку, и звала се маркиза Ди Дефан, од својих земљака уважавана је као најдуховитија жена свога доба. Сам наслов „Госпођа Волтер“ није са свим тогловит, онм се у кругу њених обожавалаца звала „la dame Voltaire“; у њој су поштовали француски дух великана, пренет у други пил, дух Волтеров у женској дусци. У њеним штампаним писмима, сачуваних је једино најважније од њене духовитости. Њен је дух брзичао највећим у разговору, у авонним речима, изговореним у тренутку, и тренутно разнети, товорен на ветру, и може бити лак као ветар. Да ли је и данас вадовољно строге захтеве, ко то може опонити? У овој тачки мора се подеромати оченицима и слушаоцима, који су славну парискињу због њеног навежбог језика, поштовали и обожавали, или израза и проклањали, а то су били познанице првог реда, међу њима је био Волтер први¹⁾.

Салон маркизе Ди Дефан био је крајна супротност онога, каква је био пре тога салон маркизе Рамбулетове из Париза и Француску. Обе су маркизе сушће противности: у хотелу Рамбулетове борило се против суруности литературе, и на тај начин доспело се до пријатности, претераности, неприродности; док је у кући Ди Дефановој важила као највиша литерарна и друштвена вредност: неусиделост, и природност. Ко свој дух мора прво да тражи нап да га недељом лотерије ту није пуштао. „Ја волим куће, где ја са мојим савишљивим интелектом могу наћи на крају“ имао је обичај да каже Монтескије, такође један од председатеља, и он је био радо наћи гост у кући Ди Дефановој. Све се дикте реди да је дух који је овде са усана налетао био прави флуи.

Баш због тога, и било је по кал кад и непријатних вечери. Али ипак не може се одрећи и заслуга овога салона: јака пажња која се још и данас обраћа за све литерарне и умне измаласке, његована је у салонима 17 и 18 века. Кам високо стоји — не само нештачења, него и друштвена литература у модерној Француској, и како би тек ниско стајала, да благодарне жене, нису пре више од двеста година, нагласиле потпуну једнакост духовног плењства, и плењства по рођењу! Горди на титуле ласкиви дворски, могу покушавати да понове писника до лакаја; Рокан може бити толики простак, да младог Волтера набије са својим думима; али то не може спречити, а да се пред човеком који држи перо у руци, сва врата сама отварају, и да се у најнепреступнијим тврдињама сталежних предрасуда не ууче убеђење, да је најзад изметена глава бела, и својим блонезним покривају, од „мисленика“ глумила. Један делић нивелације што је Револуција израдила, може се рећи да је у салонима извршен. Сама госпођа Ди Дефан искрено је припомага томе, она саванко, није била наклонена

¹⁾ Хајне (у својој „Памјати“ стр. 100 сл. 3. издору: издање) вели: у чему г-ђи Ди Дефан. Волтер је са свим успелим једном на сави оне даже; да ово старај које човек не може никак да разуме, тачке су сигурно, да му ваља о њима мисли и не врли.

новим лудима, шта више била је аквела непријатељица енциклопедиста и философа, изузимјући при том Волтера јединог бога, којем је се она молила, и коме је у свом срцу подила домаћу капелу. „Проза заслуга све изједначаје,“ пише она, не мислећи при том на ма каквог генијалног човека, до једино на своју соборичу, чију искреност и верност похваљује, и због тах особина „све потентате светског“ напоставља. То је баш уроек што она париски салони заслужују нашу пажњу. Јер они беху дејло оних силних умих струју, проуароковачи и полстација богатог књижевнот живото, и посред тих салона била је широка става која је водила ка Револуцији, — великом делу вековног ослобођења.

Да поновимо, маркиза је радила у овом правцу са свим несвесно, у политичким стварима била је ак конзервативна, и неспособна да се одушевљава оним идејама. Али мена бистра памет направила ју је и против воље револуционарком. Што са религиозности тиче она је признавала да се — у једном боготом друштву — неверовање започиње. Дош у раној младости, уплашила је она родитеља и сроднике, својим слободомљем. Рођена 1697, али једне отмене, али не баш тако богате куће, сродне са најстаријим високим плеством француским, она је по тадашњем обичају била одведена у манастир на васпитање, и скромне калуђерице, ужаснуше се од петогодишњег детета, које је имало краткотрајног духа као да му је 15 година, и које је доводио у забуну са својим лукавим питањима, и оне калуђерице, што су биле најпознатије са библијом. Породича звону у помоћ славном проповедника Мусилона, који малог јеретичара узе на мислорос, али се без воље морао смејати малом септичару. „Она је дивна — рече он — купите јој да 10 пара један књижикизис.“ Целот ака свот она није знала шта да ради са књижицом, хтела је радо да верује, али није могла, то јој никако није нишло у главу. Када јој је било 21 година уда се за Маркиза Ди Дефана, лакше, доста поцие, према другим девојкама њеног положеја. Она је била сувише паметна, да не буде пробирач, и најзад пошла је за првог који јој се учинио најбољим. По њеном сопственом признању она је била са свим без темперамента, један створ лудски без осећаја и страсти, али у кога је било само разума. Жеља за разаношењем била је сувиша јака, и она се као и остале њене друге, баци у вртог отменог париског друштва, али не налазећи задовољства, које су друге имале. Тада је било доба Намесинштва. Париз, који се са побожним Луликом XIV, лицемерно молио Богу, под веселим прином регентом био је од весела у праву протавлашцу. И маркиза иђаше са својим мужем готово раздвојена, на свечаности у Пале Ројалу. Принц Регент спави је, и она постаде његова љубавница, али већ после четрнаест дана раздвојише се на потпуно задовољство обеју страна. Да је имала више темперамента а мањо духа, нема сумње, да би је принц регент више волео; при свем том, он ипак није био последни код ње. Лада и без страсти, млада маркиза живила је животом у коме није било ни најмање страсти, и могла би се с правом сматрати као женски Дон Жуан, који у дову за идеалним уживањем, губи и саму способност уживања.

То је готово трагична црта у појави ове хипердуховите „госпође Волтер.“ Она чеаме за свима радостима светским, и свака радост загорчава је салинањем ње не најштвности; њен дух дејствује управо самоубијачки, он оштро објасњава свуда, где год се она магне, и осветљава јој пут до у најтајније куте. Она увађа како је овај живот празан, и отпет га наљави да је укусан и богат. Једном речју она пати од дуга времена, исто, као и њена околина. Забављање и досада допуњују се. Друштвени живот који се оснива искључиво на тако званом задовољству, мора с временом да постане досадан. А то је било, да време Намесинштва душа једног париског света, и у госпоњи Ди Дефан видимо верну слику тога света, који се хладнокрвно у породицама дава, добро хће а равно ради, и са изнуреним телом у грех се увалује. Промене ради, потражи она измирења са мужем, он радо пристаје, и одмах хће да иде к њој, али она то не трпи она хће да јој се он најпре удвара једно три месеца, — он венчаши муж! — јер несме да изложи „дуредливој сумњи“! У исто доба (око 1730) као да се приближила прелесници Хонолту. Страном човеку, изгледа да је према ондашњем аристократском моралном закону, било допуштено брже решавање. Готово за тренут они су већ били пар. Њих је разум спојио: ми се не љубимо, а јаш мање кривни, и с тога се можемо добро slagати. Такав је био рачун, и био је такав.

(свршите се)

БЕЛ-ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

СТЕЧАЈ

Да бисмо дали већога маха и потстрека за рад на ономе што је „Кардић“ ставио у задатак, расписујемо стечај за ове књижевне саставе:

1. Рад Вука С. Карасића на српској етнографији и фолклору и критична процена тога.

2. Библиографија српско-хрватске етнографске и фолклористичке литературе. — У Библиографију ваља да уђу све до сад штампане народне песме, приповетке, заговесте, пословице, бројанице, музика, предање у опште, опис народног живота и обичаја, коњике и т. д. како оно што је штампано на српском или хрватском језику тако и оно што је штампано на ком страном језику; како оно што је уштампано у посебним издањима, тако и оно што је изашло у повременим списима, алманасима, календарима, листовима и т. д. — За тим посебно у библиографију ваља да уђу све расправе и чланци, штампани било на српском или хрватском језику, било на коме страном а говоре о српској или хрватској етнографији и фолклору.*

*) Онама који би хтели развити Библиографију напоменама да је у поштоме послужило-етнографском записнику „Wisl“ за 1901. г. изашло *Bibliography Polska* и *Wiskutka o etnografii* *serbskiej*, *przeglad literaturno-bibliograficzny*. — За вакоме Wisla ваља се обратити на адрес: Redakcyi i Ekspedycji Wisly, Kalesarska 31. Arcta Warszawa, Nowy-Swiat, 33.

Награда је за сваки састав који издржи утакмицу сто динара у сребру.

Такмичари ваља да пошљу своје саставе најкаље до 1. јануара 1901. год. Уредништву „Караџића“, које ће их предати двојици рецензата на савесну оцену.

Сем овога уредништа „Караџића“ расписује стечај још за две **расправе** из области српске етнографије и фолклора на које такмичарима оставља слободан избор предмета обраде.

Расправе које издрже утакмицу наградиће се са по **педесет** динара у сребру. — Рок им је за слање уредништву до 1. јуна 1901. год.

Сви састави који буду припадни штампаће се било у „Караџићу“ било на ком другом месту, одакле ће се оштампасти засебно, и половина примерака остаће „Караџићу“ а половина ће се уступити дотичним писцима.

УРЕДНИШТВО „КАРАЏИЋА“.

Добили смо на приказ од Управе Српске
Књижевне Задруге:

Омо коло задругина књижа, које доноси задругарима ових седам свезака (51—57).

1) *Домаћи писма Досејаја Обрадовића, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић.*

2) *Диреке писме Симе Милутиновића Сарајлије с предговором Андре Гавриловића и са сликом песникомом.*

3) *Примолтке Лазе К. Лазаревића, свеска II, за штампу приредио Љубомир Јовановић.*

4) *Самце из сеоског живота написао Јанко М. Веселиновић, свеска II.*

5) *Некако слава, приповетка Стевана Сремца.*

6) *Исландски рибар роман Петра Логџи, с француског превео Талија Довијанићева.*

7) *Волет и љубе, написао Владоја Тилгорвић.*

Ове књиге може добити сваки који положи Задругарски улог било Управи непосредно било ком од управних повереника. Задругарски су улози: улагачи — 6 динара, осмиљачи — 10 дин, а добротворски 150 дин.

За досад пријављене задругаре разавиљу се књиге у унутрашњост већ од неколико дана, и то по релу којим су повереници послали улоге Управи а београдским члановима почину се књиге раздавати и разавиљати од 22 децембра.

НЕДЕЉНИ РЕПОРТОАР

Уторник, 11. јануара: *Живот је сан*, драма у пет чинава, написао Калдерон по Вестовој преради превео Александар Сандић.

Четвртак, 13. јануара: *Мизантроп*, комедија у пет чинава од Молијера, превео с француског Симе Матавул.

Петак, 14. јануара: Дневна представа: *Цандрони муке*, комедија у три чина, од Јована Ст. Поповића. — Вечерња представа: *Некако слава*.

комат из нишког живота у четири чина, с пенањем, по приповетки Ст. Сремца, уласео В. М. Милковић.

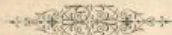
Недеља 16. јануара: Дневна представа: *Влажњи Тез*, драма у пет чинава, од Фр. Шилера, превео с немачког Спиро Д. Которанин. — Вечерња представа: *Пшчар*, оперета у три чина од М. Вебера и Л. Хеджа. Музика од Карла Целара.

ОД УРЕДНИШТВА

Ево већ уђосио и у нову годину, а велика већина наших старих претплатника није положила претплату. Нама је веома жао што ћемо најзад бити принуђени да се с њима разрачунавамо на начин који никоме не може бити у вољу. А поштена реч да ни једнога нећемо пустити на лихто! Оно, било је и до данас изиошења имена на јавности, али ми се нећемо само на том зауставити. Уверени смо већ да је и тај барут овлажио и да многимга ни то није ништа. Ми ћемо се само донекле тога држити и то у толико у колико му име изиошемо, али што ће уз то „гарирунга“ добити тим се знаста подицити неће.

Зато препоручујемо свима да нам дуг до **20 јануара** ове године **измире**. Не учине ли то, нека се не љуте. Јер није право да за њихово задовољство неко посрће, одваја залогат од својих уста и доводи себе у неприлику. Ми смо дали колико смо кадри били — право је да нам се то плати.

Ми још овај једини и последњи пут молимо. Сваком је у интересу да прође без галаме. Пожурите, људи!

Садржај: *Љубавна прича* — Елеона Коча — *Дв. вољна црста* — Крстиво — *Г-да Валтер* — *Велеско на калке* — *Репортоар* од Уредништва.

Власник: Ст. М. Веселиновић — Штампачица: С. Хитровица. — Уредник: Јанко М. Веселиновић.

ИЗЛАЗИ
четвртом и недељомЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
НАН 1 КРУНАПрегледати примљују све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПРЕДЧИН ЛИСТ

ПРЕГЛЕДАТИ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредничтву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДИНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДИНИШ: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

КОСТУР

Бескрајна пустиња плава, јара из песка бије,
А сунце ко врело сребро средином неба стоји,
Подале висока палма, крај не се врело вије,
И својим хлађаним валом једнога тигра поји.
По песку траг од крви, тамо изгостан костур,
Крај нега слоњено копаје, турбан му пао с главе,
Од жете попрселе кости, а очне дубоке јаме
Гледају страховито горе, у њоне висине плаве.

Чиј ли је костур ово? Да ли хаџе смерног
Који се враћао с Пале шапћући молитве тио
Чије су кости ово што леже крај копаљ верног?
Да ли је мусулиман срчан ил' слаби хаџу био.
Чија је крвица ово што сунце арком пије,
Која ко пламон некај струјање јуначким током,
Пољ чиним ударцем мочак ствараош елике сјајне,
А рука појилај брзду туђинском краљу врелом.

Чиј ли је костур ово што стоји на спомен неми
На гробу таштине људске претећи силанима грозно?
Ту самб боводеиој руком дубоке стихове пише,
Ја сам их читао дуго и много горчине позно;
Читајте, тирани, и ви, ал' срце век не дрмне,
Нек вам је чело ведро, ко што је некад биле,
Када сте поганом петом народу газили правду,
И кад се много крви с делатског мача лило.

Д. Ј. Димитријевић

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ —

I

Било је то једне недеље у септембру 1893
године. Дан је био просто незначајан; јер сад
се узме у рачун да Београд нема четир, него два
годишња времена: лето, кад се човек у своје со-

истеном зноју кући, и зиму кад у загрејаној соби
дршће — онда је оваки септембарски дан прана бла-
годет. Сунце је пријатно грејало; небо чисто на од
велике светлости дошло отворено плаво; ваздух
миран, једва да дане неки поветарац лак и пријатан,
као дах из здравих груди, на повије то овамо то
опамо јесену паучину и, кидајући је, баца на руво
пролазницима.

А света много, веома много на улици. Тротоваре
у Кнез-Михаиловој улици пратисају бели свет. Као
да је каменје оживело! Ниси се могао кретати по
својој вољи, него си имао онамо куда те је тазас
светине носио. Поврело је све на леви дан: левенте,
да се разоноде и „напаре“ очи; пензионари, да шет-
њом прибаве мало апетита и раздраже напарљене
жедује; а радни свет, да пос е шестодневног умора
прошета и дене свежине.

На једанпут све засташе и утиша се. Величан-
ствен евадбени поход затутио улицом. Било је ту
коза од сваке врсте, почев од лштова на до окле-
паваог епикаера, и сва беху препуна накићене го-
сподштите београдске. Напред, у отвореним колима,
окићеним паћем и зеленилом, седеа је војевина у
белом, невестинском рузу с девсром, гиздалим го-
сподничкем у ераку, који држаше грдан букет цвећа
у рукама. За њима, у другим окићеним колима,
седеа је младожења с кумом.

Почео је једно поносито и у реду. Сватови
су поздрављали своје познанике некакo гордо; дене
госпе смешкају се и показиваху своје беле зубе,
гледећи неспрестано у гомилу и отпоздрављајући сва
кога, ко би се јављао, па било то њима или коме
другом; а млада господа, устурена на својим седе-
штима, гледае као с неке висине, као да нису они
само учасници него као да је то њихово весеље, и
као да би хтели довикнути онима у гомили: види,
море, види!

Али, тишина потраја врло мало. Свет што беше
на тротоварима засташ, оживе као мравинак; забруја
још реч као у кошвица; поше разговор о свато-
вима и младинцима.

Ви си знали да се жени млади адвокат Ви-
томир Витомировић, и узима Савету, богату насле-

даницу и јединицу покојног ћир Јеврема Мизијановића трговца, јер се о тој свадби већ неколико дана говорило по Београду, а писале су готово и све новине.

Сваки је говорио по свом нахођењу. Трговци су говорили: да је много једном адвокату, па ма он како научен био, сем 60.000 динара у готовини још и три угледне куће у најбољим улицама београдским. Како би то добро дошло кљасоме младом трговцу! Са 60.000 динара готовине, шта би он још могао повући кредита, и какву би радњу могао отворити! —

Чипованик се трудио да замисли ту грану суму, али му је машта никако не могла створити. Како би се сјајно отизали све менице! Па кројачи, обућари, па неплаћени станови и храна! Па шта би тек после свију неплата остао! Ни позвао се не би! Ала би то био живот! Сваки дан господски ручак, па добро, прио вино, па, по ручку, прилази мало па кљасом господском отоману! — Па онда, другиче те гледе и у канцеларији; чак те и министар чешће признава те се саветује с тобом и ти дајеш баш и паметне савете, јер чим си богатији већ си и паметнији! Па онда, опријатељни се одмах са вишим познаницама и авансираном и осигураном стваљу службено место у Београду! 60.000 динара и три куће! Шта може више требати једном човеку од тога!

Паметнији брзо увидеше да је глупо прачити рачун без кримара и машити о таквим стварима те почеше правити досетке: „Ја бих узео мизар и без девојке!“ — рече један: ама му досетка испаше као оно лисици кад није могао да дохвати грозда. —

Пакосници рекоше да је девојка матора а младожења ектичан и да ту не може бити никакве среће. Неки знадоше да је младожења коцкар и да се коцка па велике суме; неки опет да је лумач. Један је опет тврдио да аети као луд за сваком укуном: живео је две године с неким касирком, онда се заљубио у једну певачицу из *Позорнице кафеана* и она га је сасвим упропастила.

Ни неместу не останећи на миру. Нарочито јој жења не опрштаху. И оне говораху о њеним хиљадама, али како те хиљаде покривају њено девојаштво; како је она живела с неким чиновником неког министарства; како је, до душе, била добра за живота очев, али како се, после његове смрти сасвим покварила, јер јој мати, са свога мека срца, није могла ништа закртити. — Шта ту све није наговорено! Читаве књиге би се могле о том написати!

Па опет — на крају крајева доконачи: да је то срећан пар људи!

Међутим поход сави из Кнез-Михаилове и Дубровачку улашту и заустави се пред Саборном црквом.

Двер скочи и поможе вођеници да сиђе с кола, онда је узе под руку и уведе у цркву. За њима уђоше кум и младожења, повоиско, приомаћени човек, црне масти и очију, које, поред све црнине њихове, гледаху некако безизразно. За њима уђоше остали сватови.

Црква је мирисала измирном; блесак свећа и кандила одбијајући се о позлату на иконостасу и оквирима застезних очи; певачи се цркунућу и дозиваху јавко би у групи отишли на хор; црквењак разговараше тихо с кумом и старојом примљени од њих прелазе и прстене. Све је било ведро и на смејало, све је осећало неку величанственост у души почев од младожење па до најнезнатијег путо-сватике што се занукао тамо негде у женску препрату — само је невеста била бледа. На њеним уснама није лебдео осмејак. Да је ко, у тај мах, озбиљније и пажљивије кроз неог прогледао, ужаснуо би се, јер деца Савета није изгледала као срећна невеста, него као мртваци.

II

Било је то пре четири године, баш на три месеца по смрти очеве. Остала је самохрана с болесном мајком, па је с њом заједно осећала шта су обе у покојника нагубиле. Покојни Јеврем био је свакако дете којег је срећа послужила у свакоме послу. Срећан трговац, поштен, искрен, добродушан, он је уживао и добар глас и велико поштовање код својих другова, али је живео повучено. Ретко је коме одлазио, па су и њему ретко долазили. Он се никако није могао помирити са оним претрпаним раскошом који је мало по мало освајао и богатије и сиромашније куће београдске. Никад он не би заменио старинску икону своје славе, Св. Архангела, са раскошним, модерним сликама, ниш свога мидерлука са ми таквим килибетом. Па да му се не би смејали што је тако „прост“ — он се повукао у се. Једва да је с десетма кућама живео у близини односно, и једна од тих је његова суседка и имењак Младеновића судије у пензији.

По смрти његовој Младеновића кућа опет оста једини пријатељ двома сиротама. То беше једини кров под којим су ишле и где су се могле ерично исплакати Још изразиле познанице, временом постаде они као једна породица, као да су незани неким сродничким везама.

Младеновић је, сем два сина — од којих је један судија негде у унутрашњости, а други писар у Управи вароши — имао и ћерку Марију, другарицу Саветину. Једних година, оне су од детињства друговале, заједно ишле у школу, заједно училе рад и вештине; једном речи: нису се никад раздвајале.

И сада, у дањима жалости, Марија беше скоро њена сенка. Заједно су плакале и тешиле се. Марија се трудила да растера сваки облачак са чеда Саветина; и зато, скоро цео месец дана проведе она поред Савете у кући разговарајући и њу и мајку њезину. А беше и разговора! У свакој прилици и неуприличи умела се наћи: кад је требало плакати, она је ронила сузе потоком, а после суза осмејак па њену лицу разглагољавало би и Савету и мајку јој. Стара Милица само би пропштала:

— Бог ти вазда разговора дао!

Обе девојке бежу већ прегуриле двадесету годину. Савета више смеја; лице бело као лист хартије; високо, бело чело осењено смејом косом, кроз коју је овде - онде провиривало по неко златно влакно; крушне и сјајне очи гледаху свакога некрено и отворено; лице чисто, са овим правмалним рупцама на образима, кад се насмеје, па ти сем света покаже и своје ситве, беле и здраве зубе. Марија па против више припушта; њено црно око не гледаше отворено, него некако савијено, жмјркајући; али испод дугах трепавица, као стрела, бије те онај сјај Гледећа Савета, гледао си дете — Марија те је збуњивала.

Једнога дана Марија не дође цело пре подне. Савети је већ био досадно те се диже после подне к њој да види што је нема. Али је не затече саму. Сем млађег јј брата, Милана, затече још једног непознатог господина. После поздрава Марија се пожури да јој представи неоватог.

— Да нас познам! Моја пријатељица Савета; Миланов друг г. Милорад Ватонћ.

(Наставише се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

СТЕВАН ЈОВАНОВИЋ

Архимандрит манастира Троноше.

Чим се рашчупло по Мачан, Јадру, Колубари и Тамнави да ће заратити Немач са Турцином, народ се узнемири. Знало се да ће преко његових леђа газити војске. Почели су да зебу у страху, а неки и да се радују. Омладина се радовала, јер се надаше слободи, а беше старца који су упамтили Швабину управу од пре педесет година, те бежу сетни невенели. Аустријски агенти журили су по Србији и бунили народ. Многе су чете образоване за борбу и изабраници своје четовође, склониле се у шуме и почеле о времену на време чинити испаше и препаше. Швабине прокламације разносиле се по селима. Читају се тјом, на скупонима, по домовима, код цркава и манастира. Шваба све позива да се крене да устане против Турчина.

Међу младим људима, од духовничког чина за овај рат беше најодушевљенији тадашњи архимандрит манастира Троноше у Подрињу, Стеван Јовановић.

Живот и рад овога човека врло је занимљив, врло поучан за нас Србе. С тога сам се постарао да изнесем о њему оно што сам могао прибрати.

I

Стеван Јовановић родио се у Јадру у селу Текеришу. Кад? То се не зна тачно. Г. Милићенић вели око године 1759. Детињство провео

је код куће у селу као и свако сеоско дете. Али он не беше рад остати у селу да ради земљу, већ оде у најближи манастир Троношу. Троноша се налази у планини више Тришња, села Вука Караџића. То је задужбина краља Драгутина. Налази се на самом саставу два поточића који извиру из брда више манастира. Ту, код манастира са-стају се и образују реку Троношу. Од Троноше манастира низ реку пружила се дивна и живописна равница, која траје два сахата хода, с једне и друге стране окружена дивном гором манастирском.

У том тако живописном манастиру научно је Стеван књиго. Пошто би се свршио сав посао у манастиру, пошто би се нацепало и донело дрва, напојио калуђерски коњи, почистиле собе, онда би се неколико ђачки скупило у цагару,¹⁾ и ту би им какав калуђер или ђакон показивао да читају и пишу. Можда је тако научно књиго и Стеван, као што је доцније учио и отац српског правописа, Вук Стевановић Караџић.

Кад је свршио Часлован и Псалтир онда је тим већ изучио сву књиго, која се онда могла учити у српским манастирима под Турцима. Свршивши школу одмах се врло млад покалуђери. Исто тако постао је крло млад архимандритом манастира Троноше. Видели смо напред како се Стеван јако обрадовао рату Аустрије с Турком. Силом свога положаја, својом речју и саветом покретао је народ да устане на оружје и да помогне да се Турци истерају из Србије.

Стеван је, као и остали, разноразно глас о рату, разноразно прокламацију о рату и знао народ на устанак. Кад Турци чују за рат, одмах вађу по селима и стану купити оружје. Тако покуше у јануару 1788. по Колубари и Тамнави и еместе га у Ваљеву.²⁾

Али како рат би објављен 9. фебруара 1788. год.³⁾ то покрет међу Србима утицајем Стевана Јовановића, Алексе Ненадовића, Коче калетана, Маријана Јовановића из Ленча, Станка Армбаличића из Колара, и других, обухвати целу данашњу Србију. Ондашња хроника вели:

„За љубав Аустрије диже се сва Србија на Турке. Ударају на Турке са очајањем и чине нечуване освете. Туку и гљаве гле год Турчина сретну и виде. Турцима затворили све путове за Београд, Шабац и Смед-рево...“ (Голубица IV, страна 233)

У оном случају нико није био срећнији од архимандрита Стевана. Млад, бујан, срчан и храбар, жељан слободе и себи и народу, кретао је народ и крестом и речју, саветовао га је да војску аустријску у свему помажу храном и снагом, оружјем и стоком, ралом и вучом. И народ се

¹⁾ Ма какава соба, манастирска учioniца.

²⁾ Мемоари Ненадовића 7.

³⁾ Голубица IV, стр. 232.

ерски кретао као таласи морски, плавио све даље и даље, гонио и терао Турке прво сам па онда у аустријску војску. Заложо је све чиме је располагао, јер се надаше да је дошао дан ослобођења.

(наставиће се)

ЈАДИ СТАРОГА ГАВРАНА

— Снасна Н. Шчедрина. —

Срца старог гаврана беше обузела голема туга. Просто до истраге требе гаврањим род? Ко је ден, тај их само не убија. Па да је да знаш због чега, него тек онако, рабава ради! Чак се и мали гавранчићи дали у бриту. О оном негдашњем гласном гахању и спомена више; тек што се скупе у исто, и тек што гравку: збо нас! — а оно на једанпут, са свим изненада: бум! — а них десеторица па и двадесеторица као да их и не беше! Нема више оних времена, кад се слободно и без превања могло летети кула се хтело и колико се хтело! Беше му! Шуме процрчене, ритови исушени, животиње развијане, — просто, не може човек пошито да се храни. Најпосле, у але године, почеше гаврани да се у сола, у градине и оборе заклаче, па и за то опет: бум! — а njih десеторица или двадесеторица као да их и не беше у јату! Добро је још, што се гаврани плоде, а не би, беди, било кога да соколу, јастребу или орлу порезу плати.

Опомињао је он, старец, своју млаћу сабраћу: не грабите и не облећите око туђих њива, — али је на све те опомене, као на једнога грла, додијави одговор: „шта ти, матери, знаш! Данас, каква су времена, не може се а да се не краде и не облеће туђе. И у науци је казано: ако немаш шта јести, а ти онда на од худ и на како наћи! А данас људи друге и не живе; не раде ништа, већ поткрадају један другог! Зар па пропаднемо, или како што? Уранимо још пре зоре и прокрстарио целу шуму, па ништа да нађемо. Ни јагодице, ни пичици, нити било какву наметку зверцицу, ништа! Чак се и црв под земљу сакрио.“

Слуша стари гавран, слуша, па се дао у дубоке мисли. Премишља и са тугом се сећа старијих времена. Било је да су онда наилазила гладне године, и онда је гаврани род гинуо без броја. Ама онда беше правило: ако ти је само Бог дао نکته, а ти их и у своја рођена прса заводи, само немој да се на туђ залогј полакомиш! Али, још тада се могло опазити, да гаврани неће моћи још дуго по том правилу да живе... Гледати како то други у изобиљу и чисто певајући живе, а ти сам од своје воље да умреш од глади, — већ то беше у стању да не знам чије, и не знам какво срце на зло окрене. После је тога наступило правило: клај што можеш, и гдегод можеш.

Он да кад га је довео амо његов стари бабо, — он се тога једна опомиње, — место ово беше са свим повољно. Шуме и воде — не можеш их очима догледати! У шуми разних јагода, разна зверина, птице, — свега

у изобиљу; у води опет све гамиже што је сила риб! Старешина им је и онда био, као и сад што је, јастреб, али тадашњи је јастреб био сит, до грла сит, а био је и прост, тако прост, да се још и данас о његовој простоти равне анегдоте причају. Волио је, до душе, да се каткад и полакоми на какво младо гавранче, али је и ту плазио да буде праведан: данас би узео на једнога гневца, а сутра из другог! А кад би видео да је гнездо сиромашно и јадно, он га онда остави на миру. А и данак у оно време не беше голем: по једно јаје од гневца, по једно перце од крила, и још башка од сваких десет породица по једно гавранче орлу на дар. Подај што мораш да даш, — па онда славај без бриге.

Али што даље, тим се све већма и већма почело све да мена. Човек а'зведео згодна места па је почео тиме, — што је узео секиру у руке. Шуме се проређише, ритови осушише а реке оплочише. На речним се обалама појавише најпре ливаде, за тим насеља и села, па племићке куће. Удар секире је потпуно олјеквио по шумској дубрави, рушећи обични ток живота птица и животиња. Старешине гаврањег рода још онда предсказиваху, да предстоји нешто страшно и необично, али су млади гаврани ипак зато с веселим гравтањем облетали око човечијих стјаја, баш као да поздрављаху досељенике. Строги завети предака беху додијали млађаним срцима; шумске дубине умукоче. Требако је нешто ново, нешто неизвесно, чудновато. Гаврани се поделише у партије; почеше пребацивања, свађе, себичне тежње, задње мисли...

Заједно с тим променама наступиле су промене и у вишим, ориентолошким сферама. Стари гавран изгледаше као да не стоји на висини својега задатка. Он беше способан да управља само у патријархалним условима, али чим се односаји укратили, чим се почели да увлаче нови елементи, његова га је административна способност потпуно изневерила. Главније личности наизаваху га чак — помислите! — старом шубаром: гаврани му отказаше послушност, и, може се рећи, да су му чак и непристојне речи у уши гавали. А он, у место да је још у зачетку утужио то зло, он је само мирно трептао очима и тихо у себа говорио: нека, нека, доћи ће и реформа, а већ ми ћете знати за госу! Напослетку дође и та жељено очекивана реформа. Старца бацнише у архиву, а за старешину на његово место поставише неког младог јастреба, и још му у помоћ, као неку вишу контролу, дадоше и сокола.

Долетеше нове старешине и донесоше гавранима непријатну вест. „Имам само нешто да вам кажем,“ — озбиљно и намргођено рече јастреб, а соко додаде: „и ја, и ја!“ Па им онда објавише, како ће се од сале данак утростручити; дадоше им пореске књиге и олдетеше.

Гаврани роптаху говорећи међу собом: „уведоше данак немилостија, а никаких нових удобности не створише.“ — Али ни јастреб ни соко не хтедоше за то да чују, већ послаше копце да похватају бунтовнике, што буне народ И, тада би много гнездо разорено, много гаврање јато развијано, те је постало пленом вучица и лисицама. Јастреб и соко мишљаху да ће тим строгим мерама нагонити гаврано, да у будуће данак на репу доноси. Али гаврани, крај свега прогањања, и даље тужно

гакаху: ма нас и убијали, ми ипак зато немамо од куд да нам дајемо толики данак!

Па тако то и дан данас иде: гаврани се немилостиво тазнае. А ако гавран по нешто и унари, то му кобац још на путу отме. Једном речу: ало, да не може горе бити! — Намислише гаврани да потраже себи какво агодније место за пребивање, па послане њих неколицину да потраже тако место. Они одоше, али се не вратише више навра. Можда су гледог залутали, а можда су и од глади скапели, ко ће то знати! У осталом, на што и да се тражи преко хлеба потаче! Данас, могло би се рећи, да и нема агодних и повољних места, све је то човек населио. Па и њему је већ постало тесно. Куд год иде а он са секиром у руци иде; јечи шума, беаи аверка; иде од јутра до мрака, оре мливу, вида и подиже, а све чека и гладан и жедан, кад ће већ једном све то доћи у најчистији ред и поредак.

Мислио тако стари гавран, мислио, па најпосле смисли: треба то ићи свуда, гледог је потребно, ићи и казати праву истину. Само је невоља, што је стар — питање је, хоће ли моћи свуда допрети? Голем ће то пут бити. Прво треба јастребу књиати, па онда соколу, па најпосле крагулу, који је пре кратког времена над гаврањим племеном постављен за надзорника.

И међу типама су као и међу људима, свуда инстанције заведене: свуда ће га питати: е да ли беше већ код јастреба? А код сокола? А ако ниси био, у стању су да те прогласе за бунтовника.

Најзад се, после дугог размислања, реши, скети једнога јутра с гнезда и прхну! Стигао тако до јастреба и овога затекао где на једном високом бору седи сит, пресит, и чисти нехотица кљуи.

— Здраво, старче! — некако га доброћудно оскози јастреб: — Каква ли те је невоља довела кад овамо?

— Дођох, милостиви господине, да ти отворено и искрено јавим праву истину! — тужно гаврак стари гавран. — Изгинуће и пропаће гаврањим род као нико његов! Гине без мере и без краја! С једне га стране немилостиво коси човек, а с друге але прилике; а што је најстрашније и најгрозније: копци целе и гуве алог данка и пореза... Гине гаврање племе без краја, а који остану у животу, ти опет немају су чим да се ихране.

— Та—а—ко! А да није од куд та беда и невоља наишла на гаврама род само с тога, што се тај род оленео, постао нерадан?

— И сам азнах да у нас нема лености и да смо радени као мрави. Од рана јутра па до мрака мрзак обалемо поља, тражећи себи хране. Живимо и трајемо дане у раду, као што и приличи честитим гаврањима да живе, ама, некако... не може се ово данас ништа на поштен начин...

Јастреб се мало заинисли, затим и нехотице изрече ово:

— Е, а ви онда крадите?

Само што те речи ни мало не задовољише, него још већма узнемирише старог гаврана.

— Знам ја да данас сви од краје и варања живе, — тужно одговори он: — али на то нити хоће, нити

може да навикне гаврањим род. Други и милионе повраду па никој ништа, а гавран кад и копејку украде — сирт не флаи! Помисли и сам: зар то није алоичи — за копејку, па сирт! А ти још велиш: крадите! Ти си послат и постављен нама за старешину да нас штитиш од беде и учиш доброне, а не да ти први рушиш мир и поредак. Докле ћемо трпети све то? Јер ако ми...

Гавран се беше подоста уморио, па није ни завршио што је почео, а није баш тако ни лака ствар: казати истину у брк!

Али јастреб као што је напред казано, беше сит и посматраше незвана госта још увек доброћудно.

— Знам, — рече: — немој ми настављати даље; давно ми већ ту песму слушам; Бог те пита од кад још. Него, не могу да разумем: зашто си код прве речи заео? У Дошао човек да каже истину, па код прве речи заео!.. Иако ли још шта да кажеш? Је ли то било све, што си хтео?

— Све, — одговори гавран снелбавијни се.

— Е, онда слушај што ћу ти рећи: истина твоја давно је већ свима позната; не само вама, гаврањима, него и копцима, и јастребима, и соколима. Али, говори ти колико хоћеш, можеш на свима раскришима објављивати, — опет од свега тога не ће бити ништа. Разумеш ли?

— Ја само једно разумем: разумем, да је нашем племену оданојено! — са горчином одговори гавран.

— Кад не разумеш што онда говориш? Велиш да вас човек немилостиво треба, — али шта можемо ми, птице, против човека? Човек је измислио пушчане прах, — а ми, чиме ми да му на то одговоримо? Он нас свим тим прахом треба, и, што намисли, то с нама и уради. Ми смо ти жене и мужици; са свих страна кишину на њ. Нешто жезланица, нешто нове машине, па нероде, године, па нова пореза, нови намети... А они на све то само што азнају да се буне! — С тога ти велим, кад те је већ Бог створио да будеш црв, а ти онда и живи, као што црв треба да живи.

Него, црву опет ем, гаврањим, не дајете пардона. Сад помисли, да нешто црви дигну против вас вику и ларму, зар не би сте ви сви, као из једнога гласа, аинули: црв не сме да роње, његово је да пузи! — Тако је то, мој старче. Онај што трпи и њега да подноси судбину, тај је прав. Јеси ли ме сад разумео?

— То ће рећи да треба гинути? Ах, какве ли грозне речи изговорил! — зајсца гавран.

— Да ли су моје речи грозне, или не, то је споредна ствар; главно је, да сам и ја теби казао истину. Не истину какву би ти хтео да чујеш, него ону, оју би на данашње време сваки требало да има на уму и да о њој води рачуна. Него, да наставимо разговор. Велиш, дакле, да вам копци просто из кљуна у лету отимају храну, да вам ја, јастреб и ваш старешина, гнезда рушим, да ми у опште нисмо ваши заштитници, већ затирачи. А то је ово: ви хоћете да се храните, — а и ми хоћемо да смо сити. Да стејем од куд жачи, ви би сте нас јели, а пошто смо ми јачи, то ми једемо вас. А то је, да видиш, и право. Ти си, ето, мени казао оно што је истина и што ти на срцу, а ја рекох теби што је мени на

ерцу; само што ово, што ти ја рекох, важи као ствар са свим праведна, а твоја правила под облак узеде. Јеси ли разумео?

— Видим ја да нама не престоји друго, до — смрт! — продужи стари гавран, чисто не појимајући прави смисао Јастребових речи него истинитивно осећање, да те речи садрже у себи нешто страшно и нечувано.

Јастреб погледа гаврана од главе до репа, па му се, онако ситу, прохте да се са старцем меко нашали.

— Хоћеш ли да и тебе поједем? — рече он; али видећи да гавран стукну корак назад, продужи: — не требаш ми кад си тако стар; мије то никакво јело. Дед разврати се само...

Гавран рашири крила па се и с њм зачуди: кост и кожа, ни пера честитог нема, прост гавдан вук!

— Ето, видиш ли, какав си? А то је због тога што само о правди мислиш и премислиш. Кад би ти живео онако, како треба гавран да живи, да ништа у опште не мислиш, дружије би ти изгледао! У осталом, време је да завршиш. Жалиш се још и на то, како сву порезу скоро симо од вас, гаврана, истерују, — и то је истина. Ама, помисли и с њм: од кога другог да се прикупља? Врапци, сенице, дегљаци, — колико могу они да даду? Јаребице, царице, кукавице и друге птичице, — оне живе свака за себе, њих ни на дању са себом не можеш наћи. Једино што гаврани, као прави селаци, живе у друштву, а у то се још и сами јављају, па није чудо што су сви до једнога у попис ухваћени. А кад си већ узет у попис, онда се држи! Што су пак сад већи терети наступили, то је тако морало бити, јер су и потреба веће, о томе можеш кога год хоћеш питати. Тако је то, мој старче, и такав ми је даваш данас. То је, што сам још хтео да ти кажем. А сид лети куда знаш, јер ја бих да продремам мало.

Али гавран није одлетео ма куда, него је отишао управо соколу.

— Нека буде, што ће бити! — помисли он у себи, тешко махајући својим старчким крилима: — ја ћу ствар терати до краја! Ако ни соко не саслуша и не уважи моје јаде, прихућу чак у губернију савоме орлу, али од истине и правде нећу одступити!

Соко је живео у неком брдском кањану и приступ до њега беше веома мучан. Напригу његова стана седео је дежурни кобач и дочекивао молитеље. Овога пута беше дежурни, целом гаврањем роду добро познати, кобач Иван Иванович, соколов љубимац, (пушкљо се, да је он његов ванбрачни син), који је достављао најважније и најтајније ствари. То беше окретно момче, на први поглед изгледаше доброћудан, са благонаклоним и пријатним понашањем. Кад мије у служби, знао је, по мало, и раскаљивао да прожине; и да се наснеје с пријатељима, и да се нашали с девојкама намигушама. Али чим би се латио своје дужности (нарочито дужности тајних испорука!) на мах би се преобразио. Постао би хладан, суров и тачан до крајности. Заповеде ли му да кога ухвати, — ухватиће га, да кога удави — удавиће. Па нека је птица и двапут већа од њега, он с таким брзином догони к њој, да се ова с места збуни, почне хрештати и сва се преврће од страха. Нека су птице и

при циглом спомену његова имена, трепетале од страха.

— Вар се ниси право испавио, старче? — иронично запиташе молитеља Иван Иванович.

Стари је гавран с места видео, да се онде већ јавља. — И птице имају своје шпијуне, преко којих се не само дела, већ и тајне мисли могу дознати.

(свршити се)

ГОСПОДИН МАЈЕ

— Jules Claretie —

1

Много је времена протекло од тада — (као да има сто година), када су се месеца јула 1830. год. тукали по париским улицама. Ми знамо причу о Аслелу и Кајину, но нисмо заборавили ни грађанске ратове. Танад фијукају, тап рикаше, дули падаху.

Шајшири и краљевска гарда бранили су се у Дувру, који су побуњеници нападали. Али ово, што ја причам, не спада у историју, ово је приповестна. Потребно је да вам прикажем својога јунака.

Мој је јунак тужан, жалостан јунак, рећи ћете ви; мој је јунак ружан и нагрдан човечуљак, један грбона, нешто налик на уликиота Кизимолда, мој је јунак г. Маје.

Господин Маје да време јулиских дана био је у својој соби. Становао је, мислим, у улици до Претр, до цркве Сен-Жермен-а Оксероа; то јест налазио се врло близу пушкарна. Служао је узвице рањеника и ропца смртних. То му беше мучно, тешко. Живео је колико горе доле по својој соби. Мрштно се, трескао ногом, настајивао понеки пут и рекао:

— Несрећници! несрећници! Јесу ли похуљали? На што та крв на што та убистава? Проклето да су побуне!

Господин Маје говорио је тако сам на се, развишљајући, би ли могао можда, изишасти на улицу, притаћи у помоћ коме рањенику. То беше храбар, поштен и поштовања достојан човек. Није се дуго успео: изиђе из собе, и ено га, ничим ненаоружана, мало збуњена уред гужве.

Он чук га неки вичу: „Побела!“ видео војнике у црвеној униформи како беже на све стране. Народ је омао победу над швајцарском гардом, и господин Маје стиже баш при освајењу Дувра.

Пе беше учинио ни десет корака од своје улице, кад један швајцарски гардист, гомен рулом побуњеника, људма, женама, децом, с ужасом пројурни мимо њега. Јадни војник трчао је из све снаге, докле га једно тано не обори. Господин Маје видео како се он окрете око себе и пале лицем на земљу.

Победилачка рула нагрнула да га дотуче, но господин Маје стаде испред војничкога тела, можда лешине.

Он, јадни Маје, беше мален, танак и грбав. Он прекрсти своје дуге руке на своје упале груди, па рече:

— Шта је! Нико не туче рањеника.

И један одважан, храбар човек беше довољан да надвиси и сузбије читаву једну бесну гомилу. Рула застала.

— Оставите овога човека, настави Маје. Шта вам је он учинио? Ви сте сада победоносци. Све је свршено!

— Ама ко је овај чикин? рече једна жена. Кладим се, да је ово онет неки ројалиста!

— Не, рече једно дете, ово је господин Маје.

И пришапши грбоњи, рече:

— Познајете ли ме? Ја сам мали Николн што стације изнал нас.

Затим додаде:

— Добар дан, господин Маје!

Требао је тала чути басни и дивљи грохот те гомили. На један минут пре тога доху узвици и претње. А сад насташе смех и пошанице без краја.

Господин Маје!... ово је господин Маје!... Добар дан, господин Маје! О лепо браниоче погинулих војника!... Господин Маје!

А господин Маје вели радосно за се:

— Они се смеју; они ће га оставити.

И заиста гомила се убрва растури. Беше се до воле нахвалила. Господин Маје нареди, те одише у његов стан раменама, који убрва дође к себи.

Позваве лекара. Он рече, да рана није озбиљна.

— То ће бити, рече он, за недељу дана готово.

После осам дана гардист устале. Он се искрено захвали својем спасиоцу, полови му колика је његова заваљност.

— Ох! рече он, никади нећу заборавити ваше име!

За тим оде, — и господин Маје не виде га више.

Но господин Маје волео је да рече:

„Чак су и напавалица корисни. Они вам помогну да учините добро леко без икакве своје користи.“

II

Господин Маје, још од пре двадесет година, беше чиновник у канцеларији војнога министарства. Имао је малу плату, но она му беше довољна. Господин Маје није био нише млад и није имао још луго да живи. Он беше прилично заштедео, да би, без страха од беде, могао дочекати дан кад му, као што он говораше, буде потребно „ићи на онај свет.“ Господин Маје није имао ни сродника, ни пријатеља. Сродници, он их беше изгубио једног за другим; пријатељи, господин Маје тешко се миследи да нема ниједнога непријатеља.

Успомене су пријатељи оних, који их немају. Господин Маје волео је успомене. Оне махом беху све врло тужне и врло горке. Али се та горчина чинила слатком јадноме усамљенику, који ју је жељно гутао као какав скупочениликер.

Господин Маје мислио је често на један тренутак својег живота, кад је много трпо.

— То је једини тренутак у којем сам ја живео, мислио је, да би се утешио.

У то време сиромаш Маје имао је једну рођаку. Она се звала Мадлена, и он ју је много волео. Он се, несрећник, није усуђивао признати јој, да је жељи узети за жену. Бојао се. Говорио је сам за се: „Она ће ме исмејати!“ Виђао ју је и говорио с њом свакога дана. Кад га она остави, он се осети утучен, сиромаш. Отишао је, затворио се у своју собу и плакао је.

И ако је Мадлена често опакала, да је њен рођак Маје тужан, ипак није нагађала због чега је то.

Једног дана Маје рече самом себи:

„Мадлена ама да ја нисам неваљалица и да је волим. Зашто ме Мадлена, која је тако добра, у првој мојој ругоби не би волеала?“

Он обуче своје ново рухо, и изненадно пође Мадленомј мајци.

Дошавши до врата, он засташе, беше блед, кнецаше, а срца му силно кудаци.

Таман да закуца, кад чу гласове.

То Мадлена разговараша с мајком.

— Боже мој, говораше Мадлена, та ти не знаш, колико је он ружан! Посматрала сам га јуче: право чудовиште. Ах, јадни Маје!

Она, Мадлена, тада се поче смејати. Маје помисли, да ће ушрети.

Грцао је у сузама, кје су га гушили и оде што је брже могао.

Понављао је у себи:

— Глупаце! Зар се ниси погледао у огледало? Јадни будало, ружан си да уплашаш човека, аар ти то не значи?.. Ти си ружан, чујеш ли добро? А у свету није доста бити добар и поштен, треба бити леп, анал ли то. — Изгледали леп било би доста, јер се сваке цени само по изгледу. Дедер, сакри своју грбу, грбоње.

Говорећи тако, он стиже на кје, не знајући ни сам куд иде. Засташе, погледа за тренут у воду, обузе га несвест, и он скочи у Јену.

Спасиоше га.

Кад опет дође к себи, он рече простодушно:

— Таман сам хтео бити тако срећан. Но ја сам захваљујем. То је, може бити, злочин?

Неколико месеца касније Мадлена се удале за једног богатог трговца. И Маје беше ту. У цркви, после службе, он је клечао, држећи се рукама на главу, док су сватови пролазили.

— Еј! Маје! рече му неко.

— Остави га, рече други, моли се.

Маје се збила молио: плакао је.

III

Отишавши тога дана, Маје постаде тужан и усамљен чиновник, као што рекосмо. Удесио је свој живот као часовник. Постао је правом машином: али је та машина мислила и јавовала.

Свакога јутра у исто време ишао је у своју канцеларију. Морао је проћи кроз врт Тилерија. Носио је доручак са собом. Врло често је делио свој хлеб са лабу-будовима из риђака.

Лабудови се најзад навикуше на њ. Долетали су на његов глас и узимали из његове руке хлеб, који им је он пружао. Давали су се да их чак и милује јадни грбоњи који је, смешиши се, прелазно својом мршавом руком преко белог и моког перја.

— Бар ме они воле, мислио је он, и не налазе да сам ружан!

Он им је надео имена, која су га опомињала на старе успомене.

ИЗДАНИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
или 1 КРУНА

Преглату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ВРЕДНОСТ ТРЕЋА СЛАТКА:
Уредништву „Звезде“
Београдска улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Гукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
поштомача улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

Н О Ћ.

Вјетар урла, с вриском срце,
Као јаук гладног тигра,
А на челу наћи црне
Румени се пламен игра;
Ко да страшни тренут куца,
Небо дршће, земља пуца...

О, ти, који немаш крова,
Што умиреши с гладног вриска, —
Како ли ти поноћ ова
Живот ломи, грло стиска,
И ко она авет глува
Твоје голе прси грува!...

О, да ми је дворе сјајне
По којим је раскош плао,
Скупио бих душе вајне
Па им топал одар лао;
Све ризнице пуста блага
Нек невоља носи нага...

Али заман жеља збори,
Мој је станак мала соба, —
Слаби жижак једна гори
Ко пламичак више гроба,
Ко да и он са мном плаче
Па задрхти болом јаче...

О, колико сред палата.
Где се црни алодух скрива, —
Крвопија и целата
Сад на мирном одру снива!
А мој станак пуста соба
Као душа јадног роба...

О, да бијаш тиран худи,
Што невољу јадом кини,
О, да бијаш целат луѓи, —
Не бих био сирак сини,

Пода мном би сада била
За ложницу мекка свила.

Али нека! Волим тако
Куша' само сува хлеба,
Него да ме храни пако
И проклетство светог неба;
Ја се волим сирак звати
Нег' с изиетом у ред стати...

Волим муке него славу
Коју ниско дјело ствара;
Ја презирем јад и страву
Што чоњека робом ствара;
Само Богу клипат' волим,
Богу само ја се молим!

Оном Богу, што је стао
С тешким крстом на Голготу,
И са својом смрћу дао
Свјетлост души и животу,
Богу снаге, сијеле жртве,
Што из гроба диже мртве!...

Мостар.

Алекса Шантић.

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛТА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— Јанко М. Веселиновић —

(наставак)

По ручку дође Марија. Обе је дочекаше ра-
досно: маји је желела да јој се књи мало развесели
и разговори, а Савета да би чула, ако ништа друго,
оно његово име.

— Баш добро, Маро рано, те дође! Ја не знам
шта је твојој Савети...

— Ђути, Бога ти, мајка! — прекиде је она —
ништа, веруј! Нешто сам неслазила него обично; а
она окуцала...

Сва је у некој ватри.

— Вези ти: није ми ништа! Седи, Марија!

Марија седе а мајка изиђе из собе и оде гледати поља. Савета се плашила да се Марија не врати на исти разговор, па је стаде питати оно обично:

— Шта ви радите?

— Ништа — рече Марија. Бар ја нисам од јутра ништа урадила. Седели смо дуго синоћ. Г. Виловић остао код нас на вечера. О, што је то ђаво од човека! Причао нам је како је на мору, па је онда свирао, па продуцирао наше Цигане! Него — лека ми те ђаво носи...

Још при помену имена Виловићевог, Савети појуре кри у образе; а сад, кад је Марија погледа оним њеним прозирућим погледом, она осети да ће све одати. Једва се уздржа те рече притајено мирно

— Што?

— Што? — Што се заљубио у тебе.

Савета више не може издржати. Устаде, бајаки нешто тражи на орману.

— Јест, јест, заљубио се! — настави Марија.

— Кад си ти отишла он рече: „Овако мисле девојке још нисам видео!“ А кад му Милаш рече чија си — он ману руком. „Онда би боље — вели — било да је писам ни видео! Штета што је богата! Он би једина била кадра отргнути ме од мога нечајног момковића! Овако: она богата — ја убога ђаво! Боље и не мисли!“

Савети мај се не отрже са усана: „А шта му смета моје богатство!“ — али се за времена уздржа. Премислила је: да ли да се и Марији повери? Не, никоме! Али како је Марија гледала испод ока, она, да би затурила траг, рече:

— То му је приметно.

— Е?! Збиља?

— Збиља! Што, бајаки, ја да га отргнем од његовог момковања? Јест, поздравила га ја! Једва чекам!

Марија је само гледа. Она се осети некако незгодно.

— Што ме гледаш тако?

— Дела, дела говори! Хајде, варај и себе и мене! Моја хена худо! Ти мислиш да сакријеш од мене, па те баш твоја тајна одаде! А кад си ти до сад говорила о својој удаји и своје мизери...

Савета положи оружје и бризну у плач. Марија је помислила по коен, па јој онда стаде брисати сузе.

— Пази да те мајка не смотри, а ја ћу тећ казати њему да и ти њега волиш.

Кад је тећ видела да се од Марије не да ништа сакрити, радо пристаде да јој се повери. Али није никако пристајала да Марија ма коме, а најмање њему, што поверава. И тада поче изливати душе њезине. Колико је реч могла служити, покуша да наслика Марији своју душу и њен немир. Није сакрила ни једне ситуације, ни једне мисли; чак и она свога. Цело послие подне провеле су у разговору не осе-

тивши како им време пролази. Пред саму ноћ диже се Марија кући, а она је жалела што не остане на конаку.

Савети насташе нови дани, дани неког слатког немира, жудње и сањарија. Сваки јој је био на сметњи, сем Марије; а њу је трпила, управо волела баш зато, што је могла с њом говорити о ономе о чему је мислила.

Да би избегла разговоре, објашњења и све што би је могло одати, прибегавала је раду и то раду ситном, пицићном, који је тражио да је око непрестано на њему.

Мајку брзо пређе брига. Видећи је по ваљану улазешу над радом, она изнајуре похвали вредноћу њезину; али кад виде да она кахље над послом, као да за кору хлеба ради, она би јој силом посао из руке отузала.

— Та мана, дете, Бога ти! Осленићеш!

— Само још ове, мајка!

— Боже, дете, јеси ти смешна! Ти немаш мере ни у чему!

— Још само мало!

Само кад Марија дође, рад иде у ћошак. И тада настају разговори, час гласна час шепатом, без краја. Говориле су само о њему. Марија се разабирала о његовој прошлости и, као искрен и другарица, достављала све што је чула.

И ако то беше прошлост потпуно бећарска, и ако је то био човек који је без икаквог рачуна гађао кроз живот, њој омет беше некако мило тај живот и та прошлост. Некако је налазила начина да оправда сваку потрешку, а његови грехови чиниљу јој се нестарајућа. Све што је његово, или од њега, било јој је пуно дражи.

II

Одавно је био обичај у тих двеју породице. Михаиловића и Младеновића, да у лепе прозетасе дане праве излете ван Ваограда. Тај обичај прекинут је био једне године, кад је Ђир Јона умро, али је идуће тећ обновљен на паваљивање старог Младеновића и његових.

Ту се нишло сасвим ђавиљарино, јер беху све своји; ретко кад да Марија или Савета позову коју познаницу или синови г. Младеновића по којег свога друга и пријатеља. Обично се пишло на козима. Једна су коза носила храну и пиће. Равио се тако да би их суљеч рођај тећ затекао на висовима иза Београда, јер су ради били да за хладовине стигну до места где ће павандовати.

Тако је било и сад. Недеља; дан јен; небо чисто и ведро. Ветрић пирка, а лишће тихо шумори као да шапуће.

Троја кола беху начињена. Младеновићи позвали и Виловића. А он ведром као и оно небо, несее што ће овај ден дан провести ван задина београдских, у шуми, где Ђарија ветрић; што ће довести свежином што је зачинава марис хане, пољског цвећа и зрелих усева и што ће провести у друштву

у коме би не само радо живео него и умро. Није знао шта чини од радости. Свежина његова духа блистала је као роса на шареном прећу кад је сунце подасја. Ваздух се проламао од смеја њихова.

Дан је био већ освојио кад су стигли у Курмодраж и заузели место на једној зеној пољани око које се дизала лепа шума.

— Овде сам место изабрао — рече стари Младеновић. — Ту нам је близу вода, а сво и траве и хладовине.

Брзо се разлесте на све стране. Младеновић оста са селакма коме је наручио да му јатје спреми, па се спремаше да настане око свог омиљеног поља, пецива.

Милорад и Милан беху отишли на пазор. Милан га је цехим путем задирикивао за Савету, и ако се овај градио немаран.

— Али си ми се накицотисао! — рече му Милан кад се са чеме вратисе. — Просто си се удурисао!

— Тамап!

— Јеси, Бога ми!

— Ти си луд! Тога ради ја не бих из куће изишао.

— То је бар искрено! — чу се из њихових леђа. Окретом се: Савета и Марија стајаху иза њих. Збуни га овај смеји, отворени поглед што блисташе у неком сјају, и овај осмејак што обиграваше око усана које као да беху створене само за пошљаци. Не знаде шта да рекне, а осећао је да нешто мора рећи. И промудра:

— Опростите, госпођице...

— Шта? Зар што отворено и искрено искажујете своје мишљење? — ушита Марија.

— Молим вас... промудра он омет и прекорно погледа Марију.

— Наше је да вам докажемо да се варате! — рече Марија, па узе Савету под руку.

— Али чекајте, молим вас! — рече он долазећи себ. — Ви сте ме рђаво разумели!

— Е?... — рече Марија. — Па лепо, шта сте хтели рећи оним: да није вредило... али искрено реците!

Нега обузе ружан али рече истину.

— Милан ми проби главу депо јутро нецкајући ме. Нисам могао даље трипти него у рекох, али не мислим тако! У осталом, поштоване госпођице, овај одговор није био намењен вама!

Милан се стаде смејати:

— Али ти хунаш којешта!

— Не! — рече он озбиљно. — Ја немам никакна разлога да нападам женскиње; шта више, мени је у њихову друштво веома пријатно!

Кад је тако, онда нека је опрштено! — рече Марија да би га избавила из забуне. — Је ли, Савета, и ти си задовољна његовим одговором?

Савета, која дотле речи није проговорила, не проговори ни сад, него само климну главом у поклад. Онда се обе засмејаше па отрчаше тамо где се цециво окреће.

Визовић је гледао за њима како одскакуташе, како поскидаше своје пешуре и обеснише о зелено грање. Затим се окрете Милану који се смејао на сав глас.

— То није лепо од тебе! — рече му Јутино.

(наставља се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ СТЕВАН ЈОВАНОВИЋ

Архимандрит манастира Троноше.

(наставља)

Ова молба преко карловачког митрополита стигне у Беч, и на њу одговори ратни савет у Бечу преко свог заступника председника дворског ратног савета г. Броена 3. марта ово:

„Високо просвећени-благородни! Колико сам рад становницима Јадра, Рањевине, Шабачке и Валевске нахије по могућности досадашњу помоћ и одбрану и у напредак дају, с тога дајем на знање генерал команди војске, да за то потребне припреме учини. Толико налазим за потребно одговорити вашој екселенцији на ваше писмо од 2. фебруара и дати на знање да се ваши поменисти становници са онима од генерал-команде припреме са радницима, колима и храном колико је могуће, и са свим оним што генерал команда за потребно нађе....

„Од Ваше екселенције очекујући таквог наређења остајем са свакиом високопоштовањем покорни слуга....“

Овај је одговор послан преко карловачког митрополита, који га саопшти Стевану заједно са својим писмом од 9. марта 1790. год. У том писму пише митрополит архимандриту Стевану:

„Мемоар, који је часност Ваша са осталим поглаварима цркве и народа из предела јадарских, њалевских и шабачких мени прошлог месеца фебруара с молбом, да би навалу и бедно стање ваше јавно Њ. Величанству и измоллио тражену помоћ, нисам задоцнио да пошљем Њ. Величанству с препоруком преко царског краљевског војничког савета. Но како се десило да је наша препорука послата у оно време кад се Њ. Ц. Величанство налазило у тешкој смртној болести и тиме довео цео двор и царство у прелану тугу и бујност тако, да оно што смо молили, ускоро се уредити није могло. Зато је и одговор доцкан дошао на предлог ваш и моју препоруку, који вашој часности шаљем у прилогу и преводу с тим, да ви екупите неколико старешина из поменутих предела те да им јасно прочитате и јавите. Али како је светли дом обећао помоћ и заштиту тамошњем народу: колико је год могуће, но само под тим

условом да тамошњи људи, кад буде присиљена царска војска, дају потребне раднике без новаца, и подвоз, а поред њега да се постарате за рану, као што сте и обећали. Дакле потребно је да ни и друге старешине с народом учините један савет и договор, можете ли то што се од вас иште, дати. А мој савет нека вам је по оној пословици: Ко хоће да жње нека најпре посеје. То и народ ако хоће да се избави испод тираниства мухамеданског и да добије помоћ у његовој очигледној беди, дукан је својевољно и од све снаге чинити све оно што његовој срећи може служити. Препоручујем, дакле, часности вашој да се о свему овоме посаветујете са старешинама и мене о свему известите, како бих могао према томе даље радити на нашем напретку.*

Али све је ово било доцкан, Турци су већ били заузели често помињане области. Стеван је сад мислио да иде у Будим. Из Шапца крајем априла пређе у Митровицу. Ту добије путну исправу да може ићи у Будим. Ово је било 5. маја 1790. год. Стеван је тада сматран као „емгрант из Турске.“ Али да ли је ишао у Будим, не зна се. Међутим примерије између Турске и Аустрије већ је било потписано у Рајхенбаху 15. јула 1790. А још пре закључка мира митрополит карловачки који се већ у позони јуна налазио у Бечу, јавља Стевану, да му је одређена пензија и за пребивање манастир Грегетг. У истом писму јављено му је да се даље у корист поменутих крајева не може радити. Пензију му је одредио сам цар, а генерална команда решила где ће се бавити до повратка у Трношу.

Али и ако је ово свршено још 4. маја 1790. године, Стеван се још бавио у Шапцу почетком августа. Он је осећао да је доста крив што народ пати у његовим крајевима од Турака. Знао је да он вуче на својим леђима велики део кривице и пред Богом и пред људима, јер је био један од великих покретача народа на устанак. С тога је гледао да учини све што може да олакша народу у Рајевини, Јајру, Ваљевској и Шабачкој. Како се у Темишвару припремаше за народни сабор, то он науми да пође тамо не би ли на сабору могао порадити што за ствар свога народа. Ради поласка на сабор добио је у Шапцу сведочанство оне садржине од официра аустријске војске:

„..... Господин архимандрит Стеван Јовановић из оно-страног грчко-непоунишаног манастира Трноше у Србији, који је за време овога рата, а нарочито при опсади Београда, јављао најтачније вести о непријатељским кретањима од стране Зворника.... Он је код оних с оне стране у великом поштовању. Он је године 1789. у јесен, када су краљевске трупе освајале и заузиле Београд, Ловницу, Лешницу, Липницу и Соко учинио врло много помоћи и примером и речју помагао да не само тамошњи народ даде сау за-

прегу и потребе за трупе, но се њеним делом сам дигао против Турака.

„Али кад су се трупе на нисоку заповест повукле из оних крајева, то је морао бегати и поменути г. архимандрит да не би био огорченим Турцима у руке. Оставивши пун манастир сваког добра и задовољства, без игде ичег тавори дане овде у највећој беди већ шест месеци.... Како жели да својој невољи тражи лека, хоће да оде на српски народни сабор у Темишвар.... то ми доле-потписати издајемо му ово уверење...

Шабац, 8. августа 1790,

(локалне 23 потписе)

(настављење се)

СУЗАМЕЛ

— Јонас Лие —

Врло добро се опомињем кад сам први пут још дететом у Тромзе чуо о Сузамелу — његово име је страшно звонило, и причаху чега се сећам из мога детињства о њему.

Било је то у „доба Руса“ — тако се тамо горе у Финској називао оно време лета, када је пристаниште пуно руских лађа. — Сузракм би ишли Руси по улицама у мањим групама у својим другим граховастим кафтанима и пелави у четири гласа. Галацији би и јети глнзв, које би налазили на острву, и које смо ми деца сматрали да су отровне за цео свет, само не за Русе.

У светлости сјајној фатаморганској, тамо горе на северу, где се прв ноћној сунчањој светлости могло читати или нагубљену илху маћи, тих ноћи брзасом шумом обрасло, сеоским кућерцима засијано острво са варошким кућама, пристаништем, лађама и брежуљком на противној страни, од бистре металне зелене воде, као да се лежуљало у јасном, прозачном ваздуху.

Испред хупије за пристајање лађа лежала је читави шума малих, плавих, зелених, и белих руских лађица са по три катарке, чији управници беху Богданов, Василев и како се још не знаху, а страме од хупије бејашу савским белом од брашна, које се по цео лам хитно истоваривало и помоћу машина у хамбаре слагало.

На крову ових лађа бејаше много интересантних ствари. Ту је било жутих, тврдих колача који се знаху „пленик“ и који се могаху купити за две бакарне копјеке — а уза то се могло добити сибирских ораха прила. На столу у кајити био је календар са црвеним словима великих светаца. Туда су ишле чудновато обучене жене: руске, које су точиле чај из светлих машина, а на аилу код пени асљане висила је чудновато измалама слика св. Николе, са запаљеним кандилом пред њом.

Ово спомињем, јер се на лађи Богданова случајно налазио међу осталим чудноватостима и један дебо, мрки, млада медвед, који се играо на крову као каквог постанца.

Седео сам на огради и у шати му гурнух врх од ноге у уста — као што се по некад ради са псом, који узме ногу у зубе али не жуле.

Али медвед није био пас. Мирно загрize, и још се опоминио и данас оног сећања.

Те ноћи сам лежао у гробници, и досађиваху ми муње које бујаху по соби. Посматрао сам како хладно ноћно сунце оживљава фигуре на завесама прозорским. Са ушце се чула песма руска, — затим настане дама и прека, и сигурно се скупљало свет.

Те ноћи пак нисам ништа дознао, сем што је наша собарица која беше истрчала да види шта се догодило, шапућала чуварници:

„То је Сузамел. Сад су га везали!.. Русе носе на лађе ил носилима: — неки су побијени... три комада и један Хамбуржанин!“

Затим се посадиле и отпочеше плачати, али врло тихо, да не би мене, кога су требале чувати поплашиле.

После неколико дана говорило се да је било неког саслушања, и да је Сузамел дочепао сина варошког кастелана и бречио га о земљу.

Ово последње било је, као што сам знао, глупо брбљање, јер ја сам био кастеланов син; али је то била истина, да је био новчано кажњен. Сузамел, који је станао у Валсфјорд, имао је у своје чајцу тому чисту рибуља зетина. Њу он узме, и ако је била тешка, на раме и понесе је кроз варош, у дућан трговца Мајера, да би добио новца за осуду, али стари Мајер, Јеврејин, рече, да се Сузамел, тукао као човек за част домовине* — и плати за њега казну.

На жалост тада не видех Сузамела; али све појединости дознадох тачније но ико, од мога најбољег пријатеља и школског друге, сина рикиче Кила. Он је посматрао цело време док су се у дућану и испред дућана његова ота тукли. Дућан пун Руса. Сем тога било је неколико Немаца са једне лађе из Влаккенезе, или можда се само тако говорило — као и неколико Норвежана. У почетку беху сви мирни. Затим је Арне — Норин брат напит и хватиса, тамо дошао, играјући час на једној час на другој нози, својим манирима за боксовање и својим глумим еглекским:

„God dan you Hel, you Tiggers!“ и „come 'long hi-n!“

Он беше мршаљ, блед дечко, ни мало снажан, и његова седамнаестогодишња сестра провала је плачући да га одвуче дома. Али тиме га још јаке раздражише. Затим је један од Руса у дућану био врема Нори неучтив. Она утуче уза степену плачући и сакри се у неку собицу на тавану чија врата закључа за собом, а затим се поделише на две странке: Норвежани и странци, који су хтели да јурише уза степенице.

Отпоче батинање и Норвежани подлегосе. Али Кило син одлучан отрча ка Сузамелу, за кога је знао да је баш тога вечера приспео и отсео у сеоској крчми код Вагела.

Кад је Сузамел дошао и чуо Норину запоманање, једним скоком проби се до степеница, да види како стоји, а тада отпоче да чисти прво таван па ватим дућан, и то тако да су неколицину одиелни на носилима и тврдило се да је један и умро.

„Али Руси поново оживе, као муње; само се оне свесну!“ уверавао ме је Јенс Кил тако важно као да је изговорно познату истину искуства. Руси се најзад разбегоше кроз прозор тавански и преко тршчаног крова, а дућанска су врата висила сутрадан, разбијена и искривљена о једној шарци.

Кад Сузамела возише у затвор, ишла је за њима Нора плачући. Пратила га је до улаза, али он је није погледао.

„Рећи ћу ти шта је томе био узрок!“ — рече Јенс Кил тајанствено — „горе у собици у једном ћошку нашао је Вагеловог помоћника, депог Јаксена“, ти знаш тако га зову... Она га беше пустила, да би му спасла живот, јер га Руси јурише уза степенице! — Он наводи Нориног брата да се свако вече олија да би Нора дошла да га одведе... Он је заљубљен у њу... Али — Сузамел га може једним руком подићи!“

Сузамел је био јунак и у исто доба страх за мале луде и младеж, и о њему су се причале најфантастичније ствари. Он је станао, причаху, на језичку Валсфјорда; сунио је своје рибе сасвим доле на обали пред својом колебом. Тамо није свео нико доћи ту није трпео ни живе душе. Он је био тако јак, да је сам самцит могао да обеси лентор о окно једне ветике холандске лађе, и сам могао да метне у воду рибарски чамац за четворину. У спољнем пристаништу често је истоваривао руске лађе једну за другом, и читаво чуда извршио у спасавању људи у фанском мору; чак је једном у сред „буре“ прејурио са разалетим једрилом преко самог клуна на коме сеђаху очајници и и убио их у свој чамац.

Своја највећа дела показвао је при хватању лофета, онда, кад су се Норвежани тукли са Верингерима око риболова. Где би се какав Веринтер усудио да му стане на пут, било је одмах туче. Било је двоје: с пута или ће бити батина! — И неколико зима доцније бојали су се Сузамела од јаза до јаза. Оа сам био је Квенат (смеша норвешког и финског племена).

Од оне ноћи, од битке са Русима виђао сам Сузамела чеће, али се не усуђивах да му се приближим. То је било тек доцније и баш оних дана, кад се био верио.

Беше једно које подне. Седео је у депом, плавом, финском оделу са косим кожним чизама и сјајним шеширом на топлој времену у своје чуру код Њуприје и чекао сигурно Арнеову Нору. Он имађаше плаваксто-црну косу, која је била подсећена и падала на лепо, широко чело, густе обрве и плаве очи. Висине једва три аршина, али широких плећа и снажан. Мирно је седео на клупи са које се весла, ногте раскорачио у чапцу и изгледаше замишљен.

Са дугињском осетљивошћу чинило ми се, као да му на лицу лебди нека сет и у исто време, кад подиже очи и погледа у ме, да мора да је врло добар и пријатан. Он ми даше једну ушлицу, и усудих се као израз мога приближавања да се уклатим за конопац којим је чамац привезан и да га ослобим. Међу осталим запитах га, да ли је истина, да је у финском мору спасао толике људе?

„Ох да... овог и оног рече — „Свој сопствен чамца! можеш пловећи и ракувати... зато се не плаћа казна!“
Осталих да у овом одговору лежи нека горчина.
„Сузамело, — рекох — „могу ли доћи к теби у чамца!“

„Смеш ли? запита он пријатељски. На мах ско-
чих к њему на купу...
„Вашело смеш!“

И од тог тренутка постадосмо нас двојица добри при-
јатељи.

Нора бејаше, у колико је се сећам, прилично на-
расла, витка, петнаест до шеснаест година у љубавно-
пругастој небеластој хаљини, која се рђаво заклопчавала
на леђима, и већином је била са дечацима што пецаху
око љуприје.

Код куће јој бејаху жалосне прилике — и мајка и
отац беху пијаници.

Још је гледам како се нагла преко оградe са пла-
вокосом, жареном главницом, и посматра јуно риба што се
ујуху по зеленкастом, пешчаном дну и дечаке како
пецају. Јата бејаху тако многобројна да конач са удицом
није могао да потоне но се ваджђавао на њиховим леђима.
Када би по некад каква усамљен ослић, мирно, одмерено
допливао до зеленкастих стубова надстрешнице ми би се
устумарали и тала би врло често она била прва која би
се подвукла испод стубова те га упецала.

Онда она одраслије калфице би је задириковале и
тада је бегала.

Иззиваху је сокачаром, али баш без узрока; било
јој је тако опрвратно код куће, а изгледаше јој тако за-
бавно тамо испод љуприје; а затим је била тако добро-
ћудна и безазална.

Но ма како било, једне летње ноћи — годину дана
пре оне битке са Русима — бејаше отишла од куће, по-
што се међу родитељима десила велика свађа, и поса-
дила се сама на Вагелове степенице, које управо и не
беху степенице но глатке, зеленитом обрасле мермерне
да пеца рибу.

Кад се Сузамел око три часа најутра довео на
чамцу нашао ју је где лежи у води, и изгледало је као да
је воћ одавно у њој лежала. Око њена мала прста био
је отоман био конач а на крају истога о танкој удици
од чиније праћкао се тамо амо један морски ђаво (риба),
тако да се њена рука мицала.

Сузамел је изнесе на љуприју и читаве сахате из
сво снаге трљао, дувао јој ваздуха на уста, док се најзад
не поврати и затим скоро мртво девојче упрти на руке
и дома однесе.

Цело пре подне макао се није виђи је седео
крај ње и од армена на време хукао, као каква пла-
нински дух, говораху људи, — док није дошла к себи.

Отуда је познавао. Али у колебу њених родитеља
није хтео нићи, и тако је она чешће свизала на
љуприју и ћеркала са њине — и оно пре подне, када
је онако лепо обучен седео у чамцу, чекао је та-
кође њу.

Она и дође мало доцније са корпом у руци, и неком
малом, новом, карираном, свиленом марамом око врата,
која јој врло лепо дољиковаше.

На последњем степену застале за тренут, али
кад му хтеде предати крпу он јој поможе да сиђе у
чамца, где се послали на једној купци према њему.
Настатајал. А затим отпоче да га пита кад ће опет у ри-
болов?

„Ох, то ће потрајати подуже“ — одговори он —
„треба прво провести лето код куће.“

„Твој брат рече последњи пут, да на бреговина у
Балсфорду има много дрвећа (шуме) и купина... нисам
још никад била у планинама продужи она.

„Имаш ли коња, Сузамело?“ упитах он реч.

„Да, једног алата, кога хоћу видети. — Прву у
јадама у којима рибе не долазе у јатима имам једну
малу летњу колибу. Тамо хваћам велике пастрике. — А
после има малина по маховини — за тебе Норо.

„Тако, ти имаш коња, Сузамело?“ рекох му.

„Већ сам и седло припремио.“

„Седло!“ узвикнух одушевљено.

„О... за тебе ћу друго направити. Ово је женско
седло...!“

„Треба ли Нора тамо да дође?“

„Не знам“, — одговори он и саже се и отвори једну
малу шкрињу за храну и нешто тражише по њој — „То
од ње зависи... мени би мида тамо било... али могла јој
се то не допада.“

Он извади једну тиглу придевачу за прса и забодје је у
њему свезану свилену мараму, на што она јако поцр-
вене.

— Хоћеш да ти дам, Норо? запита је особитим
нагласком.

— Треба са онима на дому да говориш — ја хоћу,
Сузамел — одговори она чудновато тихо и обори очи
земљи.

Зашто није могла одмах да одговори са „да“ на
питање због игле, и зашто он одједном веома дохвати
њену руку и првуче је к себи, ја то тада нисам разу-
звела, али она напрасно искочи из чамца и потрча уз
степенице и изгледаше како застиђена. Никад мога века
нисам видео да је ко тако поцрвенио.

— Онда ћу доћи у недељу! засмеја се он и свет-
лим лицем погледа у њу.

— Да, Сузамел; али — ти сам!.. Не твоја снаха.“

Чули сам се свему овоме, што су једно с другим
чинили, и у исто време пуче ми пред очима, као јој по-
тиљак беше диван и са каквим се поносом њена витка
прилика кретао преко љуприје. Сузамел допуни тај ути-
сак, говорећи својим библијским изразом са неописаним
изразом лица:

— Она је као каква игра у Манханајну!

— Је ли истина да си ти полигао лангер и обесио
га о окно једне лађе, Сузамел? запитах га.

— Јеси ли ти луд!.. Али да викиш!.. И одпоче да
ме љуба по ваздуху као да сам дете од две године. Био
је сасвим раскашљив и као да није знао шта да ми већ
да од силне радости. Напоследку извади неку тежку
руску бакарну пару, која је била сва асена и захрћала
и отпоче да ми је чисти.

— Хоћеш ли?

То је било и сувише примамљиво, наравно замиш-

љак одмах на пробушену рупу и играње кхивера и тако примих пару, али зато сам код куће био изгђан.

Сузамет је сад чешиће долазио у Тромзе, или сам на свом чуку са бакаларом или другом којом рибом, или вјидео са својим полубратом који је становао близу њега у Балсјорду и женом овога Кајсма, која је нагледала да је врло дужава.

То беше висока, мршава, права Квенкија са црном капом на глави: ход њен беше латан, достојанствен. Лепа је била, али њено лице са ниским челом и нешто стиснутим усницама, око којих је играо неки особити, самодопалњиви, тешко појмљиви осмејак, није имало лепе нарава. Кајса и њен муж припадати су некој религиозно фантастичкој секти тамо на северу, секти којој је у почетку и Сузамет припадао па и данас нагињало, у којичко му је то његова природа допуштала.

(наставити се)

ЉУБАВНИ ПРАЗНИК

— Louis Dépret —

Сцена представља одају песничку. У кој је обичан бећарски намештај: пуле, неколико извештајних сјанка, књиге, бисте и, с обзиром на месни обичај, столице, сто, ливан...

Вече је; десет и по часова. Прозори, што гледају на Валтеров кеј, отворени су у пркос дувању свецречу у последњим данима октобра. На дивану седе, или боље лежи, младићи. Шта нас се тиче његово име? То је он, и чека њу.

Он је увек чека. И покрај свих светих обећања својих, она још није дошла. Њега то боли. Крај његових ногу леже девет до десет расклопљених и одбачених књига; на столу рукописи, запечаћена писма, неотворене цитаре, једна чаша до половине напуњена вином и не-такнуто већ хладно јело.

У пркос ветру, у пркос суморноме ваздуху по небу се осуле насмејане звезде, да би показале како небо никад не води рачуна о љубавничким бојама. Тапа безживотни гости овога некад веселог гледа, неми другови песнички проговарају тихим, благим гласом да би ублажили његов јад.

Расклопљене књиге крај његових ногу.

— Ја сам Шекспир! Ти си ме ово последњих дана много занемарио. Некада не би могао пропустити недељу дана а да се не разговориш са мном. Ти си тужан и не моћан; врати се к мени, ја ћу ти казати тајне снаге и добра дела времена. Ходи, ја имам мелем што срце владају и душу очаравају. Ти си ме оставио исте оне ноћи када си у лудилу па играком амо довео величанствену и залубљену Дејдемоу, отргнуту од Отело. И сад ће ради очајаши! Ах, неверни створе као талас морски, поврати се к мени!...

— Ја сам Бајрон! Говорио сам ти: сто пута је боље мртав бити но имати срце којим жене воли да се титра; јеси ли, бар, спреман да умреш?

— Ја сам Бомарше! Прорицао сам ти, да је женама у крви да све varaју; ти ми ниси веровао, лаку ноћ!...

— Ја сам Молијер!

— Ја сам Балзак!

— Ја сам Мисе!

Ходи к нама, а ми ћемо учинити да крв потече из срца твојег и сузе из очију твојих...

Он.

Оставите ме, ја немам шта да вам речем, и не бих вас могао послушати. На што вапа ждвоана, хоће ли она ублажити моју безграничну тугу?.. Ах, радости душе моје, ти си ми својим пронежним гласићем казала: у седам часова, кунућ ти се!

Разни часовници.

Један, два, три, четири, пет, шест, седам, осам, девет, десет, једанаест.

Једно недовршено писмо.

Ја бејам мисао, пријатељско успомена о оном једном Леону, твојем пријатељу, твојем брату, који је неутешан, узнемирен и који, најављ, сумња. Већ је два месеца како си ме почео писати... Доврши ме сад, ти то можеш, прсти су ти слободни. Докле се ту упропашћујеш и трошиш у празним, бесплодним јадима, имао би времена да два-десет пута испуниш ову братску дужност. Ходи! Тамо те љубе, оне те убијају.

Рукопис једног романа

Ја сам прва глава једне приповетке о неверности и лажи. Ходи! Теби мора доћи налахнуће. Ја сам Пасоа, ја сам Дужност, ја сам Позив, ја сам Будућност. Ти ме занемариш, а веруј ми, сутра ће бити одвећ касно. Више ти нећу говорити...

Он.

Па добро! Ноћас... ако она дође... ја вам обећавам; али како можете захтевати, да сада држим перо руком која држи? Једанаест часова и десет минута... Ох, да невероватна мучења!

Чаша, до пола напуњена.

Ходи к мени! Ја сам мелом срцу васцелу Француску... Ја сам добро расположен, ја сам одважност, ја сам вештина свидети се. Мислиш ли, да си у стању очарати очи тим бледим лицем и натмуреним челом? Ходи, ја ћу ти у поглед муњу ставити, а на усне песму... и ти ћеш бити срећан!

Лула, угуљена.

Ја сам понизна друга најлепших твојих дана, у срећно, благословено време, у време рада и слободе кад ниси љубио. Ходи, ја ћу те одвести у заборав, у сан, у негдашња дубока маштања. Нећеш више у беснију чупати ту плаву косу, коју је пољупцима обасипала твоја мајка и ти ћеш бити срећан!

Он.

Нећу ништа да заборављам, ни да спавам, ни да маштам, о осталим сведоци пропасти моје! Једанаест и по часова!... Љубави, шта сам ти згрешио?

Љубав.

Ти, који се усуђујеш називати се слугом мојим и жртвом мојом, нећу да моје име мешаш са лажима те жене и с понижењем срца својог; то је љубави ради,

вахиш ти! Она те на тај рачун и воли. И шта! Ти се вијеш под притиском ала којему је она узрок; она то ана и још није долетела! Она није ту, на твојим рукама, на твојем крилу, да на твоје чело изиђа дах сажалења!

Пошто ниси дорастао да се с њом бориш, ни да је савладаш, бежи од те сурове непријатељице срећних дана, који се прожинео без ње; бежи на куд... А нарочито претри њезине лажне сузе, њено нестерно очајање... Кад с њепанем тражи милости, видећеш је како окреће главу, да ти се у брк насмеје.

Он.

Ти ми заповедаш, да је оставим, да је не чекам више. А како бих имао снаге за то, шта би од мене било, о мој господару без срца, којему је Љубав име?

Љубав.

Зар на свету нема више лепих и чедних девојчица, милостива и невина срца?

Љубавник.

Ах! кад би ме неверица, ја бих те, може бити, убио; јамачно бих умро са тога... али од тебе бежати?!

Част.

Душа ти некад беше поносита, а блага и осетљива справ увере, отворена најмеканијој нежности, племенитим циљевима, одушевљена за све што је лепо... Зашто се твоје чело, уздигнуто сунцу, подло и ропски сивило до прашице? Олази! Ја те не познајеш више.

Успомене из детињства

Ти си са свим заборавио на својег оца, који је умро у четрдесетој години, који те је зимских вечери љубио, шакао покрџ ватре, који те је љубио свим жаром својег добродушног срца, којег је твој осмех тешио и крепио од умора његова издржана живота, да би твој живот начинио лаким и пријатним. И шта! Зар његов ноћни труд и напор да се награди твојим очајничким ноћима! Он је, јадник, само једанпут у животу својем плакао: кад је видео, да оставља дом његов, те да сам живот проводиш у овом сјајном и злосрећном Паризу. Како те је он љубио! А како те љуби та ојађена и ушвелеца удовица, која се моли мученицима за здравље твоје и спас твој!... Јеси ли заборавио и на њега, оног младог брата, лепог плавог анђелка, што се роди две године после тебе и који твојем животу обећаваше тако милу друга, да га неумитна смрт не покоси још као дете!

Младост, веселост.

Збогом! збогом за наувек!... То значи и сувише подносити презрење!...

Он.

Ах! Како сам блед! Како ме је дрхтање обузело! Јеси ли ти то, Смрти, сестро љубави?

Разни часовници.

Један, два, три, четири, пет, шест, седам, осам, девет, десет, једанаест, дванаест.

Сви гласови утикну. Напољу влада дубока тишина, само се чује званицање октобарског севера.

Мрачна ноћ обавија свет и онај нејасни, мрачни осмисао питање.

простор, који јади и тишти срце ојађеног детета, поче мало по мало прелазити у измученост налик на саж, и у томо сну њему се отеше речи.

— Да, вратићу се вама...

У тај пар одјени на степеницама поналађу ове речи, које изусту неки умилати глас: „Она неће посумњати ни у што; ако ме баш и запита рећи ћу му, да ме је мајка задржала; ако не верује, толико му и чини“.

— Да, вратићу се вама, настави љубавник, вратићу се вама, несебични пријатељи, племените наде прве моје борбе; абацићу са себе овај страховити јарам. Ходи амо, послу мој; ходи амо, Шекспире! О вино весела домовине моје! О младости моја! О веселости! Сутра ћу опет бити ваш. А ти, безбожна жено, коју ја обожавам, а ти си ме хтела смрвити палучом својом, да си прок...

У предсалоу зашуста хаљина, врата се отворише нагло. Улази она.

Он, паош на колена.

О Боже, како си добар!

Она.

Јух, како је хладно, као у леденици! Чини ми се прозор је отворен.

Он.

Ви сте се мало закаснили, краљице моја!

Она.

Вечито прекори.

Он.

Опрости!

Она.

Од ово месец дана често сам вам морала праштати.

Он.

Ово је последњи пут, кунем ти се! О лепојко, коју ја обожавам, ја сам на коленима, мо дух мој на небесима лебди...

Једна Дантова књига *расклопана крој пиле* *ноћу*.

Lasciate ogni Speranza!

С француског,
Велимир Ј. Рајак.

ИСПРАВКА

У прошлом броју а у приказу књиге „Путовање по Србији“ поткрале су се ове погрешке штампарске, што смисао књиге. У ступцу I у реду 12 овдо стоји: Управо, ова је књига данас грдан прекор нама, „потоцима оних Срба“ итд. а треба: „потоцима оних Срба“ итд.

У ступцу II у реду 1 стоји: „У оном истом рудничком округу, где је хидрулика све до Новаковићеве владе најбољше и најпровијне владе и претила да постане чак неко сулјаја питање.“ А треба: „... чак неко осмисао питање.“

Сазнај! Ноћ (песна) — Море без крајери — Да срце не помери — Сулеме — Љубави празни — Исправки.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровица. — уредник Јанко М. Веселиновић.

ИЗДАНИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегледати могуће све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Калерова улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
„Е ПРИМАЈ“ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЈАВИ:
Калерова улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИП.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИП.

ЈЕСЕН

— A. De Lamartine —

Здраво, украшен дужи остатком зеленила!
Последњи лени дани што нам нас небо своди!
Увело дишње, адово! Јесењи дах мртвила
Уз тешики бол пристаје и коме оку годи.

Усамљен стазом ходим, пун болних самарија,
Последњи пут бих вид'о, док зрак не клоне сниже,
То сунце бледолико, нејасна светлост чија
Кроз шудску подумату до мене једва стиге.

Јест. Сада, када земља асенице склапа своје,
У погледима њеним депоте видни више.
То је другарско с Богом, последни осмех то је
Који не смрт за навек с усана да набрише.

Тако готов да свршим свој земни век алахуди,
Пљачући својих дана варљиви уде-зао —
Ја се окрећем натраг и оком, пуним жуди,
Посматрам добра, која уживају нисам алао.

Дубраве, земљо, сунце, природо лепа, красна,
С нивце гроба сузом адраним нас жалостивни;
Та наздих тако мир! Светлост је тако јасна
Очима што умиру сунце је тако дино!

Како бих радо сада до самог дна испио
Ту купу чуну сласти и пуну горког једа;
У чаши, из које сам животно пиће пио,
Можда је још остала и која капља меда.

Можда је за ме крила будућност блиска моја
Повраћај старе среће, чија је нада свела,
Можда је у гомили живела душа која
Што би ми срце такла, душу ми разумела...

Ал' пада свело цвеће, мирисом зрак напада,
Животу, сунцу тиме последње с Богом гласи,
И ја сам ја умирем, на часу издијаја
Ко складно — тужна песма моја се душа гаси.

1899.

Вој. Ј. Ђукић

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— Јанко М. Веселиновић —

IV

Дигао се рано. Био је ведар и весео као и сваки који је срећан као он, да и у-сну настави срећне часове. Збоља он је легави у постељу савлао готово све што је тога дана преживео.

Лено се уми, обуче и дотера па се диже у канцеларију. Леп дан као да је хтео увеличати радост његову. Он је ишло крекно, осмеђивао се и радосно поздрављао и отпоздрављао знанце и пријатеље.

Али то не потраја дуго. Што дан више освајаше тим и њега почеше обузимати неке најиреетне и поспе и озбиљне мисли.

„Збоља шта хоћу ја?“ — мислио је он седећи за столом и нарајући писмо С по табаку — „Ко сам ја? Један сиромашак, без игде нечега и без игде нечега. А она? Она кћи једног богатог трговца, из породице виђене и уважене. Могу ли ја, смем ли упрко прићи к њој, а да она не помисли да јој прилазим из неких себичних намера? Ја сам школовац, имам и приличан положај; али шта је то све према оној што она има? Па моји најириснији пријатељи рећи ће да се ја обинујем око незна ми-раза и наследства! А кад они то кажу зар нема и она права да то помисли?“...

Он сикусти изајваз на сто, диже се са столице и поче штети круциним корацима по канцеларији.

„А што, најпосле?“ — мислио је даље — „Ја сам се и трудио и радио да будем нешто. Па ето, и њезин отац није ништа имао, па је радио и зарадио поштено. Зар и ја нисам већ учинио неки напредак дошапши до овог положаја, не узизивањем, већ поштено трудом и радом? Зар би, бајати, било нешто невоштено од моје стране кад бих ја уу запросио. Ја је волим и мислим да ми моја дубав даје право и да је запросим. Ја бих то учинио а да је она сиротица!“

„Јест“ — шапнуташе му нешто „али онст не смеи баш тако па јуриш! Ти заборавааш на оне твоје дугове и менице по повчаним заводима. Ако хоћеш да си човек на своме месту, ако хоћеш да јој поновно можеш у очи погледати, ти онда исплати своје дугове; на пошто то учиниш слободно јој приђи и река: Госпођице, ја сам сврхуао човек, немам кућа и плата; али имам једно поштено име и солидан зараду, коју би могао са једном честитом женском подељити. Ако ви немате ништа против моје личности, онда пођите за ме!“

Нему се то допаде. Занепа, зар он не би био кадар мако се стегнути и исплатити своје дугове? А то би било славно! Онда би јој могао баш слободно прићи. Има приличну плату да може жену издржавати а то му нећ даје нико право.

Врати се онст етолу и заседе. Замисли се и удари нешном о сто.

— Гадно! — рече. — Чим укочахш у живот одмах се сусрећеш с таким питањима! Оду снови, жеље, идеали, све оде до јавно! Не, не! Ово је најоштебије! Да се ја мало стегнем па да исплатим своје дугове да ме бар тиме не би корела.

И онда седе рачулати шта има дужан и колико му треба премена да својом платом дугове исплати.

У томе га послу и подне затече. Рачун му се никако није допављао, био је много дужан. Али решење беше стадно: женити се неће пре него што дугове исплати.

Заморен рачунањем и размишљањем крете се па ручак. Ишао је трпоз, оборење главе, а сунце припекао те му доседе још унећана. Није ни ручао честито, једно му није пријало. По ручку диже се у стан да се мало расхлади.

И ушавши у хладовиту собу, раззаури се и пружи по дивану. Али оред све хладовине, осећао је како га нече његова невоља.

„Баш сам у лудо етрошао и време и новац! Што ми је било потребе да се толико задужујем? Да сад тога дуга немам; ја бих дружице говорно с њом; а овако?... Да ли да идем пред вече тамо?...“

— А, да идем, да идем! — рече готово скочиши с дивана као да му неко нешто отима. — Нећу зар хтећи да ме сматра као дивљака! Идем; али ћу се добро чувати од оних левича очвију да ме не запесу! Говорићу о свему и свачему, и свираћу и неваћу, само ћу избегавати разговор о јучерашњем дану...

И оквише јучерашњица. Они седе у хладу на зеленој трави, она до њега, бије Милана преко њега, и дотиче га својом снагом. И он гледа њене малене цвилице...

— Ех! — рече и устаде.

Хтео је како одагати те заносљиве и примамљиве мисли, па оде баратати по књижици...

У шест сахата тачно био је код Младеновића. Ту је и она с Маријом, само Милана не беше, а он је њега тражио.

Али се држао храбро. Чак је хтео и отићи, али га Марија задржа.

— Па седите! Милан ће одмах доћи. Ми вам вавда нисмо досадне?

— Милим нас, госпођице! Како би то... Та ја...

— Онда — седите!

Он седе. А у себи помисли: „ухватише ме! А нисам требао седати!“ Међу тим, и ако је тако немислио, у дубини душе био је задовољан.

— Како јавас после јучерашњице? — упита Марија.

— Данас нећ нисам задовољан — рече он. — Јучерашњи сам дан провео тако славно да га нећу никад заборавити!

И учини му се да га Савета погледа некаквим нарочитим погледом.

— Него могао се тај дан и мало незгодно свршати, а, Савета?

— Хвала г, Визовићу; али ја не знам шта би радила да он не паде моју мишину! Није то што је скупоцено, него то ми је први девојачки дар од оца.

— Немате појма колико се радујем што је мени пала у део та срећа! Него, мамино то!

— Мени данас све незгодно! — рече Марија. — Врућина ми; нема оног вострећа да заћарија, па мириса лициног па оне хладне воде...

— И мени — рече Савета. — Што бих водела да имамо какве родбине где на селу, па тамо да одем с мајком и проведем лето! Јесте ли ви, г. Визовићу били кад на селу?

— У селу сам рођен, госпођице.

— Идете ли често?

— Не идем. Нисам коме. Ја сам свроче. Како сам у детињству дошао овамо ту сам и остао.

Ућуташе сви. Он помисли у себи: „бар сам као поштен човек учинио своју дужност.“

— Јесу вам давно помрли родитељи? — упита Савета с неким саучешћем.

— Давно. Мајку нисам ни запамтио, а оца врло мало. Узео ме учитељ и послао у Београд, пошто сам у селу свршио основну школу.

— И од то доба нисте нишан никако у селу.

— Јесам, пре неколико година, кад сам постао пунолетан, отишао сам да првими масу.

— Дакле имате имања?

— Та каквог имања! Имам четири дана орања и нешто окупинице под воћем. И зато имам захвалити моме староцу, учитељу.

— Па шта сте урадили с имањем? — Предали?

— Не. Део сам под кирију.

А у себи помисли: „ага ме она испитује!“

— Па, ето, ви онст имате куд! Имате лепо своје имање.

Он се насмеја.

— Нисам знао да умете и пећкати! — рече јој.

— Боже сачувај! Од мене је далеко и свака помисао! У чему ви налазите увреду?

— Ви... тако богата, па говорите о неком моме имању!

У тај мах уђе Милаш и прекиде овај разговор. Марија оде да кува кашу, а Савета се осећаше веома негодно пред изазивачким погледима Милановић, па и она изиђе из собе.

— Милораде, брате, — рече Милаш — ова девојка тебе воли! Веруј Богу, воли те! Јуче си ми одбијао на паду, али ја сам је озбиљно посматрао кад ти певаш или причаш што год — просто јој очи ставиу теби!

— Остави се, Бога ти, таква разговора! — рече овај, па се диже, приђе столу те узне отворену књигу, што на њему беше и као поче читати.

— Ја ти рекох, па ћеш видети!

Милорад му ништа не одговори, изгледа да се задубио у читање, а овај изаиди дувачу и поче савијати цигарету. Тештина потраја неколико трену- тавка док је Марија доша ком не прекаде.

— Што ћутиш?

— Шта ћемо! — рече Милаш.

— Читате ли ви „Јадике“? — упита Валовић.

— Не; то Савета чита. Вели да је веома за- живљав роман; ја још писам читави.

— Треба да прочитате!

— Ко? Зар Марија? Боже сачувај да ће она што прочитати! Да си рекао какав кувар или како се месе разни кољачи — онда веруј, али „Јадике“ та неће прочитати! — рече Милаш и насмеја се.

— Ево да се кладио да ћу прочитати!

(наставиће се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

СТЕВАН ЈОВАНОВИЋ

Архимандрит манастира Трноша.

(свршетак)

„Друго. Да под крила царска прибегнемо, како смо се један пут заклели у име Оца, Сина и св. Духа, во јединога Бога, да ћемо бити свагда верни цесару краљевским поданици, и који одступи од ове заклетве, нека се ана да ће му Божји гнев свагда поврх главе бити, зато ову заклетву нека сваки добро разуме, јербо хоће давати одговор при другом и етрашном доласку Христовом. А шта ћемо имати ако заклетву нашу целу са- чувамо? Ето дајем вам на знање за ову милост, коју смо од цара добили с декретом и потврђе- њем ондашњег добротвора нашег господина фелд- маршала грофа Валиса, а који неверује нека сам дође да му се прочита.

„1. Сви они Србијанци, који су ради на ову страну прећи, наш најмилиштинији монарх Лео- полд други прима их као отац своју децу, даје им ону милост и правине, које год имају једно- верни наши, и то је пређе још дао и да се објави.

„2. За четири године дана биће слободни од сваке царске дајце.

„3. Оним сиротина, који немају са чим жи- вети, а понајвише женама, деци и сакатим љу- дима на дан ће се давати по две крајцаре.

„4. Који жељу у војничке границе да се до- сели, добиће земљу, кућу и све што му је за- уживање потребно.

„5. Такође и они, који се у коморска места доселе, имаће земљу, кућу и сваку помоћ. Сकेде, где ће се на ову страну прелазити, јесу она места: Шабац, Београд и Смедеро. А који пак неће да пређе, тај слободно нека остане као Турчин с Турцима или као Чинутин, јер онај који своју заклетву не чува, није хришћанин, него један лажа пред Богом и царем. Турци сад Вама све обавезају опростити, али ви знате тур- ску реч. Та они хоће само благо и главу узети, а друго ће све опростити, али ће све у Азију или Румелију послати, као што су то већ одавно намислили и потврдили су ферманом, како ми је то јавио Анди-паша и Осман паша, и овде ће да се населе Јуруци, тј. паори Турци, који су верни турском цару...“¹⁾

Да, лако је било овом превртљивом Грку овако говорити јер он беше награђен и прена- грађен. Он ишање одавде из Београда на сигурну епископску столицу у Булим, коју је добио при- ликом темишварског српског сабора, а и орденом св. Стевана. Зато је овако и говорио, зато је и називао свакога Чинутином и кривопреступ- ником, сваког оног ко остане, претећи тобож како су му она два паше јавиле да ће Србе Турци раселити одавде.

Ни то није било доста грабљивом Грку. Он хтеде и последњу крајцару дићи од опљачкане и истрошене пастве своје. О томе сам Стеван у једном писму вели: „Господин владика београд- ски по целом пашалуку београдском свих епар- хија на силу купи некакне порезе, што није ни за Турака толико од своје епархије а сада и од других епархија.“²⁾

И тако, на крају крајева сва борба српског народа, сав труд и заузимање часног оца Стевана за њ беше узалуд и без плода. Аустрија се и овом приликом користила српским народом, пре- варила га па га оставила. То је било раније па и сада. Аустрија је изневерила српски народ, а Србима се пребације да су неверни цару!

III

Иманурен од напора, сасомљен од многих пу- това, преварен у налама својим, преварен и издан у народним идеалима Стеван изгубивши све што је у Србији имао, морале се повући у манастир Гргетег и ту таовити дан за даном. И оно мр-

¹⁾ Голубица III. стр. 238.

²⁾ Голубица III. стр. 240 и 241.

ниша, што му за толика његова заузимања у рату, бацише Аустријанци са свог раскошног стола, и оних 200 форината годишње помоћи не при-
маше уредно. У поменутом писму сам сиромаш
вели:

„Оно 200 форината, што су ми декретално
обештаили, еште ни крајдаци нису ми дали, а ја
како сам био до сада на службу ономе двору
аустријанскоме, тако и сад ја у напред. Но и сам
сам у очајније пришао, не знајући шта ћу од
себе чинити. Са оном малом гађијом живети не
могу, а у манастиру не смијем, вејачески пролао...“
Ето, тако се тужи бедни Стеван бачком епископу
Јовановићу, који му такође ништа није могао
помоћи.

Најпосле кад је видео да ништа нема од све
његове заузимаљивости, кад не мога ни за своју
једну душу ништа да изрази, а то ли за онај
бедни народ у Србији, научи да се врати натраг
у Троношу. Турци већ беху заузели Србију, у
Београд дошао за митрополита Грк Методије, а
Стеван једног дана остави Грегетг, пређе Саву
и предаде се Турцима, па по том оде у Троношу
као у своју кућу.

У Троноши Стеван је живео и даље све до
1799. године. За то време позна га и Вук, који
беше као дечко дошао у Троношу да потражи
науке и књиге. Како тако, тек Троноша беше
прва школа, где је Вук нешто научио, а ко ана
није ли каква утицај на Вука имао и овај на-
паћени архимандрит! Србији и Србима у Србији
приближаваху се страшни дани. Јаначарима беше
криво што им је забрањено боравити у београд-
ском пашалуку, с тога подстакосе Пазваноглуа.
У то се деси и смрт првог осниваоца грчке Хе-
терије Риге из Фере. Турци беху врло опрезни,
јер као да предвиђаху да ће ускоро наступити
озбиљни дани. У то наступи и гладна 1799. го-
дина. Народ истрошен и изнурен у прешашњем
рату, за тим у рату са Пазваноглом, мучаше се
све више и више. Сад му још несташе хране, те
настадоше за њ живе мукe. Народне старешине
беху позване да се побрину за народ, па међу
осталима и архимандрит Стеван. Вук Караџић о
томе прича ови:

„Кад у Србији 1799. наступи велика глад. он
(Стеван) отиде Капетан-пашу у Зворник и замоли
га, да позајми народу некаку проју, која је, као
што се приповеда, још од Маџара била остала у
кулама градским. Паша се стане затезати, изго-
варајући се да он то не може учинити. Онда
му Стеван рече:

„Честити пашо! није право, да народ мре
од глади код те проје, а та је проја и онако по-
кварена стојећи од толико година; него дај да је
раздамо народу, нека се зарани сад у овој невољи,
па кад да Бог те роди година, народ ће вратити
и напунити куле новом пројом; ако ли ти не

даш те проје, ја ћу искати од Немаца, па ће они
позајмити народу жита из њихових магацина.“

„На те речи паша допусти да се проја разда
народу и он хоће од паше да гладној сиротињи
носи тај радосни глас. Ну кад изађе на поље,
паша са осталим Турцима, који су онде били,
стане тумачити оне његове речи, што је казао
да ће искати од Немаца жита и да ће му они
дати, и закључе да се он и сад с Немцима до-
говара, и да ће, најпосле опет довести Немце у
ону земљу, и отети је од Турака. Зато пошље
свога човека да Стенана зовне натраг, као да се
још нешто договоре, а свом лекару, некаквом Грку
Јанку, заповеди да му начини отров у капи.
Докле га пашин човек стиже и врати, лекар му
припрати отров, и даде му га те га попи, и
оданде отише у хришћанску варош на свој стан,
па ту умре други дан. Тело му по том Срби до-
несу у Троношу, и онде га саране поред цркве
с десне стране.“¹⁾

И тако је овај прави службеник олтарa,
искрени пријатељ свога народа, најпосле за сав
свој рад испио горку чашу и постао мученик
за народ свој!

Најпосле да кажемо каква је био архиман-
дрит Стеван. Вук, који га је као ђак манастира
Троноше добро познавао вели о њему:

„Архимандрит Стеван био је врло прикладан
човек: раста танка и ањоска, лица бела и весела,
хосе свеће, образа дугуљастих, и није му било
пуних четрдесет година кад је умро. Истина да
није никаквих наука учио, ни других књига,
осим црквених, читао, али је био паметан и по-
штен човек и знао је прилично писати и добро
читати. Имао је врло леп глас и радо је појао
у цркви. Свагда је о великим празницима народ
поучавао у цркви, и то врло дело према оном
народу: да не краду један од другогa, да не оти-
мају, да не лажу један на другогa; да не иду
Турцима на тужбе за сваке беспослице да их
Турци затварају и глобе, него међу собом нека
се братски намирују: богати сиромаше да на-
гледају (као што је и он сам чинио). Он је истина
као калуђер од богатих узимао милостињу, али
је сиромасима врло радо давао н. пр. жито, о
Вожићу печеницу, у Белу Недељу сира, о Ва-
скресенију опет каква мрса, голем кошуљу или
какву хаљину, а сиромашу (који нема чиме да
плати орача или пореза) и новаца.“²⁾

Ето такав је био овај велики родољуб, који
је живео друге половине прошлог века. Његов
је век кратак али врло буран. Његов је живот
врло поучан и за свештеника и за родољуба и
световњака. Он је заслужио да и више о њему
знамо а не само ово.

¹⁾ Вук, Давела за 1829. стр. 2 и 4.

²⁾ Давела за 1829. стр. 5 и 6.

БОРБА

August Strindberg

Ну рођака имајаше и других особина, које су неоцењене за прави духовни брак. Подносила је дуван и радо је пушила цигарете. Као последица тога било је да је после ручка шшла са господом у њихову собу и говорила о политици. Ту беше драгасна. Барон узнемирен мало грчком савести устале за часак, отида к жени у децу собу, полуби њу и дете и упита шта раде? И бароница беше благодарна, али не и срећна. Барон се врати у друштво са извредном вољом, као после испуњене дужности. Понекад му беше криво, што и његова жена не може да буде ту.

Почетком пролећа рођака не отише кући, него је пратила своје рођаке у једну бању. Тамо је давана једна дилетанска представа у корист сиротине тога места. И она и барон играли су заједно, разуме се, као љубавници, са тако природном последицом, што је се као пламен разбухтала, питање о његовом осуђенику доби свој летњи распуст, и љубав постала жарка. Али то беше само духовни жар; заједнички интереси, једнаки погледи, а може бити и слични карактери.

Међутим бароница је имала времена да размишља о својој положају. Једнога дана рече својој мужу, како би боље било да се разведе, пошто су иначе између њих све везе покидане. Он не хтеде то ни да чује и паде у очајање. Рођака требаше да отпутује кући и онда би видела, да ли је он човек од чести.

Рођака отпутова. Сад је отпочело писање из међу њих. Бароница мораше сва писма читати. Она то није хтела, али барон је тражио. Најзад он попусти и читаше сам њена писма. Рођака омет дође. Тад је било савршено! Барон беше пронашао, да без ње не може да живи. То је смрт! Продужити? Немогуће! Раскинути брак, који барон још сматраше као проституцију, и опет се оженити? Да, то је једини чистан и ако тежак начин. Али она то неће! Она неће, да свет каже, како је жена мужа залудила; а скандал, скандал!

Ну било би и нешто, неизвесности жену о стању ствари; ко апа, докле то може доћи! Како? Шта он мисли с тим? Докле то може довести?

То се не може знати! О како је срамно! Шта би он о њој мислио?

Да је жена! — И он паде пред њом на колена, закле се и рече, нека јој вако носи и његовог осуђеника и сиротинске школе: изјави јој, да он не апа, да ли је она ово или оно, али апа да је воли! — Она га презре и отпутова на брзу руку у Париз. Одмах отпутова и он са њом и на Хамбурга написа писмо својој жени. Он објашњаваше, да су учинили погрешку и да би било неуместно, кад ту погрешку не би поправили. Тражио је развод брака!

Разводше се и после годину дана барон се венча са рођаком. Добише и дете. Али оно им није срећу мутило, напротив. Овде на полу вејаху тако многе нове идеје, тако многе и буре јаре! Он је подстаче да напише једну књигу о младим злочинцима. Критика је сатреу

прах. Она се наљути и закле, да никад више неће писати. — Тада он узе слободу да је запита, да ли она пише да је хвале, да ли је слављубива? — Она му одговори са питањем, зашто он пише?

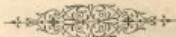
Ово је дало повода малој измени мисли. Али то беше само осећавање једног чути мишљења дручини од свога. — Своје мишљење? Шта то треба да значи? Зар она није имала своје наворе? — Она се поносаше, да каже, како има своје наворе и они су баш због тога морали увек бити дружнији од мужевљених, да се не би десила каква погрешка. — Сад он признаде, да може имати погледне какве хоће, само ако га воли. — Вољети? Шта је то? У њему се крије животина, као и у сваком другом човеку, он је према њој био неискрен, лажан. Он није волео њену душу, него њено тело! Славје ми, обоје! Њу у свеу! — О како је био неискрен! — Не, искрен, он је био жртна самообмане, кад ја веровао, да само мени душу воли.

Дођоше умори на булевар и селаше пред језну ресторацију. Она запали цигару. Келнер приђе неучтиво и рече, да се ту несме пушити. Муж затражи објашњење а келнер одговори, да је то отмена ресторације, па нису ради, да се гости одбијају због таквих женских.

Усталоше, платили и отишао. Барон се лутно; младој бароници готово беше сумне потенале. — Ето шта чини моћ предрасуде! Пушење је за човека чврдорија, јер пушити је глупо ствар, а за женске је алоцини! Нека уклони са света предрасуду, ко може и ко хоће! Барон не хтеде допустити, да његова буде прва жртва осећајући, да јој је и оно мало чисти предрасудом уништено. Јер у ствари и није дручини. У Русији пуше тако у друштву и измислу појединих језа за великим ручковима. Појмови се даде к хевоју са географским границама. Па ипак, ни ове ститнице нису без значаја у животу, јер ститнице и сачињавају живот. Кад би људи и женске имали исте рђаве навице, лакше би се у животу опходили и бисте би се познавали него сада! Кад би добили појединоко васпитање, имали би исте интересе и никад се у животу не би разликали! — Овде барон вастаде, као да је нешто глупо рекао. Али бароница се на томе не заустављаше, јер њене се мисли не задржавашу само на порузи. — Њу је увердио један келнер, она је исклучена из друштва бољих људи. У томе се нешто крило! Са свим! Њу су на томе месту позивали! Доиста, она је то још раније приметиле. — Шта је приметиле? Да је у ресторацијама преузеле са недољомно уважања. Йуди нису веровали, да су венчаки, јер њиху под руку и учтиво се понашаху једно према другоме. Она је то дуго смисла, али више не могаће. Ну сви је то било очигледно према оном, шта је у почетку морала слушати! Шта је то, што је с почетка морала слушати, а није му казивала? — О какве ствари! Каква писма! Па анонимна! — А барон! С њим су поступали као са казним злочинцима! А никакав алоцини није учинио! Он је учинио све по законским захтевима и није учинио браколомство. Оставио је отаџбину на начин који закон допушта, молбу за развод браку одобрила му је краљевска консистерија; свештенство; света црква под вечатом га је ослободила ранијих брачних веза, он брак дакле није сложио. Читав

народ може се ослободити заклетве верности према владаоцу, кад се нека земља освоји, зашто друштво ово oslobođeno не признаје код једног обећања? Зар друштво није учествовало, кад је донесен закон, да конзисторија може развести брак? Па како се може друштво онда истицати као судија над својим рођеним законом? Друштво је дакле у противречности са самим собом! С њим се поступа као са аличинцем! Зар му није секретар посланства, његов стари пријатељ послао само једну карту кад му је овај послао и своју и бароничину? Зар није био ванмарен при свима јавним наменама карата. — Наравно, али бароница је била наложена још горем. Једна њена пријатељица у Паризу авторила јој је пред носом врата, а више њих су окренуле главу, кад су их на улици среле.

(вршиће се)

ПОЗНА ЉУБАВ

(Paue von Schönthan.)

Младост је лакоумна и расипниџа. Млада оца виђамо би држати под таторством. Сваки она не једну мавду даму, која као да баш на то иде, да се о њој прича и приповеда, како је томе и томе „дала корпу“. Оне то сматрају као велико дело, као тријумф. Нека им буде то на здравље, али каткада хоће вешта правда, која много што поравнава, да те одбијене страховањем освети. У тиху монологу и у велегласну вајању није се једна женска одала: „Баш сам онда била луда!“ — „Баш је младост лудост!“ У јесење дане живота дане се више не устручавају, да саме себе осуђују због непромишлености у младости, па да то кажу с тужним удахом. Тешко да ће бити и једне жене, која се не сећа с кајањем какве изгублене среће на младих дане, барем једне. Она је није шћепала. Можда јој је било сушено, да онкога среће, који би јој био мио, али га је она пропустила. Јер тада није опазила, да јој он срећу односи... Био је то кратак, неуспоредљив часак, као што га Лонгфелов описује:

„Лађе, које се иоћу срећу, поздрављају се при срећњу, само се знак истакне и из даљине заори се кроз помирну крик. Тако и на мору живота: ми људи сусрећемо се, измемо реч, поглед на онла опет буде мир и мрак!“

У сећању врелих дама, матера, па и баба, али нарочито госпођица средњих и старијих година, жива је увек по каква стара слика, на коју се таде, у младе године, као онолика ласиња, која некада није више значило, до ли интересно на баху, тренутна летња авантура, кокетовање, истак из дневника убаве лепотице од осамнаест или деветнаест пролећа.

Пре повисе година појавио се у Берлину иа ступовима за огласе велик плакат са насловом „од Винете“ у великим словима, да се изадека могло читати. Дана једна тражила је „госпођина висока стага са русом косом и брадом и са духовитим цртама“, кога је видела у

ивнесној улици једнога лепоса пролетњег јутра пре десет година. Беше то тада прво и једино срећење. За свебже каже дама, да је тада носила „калину тамне и каткада јасне боје.“ За тим посла десет година, једнога дана у септембру, срећне се случајно опет са тим господином, они се погледају и — прођу једно поред другог.

И сада докона дама, да тога човека тражи покоху плаката. Она би да говори с њиме, да га зове да дође код баште близу колодвора једнога, тамо, где се крпе малено гробље са винуштеним гробовима, трулим, искривљеним крстовима и опалим камењем. Тамо хоће „Винета“ да опет види човека и да га усрећи већ у пола оданом исповешћу, да је њено срце са живом жељом сачувало сећање, да пуних десет година!

Ја знам, поштовазна читатељко, ви прћите уста и велите: Шта тој паде на ум — то нема смисли — то је лудо!

Нека је и лудо, допуштам, јер не мари да противуречим; ја само примам оно што је било. Дакле смем ли продужити?

У једном бечком дневном листу наишао сам једанпут на интересантан оглас, који је човека прилично, ма како се иначе мислио о таквим одликама, које „не приличе женској.“ Немам више при руци тај оглас, навешћу дакле по сећању што је главно; тицало се овога: Дама једна прича, да је пре осам година у уској улици унутрашње вароши њу господин са интересантним лицем посматрао кроз шалукитре на прозору преко пута. Она додјаје, да је за то касно дознала. Онда је тога господина ностало и авантури био је крај. Е, после осам година, мога га она оним чудним огласом у најраспрострањеним бечком листу, па где био, да се своје тадашњи аи-аи-аи јави; и тај позив био је бивао смислен сентименталности и код све потребне краткоће тако срећно стилизован, да тражени господин није никако могао одолети. Беше то одмакни позив женскога срца, које се касно предомислило, покушај, да се нешто исправи, поврати, што је непажљива, поносита и непромишљена младост тада била превидела. Тада је мислила: „Еко још једнога, који куша срећу са кокетовањем.“ А од то доба прошло је осам година. Ко ага, шта је све било са траженим човеком за то време, да ли је још у животу, да ли је још слободан, могао је међу тим имати и које дете, та осам година остаје трага и на мушкарцима. Лепши за цело није постао.

Али она која тражи не мисли на то, она има пред очима само слику лепоса младиња, који је кокетовао кроз шалукитре преко пута и за своју љубав био тако ружно раграђен; сада би она хтела да то наплати.

Не знам, да ли је јаван позив имао успеха. Врло сумњам. Пуно срећних случајности морале би се удружити, да тих двоје опет остане, а најпосле и то је сумњиво, да ли би се човеку још шалукитре, после толико година, његов тадашњи аи-аи-аи и сада допала. На сву прилику није ни дошло до тога састанка, и крик тога срца зацело је прохујао, није му до уха ни допрло, до уха човека који је на веки изгубљен!

Оваква јавна распитања никако нису ретка; ја бих могао навести још неколико примера. Занимљивој

варијанти доминира се пре две године једна дама у Аустроји, која није прибегла огласу у новинама, него је свима коначничким официрима њасарске војске разаслала брошуру у ружичастим корицама, у којој је причала кратку романтичну приповестку.

Списатељка је у новембру 1894. године у пет и по сати у вече пролазила извесном улицом у Сибињу (у Ершелу) и срела је млада официра необичне лепоте. После овога случајнога срастања дође друго после неколико дана, па наша дама, која се као дилетантка алима савешљиво, погледа боље свога потпоручника. Ту сада долази лични обис, права потерница са свима појединосима, па опис са срастања при чему признаје, да оне очи никада неће заборавити, да ће сачка младага војника увек остати у њеној души.

Назање у треће срастање није се испунило. У томе дође да се најло морала да врати у свој заваичај. Али је срце раније Купиловом стрелом брво одлуче опет у Сибињу; очи њене свуда „њего“ тражише; али њега беше нестало. Лати се трагања. Задолу! На сну придику млади официр ни спадоу у тамошњи гарнизон. Нити му је аналата, јер је тада имао на себи шпичел, нити је аналата, коме је ролу оружја спадоу, те да би се могао лакше пронаћи; само је та аналата, да је био официр или чад хусара, или коз коморе.

Она се сада лати, да по сећању изради лик нишчеалога у природној величини. У својој књижици прича, како се „код свика потава кичином молила Богу, да јој дело добро испадне, те да се по слици позва оригинал.“

Вози јој не саслушање молитву. На портрет не појможе. „Ова слика“, пише она, „слична је Пегматлинову каци; јар никада неће оживети? Да ли ће дучи бити мање свирепи и оригинал слике показати на оборују?“

Најпосле који тржељатеља онга, који може да даде каква извештај о јунаку малага и недовољнога романа, да јој пише под шатром „Еурка“, *Poste restante* итд. Сви коначнички официри, чија се имена налазе у ринглисти, добили су књижицу безвучке списатељке, која је, како вели, лепа и отмена дама; ти начин чинио јој се понајпоузданији и понајвероватнији. И заиста се дошло до резултата, за који сам случајно довао. После неколико недеља дама добила је списатељку писмен и поуздан извештај од једног официра, да је тражени хусар који се тада налазио у Сибињу на одсуству, пре краткога времена преминуо!

Жалосно решење, али можда не и најнесрећније. Ко ана, како би било, да га је наша! Ко ана, није ли се пређе вички, елагантни коначнички официр међу тим поугојо, да ли би му се интересантна бледоћа лица била одржала; да ли би му крајеви од бркова, који су се поминала у потерици, још онако поносито у вис дизали! Ја мислим, да би тау на сву прилику било горко разочарање. Дивота, па и она делота потпоручникова, пролази тако брзо се годинама — па и сами бивамо старији..

Јед'те, те је већ и претерано, изабавити једног потпоручника? Ви одијате од себе и помисао, поштовача читатељко, да би вам икад и у сну пало на ум тако што.

Али, немилостивна милостива, прођите у духу своја сећања из времена пре своје удабе. Не диже ли се пред

вашим очима нишчила слика, мисао на некога, код кога бисте били жељели, да је погодно, да бисте му смели признати? Не? Зар се и у нашем животу нису уплати коци несправу, који су се могли изабети, да вам нису толико препорукави да се чините нешети и да се претарате, да нам друштвене уредбе нису тако до ала боље памете? Скоро свака жена храни у тајности свога срца понешто кајања због неиспуњених изгледа, због лакумно или са неодољивости изгубљене среће, због провредана блаженства.

Наравно, тако што нерадо хоће да се призна, па сам уверен, да ће даме јасно гласно осуђивати оне, које се занесу на корак, као што смо их ми овде изнели.

„То се не пристои!“ — „Тако што не ради се!“ — „Како је то неприлично!“ — „Та то није женски начин!“

Ајде нека је тако; управо само су изузетне женске имале срчаности; да човека издобују и да га траже преко новина. Али ја опет зато остајем при томе, да би многа само када предрасуда не би светла, изабавила какву лупку, милу, стару усмену, те још како јако!

Благо онима, које оно, што је у животу најдопше, уживају у своје време, а не позно!

КЊИЖЕВНОСТ

Годишњица Николе Чупића

Издаје његова Задужбина. Њига XIX (издања Чупићеве Задужбине кн. XLII). У Београду, штампано у државној штампарији 1899. Цена 2 дина. стр. XIII и 256.

I. Први је чланак у Годишњици: *развитак породице и њене дјелатности*, од Др. Манојла Смиљанића. Предмет је интересантан, и ако му је у овом чланку посвећено мало м ста, према важности томе. Нисан је више у тону наговештаја, и дескриптивно, а мање се обрађала пажња на експликације уочених факата. За основ рада узета је позната Морганова теорија, која се и поред све компетентности њеног аутора не може примити као тачна, нарочито сад кад су, сем утицаја земљишта и климе, проучени боље и утицаји расе и социјалног психичког стања на организацију појединих облика породичног живота. Ипак је чланак користан за читање, има лепих примера и износи на видик питање о коме се, после чланка Св. Марковића (реалан правци у науци о животу, III у нас врло мало писао).

2. Други је чланак: *Шумадијска, културно-историјска слика*, од Анд. Гавриловића. Ово је најстабилни рад у Годишњици, од њеног почетка до данас. И не само то, него једва да има ма што лошије у нашој књижевности, у периодичним и неперидичним издањима. Чудно је двоје: прво, како је г. Гавриловић смео изабрати пред читаоце с онаком беспослицом, и друго, како је одбор смео штампати ту ствар? Камо очи?... Ако је Јубина *Шумадијска* добра ствар, онда треба или о њој написати добру расправу, или из ње прештампати најбоље ствари у целини. Г. Гавриловић учинио је нешто најгоре, што

нико ваља да не би учинио ни у нашој ни у туђим књижевностима. Он је напунио близу 80 штампаних страна крпим цитатима из Шумадинке, почео од песама, па до *књига не претлагу* (иа Подунавку). Бећа се увреда није могла нанети ни чика Љуби ни одору Чулићеве Задужбине. Читалац у место да чита ма какву добру ствар, има пред собом подеротине и комадиће, који ни мало не могу да покажу каква је била целина. Неколико сам пута загледао потпис, да се уверим, па ја је то доста радио г. Гавриловић. Ја тиме не тврдим да остали радови г. Гавриловића имају какве велике вредности — у то ми он сам не верује, али је овај у Годишници тако лош, да ми чак изгледа сумњиво да га је г. Гавриловић написао. Он до душе има склоности да овако пише и да даје слабе ствари, али овај посло у Годишници тако је некриван, тако примитиван и лош, да је мени све једино чудно, ко лоше прави на мисао да га штампа у Годишници?!

Нето, овај рад г. Гавриловића учинио је добро само једноме човеку — г. Пејиновићу. Нешто слично овоме редио је и он у бесанској Нзди, на смех и увеседење читалаца. Данас, после рада г. Гавриловића, Пејиновић излази као нека врста литерарног човека. Он и на завршку свог књижевног рада пише много боље од г. Гавриловића, и ја се не устручавам да обратим пажњу г. Гавриловићу на радове г. Пејиновића. И ако мисли да у овој врсти исписивања из старих новина и књига дође до неке вештине, бољег му учитеља не треба од г. Пејиновића. У осталом и не може другог ни наћи, јер се овим исписивачким постовима само њих двојица и баве. До душе Пејиновић прича својим речима, док г. Гавриловић препишује од слова до слова.

3. У чланку *Добричара* покушао је Синиша да исправи ову интересантну ствар, којом су се у нас бавили тако одлични књижевници као што су Шафарик, Новаковић и Ненадовић. Не мислим да је писац успео у томе, али заслужују пажњу историски подаци изнесени у чланку.

4. И други пут г. Гавриловић. Чланак носи назив: *Прилог проучавању српске народне поезије*. Хаџа богу, бођа је од прага. Да га није г. Гавриловић написао, ја бих казао да је то јакни рад, без научне вредности и написан стилем који личи чланцима из опште народне календаре. Овако само једно могу рећи: спада у боље радове г. Гавриловића.

5. Из *Србијанске Симе Младутичић* Сарајлије с коментаром Драг. С. Младутичића. Песма је од слабијих Синићиних песама. Коментар је у појединим тачкама издешан, јер објашњава и оно што је по себи јасно.

6. И трећи пут г. Гавриловић. Скоро као на диктацији, или у причи „права и кривда“ кад јаво, у облику калуђера 3—4 пута излази пред браку. Овога пута његов прилог носи назив: *Ка биографији П. П. Јавовић*. Хтео сам да речем ма што добро о овој ствари, те да колико толико утешим г. Гавриловића. Али се баш никако не може. А што најпосле и да га тешим? Нико га

није гонио да излази са онако безначајним радовима, чију је ништавност и он сам морао знати. У овом посљедњем само вреди Његошева песма, ко сад штампана у његовим делима. Све што је г. Гавриловић пред њом и ива не надовезао или не вреди много, или је са свим познато. Јер овај посао (им Његове песме) није књижеван, јер се састоје из исписа и цитата који немају важности за објашњење Његовиних песама, нити за разумевање његове државне акције.

7. Чланци: *Вукла и Венац*, од Његазова Мишковића и *Врхлаб-Веласица и Жура Врховић*, од Авр. Поповића упознају нас са појединим местима у географском, историском и етнографском смислу. Сама је ствар добра, а стручњацима остаје да кажу да ли је и излагање тачно.

8. *Путе и дум белешице* од М. Ђ. Милићевића личе на остале радове његове овога праца. Оне нису без занимљивости, и ако не приликују увек много нашем етнографском знању. Ове су овде слабије но раније његове белешике, јер извесно писац није имао довољно издржљивости да их преради и попуни.

На завршетку нека се допусти једна напомена. Кад чланови Чулићеве задужбине желе да им се Годишница чита и продаје, ваља да при примању радова имају само један руководни принцип: књижевну вредност рада. Ништа не сме ићи кроз календари, нити се примати из пријатељских обзира. У питањима књижевним, исто као и у питањима части мора се бити врло пажљив: ништа се не сме учинити што руши углед једнога листа или књиге. И кад поједини људи имају храбрости да понуде рђаве књижевне производе, било би врло несмело од чланова одбаци да их не баци у корпу. Иначе ћемо дочекати да будемо преплављени књижевним црпком, јер ће увек бити људи који ће пристати да за добре паре пишу рђаве ствари.

Ја испуних своју дужност. На другима је да и они своју испуне, како би се набегле штете по књижевност од оваког примана радова у журнале и зборнике.

Ј. И.

НЕДЕЉНИ РЕПЕТОАР

Уторник, 8. Фебруара: *Богат мајдан*, комедија у три чина, написао Дон Томас Родригес Руби, превео са шпанског К. С. Давичо.

Четвртак, 10. Фебруара: *Краљ Уек*, трагедија у пет чина од Шекспира, превео с енглеског Др. Лаза Костић.

Субота, 12. Фебруара: *Маријича Кабога*, драма у пет чина, од Матије Вапа. (*Први пут*).

Недеља, 13. Фебруара: *Дневна представа: Парошки кочијаш*, драма у пет чина, превео с немачког Н. Н. — Вечерња представа: *Маријича Кабога*.

Садрижа: Јесен (песма) — Море без примера — Из рат. дозора — Борба — Књижевност — Репертоар.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровића. — уредник Јанко М. Веселиновић

ИЗДАВИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
за 1 месец 1 динар
или 1 круна

Преглазку примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ВРЕДНОСТ ТРЕЋА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Копаричка улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Гукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Копаричка улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

Једна успомена

О мој цвеће плавни, ко облачак нежни
Ја сам трунка праха што на тебе пада,
И бескрајној срећи са трепетом страстним
Животу ил' смрти ближи се и нада....
У очима твојим, у дубини мора,
На престолу зрачном од бистра кристала,
У облаку плавом, с поменком у руци,
И мени се нада једном заблистала....
Ал' зашто ме сета нека опет мори,
А тајанствен шумор неку слутњу збори?...

Ја сам срећан био. У близини твојој
Ваздух ког ти дишеш дисао сам и ја,
Гледао те како уз гласове свирке
Твоје нежно тело креће се, повија.
Како после за тим, ко у тице мале,
Преплашене, груди бурно ти се крећу, —
На бледо ти чело плавне власи пале,
Сећају ме свиле на јесенем цвећу.
Ја сам срећан био... што ме сета мори,
И тајанствен шумор слутњу неку збори?...

После дана пуних болова и мука,
У којима тако цароваше смело,
То да ми је лака и божанска рука
Потожила венац на суморно чело.
И венац лепи од самога цвећа
У осмех, речи са усана твојих...
Зашто... зашто да ме оног сећа,
Смеде сићи са усана мојих?...
Ја сам срећан био?... Што ме сета мори,
И тајанствен шумор неку слутњу збори?...

Иа. М. Миливојевић

М.ОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— Јанко М. Веселиновић —

(наставак)

— Да се кладимо у што хоћеш! Али под једном погодбом: мораш нам лепо испричати што си прочитао.

— Е то је већ којешта! — рече Вилковић.

— Та оставите га нека прича! Ја ево призивајем да писем баш тако велика љубитељска књига у којима се тако којешта пише.

— А зар је ту којешта? — упита Милан.

— Не знам у тој књизи; али има неких што сам читала да биш којешта. Ево и Савета зна.

Савета баш у тај мах уђе у собу.

— Шта? — упита ова.

— Ништа; говоримо о књигама. Окупили ме овде због ове књиге...

— Па то је врло занимљива књига — рече Савета.

— Није о тој књизи реч, него ти поче о некој другој! — довикну Милан.

— Госпођица има право! — рече Вилковић. — Има заиста свакојаких књига. Ова на пример: добра је, и вреди је прочитати; и ја вас молим, госпођице, да је прочитате! И има још пуно ваљаних књига што би требали да прочитате.

— Кад би ми знале које су то књиге! — рече Савета. — Ја знам само оне што је покојни отац волео, и што сам му их читала; ове новије не знам.

— Ако допустите, ја ћу вам давати добрих књига.

— Хвала! Бићу вам благодарна.

— Знате ли који страни језик?

— Не знам. Учила сам нешто; али то је толико као да писам ни учили, јер сам заборавила. Покојни отац није за то марио па сам морала прекинути.

— Не мари ништа. Имамо ми ваљаних ствари и на српском језику.

И онда узевши „Јадника“ у руку поче гово-
рити о томе роману и исприча им историју самога
писца.

Савета га је слушала „сдазишнимце. Никад није
чула човека да тако поучно говори. И, за дивно
чудо, како је и сам тон и сваки покрет и поглед
његов био некако на своме месту: све му је
лично.

Она села крај прозора па се просто забленила
у њега. Допадао јој се осмејак, што је поигравао
на оним цуним и руменим уснама, па они лепо не-
говани бели зуби, па лепо брчливи повијени, али се
видело да их није разним мастима и помадама
догодио.

Кад и кад би је тргао глас његов, и онда би
слушала на тренут — два беседа, па би се опет
предала својем посматрању и пренимљиву.

А дан је измицао. Сутон већ пао на з-мљу.
Једна он виде да је време да се кући иде, па устаде
и поче се доадржавати.

„Добро сам се одржао! — честитао је сам
себи кад је на улазцу изишао. — „Аза јој је мека
ручица!“

„Како ми брзо прође време кад је он ту!“ —
мислила је она улазећи у кућу.

V

Савета се показала одличан ђак. Гутаи је а не
читала сваку књигу коју јој Вилковић даваше. По
читаве сахате удубљивала се у читање и тражила
нарочито места која би нестакла кад би је он запитао:

— Па које вам се место најбоље допада?

Ако је још била срећна те се то и њему до-
падо, онда њене среће видје! Подзаглавља је та
места и поименивала за се у паровиту књијжну.
Књига јој поста нераздвојна друг чим би кући
дошла, и мајка је м раде исто онако да је кара
што чита, као некад што везе.

Није се обзирао на прекоре матеиине. Дали
су јој пролазили у неком слатком сну. Све јој беше
и лепо и мило, а књига нарочито. Већ само то што
је била у његовој руци, па беше доста да је из
своје не пушта. Сваки пренијен листак, свака пр
тица плајвазом, свака трунка дувања, што се на
белим листовима видела, беше за њу као нека ре-
ликвија. У свакој тој ситници гледала је њега. Та
ту је гледало његово око; ове је листове прерптала
и пренијала његова рука! И она је тада видела и
ове очи и ону руку; осећала је живот у тим мртвим
словима и белим листовима као да су они — он!

Зора је њу затицала потпуно будну у постели;
а кад би сан кад и кад и вао на њене трепавице,
књига је остајала на грудима или под главом.

Па како ли је њу тек љубав преобразила!

Дах љубави учинио је од ње оно што и дах
пролећа од природе. Оно мирно лице поста некако
заносно и румено; оне птоме, прие очи изражавашу
сад неку чежњу дубоку као море. Све је на јој

предисало неким чаром, заносило и опијало толико,
да би човек и нехотично пошао за тим погледом не
питајући куда. Сва милина и горчина, сва сласт и
отров, сав мир и бура бежу на том лицу и у том
погледу.

Мину лето. Они се виђаху врло често код Ма-
рије, али се виђаху и иначе на улазцу и на мета-
литима. Њено око беше за њега вазда отворено.
Познала је она из далека сенку његову и у најве-
ћој тишини на метаниту шепир његов. Али нај-
слађи састајци бежу код Марије. Она је умела
некако увек наћи начина да их, бар за један тре-
нутак, пасомо остави. И ма да ни тада нису скоро
ништа говорили, опет им ти тренуци бежу тренуци
среће, кад су бар једно друго смели погледати.

Не ушеснавајући у десили су да се виђају не-
дељом и празником по водне код Младеновића, на-
рочито од кад насташе зимски дани. Ту су проно-
длао оно неколико часова врло несело. Разговор се
водио о свему, па разуме се и о књижевности.
Савета је нећ свикала да и о томе говори, ма да је
њено мишљење било увек као и Вилковићено. Стари
Младеновић опет никако није марио за тај разговор
јер се слабо у томе разбирао. И зато је Милаз,
кад год је хтео да она с њим да ни не смета, (а
то је увек радио кад би Милорад и Савета ту били),
почео разговор о књижевности.

— О, брате, днаас сам довршио Балзакову
жесту од тридесет година. Право да ти кажем: ме
допада ми се!

— Зашто? — пита Вилковић.

— Па онако... Балзак је у опште... застарео
писца.

— Е?!

— И, после, ја те брате не бих дао женскињу
да чита! И... што је најдешније: — Застарео!

— Ти ме изненађујем! — поче Вилковић ва-
трево. Не бих дао Балзака женскињу! Зашто? Зато
што слика живот! Балзак застарео! Зашто? Зато
што говори истину! Као да истина може застарети!

Стари Младеновић се намрштио, па само што
није почео грдити.

— Па јест и Зола слика живот! — рече Ми-

— Ти канда хоћеш да се подесаваш! Је-
јесте, Зола слика живот, а ја га волим, што
има куражи да каже истину не зазирују-
какве ситуације. И ако је што рђаво у
његовим, није он крив. Право вели руска
„не грдите огледало кад је лице грдно“

Старом Младеновићу прекине. Он се

— Шта мешате православне Ре-
цима? Аза се она м-адек искварила
честиту реч с њима рећи!

— Али, тата, молим те

— Доста! доста! Не!

ја у моју собу, а ви р-
Хајде, баба!

Па љутито трес

Изнајуре Визовићу беше врло непријатно; али кад виде како се по старчеву одласку Милан смеје, насмеја се и он.

— Ако хоћеш тату да наљутиш па да ти леђа окрене, почни само о књижевности. Још може да трни кад говорим о „Љубавиру у Јеласијуму“ и другим Видоковићевим романима; али почни само о странцима — одмах гди и устаје.

И чим Милан почео разговор о књижевности, он се одмах стапе с њим преширати док чича не побегне.

Кад стари Младеновић оде, Милан бриће и метну Визовићу руку на раме.

— Не жести се, младићу, рече — ја с намером писам устајао пи против Балзак и против Золе — чает им обојици! Да попијемо по чашу вина — вишш, како дува па пољу, па нам одспирај што год!

Напољу је дувао ветар и повоо снег с кровова, а у цени је цуцкарала весела ватрица. Мидорад се насмени, погледа она млада и весела лица око себе, па се купује с Миланом.

Разговор пође живље. Мидораду се чак и Савета учинила данас некако веселија него до сад. Обрађала му се непрестано разним питањима, а око јој одаване расположење које је гајила у души према њему.

— Ако е око занета огледало душе — онда ме воли!“ — замисли он

И ости се потпуно срећан од те помисли.

(наставиће се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

ХАЦИ РУВИМ

Архимандрит манастира Бгосање

— Милош М. Вукотић —

I

Село Бабина Лука налази се у ваљевској Тамнави, два сата с. источно од вароши Ваљева. Цела околина врло је плодна и живопсна, богата и населена. Само је село, до првога српскога устанка незнатно, постало чувено после устанка, јер је колелка три чувена Србина заслужна за стварање српске државе.

У Бабиној Луци родио се око 1770. *Никола Симоновић*, који је 1815. године са Аврамом Лукићем и Оташевићем био таоц преко Дрине, по том окован у синџир и отеран у Беодину, одакле се некако избави и дође кући. У Бабиној Луци родио се и један од најистакнутијих људи у првоме устанку, који је имао јакога утицаја на развој догађаја како у првоме тако и у другоме устанку, а то је *Петар Николајевић—Молер*, синовац Хаџи-Рувиму, од брата му Николаја, по коме се Молер

и презивао. Најпосле у Бабиној Луци родио се и чувени *Хаџи—Рувим*, архимандрит манастира Боговође, човек, који ће ваала служити као углед родољубима, свештеницима и духовницима.

Да кажем овде све, што се ана о Хаџи-Рувиму, а што је мени у овај мах приступачно.

II

Архимандрит Хаџи-Рувим родио се око године 1744. у правој српској кући од оца *Ненада* и матере *Маре*. На крштењу доби име *Рафаило*. Кућа, у којој се родио Хаџи-Рувим, изгледа да је била задружна. За то немам тачних података, али тако мислим према ондашњем времену и према карактеру самога Хаџи-Рувима. Знам извесно, а то помиње у својим записима и сам Рувим да је он имао још три брата: *Николаја*, оца којводе Молера, који је умро пре 1795. год., *Паала* и *Мојка*, који су тада били живи, што се види из његових белешака.

У време детињства Хаџи Рувимова као једина духовна утеха српскога народа беху још непорушене цркве и неопустели манастири. За тим онај узорити патријархални живот у српском дому, где је било онако јако развијено поштовање према вери, цркви и свештенству код оба пола. Сама пак задруга, као заштитница вере и закона у време српскога робовања била је у стању да одгоји онакав карактер, какав је оличен у Хаџи-Рувиму. После онога што дете научи у кући првих година свога живота, и то у ондашњој српској кући, где се развијала она боханска љубав и поштовање сина према својим родитељима, она идеална и наизамалска љубав сестре према брату, долази село и околина, које шире видик детињих погледа, где дете слушајући пенање уз гуске народних песама, теће ону љубав према својој седи, околини и народу, која се уздиже у човеку до патриотизма. Она љубав почиње од друговања сеоске младежи, па се неће дотле, да је човек у стању да загледа све оно, што се српско зове, а за одбрану српскога имена у стању је да се бори, докле осећа дах у котлацу. Таква кућа, таква околина, такво село дало је оне борбе српске за ослобођење, па таква околина створила је и узвишени карактер Хаџи-Рувимов.

Све оне узвишене идеале српскога младина, одгајеног у српској кући, неко је безобзирно газито и рушило. Младић одгајен у српској кући, поштовао је своју веру, цркву и свога свештеника. Турци су се од сале и беса ругали његовој вери. Цркве и манастире напали и у кошаре претварали; попове и калуђере срамотили, мучили и прогонили. Младић одгајен у српској кући поштовао је и волео своје родитеље, браћу и сестре. Турци су му гонили, мучили и уцењивали родитеље и браћу, сестре срамотили и у харем одводили. Тим су Турци кидали оне најнежније и најсестејше везе, које ничу у срцима пуним

племенитих и узвишених осећаја. Све ово гледао је Хади - Рувим као дете и као младић. Ну ни то није било доста. Он је имао прилике у детињству да гледа како плаћте цркве и манастири. Тако исто и у зрелим годинама. Још као баче 1759. могао је слушати како су Турци попалили и порушили до темеља манастир *Валавчу* (Rad jugos. acad. I. стр. 183). Све је ово утицало на Хади - Рувима, а нарочито кад је постао манастирским ђаком и кад је тумарајући по манастирима боље познао са српском прошлешћу из црквених и манастирских књига и записа. Све то још се више развило доцније, кад је постао свештеником и кад је схватио значај вере и православља по српски народ. Постаници калуђером он је постао учитељ народа свога. Он им је тумачио књиге староставне и крепио поддржавајући их у мисли да „вода мора тећи куд је и текла“, да српско мора бити што је и било. Његова мржња према Турцима у оно време била је толика и тако неодољива да јој је он дао одушке исписујући је записима на крају какве књиге.

Кроз све ове прилике прошаши дечко и младић Рафаило, дошао је кроз свештенство до онога што видимо у карактеру калуђера Хади - Рувиша.

(наставник се)

БОРБА

August Strindberger

(свршетак)

Нико не зна где ципела жути осим онога, који је носи! Они беху добијали своје ципеле, праве шпанске ципеле, и стајаху у сваки са добрим друштом. Друштво их се одрекло! Друштво! Овај склоп од полузрелена, који скривено живео као пси, а један другог поштују, док какав скандал не изазову; т. ј. доста су часни да уговор склопе, да очекују време распада и да се дочепају слободу, коју им закон даје. И овај „социјетет“, друштво *rag* *preference*, огрејало је у својим породицама, а дели друштвени углед по скали, на којој је часност испод нуле! И да они ово раније не опазе! Али сад хтедох да своја испитивања врше на лепој грађевини и да виде, како стоји са темељем.

Овако не беху тако једнодушни као сада, кад кући дођоше. Од тога доба бароница остајаше с дететом код куће; она га ускоро нишкенила. Борба беше за њу врло тешка; у борби се беше уморила. Све је љубави! У лепо намештеној топлој соби писати о „отпуштеним осуђеницима“ и пружати им са пристожне даљине руку у врхуници, то друштво допушта, али пружити руку жени, која се удала за слободна, нежењена човека — то друштво не да. Зашто? Одговора нема.

Барон беше у цети младости. Скупштинама, на састанцима и зборовима, свагда је чуо дивље изјаве против доброта друшта. Он читаше новине, часописе, правна књижевност, учаше. Његовој другој жени пренаше

иста судбина као и првој: да авостане! Али чудновато! Она не могаде да прати све ситнице његовог проучавања, многе јој се ствари у новом учењу не допалаху, али осећање, да он има право и да ради за добру ствар. Он је знао да код куће има „погнору“, која се никад не умара, пријатељца, која му добро жели. Заједничка судбина приближа их је једно у друго, као изненадна бора поплашене галебове. Оно, што женску краси, и што се сада тако слабо цени, а што је само успешна на матер, т. ј. природна сила, која је жену одржала, изби код ње сада на површину. Оно паде као топлота са огњашта на децу, као сунчани зрак на мужа, као мир на дом. Често се чуваше, како то, да не осећа, да му нема друга, са којим је раније о свему говорио, и он нађе да су му се мисли осмажиле, од када је престао да их одмах избрља; и вероваше, да је више добио у њеном одобравању, у пријатељском кимљању главом, у искреном стевању руке. Осећање се јачи него пре и слободнији од контроле својих погледа; сад беше сам, пређе још усамљенији, јер је тада наизглед понекад и на супротности, које побуђиваху сумњу.

Беше баљан дан у Паризу. У њиховом маленом стану на *Curs la Reine* беше спремање довршено и доносено велико божиње дрво из шуме Сен Жермена. Барон и бароница хтедох после ручка да ишаху и покупују за децу божиње поклоне. Барон се беше замишљив, јер недавно беше издао један мали спис са насловом: „Да ли је социјетет грађанско друштво“. Још не знахаше како је примљен Себаху у трпезарији са столом где се пије кафа, а врата од деље собе беху отворена. Чули су како се дивља игра са малишанима и бароница се осмејиваше срећно и задовољно. Беше постала тако тиха, а њена радост тако мирна. Наједанпут усташе једно дете, и бароница се диже иза стола, да види шта се десило. У тај мах уђе у собу слуга с поштом. Барон равни два свежња са унакрсним превезом. У првом беху једне „велике, угледне“ новине. Он им прегледа сваку страну и примети одмах рубрику са крупним словима: „Курјак у овјој кожи!“ За тим је читао неколико редова: „Божји је ту! Овај празник који сви хришћани светкују, јер у цеома човечанству влада мир и љубав, јер и сам аличинак меће свој нож у корице а лопов поштује право својине; овај празник, који се нарочито у северним земљама оснива на историјским поцама, на нашим прастарим обичајима и т. д. И сад долази као сирма из клоаке једна индивидуа, која не сматра, да јој је испод достојанства раскидање најсветијих веза и изазива свој отров на најдостојније чланове друштва пакост, коју диктује најбеднија чежња за осветом...“ Склопи новине и метну у џеп. Отвори и други свежњ. У њему беше кариатура његова и његове жене. И ове новине отпрати истим путем као и прве, врло брзо, јер му жена уђе у собу. Попи кафу и обуче се. За тим изиђоше заједно у ваврош.

Сунце обасјаваше њим окићене платане у Елисејском пољу, а *Plase de la Concorde* отвараше се као велика оаза од сунчане светлости у сред каменитих пустиње. Он је вођаше под руку, али му се чинише да она њега придржава. Говорила је, шта би деци купила, а он одговарао:

раше колико могаше. Најзад је прекиде у сред говора и запита: Знаш ли каква је разлика између казне и освете? — Не, о томе никад није размишљао. — Било би ми чудновато, кад не би било овако: кад се безимени писац у њивама свети, онда је то казна, а кад познати новинар казни, онда је то освета! Ми ћемо се убржати у нове пророке! — Она га замоли, да не квари Божић својим говором о новинама. — „Овај празник“ понавља се он за се, јер мир и љубав влада и т. д.“

Иђаку даље испод arkada улице de Rivoli, скренуше ус булевар и покуповаше ствари. Доручковање у Гранд Хотелу. Она беше расположена и труђаше се да и њега развесели. Али он остале замишљен. Најзад упита он: како може човек имати грижу савести, кад се освети? Она то не знаваше! — Може бити за то, што нас је друштво васпитало тако, да увек имамо рђаву савест, кад год устајемо против ње? — По свој прилици! Зашто нема права да нападне неправичност онај кога неправда мучи? Јер други неко, сам уверенога никад се у напад не упушта, а друштво неће да буде нападнуто. Зашто није друштво напао, кад је њему припао? Зато, што у то доба — са свим природно — није ми знао какво је оно! Човек се мора од уметничке слике мало позмаћи, па да види слику како ваља! — Не говори о очима Божића о тако рђавим стварима! — Истина је, биди ли је дан, „овај празник“...

Па то се однеоше кући. Божићне се дрве запали и с њега одсјадјиваше мир и срећа, али тамно колово жиње мирисаше на погреб и изгледалаше мутно, мутно као лице бароново. И сад уђе у собу, запалила с децом. Тал му се лице развесели, јер, мишљаше, кад одрасту жеље са радошћу оно, што смо ми са ступама посејали, а мучиће их савест, кад се огреше о природне законе, а не као сада, кад имамо свакојак бубе у глави, које су нам штапом утерале, а добро их друштво дотерало на ралост друштвено. Бароница седи за пијачином кад служавка и слуга уђоше у собу и свираше старе тужне игре, у којима уживају становници северних земаља. Чезлау играку са децом, али не изгледају весела. То беше као потребан део јаквог богослужбеног. За тим чезлау и деца добише своје поклоне и деца моралоше отићи на спавају.

Бароница отиде у салон и седи на фотелу. Барон се спусти на шампињу поред њених ногу. За тим истисни главу на њено крило. О како беше тешка! Она му миловаше чело, али ништа не проговори. — Шта, он плаче! Јест он је плакао! Никад није видела да човек плаче! Беше страшно! Цело снажно тело његово само се тресло, али није једно, ни гласа не пусти! — Зашто је плакао? — Он је тако несрећан! Несрећан с њом? — Не, не, не с њом, али, али опет! — Да људи нису били према њему пакосни? О, да богме! Зар јој не би могао то испричати? — Не! Он хтеде само да овде пореде седи, као што је поред своје мајке седи, некада пре дугог времена!

Она се шатила с њим као са дететом! Љубљаше му очи и брисаше лице својом марамом. Она се осећала тако поносна, необично снажна и не плакише; кад је виде такву, он се охрабри. — Зар је он могао бити тако слаб? То је ујасно, да се у стварности оваке противности могу поднети! Да ли су веровали његови прија-

тели у оно, што су говорили? Помисао је страшна, али они су то учинили. Тако изгледа; кад стене могу урасти у сирче, зашто не би могли урасти погледи у какав молак? — Ну она ипак верује, да он има право, да он жели нешто добро! — И збиља, она је у то веровала! Али не треба да се лути! Зар није изгубио дете, и друго? — Доста, али то се не да поправити. Не, још не! Али он и други, који су за спас будућег друштва радили морају измислити какву помоћ и за себе! Још немајуше никакв предлог, али јачи умови од његовог и многи други заједно моћи ће већ једанпут и то питање решити, које сада изгледа нерешиво. — Разуме се, то морају! — Али њихов брак, је ли прави, кад неће њој своје бриге да повери? Зар и он није про...? Не, то је прави, истински брак, јер они се вољеше; они пре нису...! Зар се нису вољели? Зар је она то могла крити? — Не, драги и миза то није могао! — Па, онда то је прави брак, брак од Бога, од природе.

Превео А.

ЉУБАВ ЈЕДНЕ БУБА-ЗАТЕ

— Жил Кларти —

I

Једна буба-алата летела је по ваздуху. То је била лепа алата, и кад би на њу пао који сунчани зрак, њен вратни зеленкасто-златан штит преливао се у црвенкасто обдесницама. Рекао би човек варијета је.

Ах! лепа алата!.. Како бих желео да вам је опишем! Јако дивну као што је била! Али ко ће је описати?

То је била буба, рекао би хладно доктор Ентомологос, то је била буба, из реда пентамерних колеоптера, из фамилије јамеликорнија, из врсте цетионида.

А ја, ја ћу просто рећи да је то била врло лепа бубица.

II

Једна алата летела је кроз ваздух, сјајна као капља росе а зелена као смарагд. Њене груди, покривене крвним љушчицама од поморнасте калифе, засјаде би се покатак кад обдесниц калаја.

То је био мушјак. Повнаје се по његовом ратобрном кретању. Летео је право напред, певуцајући војнички припев: *Бј буба се жабама*.

Његова криоца лепрљала су се у ваздуху по такту, хладећи му блистави вратни штит, а рожићи су му се гордо подизали као две перјанице.

— Вере ми, помисли он, где како ме ово цееће заљубљено гледа. Ех! ова се бокица зацрвенела, враг један. Госпођице, ви сте дивни! На ова љубичица што је ала стала пурпурна... па овај златни пулоцак што од алата краде своју жуту боју.

Моја се алата онда гордо напуни, летећи у окупр над цветњаком, играјући се по сунчевим зрацима и певушећи и даље весело своју ратну песму.

III

Она наједанпут опази, крај зевачине стабљике, цбуна јоргована инкојко бокора шебоја, једну младу

и лепу ружу што се тек развила из пупољка, која ју је љупко гледала.

— Ах! рече одмах злата... Ово је красан цвет и заслужује да му се удварах. Госпођице, ви сте најсвежија и најлепша у целом врту, продужи зауставиши се пред сиротом ружом, а њена стабљика стала да дршће од узбуђења. Што вам је? Зар ме се бојите?

— Ах! не, не, рече ружа, оборивши мато главицу и порумене.

Зелена алата осећаше како јој се ласка.

— Ако ме се не бојите, ружице, зашто ми не бисте допустили да вас узмем!

— Ја?

— Ја,

Изгледа да је сирота ружа поблела.

— Верујте ми, рече алата, лептири, ваши љубавници, су људи филозофи и превртљиви: њихова љубав није сталнија од праха њихових крила... Ја пак, ја ћу вас љубити целог свог живота и целог свог живота остаћу покрај вас, драга моја! и целог свог живота говорићу ти као што ти сад говорим: Ја те много волим, ружице, зар нећеш и ти мало мене да волиш?

Ружа задрхта; њени листови се у пола отворише.

— Ја те волим! понови алата.

И она се, пуна љубави, шћућури у срце ружице, где је изгледала као кад се смарагд метне у атласну кутују.

IV

Злата је љубила ружу читав сат и ви можете замислити колико су њама даљ љубавника била срећни!

— Да ми ћеш ме увек тако љубити? говораше ружа.

А алата је одговарала:

— Увек.

Прође још један час

— Подне је, рече један арапац што је летео кроз алаје.

И сви арапци понављаху: *Пома! пома!*

— Ах! рече алата... У ово се добаја. обично цетам: моје здравље тражи да се мало прошетам око врта.

— Ти хоћеш да ме оставиш? рече неспокојно ружа.

— Буди мирна, анђело мој, ја ћу се опет вратити!

Злата скочи и стала да лети неколико минута, ув дуж, у ширину, уокруг, па онда, наједном, оде као стрела и упути се једном цвећњаку, где су се високе георгије никале на својим стабљикама.

V

Дуго је ружа чекала алату и тужно је понављала:

— Неће се вратити!

Капла воде ваљала се низ њене листове, чист дијамант, па који бисте помислили да је роса — али то је била суза.

— Неће се вратити!

Лице јој се набирало, чело јој се мрштило, а ветар је нишао њено стабљико.

— Неће се вратити!

Један ју лист отпаде. Вече је дохављало. Ноћни пролеће.

— Нисте ли видели моју алату?

— Видео сам је код једне маљаве руже!

Сирота ружа опет се заплака.

Сунце је залазило.

— Мама неће видети сутра сунца, рече јоргован.

— Ко је крио, упита боканиа.

И све суседе упиташе: Ко је крио?

Сунце је било готово зашло.

Из даљине, виде ружа како долази злата, трчећи по ситном песку алаја и говорећи:

— Треба мењати своја задовољства. После маљаве руже дај моју просту ружу. Де да видимо шта је било с њом.

Сирота ружа осећала је како умире.

Зовну алапу: Злато! алато!

У истом тренутку прихватила је једна мада девојка, плавуши, црвена и свежа. Она виде алату.

— Ето шта упропашћује моје руже, рече она.

И агаи је.

Али ружа није видела адоминство, јер је сиротни цвет био мртав и живихи ветар играо се њеним увелим, блесим листићима.

Свет. А. Петровић

Први хипнотичар у Књижевности

(Нова појава)

Мото:

Стева II.

Стева P.

Стева A.

Збогласи биспокојно!

Ах! најбоље међ нама је:

Андрa P.

А по чему је то најбоље? Андрa P. или Г. (по Недићу велико?) Андрa, имаће част да замистује ова кроника.

И књижевност је једно поље рада где ваља показати успех (Стерија је свео то „поље“, на једну просту „хиваду“, јер, за њу као да треба најмање културе). Једна од великих последњица успеха је награда, а данас многи писцима највишија је награда — хонорар. Велики писци добијају велике хонораре за своја дела, као што велики државници добијају велике декорације. Већти људи, кад не могу бити великима, они се паште да се заогрну спољним одликама великих људи, и отуд близези толико жуде за орденима. У колико тек више људи ниске душе а неважних порекла, желе одлике, које су престајале готовим новцем! У колико је у Србији почео настајати отмености у толико је порасла пожула, и зато се у овој општој амисиони претпостављају масни хонорари шареним орденима. А имао човек на прима какву декорацију, или на корицама своје књиге „награђено од Х друштва с У. дин. или фор“ — увек за добродушан и безадаан свет представља какаво великог и важног човека.

Г. Андрa је се још у раној младости упустио у оваква опажања, и оценио је одмах, да би по њима много користије било, ако би правилим ред поступања изнису, и уместо успехом да задобије хонораре, рекао се да

* В. „О правдоу и авторизацију“ од Dr. A. Недића.

хонорарима привуче себи успех. Дела се у том послу неће видети, али ће хонорари блистати. Али је и то врло тешко постићи обичним средствима, а Г. Андра је учио да се без памети не да човеку ни добрим мумијом бити, а како ли великим литератором постати. Осетивши пак, да њему и најауљерији таленат оскудева, он се одважно да и ту тврдоглаву памет и тај ђудљиви таленат, замени једном једином вештином, која носи име: *хипнотизам*.

Андра Г. је на ту идеју дошао мало по мало.

Још као студент осетио је он у себи неку по све страну моћ. Приетио је да све његове написе постигне ала судба, кад их коме год даде на читање. Суд је врло исповољан, и носи у себи констатацију: да лектира тог рукописа проузрокује *салаам*. А ви знате, да је спавање једно врло прецизно мишљење. Међутим је резултат са свим други кад сам Г. Андра чита коме свој рукопис. Чим Андра Г. упрети у слушаоца очима и ушита за мишљење, овога најпре прођу као неки жмрци, а затим га одмах освоји једно тмало стање, у коме он исказује најдасавије речи за Г. Андру и његов састав. У брао је Андра Г. приметно, да то није дејство његовог сиренског гласа, нити величине његових умних зачетака, него више упечатак, што га ствара његова физичка појава. Касније је натрапао и на објашњење тога феномена, и дошао: да као што има људи, који се дају хипнотисати, тако исто има људи, који имају моћ хипнотисања, и са њиховошћом је констатовао да он, Андра Г. спада у *д* оних других.

Одмах је почео експлоатисати ту своју необјашњиву надмоћност, и међу друговима зачео је положај Губарева. После извесних *проба* на којих се уверио да је *звиста* постао за своје *блжне* неодољив, Андра Г. је почео да оперише на велико.

На он уредиштва, које

Тада се наш Андра Г. баци на једног штампара, кога за тили час убеди да је он, главом Андра Г. — који није никад ниго видно никакве сликарске галерије, и који нема појма о уметничкој слици, нити о гравири —, да је он ипак једини пошван и способан да уређује „иу-стровани лист“ у Србији. И тај се лист, на опште за-препашћење, једног дана и појави, облика тако незграп-ног као да је на асури печатан.

У то доба некако неспретна Централна Управа поче му бркати рачуне, али чим се пред Министром појави ова Медузина глава — све се опет уреди и пође, да не може бити боље.

То је био први тријумф и архунац хипнотизатор-ске вештине Андре Г.

Од то доба он само бере плодове својих — очију, и летуца од фонда до фонда, попут трудољубиве пчелице.

Ако би се ко још успротивио његовој свемоћи, Андра Г. га напусти за неко извесно време, и тада, од једном пред тим прозрљивцем никне као из црне земље страшна фигура: подупрта огромним сапима, по врх које стоји насађена од непечена теста само у општим цетезима скицирано лице, на коме се више очне дупље испуњене неком нарочитом светлосћу. Та се прилика, на лик каквог хиндуског божанства, непомично укрупти пред субјектом, и — још једна жртва и још један хо-норар више! Наша Млада Книжевност је већ пуна таквих ојађеника, који су по својој положају морали постати суб-јекти Андре Г. Тако нпр. Г. Пера Ђорђевић, постао је суб-јект на коме се Андра Г. свакодневно вежба, као у „соби за борбе“. Г. Ђуба Јовановић је, вада му одати правду, покушао да се одупре тој незахватљивој сили, али је био сираћан. Његова нервозност је плод те неједнаке борбе. На да би бар поправно своје *вамо-порушете* сиротини отишао се до у презелу „Градину.“ Али нико сво-је не умаче! И тако се Г. Ђубин „Погледа“, *напоно* *дано* *за* *пам* *са* *је*

Али ми смо још у пероју хитомоније Андре Г.—а. Сви одбори, сва друштва заседају у перманенцији и само решавају: колико дотични фонд има издати најновијем делу Г. Андре? А познато је, да је он неуморни писац.

Сад је баш „Просветни Савет“ обузет чувствима човечности решен да му подери велику своту. Г. С. Томић, човек тих и кротак, реферисао је о „Св. Сави“ Г. Андрином: да писац Андре Г. (ја цитирам речи Г. Томића) „није ограничио свој задатак“; да му „није добра композиција списа“; да му не ваља „начин обраде“; да му не вреди цитати; да му ваља прералити „цело излагање“; да му је „врло слаб одеолак“ најважнији у делу; да је писцу „непозната сва нова литература о тим стварима“ и — тамај је хтео да закључи: како је дехо рђаво и како га треба одбити, а Г. Андре мину крај прозора. Г. Симу прође као нека јева и он написа журавом овај завршетак: „Ја препоручујем дело Г. Андре само ако га преради.“²⁰

Чудне силе, анатема га убила!

Андре Г. се, дакле, неће више моћи зауставити. Он ће сад посчети да се не задовољава само приходима од фондова, него ће бацити своје чудно и страшно око и на саме капитале. Што је најлепше њему за то чак неће бити потребно ни законодавно решење.

И кад више не буде било ни пере у тим фондовима, Краљ. Академија Наука узме Андру Г. у своје друштво и протгласиће Андру Г. за највећег књижевника српског!

Spectator.

Српска Академија. На прошлом састанку који је Срп. Краљ. Академија Наука држала 7. ов. м. изабран је за редовног члана Академије Г. Љуба Јовановић професор. 36 год. стар.

УМЕТНОСТ

У пр. Недељу ученици Гимназије Краља Александра I. давали су у корист „Бачке Трпезе“ један концерт под управом Г. Миа. Брожа. Концерт је имао врло много успеха. Сала В. Школа је била препуна, многи су стајали по ходницима а многи су се и вратили. И овог се пута, дакле, доказала потреба за стварање једне концертне сале у Београду. Програм је био одабран, али другачак. Довољно би било 6—7 тацка. Г. Брож је уложио много труда и његови ученици су доста тешкоћа савладали. Највише се одликовао дечко *Коричер*, као виолиниста. Али не треба заборавити ни „медаљино налицје“ т. ј. оног што је у бубањ лупао. Изгледа да је ту лупање прешло у традицију.

„Од оца је остало сину“. У осталом то му је све.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

О немачком позоришту Од интереса је немачка позоришна статистика за прошлу годину коју је ту објавио лист *Bühne und Welt*. У Немачкој је било позоришта. На овим позориштима давало се за прош. годину 43.600 представљања, од којих је било 30785 драма и оперије, 7937 опера, 4676 оперета и 660 балета. Највише се дедала шала *Дод балне кома* (200 пута), затим *Котик* (169 пута), *спиналне кома* (769 пута) па *Коричер* (10 пута). 40 комада су се представљали по више од по ардине.

ИЗ ДРУШТВА

Француска Академија На место умрлог

ИЗДАНИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
за 1 месец 1 динар
или 1 круна

Прегледати крају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Кларичева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
„Кларичева улица бр. 10.“

БРОЈ 10 ПР. ДИИ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИИ.

Турски оно и Муратово веће

одломак из романа „Косово“ (из II тома)

Дивна и величанствена ноћ је и пунa тајанства. —
Тамно и модро небо, символ бескрајног просторства
Звездама јасним се кити и своју ставу бескрајну
Посуту сићавом маглом, круну на челу сјајну
Креће лангано од јужног истока западу лећу. —
Ту је осуђен вечнијој стражи и вечито блесу
Кум оми, куму своје славе за Батле нече
Срамно што хтеде красти; с бременим шна да утече,
Али се оно расу и тако стоји и сади
Вечно на уклан саалом, другота који подирава.
У десно мало праана и сава му стоје кола.
Рука им упрта југу, савиљена преко пола.
Он пак у стилу вечну вечито плавити и гори:
Часом је блед а часом зетан и пресељ се створи.
Најлепша звезда летјеће вечери после жеге,
Он који први јавља да пуцају замке стеге
Гласник и ловац увек свакоме драг и мио,
Себа за срамоту вечну сулија сам је био. —

Мношца нема и као небеса звезде горе
Тако и земљу доле пламено плави море.
Ватра до ватре састајуца, трапти и пламти сјајно
Лево и десно, сауда, далеко и бескрајно,
Те ти се чини да сауда куд око допрети може
Светлости трапти круг у коме се разлају, множе
Светила нова и мова, док се стара не тасе. —
Турци не спавају; стока још лаје од себе гласе.
Коњи за зобљу рку, колитом земљицу требу,
А правоверни смерне молитве шаљу небу.
Све се то слило у општи жагор у једну струју.
Усклицца сваковерни дијско се допуњују;
Општу и свету, једину хармонију овалу да створе
Равну и скалду у свему оној на небу горе.

У том и исток бајна исто к'о невеста чедна
Када под венцем разлуче у озмех устаница медна
И сва од стида светог-румена, пламти и гори —
Тако се румен и бајан сад на један пут створи.
И из недара њему, из осмејка чара пунa

Тихо и величанствено диже се сјајна луна.
Испрва живљи жагор а за тим усклик гласни
Радосног наменађена подраваља хик јој красни.
Целим се јоком талас кхицаља бурног разлива;
Грче се земља иза сна а небо блаженством пливa.
Олушељене и добра скутња за предузеће
Обузе цара и цело код њега сабрао неће. —
Ту су на окупу сви са истока славни мудраци,
Војводе, поглавари, паше и други јунаци.
Само још чекају једног мудријег, бољег од свију,
Алила Бендорију мухура свабину.
Он ће им протумачити најбоље небесне знаке,
Пророком слуга и стари мајстор од мудрости свако.
Он ће и светлост дати бољи нег' цело веће,
Како ће срећно да се оконча предузеће.
Он први слуга нове и сплатоносне вере
Мудрост и знања своје брижљиво црпи и бере
На само из корана свете и мудре књиге
Већ и за светлост старе мари и има бриге;
За то и бегозарини души се на њ' не туже,
Него га хоћећи помажу увек и довољно га sluже.

Њега још држи од скупа далеко посао свети:
Небу и његовим тајнама поглед још његов лети.
Још он посматра како магаје и јасне звезде
Стаама тајанственим значаја пуниим језде.
Јоште он приноси жртве плавоме духу неба
Да му објави стаа, којима или треба.
Три црна коња и три потпуно црна бика,
Три црна јарца и овна прјога истога лика
Најпосле и три пса као поноћ-све црне боје
Приноси он на жртву за духове моћне своје.
Плави дух неба, Каук-Тангри од тога узима
Пламен и мирис и жељно пару у себе прима.
Крв пак и пепео и агар од богате такве жртве
Узима за се и своје безбројне душе мртве
Страшним По-Тангри, клалар земље и црног пакла
Њему се ради пролића крви та жртва и закла.
Бези за себе он тражи и блага лудски свака
Проклинају сунца сјајна заштитник вечного мрака,
Он ће и сада жртве од верних својих да тражи:
За то се стари јрец и труди да њега ублажи,
Те да окрене гњез на ђаура војске и чете
Њихове главе под топуа пророку правом да мете.

И посматрајућ дим са огњишта куд се диже,
Како се пламен повија и како га небу диже,
Како се вепео агара, како се пухор купи
И како земља крв од авлазне стоне уни:
Попаде како жртва његова примљена беше. —
Даље из покрета зезала, како се тада видеше,
За тим по месецу кој' се краи и краи роди,
Који кроз крваву магу испира поче да броди,
Докле се обли у златном а злати у сребрном сјају,
Његове кичне очи читати мудро знају
Судбу из свега тога цару и царству цољу,
(Ко буде жив да део дочека све на делу. —

Свршавши светлочи позив озбиљна лица и бледа
Уђе под шатор цару и скупљене поче да гледа.
И на бојани пуно питање храброг султана,
Какве му тајне скрива судба будућих дана:
Немо се југистоксу окрете дерани стари,
Као да питање пречу, к'о да за никог не мари:
Начина тамена, клече и три пут смерно целива
Свијло сцаде што црну земљу пред њиме покрива,
За тим се смири и седе да кратко к'о мудрац прави
Судбине тајне скупу сјајноме оком објави.

„Свеомни, милостиви, једино владајућ алах,
Које сви мирови славећ га трубе и клучу машалах!
Које се клана све живо и кога и ђаури сами
Призивају у незнања општој имене тами,
Да им укаже милост, те да их трпи на сесту,
Која под своју тешку и ребра ломећу пету
Земљу и царства ставља, народе к'о и владаре,
Он који жртве не прима никакве нити даре
Он који руши старе да нове диже олтаре:
Једино умилостивилен молитвом његових слугу
Решен да казни теби Лаазрем нанету ругу,
Духове, подложне себи нагнао је ове ноћи
Да ти објаве стазе куда ти ваља поћи.
Судбу и подлиге славе па ти пред очи изнесу,
Нима јер познате тајне тавне будућности све су.

„Тежак је посво који пред собом храбри имате.
Велике жртве у крви морате сви да дате.
Веде и напасти силне чекају на вас скоуре.
Тако са неба и земље дуси и знаци говоре.
Алах и пророк тако велики заповеда.
Чак ни ти, царе, изаћи нећеш из општег реда.
Жртвом у крви и ти нећ живићом допринети,
Победа да се полуци и да се стигне мети.
Победа скупља и дража тим ће алаху бити:
Али је извесна: задул нећете крвцу лити.
И благо томе који за веру падне у боју. —
Награду победилац прима на земљи одо своју. —
Али изгинуле чека слава у рајском насељу
Небо им остварава сваку и вољу и жељу.
Па да ли може земља та загоњена и мрачна
Стаи на меру наспрам неба и светла и зрачна?
Пролазне земље и смртне лепоте шта су и чари
Напрама вечито трајним, које вам вреке не кваре?!
Слабости свакој и смрти подложне аемеке жене
Према небеснима чија лепота никад не вене
Према девојкама, дивоте пуним и баја,

Осмејак чију душу вечним блаженством запаја,
Очи да блесите засенуте светлилом њихова сјаја:
Шта су до сенка јадна пролазне магле и паре?! —
Шта је тренутак према вечности, слављени царе?!
Благо, о благи теби, ако у боју погинећ
И смрћу својом противника с висине његове сринећ.
Ти нећ пред лице пророку ушаћ славом стати;
Награду он ће заслужену милостији теби дати.
Награду према којој сва су земаљска блага
Ништавна само магла, таштина једна ната. —

Тако у заблуди својој јачој од жеље и сести
Назва божанством свога заноса празне вести.
Старина дерани са тврдом вером у своје снове.
И када сврши исказ кој' сабору тако гове,
Подиге очи к не'у и руке више главе
Влад и укочен оста да сања усред јаве.
Мртвило суко лице покри му; дах у груди
Заста и поглед укочен небу у висине блуди.
Глас му на усана бледим изауре, не чује се
Смјо се седа брада, ваља од стоаха тресе:
Како те речи смеде изрећи ту пред царем;
Зашто од предсказања њега не штети бичем.

„Алах је силан и један!“ са свију се страна ори.
„Он нека влада и воља његова мек се таори!“ —
Старичин речима беше одговор цедога скупа,
Звекот оружја се диже усласк и потмула дупа.
Док се на нлику и убућу дерани из заноса прену;
Зврхта, уламу тешко. Хладан и врео, на смену,
Оби га зној, а лице доби му израза нова;
Овака беше даља бесда мудар његова:
„Многих од ђаура ваља чувајти ви се имате
Многе опасности стоје смионе ваше прате.
Није победити лако војску што битку отвара
Штћена вилана, којим нанет' не можете кvara. —
Страшна је српска војска што вам на сусрет ходи
Берберске лафове дуге она у борбу изводи.
Соколе она и орлове суре и жељне крви
Изаућ боју да лакше противника сатре и смрви.
Страшан и ужасан русвај борби вам стварају таки:
Лафа и орла уаа се Југовић има сваки;
Стари пак Јужо тигра вавек и женит и глална
Води на челичну лауцу; и зверка страшна и галиа
Другога јепа незна до крви и турскога меса
Јута и кињена увек до зверства и рике од беса:
Јер се ни овца ни кова ни теле за храну нима
Друкше не даје, нит је и сама равајрена прима
Осим у турске дреје смотану, истога лика,
К'о што на кораку сваком сретате нашег војника.
Тиме их уче душмани наши, у метежу да се
Бацају само на људе од наше војске и расе
Није победити лако славне и силне јунаке
Којима виле посестрике помоћи дају сваке,
К'о што је има дивну Јутовид, Лауш звани
Млађани јунак који гују на срцу храни.
Ке што је Милош, убилац и кривик турски има —
Турчину свакоме срце обузме страх и зима.
На сами спомен тога имена худог и мрског
Ислам се сав атржава на душмана силног и дрског;

Који не давно и тебе за срце ујеле царе
Цвет ти од војске сатрепши, спехије и јаничаре;
Али од пасмине цара Тројана коњица јаше,
Кој' стреху носи и сабљу од небесна челика паше.

„Коња он доби на превару на домак пламине Цера
Невидљивог пастир глас крилате ждрепца на пашу терз,
Свакога јутра зором на цветну и росну ливаду. —
Скренув ту Милош у мирисне диме шипрагу и хлапу
Чекаше једном о Спасову ждрепца да развије крила
И да му плод у томе часу зачедне кобила. —
Старанем својим и бригом својом и трудом и муком
Поклике Милош вредном својом јуначком руком
Омицу једну нижу дивотне снаге и строја;
Знаћана кло сунце беше јој ллаке боја,
Хитра, к'о стрела брза, лакога крока и скока,
Ватрене куди и сјајна к'о муња пламена ока:
Она се тада о Спасову дану на росној стази
Разигра тамо где крилат коњиц на пашу слави. —
И види чуда! Тама са алаћена својета джора
Најави бајно лице и запучи рујна зора,
А исток стаде да трепти у румени и да светли,
И нови дан огласише весници зорини петли:
Кад се из дубаве мрачне из густе тајанствене горе
Појави жељени парип љубимац гнадаве зоре,
Диван и срдан, беше и бесмртна снага му бије
Кроз димар сваки брже и живље и силније,
Омицу када спаван како се игра чила.
Варжа силан и разви алаћена дивовска крила. —
Милош на прикрајка мотри и лави се стасу и снази,
Ал' и на стоку своју брижан бав душа пазн,
Јер је баш најтеже сада да омицу лепу сачува,
Пошто је крилати ждрепца свикао да угроза.
Кобину сваку одмах да плод још мртан затре.
Тако и тада хтеле омицу једну да сатре,
Али домишљан Милош у часу из засете скочи
И огледалом ждрепцу засени ватрене очи,
Виком и дупом га збуни, та жртву своју маму,
И безобзирц' побегне гори на роску пољану,
Никада више на пашу људима да се не јави
Нити заигра крилат по мирисној цветној трави.

„Тако до коња Жиралдина Обилић дође свога,
Силног и јакога снагом а брани к'о вихар нога.
И што је главно: најде раном он бити не може,
Сабља и стрела к'о перје њему одлећу од коже.
Једино копите може и малих три да му рани,
За то их троструким сребрним плочама чува и брани.

„Стреху и сабљу од гвожђа из водрога неба пала
Скома му од ковача проклета некака хапа
Што се у шпљин под Озреном крије од света — људи
Те се на вичиту огњу ондека пече и смужи.
Ту му под вогњем испод камена тврда пода
Још од постанја света ври лековита вода,
У којој страшно оружје, када та скује и спреми
Кали и општрицу вешто на држак и сечиво смеи.
Туна и стрела вили најтежијој неман скова. —
Лепоту знаде да цени и чавава душа његова.
Заљубљен Љубофраги лепој и милој вили

Поклони он оружје да се њим личи и сили,
Стрељајућ гором јунаке и творећи ала и јаде.
Али оружје вили своје побратими д-де
Да се опроба друге оштрина његова реза:
Турчина хвална од њега да подмачи јави,
Победе ту нам нема док од оружја така
Ви не раставите од коњица страниг јунака.
То вам је Милош и његов Жиралдин и стршина стрела —
А шта да кажем за Реду крилате снаге и тела? !
Није то дечија игра и није то прича и шала:
С таким јунаком се може мерити само хапа
Радна у свему њему, крилати огњени амаје,
Који на прашљиву земљу без колика јада не стаје.
Па би за нашу ствар и тада све невоља била,
Јербо је Редина мајка Загора беза вили,
Која би сину знала помоћи своје дати,
Која би смела и хтела у борби уз њега стати.
Она му даде крила, окриде и давску снагу;
Лепоту најлемалску поклони сину прагу,
Сваку да смртну жену срце за њине зболи,
К'о што му смртни ни један у боју не мога да одоли. —
Па шта да речем за Марка тог цина од снаге, тог дива? —
Један он снагу у страпној мишици својој скрива
Колико једна војска силна и многобројна.
Њему је борба игра, а љубавна крвава војна.
Један он може војски отпора једној дати,
На супрот свима нама може он један стати.
Њега једино Усул од крвава посла може
Задржит' да нам топузом страшним не штати коже:
Јербо је Марка отац проклео нама за служи,
Турскога цара да звори, са Турчином да се дружи.
И страну крваву гњесом и страшу заматог ока
Чуо је Усул и сад ће цеоу извести до коњица:
Бозову равном неће Крадевић Марко стићи
Очава грозна крвава текар ће сада га стићи.

„Ал' ако будемо кадри Србе међ собом помести,
Забуну међу њима створити, сплетке сплести,
Неповољне бацит' међ борце и њихова вође;
Ако нам алах и у том у помоћ срећом дође,
И управитељ битака Пророк и силни и јаки,
Ако се бурни и плахи, на свиђа бран и лаки
Ваури сваде међ собом и мржњу на срцу понесу;
Ако им демон злобе отрује срца у бесу:
Онда са пола муке и крви своје и труда,
Свадлати хоћемо њих на Козову осле и свуда.
То вам је порука сузбе; она вам јасна и ведра
Своје открива тајне, отара своја водра.
То вам са неба звезде и наклони дуси велу:
Победу нама и славу, Вауру пропаст жолу.“ —

Старина тако сврши и опростјај узе од цара,
Оде под шатор да се од тешкога посла одмара.
За њим и сви остали сваки на своју страну;
Свама се скиде терет са душе и снима сваку.
На скоро сваки охрабрен мирно у постелу леже,
Па и од цара мисли суморне сада беже.
Мирно под шатром заспа и судбину не усвоји,
Како ће и он пасти у крвавом оком боју.

Ник. Ђорџић

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

ХАЦИ РУВИМ

Архимандрит манастира Боговађе.

— Милентиј М. Вукићевић —

III

Детињство своје провео је код свога оца Ненада, онако како сна сеоска деца онога времена. Растао је дружећи се са суседном децом, постао је шипарац, чувао стоку, док од дечака Рафаила није постао читан момчић, али момчић живахан и окретан, ђаволаст, пун сваке шале и готов на све што један сеоски момчић може учинити. Али она питомина, оно богаство и лепота тамнавске природе није ни могла створити другаче своје тело, него живо и окретно, ђаволасто и умиљато, у чијим жилама тече не крв, но ватра. Још као глобобрадо момче хтеде се једном нашалити веселом, али врло опасном шалом. Једном приликом одене се у женске хаљине, па онако лепилик и глобобрад, оде са женама и девојкама некаквој Туркињи на прело. Целе је вечери провео млади Рафаило међу женама и девојкама — Српкињама и Туркињама у весељу, шали и разговору, само онако како је то обичај на прелима где се само женскине скупе. Те вечери од стране турске нико га не примети. Али приступу млада момка у неприступачне одаје правовернога мусломанина грех је. Мушко лице не сме видети лице у хануме. За то сваки главу губи, а камо л' „џаур“. Дојнице се то некако прокљудуи и Турци га стану тражити да му се освете. За неко време он се крио по грлима села Баблине Луке, али најпосле опасност постаде још већа и он мораде даље бежати, само да би спасао родитеље и укућане. С тога се уклони од куће, па пође по манастирима да учи и највише се задржи у манастиру Боговађе.

Бавећи се по манастирима, он изучи добро читати и писати, крстове и ликове резати, а особито је умео лепо писати. Писање му је тако лепо било, да је вредно лепо преписивао црквене књиге. И као калуђер оставио је врло многе записе*).

Пошто се заборави његова кривица у његовом селу и околини он се врати натраг у село. По манастирима се већ беше променио онај враголасти момчић Рафаило, и постао овлаштан човек спреман за други позив у својој околини. Рафаило беше наукио да постане заштитник потиштене му браће, утешитељ клонулих, посре ник

* У записи и данас се могу видети у тексту манастира Волаваце, који се налази међу рукописима народне библиотекске у Београду под бројем 56. За тим на неким књигама, које се и данас чувају у Бранковини, у цркви.

између Бога и људи. Момчић Рафаило беше постао човек, који се поузда у се, да на своја леђа натовари тешко бреме једнога свештеника у време патње и мучења Србинуа. На тај начин од ђаволастога момчета Рафаила, који иде међ Туркиње на прело, манастири и књиге, Христовна поука и духовници створише Хази Рувима, који испи чашу чемера, а на главу мету трнов венац те се упуту лагано док не доспе до своје Голготе!

IV

Пре но што би се заопио, потреба беше да се ожени. Он се оженио девојком *Марјом* (Rad I. стр. 185.), о чијој породици за сад ништа не анам. По том се одмах заопи и поста свештеником у месту рођења. О својој младости Хази-Рувим ништа не вели до ово: „сеј јеромонах Рувим Ненадов роди се во пределу ваљевској во селу Вабиној Луки“ (Rad I. стр. 185.).

Као свештеник служио је доста дуго у снме селу, где је била и црква. За време своје свештеничке службе колико је деце имао, не зна се. У својим записима помиње сина јереја Јонана и ћерку Сару. Син му је у то време већ био свештеник и нема сумње да му је уступио своју парохију, пошто се поклауђерио. Сина је заопио а ћерку спремио у уложно, те за то и вели за неке ствари, које је поклатио манастиру: „и нико од мога рода, син или брат да нема тражити моје аде“ (омениути Rad).

Поповање Хази-Рувима пада у најпрње време, у коме је била српска црква за владе Турака. За то овај честити свештеник није имао да се бори само против Турака и угнетача српскога народа, но и против сребродубља и непоштења Грка Фанариота, који су седели на владичанским столицама. Тада су Грци владике за новач чинили све, не осврћући се ни на Бога ни на душу. Не стиђаху се красти, убијати, отимати, палити и кланетати. У то време један епископ пећски, Грк родом, рад бољег живота и власти, потурчи се. Леонтије, дојнице митрополит београдски, прво оклевета па онда посредно уби свога добротвора итд. То стање српске цркве најбоље слика савременик и очевидца, који је прилично пропутовао српске земље, а као духовно лице, добро познавао старешине духовне власти. Год. 1784. 6. јула наш бесмртни Доситије пише епископу Шакабенди, па између осталогла вели:

„Небесни промисао изабрао је Вас, да сте великога числа народа, о коме је бесела *пастир и ошач*; и какога *пастир*, не као *тубин* и *најамник*, не као *он*, који у бедну *Србију* *Босну* и *Херцеговину* од *некуда* из *Керманије* и *Татарске* *долазе*, да и *сим* ни *преутруче* и *сумножне* *оузе* *живе* *дери* и *ако* је *где* *дојте* у *костима* *мога* *осишло* о *благосилањем* и *проклањањем* са *молитвом* и *анатемама* да *испиту*, *иснају* и *прождеру*“ (Образложење Доситије. Домаћа писма Вазаров. издање стр. 9 и 10).

Онакве владике нису биле драге народу. Народ их је мрзео, а они народ. Народ их је презирао, а они су га за то глобили и код Турака клеветали. Грк владика јездио је на богато украшеном коњу, са мачем о бедрима и буздоманом о ункашу, био је услужником Турском правителству, с којим је он кинео у далекој тешињој већи него са својом пастом. Ово вели други савременик првога устанка. Најпосле оно шта вели француски дипломата *Воа ле Конте*: „Под турском владавином владике су слатје из патријаршије, и биле су по правилу Грци, који нису ни мало марили за земљу. Очекујући све од Цариграда, они су са пашама и калијама експлоатисали земљу, која је за њих била туђа (Доситије не вели експлоатисали, но испијали, исцарили и прождрали); у свему су се слагали са осталим свештеницима портиним. (Споменник Срп. Краљ. Академије, XXIV. стр. 22.)

Српски свештеници Рувимова времена тако гоњени и мучени од својих архијереја, нису могли живети од оног алексија — прихода што им даваше оголели народ из парохија. Свештеник, који је у то време имао своју кућу и своју њиву, сматрао се за богата човека.

Ове те беде и несвоје имао је да подноси и Хади-Рувим за свога попована. Но њему, његовом пријатељу проти Матији и другима помогло је много то, што су били у задругу. То је био једини начин да се пола могао одржати на висини, која доликује свештенику. У исто време задруга му је била потпора да може задовољити грабљивост грчких владика или их се отарасити.

(наставиће се)

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

НОВЕЛА

ЕМИЛА РОЛАНДА

— Једно сам научио у велико-градском животу — епископуј пријемал! У томе сам мајстор. Говорио сам двадесет и четири сата дневно извајаном на крај — на све распоређено! Испотребна занјажња, осећања и такве ствари, просто сам прегрцао — то јест извесна осећања, — он погледа у овој шепар, свијет главо ја један топ и додаде: — љубав доуштам.

Стара се дама осмехну, хтеде нешто да одговори, али он већ продужи својим:

— Међутим, чуђење сам ограничио на минимизм. Ниже се губи време и треба га што више скратити. И на што је оно? Што сам је данас чудио, оутра се већ прима као нешто стварно, на дакле природно, у круг ствари са којима рачунамо. На пример, сви проналасци! Умисмо само Рентгенове zrake. Моје чуђење трајало је равно три минути — гледао сам на сат! Да оутра дође вест да је Америка утоварила у океан — ну, дао бих себи можда три и по минута чуђења — више никако.

— А самом себи не чудите се никад? извајан стара дама пратила, на пример, не чудите се никад својој сјајној речитоци?

— Размишљати о себи такође је губити време — мени се то не дешава!

Врста се отвора. Уђе други гост, постарији господин око половине педесетих, са бледим израњитим цртама, и очима који су некад биле врло лепе. Он пољуби дами руку, подврати главог господина и седе у сенку мао подале од њих.

— Не био атео да прекидам тежу, рече.

Поглед му се укрети на секунд а погледом старе даме; они се спорукуште да храбро поднесу брбливог говорника.

— Реч је била о времену, отворе ондах младић. Чудна је појава да свако доба има своје белести — као сваки узраст. У детињству добијам мрсе, у младости љубав оба ове белести одлази сто сваким. Децимје болше зивне од средине у којој се живи. У пеликама настава окупност мисли, у Авраца тролика гротница. У великом граду побољав се од престовних белести као што су: разврени перини ештем — (он им бројаје ружом на свом ефинем црвандру), бавираност — и пре свити типова белести — зивих диве, коју Французи зову „sécheresse de coeur“ тај одржити грмљивим fin de siècle-a — једна белест из несаставности и тузе — у ефиничном погледу бива бела, и аа то је много више опасна о, главобоље — па ипак је умисна! То је осуетно сваког свезног, топлог осећања, остарелост душе, прота учмалост. Мислим ту скоро да напихим њиву о тој белези.

— Свом им напихати, хоћете ли у њој узакати и на диве прити ме? узакати гет у сенци мало прилично.

Самобитство — све друго не вреди, одржити млади еутер. — Међутим, меј час удара! Он беци бра поглед на стари часовник о зиду. Био сам срећан.. Пољуби дами руку, али не свако пољубио и тихо као снај други мао час, већ некако бурно, да га ова чисто поплашена погледа. Срећан... посвети он, поклон се у мрачни угао и ишчезе.

Дами и заостаји гост нутра су подужи; одмарали се. Тада господин вауи оставио место.

Оврсотите, рече, држим да вам га је препоручила моја ребака. Он је управо отпахан са својом универсалном мудрости!

Дами се смехнула. — Он ми тако доброћудно жртвује од свога скупоценог времена. Старе жене умеју то ценити. А сви моје похедисци не могу бити вишег кивитета!

Он јој пољуби јест једном руке и мисловаше тихо њене прете.

— Како вас је позвао на руку, као за тајтан од авицети, тај човек са кингом о осуетних ерцу!

— Сувине ете отргн према њему.

— Не, не! одби си, ја чак хоћу да допустим, да оно што је си гостери није бив тако рђаво, оно о „sécheresse“ та је сам сам некад много од не цитио. Само се он вара у леку. Има само један ети и он се зове: „nostalgia d' amour“.

Он се погледа у вауру у кивину и најдапнут му очи засвијаше пошним младишким сјајем.

— Туга за љубављу, преведе.

Стара га дама посматраше са учешћем, на њим завои.

Послужитељ унесе чај; они су пили и говорили мало при том. Понављају се доволно да филм осећањем напишу међусобно расположење и да се према томе управљају.

Он је још повинао од кад је научио да мисли; поред других врлина имала је она још једну, која ју је у њеним очима уздицала до највећег благородности: подсећала га је на његову мајку, чија је пријатељица из младости била.

После чаја седоше обоје поред камина.

(НАСТАВИТИ СЕ)

ЗРНО ЦРНОГ БИСЕРА

— Л. Тенсо —

Увек се морам насмејати Парижанима, кад стану лети писати новинарским извештајима, како је у Паризу оскудица у води.

Ја знам на обали Црвеног мора један град од шездесет хиљада душа, који се зове Алон, и који је подигнут на домаку планина од лаве која тек што се је охладила. Тамо се за све индијско благо не може наћи ни један струк траве, ни један листић салате, ни једна кап воде.

„А шта буде с кишом кад падне?“, запитах пријатеља Пижола, француског конзула, мојега гостољубивог вођа кроз овај каменити град, у који свратих при повратку из Кине.

„Кад падне киша онда се напуне јавне цистерне. Али има већ око пет година, од како људи у овој околини нису видели ни једног облачка на небу,“ одговори ми он.

„А откуд је онда она вода што смо је пили јутрос о доручку?“

„Она је из фабрике. Енглези дестилишу море и свој пронајод продају за суво злато, који је у осталом без замјерке; ето, тако изврсно уме данас наука да замењује природу. Али од тога може човек овде по некак пропасти. Мој рачун за воду износи месечно сто франака, у који улазе и купатиле моје жене, која не може да поднесе слану морску воду.“

„До сто бехај! Па шта чине сироти Арабљани, који ми не изгледају тако богати, да би могли издати годишње по шест наполеона за пићају воду?“

„Они се задовољавају оном водом што се доноси сваког јутра на камилама са оних планина тамо, из дљине од двадесет осам километара, или шест часова хода. То је непријатна течност која заудар на коње мешине у којима се доноси. Али није друкче. Дестилована је вода сувише скупа, а у осталом она се не сме ни продавати урођеницима, на шта строго пазе полиција. Она је намењена искључиво Европљанима, за енглеску флоту

и за мимопролазне лађе, којима је готовина воде за пиће на измаку.“

Ја забележих ово објашњење у своју бележницу па се вратисмо у конзулат, где нас је очекивала гођа Пижол, лепушаста, на ову пустару осуђена, Марсељка, с којом сам се познао тек оваста јутра. Мој се пријатељ ту скоро и оженио.

Отпоче са разговору о овој земљи и њеним друштвеним односима. Госпођа Пижол ми причаше са улаком, да место њених посетника броји свега два имена: једне старе Енглескиње, која не зна ни бекнути француски и галдерице хотела „Универс“, једне ваљане Францускиње из провинције, али којој техније иде реч са усана кад се свађа са арапским лопузима и балаваџијама и кад се разговара са својом земљацином.

Кад стадох сежаљевати госпоњу мога пријатеља због монотоније у животу, прекиде ме Пижол, добацујући јој: „Но, драга женице, немај ништа тајнити, већ признај да имаш једног обожавца и у овом арабијском граду.“

Учини ми се да је то једино ову младу госпоњу, која слеже раменима, долајући:

„Обожавца, црног као ђаво!“

„Заиста врло црн али и врло леп!“, тврђаше Пижол, „Niger sum sed formosus. А још и врло богат. Први „кафеџија“ у Алону, а то ће рећи први трговац с мокаифом. Одвешу те сутра к њему. Ту ћеш видети прави раскош од ђаволова, слаткиша и конфеката. А тек припреме за закуску! Права лакожаба! Моја жена проводи тамо читаве часове, и кад не бих против тога енергично протествовао, био би честити Мулуд у стану да за нашу љубав претвори целу кућу с тога што се све те ствари које је краде допадају госпођи.“

„Како претеривање!“, узвикну госпођа Пижол, како се чинило још више јетко на пре. „Молим Вас само да не верујете, да сам поверљива према том црном ђаволу. Има ваљало већ две недеље од како нисам свраћала к њему.“

„Моја је жена нешто нерасположена“, објасни ми конзул њену жестину, „јер је јутрос изгубила једну скупоцену стварчицу.“

„Па дабоже, скоро сам у очајању,“ рече госпођа Пижол. „Цео дан сам тражила увалуд једино зрно црног бисера, из минуша који носим, и који ми је купио муж у Цејлону. По овом другом зрну, који ми је преостало у овој другој минуши, можете закључити како је дијаво било и оно изгубљено.“

Ја посматрих и утврдах... да је од госпође Пижол запахивао врло пријатан мирис и да је имала лепе ушце. А по том окретошом говору на нешто друго и ја одох да спавам на кућном крову, као што је тамо обичај.

Сутрадан у јутру кретосмо се, мој пријатељ и ја, у онај лео града где живе урођеници, те да похитом обожавца госпође Пижол.

Мулуд бен Саид је Арабљанин, као што се може закључити већ и по имену му. Он је трговац с кафеом и многоструки милионер. Код њега се може добити најлепша мока-кафа на целом свету.

С нама је био и још један путник и наш земљак, чије сам име сад заборавио, а који се враћао баш са

пушта око света или нешто на то налик. Он је био човек којег називају „научаром“, велики скупљач разних натписа, велики издавач разних примедба, велики пошилац Академији разних списа, чијим се дописним чланом називао. Али, овако на путу, најбоље је да човек буде неповерљив према тако званим дописним члановима разних Академија.

Мулуд, који је владао енглеским језиком као какав Енглез на сред Лондона, и био крајњи примерак праве арабљевске расе, можда најтежише на свету, предузете нас најљубавије и провео нас гостољубиво не само кроз своја сложиста него и кроз свој дом, што нас је још у много већој мери интересовало. Кад се завршило ово проматрање, послужени смо били источњачком кафеом, једини миришљави пићем, које налази на нашу домаћу кафеу од прилике као шампањца на бозу. Уз то је сваки добио по чибук а уз казу је стојао један кражић свеже воде за све нас.

Ова вода, која је доносена из даљине од шест часова хода у мешинама, није могла бити баш примамљива. Но ја сам био врло жедан а у пиринчаним пољима у Кини био сам још и много гору.

Али чудовато! Ова вода није заударала на козју мешину, ни најмање. До душе није била баш најбистрија, али је била пријатна за пиће. Мирисава је... тако ми Бога! мирисава је на лубичице. Љубичице и Аден!

Као и мени тако беше ово пало у очи и оном научњаку, и он, пошто је више пута помирисао и неколико пута сржну издишући по том на нос, упита ме чисто академским тоном: „Не налазите ли и Ви, господине, да би се могло тврдити да ова вода има неки особити „дух“?“

„Да, да“ одговорих ја, „потсећа на лубичице“.

„Заста јесте! Видите, драга господо, има међу многобројним врстама каменог угља и таквих, чији мирис потсећа човека у неколико на мирис реченог цвећа. Произвођачи разних мириса употребљавају ово, шта више, да произвођаче лажиног лубичијог мириса. Ја изводим закључак, да је ова вода морала у свом току доћи у додир са каквим таким угљеним слојем. Мајдан каменог угља у Адену, господо! Шта кажете на то? Знате ли какву би драгоценост то значило? Ви знате да се сваки и најмањи комадић каменог угља који овде извори мора донети чак из Енглеске!“

Сада наш сапутник навали на домаћина питањима о тачном положају оног извора, одакле камиле доносе свакодневне товари воде. Рече, да би најрадије при свој даљини сам отишао до тог места, да не мора још овога вечера отпутовати, јер лађа којом путује не може одлагати полазак. Али бар је желео да понесе у стакленицу мало воде, те да је да се анализира у школи за рударство. Што је, пак, мене у овој ствари веома зачуђило било је то, што ми је пало у очи, да је Мулуд бен Саид био дошао у грдну забаву овим нашим отркићем.

Најзад је било дошло време да се крећемо; и ја наслужих себи још последњу чашу воде, при чем осетих шум од неког чврстог предмета, који је с водом из крага пао у чашу.

Како изненађење! То је било врло црног бисера, исто онако као што ми га је показала прошлога дана

госпођа Пижок. Па још и овај мирис уз то! Сад сам га добро распознао. Та вар га нисам удисао јуче, са благом пријатношћу, кад се бејаш нагао над ужо жене мојега пријатеља, оне свеже Францускиње с јута Француске!

Узаман нала научњакова са његовим мајданом каменог угља! А мој сиромаш пријатељ Пижок!... Оно што сам ја ту био открио није нишло у царство минерала. Сиромаш! — Сећао се његових речи! „Кина у Адену има ту особину да утиче на људе умирујући им живце, на жене напротив раздржујући их.“

И сад бејаш нашао код оног младог, лепог — богатог Арабљанина, са лупсуаним намештајем, врло црног бисера, које је морало спасти са ова госпође Пижок, па још осетити и трагове њеног најмилијег мириса!...

Шта сам сад знао да радим? Ништа. Лени Мулуд мерно ме је неким потгледима, а присуство госпођиног мужа сметало ми је да отпочнем распитивати о ономе што сам нашао. Жалост ме је обузимала и због тога, што је народно право истина налагало неприкосновеност комузла, али то Арабљани у пракци, чини се, нису припознавали.

Док је научњак запушћивао своје стакло, испаде ми за руком, под изговором да хоћу мало да оперем руке, да неприметно узамем оно врло црног бисера. Пижок није требао да претрпи сву штету! Затим остависмо кућу Арабљанинову.

Минералог оде право ка пристаништу, а ја марадох отићи до конзулата, те да предам врло бисера.

На срећу пусти ме Пижок да сам одем а он се одвече ка мом броду, те да учини посету конзулану.

„Пре но што се с Вама опростим, милостива госпо,“ рекох строгим али мирним гласом, „морате ми допустити да Вам предам ово врло бисера“.

Она кликну од радости.

„Мој бисер! Благо мени! Где је био?“

„Код Мулуда бен Саида!“ рекох наглашујући сваки слог. „Ја сам га баш мало час тамо нашао: Пижок не зна о мом наласку, Богу хвала, ништа.“

А хак се она стаде дивити и чудити томе, додадох истим гласом: „Ја ништа не знам и уопште нећу ништа о ономе да знам. Мислим да неће тек бити потребно да Вас уверавам, да ћу бити цинтизан и да нећу ни с ким на свету проговорити ни речи о овом догађају. Збогом остајте, милостива госпо!“

Изидох из собе скоро и не додирнувши мене руке изражавашу јој у свом последњем погледу моје цело негодовање. Она је требала да зна, да бар мене није преварила.

Саога пријатеља нађох на броду. Загрљих га са таквом срдачношћу, да се човек нађе у чуду. Сиромаш Пижок!...

После једнога часа био сам већ далеко од Адена...

* * *

Пре кратког времена нађох се на Булевару париском са Пижолом и његовом супругом. Учини ми се да су једно према друге нежнији но икада, а на ушима младе госпође блистак се оба врла црног бисера.

Ручали смо заједно и говорили о Адену — већ ра-
зуме се по себи.

„Збиља“, рече конаул, „ти си нашој фантазији дао
посла целу једну недељу дана са својим наташом оног
врна бисера код честитог Мулуда. Вар ниси и сам раз-
мишљао о решењу овог ствара?“

У овом тренутку био сам више у непријатељу но што
сам био љубопитљив, и проумах неки одговор без репа
и главе.

„Замисли“, објасни ми Пижох, „да је мој слуга
био измислио особено једно средство, да унајмља своје
дојошке: продавао је Арабљанима ону воду у којој се
моја жена купала. И сасвим је вероватно да је оно
врно бисера бико испало у воду, а одатле с возом да је
допутовало до Мулуда бен Саида. А како си га ти тамо
нашао?“

„До сто ђавола! Та у мало га нисам прогутао!“
уникунух погледавши у лепу Марсељу која се беше за-
ручила.

А у Академији наука прочитан је спис о мајданима
каменог угља код Адена.

Превео — М. —

ЗАНИМЛИВЕ СИТНИЦЕ

Борба језика. Жит „Фино, уртрак Revue des Revues“
говорећи о борби језика и превласти једнога над другим
наводи како је француски језик до скоро био — светски
језик и како све јаче опала а предавају немачки и ру-
ски. Тако ипак, како је у XV столећу говорио фран-
цуски 10 милијуна, у XVI — 14, у XVII — 30 милијуна,
у XVIII — 31 милијуна. Тада је француски језик био у
превасти над другим језицима и имао огромну издвој-
ност, која је поступно опала у XIX столећу, а дотуња
над други језик превластала преко 64 милијуна. Два так-
мача који су освојили његово земљиште, то су језици
немачки и руски. На крају XVI столећа није било више
од 10 милијуна људи, који су говорили немачки, и једва
3 милијуна који су употребљавали руски језик. На крају
XVIII столећа, на против телеграфички коифицијат Гер-
маније износио је 30 милијуна, а Русије — 31. Шпански
језик такође са 8 $\frac{1}{2}$ милијуна, на крају XV столећа на-
растао је до 26 милијуна на крају осамнаестог. У тој пера-
оди талијански језик од 9 $\frac{1}{2}$ милијуна повећао се до
15. У почетку XIX столећа, језици стоје у овом реду:
француски и руски на првом месту и подједнако; одмах
за њима немачки, затим шпански, па енглески и најзад
талијански.

Са палим Наполеона I мења се карта свет (а у ист)
доба и карта стања језика. Енглески језик подиже се на
највећу висину — 116 милијуна, руски од 31 прво
до 86; немачки од 80 ближи се овом последњем; фран-

цуски спада до 58 милијуна; шпански и талијански ра-
сту — први до 44 мил, други до 34.

Ови бројеви дају појам о расту и распрострањању раз-
них народности. Лингвистичке победе указују на победе еко-
номијалне. А од шест народности, које се овде стављају па-
ралелно, колонизацијом и распрострањањем територије, нај-
виши успех имају Енглези и Руси. Да бисмо добијали појам
о распрострањању енглеске владавине, доста је ако погле-
дамо на карту ове половине земљине куле. Руси су у ово-
ме војли за њима и навршили одиста гигантске кораке у
колонизацији. Према овоме само Енглеска, Русија и трећа
— Германија могу се такмичити о привилегији на штету
француског језика у свету.

БЕЛ. ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Г. Др. Борнх је обрадио јаво „Звезда“. Пошто је
преко десет година најупорније брља, појављује се, наредна пута
да дод. таласићи овог књаж. књижевца Г. Борнх је изнео
једно г-во, које се ни најмање устружало да књижевни доносилац.
Он је саставио један св. „Космо“, који је по књижевни најразви-
онија есеја створ у књижевности. Како је књига око 20 година (спаво
мало 600—700 страница) и од којих су пет деценија са свим савре-
нама нашу моћу утиснуло је да „Звезда“ прва публикација ово „књаж-
у догтор пезија, у ком се опсежје доданах турне дошло на Космо.
Ма „књаж“ говорије још сад о предности саме књиге; четири је глав-
не ствари, али једна их реба реба до о ствари, која књажит „књаж-
Стих је по готово на свих мн. Г. Борнх је изнурито, а књаж-
деостраја и књижевности, која је још монополизирана а доданах.
На овако дугачак есеја доданах стих био би убојност. Зато је немика књиже-
нонак стих не разних накова, што је веома тешко да и али књаж-
јатно на читалим. Стих је једно значајан и доданах. Прва је епопа
готово уопш доданах, а такође и четири, а доданах трие прозе. Пре-
зом је пак налик само постоје, трије епопа на бала доданах или трије.
Препознавају стили епопа још сад о ствари, да се обас свих нео-стих
највишије разликају од књижевности.

Ко јаво по овоме читате а буде о овоме водно ракур, књаж-
стих са свих без измишљања и укључења у књаж и књаж поговор.
Г. Борнх је дугачак у књажу овог доданах, језике да би објаснио
књижевност са читалима, али не сав уговор да је по поступку
уопш доданах наговрда, да је нас у брзо обрадовати још којим савиш
деоник епопа на поговор епопа.

S.

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР

Уторник, 15. фебруара: *Маријичка Кабоса*,
драма у пет чинава од Матије Бана. (Први пут).

Четвртак, 17. фебруара: *Маријичка Кабоса*.

Субота, 19. фебруара: *Пшчмар*, оперета у
три чина, од М. Веста и Л. Хелда. Музика од
Карла Целера.

Недеља, 20. фебруара: Двена представа:
Јадичи, слика из „жнитоа у два дела, четири
чина и осам слика, по Иговом роману, написала
Тереза Мегерле, превели М. Бошњаконић и Д.
Николић. Вечерња представи: *Махона* (Батјина
девојка), комична опера у три чина, написала
Алфред Дири и Ханри Шино. Музика од Едмонда
Опрана.

Савреда: Турски око и Мукаво воће (епопа) — Ист епопа — Историја једног читате — Прво цит. бисера — Шпански
књаж — Бел. из књижевности — Репертоар.

Власник Ст. М. Веселиновић — Штампарија С. Хорваница — уредник Јанко М. Веселиновић

ИЗЛАЗИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегледати прилажу све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕПЛАТУ ГРЕНА СААТИ:
Уредништву „Звезде“
Кол-фрета улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРЕМАЈУ СЕ

Ручовиш на враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
Кол-фрета улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИШ.

*УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИШ.

ДРАГА У ГОРИ

Сунце слатко, хај зачини гором,
По њој ходи мога срца драго;
Кроз грање је гледам из шипрага,
Скертно ступа моја несна драга —
Добро сунце, милуј ми је благо!

Нек се златна радује ти сјају
Ка' но цвеће зори на уранку,
К'o јеленче росици по трави,
Мила деца кад се дуга јави
Ил' анђелак у моденом санку.

Моја драга крин је мирисани;
Лице бело к'o прамење снежно
Црне очи к'o гавранска крила,
Нисне власи мека мајска свила,
Срце има тако љубко, нежно.

К'o мрнару што се душа прене,
Пуна наде на том мору мрачном,
Када кулу светилицу снази,
Тако мени гледећи на стази
Тебе, милу, у одблеску зрачном!

Па ја хвалим то умидно сунце,
Које светли куд ми ходи драго,
Па га скрићем молим у шипрагу:
Да милује место мене драгу —
Да је грли, да је љуби благо!

Вожа С. Николајевић.

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ —

(НАСТАВАК)

Па поче причати. Реч му је текла лако и без
заштита. Шагу је просинао као масаром новце,
смех је испунио собу до таванице. Савета је гле-

дала у његове цуне и румене усне које се онјак
ђаволски смешкају, и једна мисао и једна жеља
обује је сву: да јој је да подуби те усне!

Марија изиђе неким послом. Мила оду у би-
блиотеку да потражи неку књигу, а њих двоје
осташе сами и — ућуташе. Он, који је до тог часа
брљао, осети да не уме да говори!

Настаде мучни тренутак. Савета је у души
жељела да остане с њим пасамом; а сад, кад јој се
жеља испуни, она заћута. Бојала се да јој не про-
падне тих неколико тренутака; да му бар похвали
духовитост. Погледа га и виде из његовог погледа
да очекује да му нешто рекне. То је још нине
збуни али се реч оте:

— Благо вама!
— Зашто? — упита он.

— Кад бих ја умела тако да се напишам као
ви, ја никад не бих била несвесна!

— А зар сте несвесна?

— Сад не, али по неки пут... Међутим ни...
ни тако...

Он киницу главом као кад се захваљује, а она
убрза:

— Збоља! Ви тако дивно говорите као што
се и пишете! Кад бих ја била, то јест, кад би ко
мене питао, ја бих...

Али је збуни његов поглед који жељиво ишче-
киваше реч писану. Она обори главу и не рече
нише ни речи.

— А шта би сте ви?

Она само мапу руком; нешто је загушило, па
не може да говори. А и њему не беше лакше.
Обуји га нека натра; хиљада жеља загуши његово
решење да је избегава, да избегава сваки разговор
о љубави с њом. Дакле се и приђе прозору, по-
гледа на улицу, али није ништа на улици видео,
него је видео само њену лећу главу, и ове очи
које га погледаху како га ви јесне очи до данас
не погледаше.

И приљубише га те очи као што магнет гвозде
привлачи. Он приђе столици на којој је она седела,
вакне се над њу и рече:

— Збоља, шта би сте ви?

Али она не одговори. Осећао је само дах из њезиних уста, а пламен, жив пламен њезиних очију заслепи га. И не знајући шта чини, док оца оберучке њену главу, на притиште пољубац на оне позу отворене усне.

И падала се, и очекивала, и тражила, и иза звала тај пољубац, на којег она дође тако ненадно! Као вихор, кад самку дигне, тако и њу диже тај пољубац, диже тако високо да оневеснесу од њега.

Али та несвесница потража само тренутак; она брзо дође себи; чула је како јој срце бурно дупа, видела њега зајарена над собом и чула шепат:

— Ох, ала те волим!

— Шта сте то радили? — рече и заплака се.

Њему се поге подсекоше, клову на столицу и не рече ни речи. То беше пад с неба на земљу. Не смеше ни покушати да се бране, јер је осећао, поред свег блаженства у души, и неко обесвећење у овом делу. И као кривац што нема шта у своју одбрану да рече, тако и он обори главу.

Наста мучно ћутање. Њој се чинило да га је много прекорела, али, ето, не умеде наћи начина да га мало охрабри. Најзад убриса сузе на рече:

— Нисам се томе падала!

— Молим вас! Не говорите више о томе!

— Чиме сам вам дала повода?

— Једно; да вам бар кажем! Ниште ни чим, на омет ми се чини да је ту било нечега и од наше стране што ме је охрабрило. Сад видим да није и да сам свеукуп крив. А рив сам зато што вас волим, волим до дузда, волим толико да ми се учинило да и ми мене волите и да ће све оно што је мени мило бити и вама драго! Сад признајем да сам високо полетео, да сам потучен и да је све савршено. Све што ми остаје то је да вас замолим да ми оprostите и да — заборавите!

Па се диже и етаде се освртати као да нешто тражи.

Њој је година она невестовит овако одрешита и отворена, али се готово поплаши кад виде да он устаде.

— Шта тражите?

— Кауу... Идем!

— На причекајте бар док дође Марија. Нећете ме зар саму оставити!

— Ах, јест... имате право — рече он збуњено.

Па се спусти на столицу као убијен.

Завладала мучна тишина. Њој не беше право, јер се бојала да све не прекине, а не умеде наћи речи да разговор опет започне.

Маријин долазак прекиде ту мучну тишину.

— Ја се мало задржих — рече она. — Мислим да вам није било дуго време?

— Што дуго? Ти бар знаш да г. Виловић уме да завима.

Она је те речи наговорила тако мирно као да мало час није плакала.

Виловић је погледа зачуђено. Није се надио да се она уме тако савладати. И он се трудио да

се покаже весело, али му то не пође за руком. Оно неколико речи и прекорних погледа саомило му снагу; осећао је да ниште није кадар речи водити. Кад год је у Савету погледао пребацивао је себи неспромишљеност своју. Кад му нећ дотуца он се даде.

— Куда? — упита Марија.

— Идм.

— Баш и та ваша кафаня! Зар баш морате у кафану?

— Па тамо се храним, — рече он спремајући се.

Пређе да се поздрави.

— Кад ћете ми донети „Дим.“? — упита Савета.

— Послаћу сутра — рече он пружајући јој руку.

Она прихвати његову руку и стеже је.

— Добро, сутра донесите!

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ ХАЦИ РУВИМ

Архимандрит манастира Боговађа.

— Милош М. Пуховић —

Све ове борбе у животу које је водио Хади Рувим са непријатељима свога народа, створиле су ову сталност у доцнијем калуђеру Рувиму.

Живот Рувином већ је био пошао низ брдо кад му уири жена Марија. Деца беху велика, изведена на пут, свако својој срећи упућено. Он научи сав свој живот посетити Богу, научи да се замонаши. За то, пошто све уреди код куће како-треба, одрече се световнога живота, повуче се сасвим у манастирску ћелију. Он отиде у манастир Боговађу, своју некадашњу учиницу те се закалуђери.

V

Манастир Боговађа у оно време, кад се закалуђери Рувим, долазио је у ред богатнијих манастира. Он се налази у ваљевском округу, између Љига и Колубаре удаљен источно од Ваљева за четири сата. Овај манастир доцније је посудио као столицу „Правитељствујушчег Савета Србског“. Ту је била за Кара-Ђорђа и поштанска станица. У том манастиру хтеде Рувим провести последње године свога живота. Кад се закалуђерио, не знам, а године 1785. ишао је у Јерусалим на поклоњење гробу Господњем, па се исте године отуда и врати, с тога се и звао хаџија или Хади-Рувим. Кад дође из Јерусалима донео је доста књига и покљони манастиру Боговађи. За то сам бележи

у једном запису: „и принесао от Јерусалима 5 књига то јест: два житија по шест месеца на две части, последњи же у 2 парусије житија приложио себе и родитељем својим оцу Ненаду, матери Мари, брату Николају, супруги Марин усопшим, живим: сину Јереју Јовану, дештери Сари, брату Павлу и Марку, синоцу Петру“ и Стевану, у сију цркву Боговачу, храм светог великомученика Георгија“ (види Раб I, стр. 185).

По доласку Хади Рувима из Јерусалима није прошао ни две године, а ми га налазимо као игумана манастира Вољачке (Раб I, стр. 184). Колико се ту бавио као игуман не зна се.

Године 1788. за време „Кочине Крајине“, кад се отпоче ратовање Аустрије с Турском, и кад се Срби још 1787. на подстицање Аустрије стадоше бунити и чете образовани, Турке сећи и гонити, Турци да би се осветили раји, почеше плаћкати и палити цркве и манастире. Том приликом изгори манастир Вољачки 6. априла 1789 и манастир Боговађе 14. августа исте године. Братство оба манастира побеже у Срем и отиде у Фрушкогорски манастир Ремет. У то време налазимо у Ремету и Хади Рувима. Тамо је остао све до свршетка овога рата Аустрије с Турцима. Кад се вратио из манастира Ремета не знам. Али већ 1791. год. био је у Боговађи и радио е братијом на обнови овог манастира. О томе запис један води: „сега година месеца 13. числа 1791. лета бијаху три брата, јеромонах Рувим, поклоник гроба Господњег, рођењем из села Бабини Луке; втори брат Василије Петровић, рођењем из села Такова тамањаског; трећи брат јеромонах Герасим Ђеоргијевић, рођењем од предела рудничке села Црнућа, постриженик манастира Вољачке... и беше та црква стара... и одвише малена, јако не можно дасати, человек покоја у њој имати не може... И ми у време рата аз страх агаренски во славу и похвалу св. великомученику Георгију распространисмо сеј свети храм“ (види Гласник XX, стр. 30).

Дошавши на зграиште манастира Боговађе Хади-Рувим беше у годинама, које се истина клоне више старости, али још се држаше и осећање снагу. Отпоче оправку манастира, па је ускоро и доче. Оправљајући манастир, његово срце беше тужно, јер гледаше жртве од стране Срба принешене и у крви и имању, па никакве користи. Сваки Србин осећао је ту неправду, а осећао ју је још више човек, чији су погледи били мало шири од погледа обичнога човека. Осећао ју је и старац Хади-Рувим. То осећање, јад бол, ту увреду народа српскога није могао Рувим да остави без трага и помена. Хтео је да је остави нек се прича и приповеда како је Немци дуго преварио Србе. За то је у једној својој бе-

лешци набрајајући попаљене цркве и манастире записао и ово:

„...У том удари из Скарпана са Арванима и пороби и попали ове године 1791. и све се то беше заборавило (тј. код Аустријанаца заборавило се толике жртве) и жалосна мајка овим српским роду и чу се глас горчи од илена да Немци даје Београд Турцима наплат са околним градовима, као што и би посла. (в Раб I стр. 186. тако и све даље наводе).

Варљивост Аустрије према Србима и лукавство њено старац Хади-Рувим могао је да увиди, као и кнез Алекса Ненадовић, јер у истој белешци вели: „Немци држаше Београд целу годину, (и за то време говораше се) од дана до дана те биће турско, те биће немачко, а у Београду беше фелдмаршал Вајес непријатељ рога његово, дише београдскога алдику Дионисија и предаде Турцима Београд Смедерево и Адакале... и чуви Срби жалосно гласе, закукаше и ушробом проплачаше: а још још нама, ни овамо ни тамо ушачишта немало... И много би зван народ од Немца и нико не оде дођеби се преваре од Немца, осим владине београдскога, који доцније постале епископ будимски“.

(наставиће се)

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

НОВЕЛА

Емилија Роланда

Сећате ли се још моје осећања у Фиренцу пре осам година? упита он. —

Оног осамдесетог пута у пролеће? Тада сте непријатно тврдили да је то било мистеријско путовање.

— Јер му нико није знао положаја, а ви га не хтедохте казати? Да, да сте казали да вас патрија жела пуче Мадони дел грандуца, или тако што, то би се разумело, али овако...

— Патрија жела! Та одкуд она у мене у оно време? Тада сам сав утонуо био посред оне престолничке болести „*schécheresse de cour*“.

— О да, ви сте кроз много мена пролази, пријатељу. Али не могу да вам уштедим ласкање да сте се сваком перифером поздрављали боље.

— У вашим очима, рече он чисто наивнавајући се.

— Једино, што се пиете оженили, знао ми је — вас и Тереза...

— То се више не да измислити; она се удала за другог.

— Реците боље! она се двапут удала за другог! Тај роман писао могао никад да појмих и сирисетак ме никако није задовољао, додаде она мало преторно.

Он устаде и пређе неподалоку пута по себи.

— Ми се допосле још, у осталом, рече он.

*) Овај Петар то је доцнији војвода Петар Николајевић Милар, пашемог проте Матије Ненадовића.

Она му је омежу. — О да, ширило се те увек била. Ина људи који преживљају своје љубавне историје, и других који све то шире преко поште, и потпуно су задовољни ако само сваког јутра на доручком нађу на столу писмо на два табака од своје љубавне љубави. Други обожавају горе на сусретом; — она прети гори самс на писмономом; она наљуби да је са свим у реалу што се Гето уопште никад није додеа са градоном Шугаљберном и што се свега једанпут састае са Марјајаном од Вилмара, на што сам ја као младо девојче на часу књижевности вртила главоу. Као нормални људи теже да љубавном човеку нађу око врата, та се сорта задовољава мртвим писмом на бездушној врти.

— Имате потпуно право и пошто већ познајете моју слабост треба једном све да чујете — не како ми се онда чинило, већ како сад гледам у тичјој перспективи на даљине.

Он седе прена њој

— Од уск ми је била врлина плаћи: уредно; био сам пома уреди — и у томе је моја огрешина! Нами-
сано сам и свој живот да проживим по таквим и добро
смишљеном плану — и проживео сам га! План био ми
бројни мису десетна — гласови је плаво: да двадесет пете
године проводиш, на тим чудотудби и старине о коријери;
о четрдесети срећне прилике и има доста тек ту и
жениби.

Ви znate da sam se prvovođenju sam predao. Tada dođem u veliki grad i počnem vrlo ozbiljno da mislim na budućnost. Međutim sam postao čovek.

— Да, унаде дама, човек, који је имао небројене павановића, а прву љубав никад није посenio! У том пламеном мору бујао је од имена да се њима могло окитити читав календар и ако је у јануару било говора о некој Јелени, у јесен се зорало чути о каквој Маргарити. Да, да, сећам се.

Он одобри махирујући гласом. — И у том сам био уредан. Ја сам их почео после кратког времена спаки-
та; пламени угасио. Продужења се нису појављивала.

— Док није Тереза ступила на поверицу, одговори она.

— У добру, кад се то никако није саврело с мојим плановима!

— И пошто нисте хтели да жртвујете плаћ жртво-
вали сте Трговцу.

— Da, reče on, tako je bilo, ali opet ne sasvim. Jer ja držim da je Terenz oba puta dobro učinila kad je uvela drugoga, a ne mene.

— Дајте, и она се кивала јаче у послиједњи, је, наравно, не знам да би била била од најбољих њих музика — од најбољих њих њих! Мишам да заховиш квантум љубави од ваше жене ја би вам се учинио доволним, а ако је величина Терезине љубави била велика. У толико је не би било добро! Али та крета, истржила баш се највише долази кивама, које љуби. И баш је то што као је Тереза волела није било добро што је морала поћи на другога.

— Што је морала? дуну он. То је оно у Терезином карактеру што нисам могао никад да појмим. Зашто је морала два пута на другог да се уда?

— А, мислите да јој је ваљало и „аље“ живети од наших писама, месецима и годинама. Заборављате да је за то потребна скромност, коју Тереза никад није имала. Та она се већ брехала у „*desse joli et impétueux*.”

— Къа бун се ја авторизира... ниту да несигурно.

— Ви есте нимаз били impétieux.

— И никак юлі, то знам!

— И уvek мало *décadent*! придружи ona. Љубав за нас није никад била строгa. За љубав сте били сувишег нетрпеливи и иквали сте девице осећалие перне. Интересирасте се за политику и уметност, за песнике и астрономе, па оте се по мало и сами у естетика огледали; наравно са успехом, као што нам је време показало. Али у љубави сте уvek остали дилетанти! Охватуи оте је као меду итрачку, као најчешће, најмилеи украс на животној трпези — али вичито само као украс! Љубав је била за нас купатило осећаја, у које се ни радо замигујете у часомиа одмора, јер ми сте, као што сами рекосте, а једне стране човек од узмиања, а о друге стране иквачила се за нас ишесна потреба романтизма, или ишито из добa братимљана — али додети овако како нас је Тереза водела, младички, побожио, а оном правом смислом од сабиности, несасности и преданости...

Ова прекида јер оцаи да му црте постају сас немирније.

Он смочи. — Опростите, рече, али видим да је тучија перспектива заблуде. Ствар још не лежи доста далеко од мене да бих могао о њој мирно расправљати!... Опростите!... Други пут.

Потражи шенир и оде.

Напољу у топлој лети! поћи нападе га као нагуш-
љив бури сап, који се не да сретсти: nostalgia d' amor!
Звезде су га неутешно гледале. Крушо кестенова
шумице су свикаљиво, споро и ердито допирало је њинице
жубор од напала у ком се огледала улица великога града.

То није био бол што је он осећао, већ неки тужан, позлађен, тешак осећај, као да је самом себи нешто нишао учинио, и тај осећај не може да јавустане, тако му је као да поред њега иде кобна сенка, сваког минута спремна да спусти хладну руку на његово удрицало рамена.

Била је то младост његова што је оживеала у том осећају, последње позно травање снаге и воље, коју не поврати више — снаге, недовољно употребљене — Воље, која му се тек сад учинила потпуно изгубљеном, када се он увек за њом расплећује.

Била је та туга што га обузе, не на грудом земље, не на одређеним лицем, већ на свом неутрошеном блатне пошћу, која је с приликом годинама на њим застала и на њега ништа више није значила до прост појам — туга на *љубављу* — *nostalgia d'amor*!...

Једно после подне пре петнаест година, он на прекрету четрдесетих, имајући у глави потешки посао, мислио је нерасположен на један ручак по дужијој страни.

Домаћица је примила у полузраку. Њудске силуете приказане једна другој у слабој светлости, остале су узајамно у мистичкој тами, док није осветљена трпезарија обасјала госте.

У том тренутку погледа он странкињу, девојку, коју му беше домаћинца одредила да је повиде за што... у истом тренутку и она њега погледа некакo бојажљиво, јер су јој већ пре тога напоменули о његовим наклонидина у будућности, о његовој мудрости и широком срцу.

Он избори да мисли на свој посао и стаде да јој се удвара, нешто што није хтео да га у томе претјекне „млада Јавана“, која је седио поред ње с друге стране, нешто што му се она допадао.

Говорио је паметно о неким трѣбама; очима јој је искакао своје допадање. „Млада Јавана“ с друге стране није имао никаквог успеха.

Она је оног часа излазла да ће језина мистична страст у њеном животу имати везе с тим стима! Мислила се трпељиво у том положају, осећала је као неко задовољство, што је она, она која су доста често обдетила и која се такође неколико пута више покушала ради заносама, најва: нашла на право и јасно осећање, најваг погоднаг пут да се са мистичког изора живота нађе.

Њава могућност у великом граду, случај и Цвицова уметност привидише од дана тога ручка небројене останке. Он је долазио старој тетини, код које је она живела после смрти родитеља; обновио је одавно запустели поминати с људима, с којима је она имала дозира. Тумачио јој је слике по наловима, показивао највише руже и најновије ките. Давао је на то ивица доказа о свом интересу и наклоности, испрљивао је по готову своју фантазију да је развесели и њене мисли себи упути.

Она је тврдила да није ни лепи ни духовита; да је пак љубавна и паметна, то није могла порицати. Имала је дванад главо и кад нека нагледала је „солито“, израза, које је он често употребљавао и која је у његовим устима губио онај обичај блаутан укусу.

Он чије припадао музикалима. Њен дар био је при том једино у чему се икоу разумевао. Паметно је да се она ликоимисно игра с тим талентом и жељео је да сева само обилане, узашене ствари, док је она са особитом љубављу певала веселе песме, које су одговарале њеном темпераменту, али које су њега првонао дражице ништавном садрижио.

Али и порад бесама и нервозности они су се волели — она љета јаче ни што је он обичао, он љу на свој начин. Он јој се удварао, мирно је компромитовао пред другима, икоао јој сваки други дан и уживао у осталом у пријатном осећању да онет има пламен на коме је могао заграјати своје охладно срце.

Њише Тереза чудним неким начином још не беше заступљено у његовом богатом алманаху.

Под заставом пријатељства једрио је тај однос бив препрега по друштвеном мору. Нико се није усудио да га задируја гласима, а кад би он год не одобрављују њу заштито о том тако брижљиво његованом односу, тада би она тврдила поносито и весело да је цела ствар само „естетичке природе.“

У ствари знала је она прво добро да пријатељства не може бити под таквим погодбама, али од кад то није дражило природе као њена што је, да једанпут по ваљаној јаци прећу преко Нијагаре ?!

Тереза је била промјета мисљу да ће свака девојка наикег доба, има ли само потребу енергију, поћи оним путем према коме осећа највише наклоности. Она је од увек имала особиту слабост за двоје: за самостаност и путовање. Према итању о удаби била је равнодушна, прв: што је знала да се може још увек удати; друго, што је познавала пратак век својих рођених заноса и споју бруу завојеног несталним идеалима, да би се, што се тога тиче, каткад најжила од себе саме. Како је већ прешла била четвртину века, критички је њену душу приличан списак грехова на областа девојачких необавриности. Предосећала је да ће је судбина за то једино казнити — После оног ручка повнала је и врату камене.

За његове осећајне експерименте она је била врло погодна. Он је сад био у стањују у ком је љубав као свирање на клавиру или цртање акварела, ради мирног естетичког дотвривања живота. Љубав му је била као овак после пустиње кивцеларских збита. Кад би она билава ладнија не обично, си је поставио несрећан, али та врата несреће није много болова, била је много пре као нека врата масовне срца. Кад би она била пријатна он се осећао огрејан као после шетње по сунцу.

Је ли повнала на пут, раставан би за њега био тако тенка, да није била у стању да се врати другаче него кад је повнала. Да га заборави такође није могао, јер ма куд да оде увек су у њу била његова експресна писма, а кад би се поплашило од њеног конкуренције, увек је он осигуравао себи њене мисли непосредно по жњи.

Тако ју је држио преко долина и планина увек на лану.

Да се слагало са његовим животним програмом, он би се воме обвезио. Дође ли му пак таква мисао ни ју је одвајао на пет година. Пре тога рока не би му планта била доста велика за надету, који је одредио „осећеном“ стању, у осталом тај однос је био са самим по његовом укусу. Да се воме обвезио не би се могао тако равносно дописивати...

ИЗ ТЕРЕЗИНА ДНЕВНИКА

Фиренца 4. маја.

Фиренца! la Firenze — црствна!

Ах, да, и то у пролеће...

Како љубери жути Арно! Како се сунчани зраци власто предвијају преко старих мостова и живо се у реци керио одвијају они ти масовни луди, сви те архитектонске неосицисти.

Архитектонске... ту ми паде на памет архитект. Он сад седе на Коринци, и види веселу, белу, млогу млогу да трула богатства француског и маркиа, који ће се у њу уселили само за то да тамо умре.

Има много талента. Највише воли видети невабежачке храмове као све у Пестуму и Бирѣнти, али унијајући паметно прилике и време задржава се на плазма и кивина.

На јесен има порукуину у Грчко — трајаће три године! Која се за њега уда бине три године у Атини.

Пловала сам на пурпурној галаји

По плавој грчком мору* —

То сам скоро читала. Имала бих поље за то. Исекао је и тетка је била за. Дала сам му истина ношар, али ти пламенити Папапи, који не знају за осветљивост немачких заштитника, припадају сорта, која два пут проси.

Пут у Грчку стоји ми још једнако слободни.

Али Цезар ми је препречио тај пут. Цезар — увек Цезар!

Сутра долази. Само због мене кренуо се на тако далеко пут, да се видимо. Сумњати у његову љубав до сад ми још није пало на памет, на икакво сумњају јер он не изводи из свог осећања природне закључке.

Ах, ни јенишници код куће! Не кварите ми моје флеретинске снове!

Јест, сутра баће овде! Од тог титло, која петује своју од маларије болесну пријатељицу нећу га сакрити. Али нећу ни да јој га званично прикажем. — Зашто? То је моја ствар.

Бити самосталан леп је ствар. Да, то је најбоље што данашњи човек може бити. То је заштита и ратна опрема, сигурност и самостост. То је оно помоћу чега провалити сопствену личност, а у тој се најважнијој ствари.

Сутра у јутру у девет сати баће на Понте Хезију — то му су главни леци!

У вече.

Ја се данас, у осталом, целог дана љутим на себе. Седела сам ост у Санта Кроче, у високој потребној дрими са широким хладовитим дворањима и невидљивим колом великих духова која јавно прелећу преко мермера.

Одвек се у Сан Марко, шила сам кроз малене манастирске ћелије, поред дирљиво побожних фреско-слика ера Анђелика, које од пристога зида већ тако одавно гледају доле на тихи манастирски живот. Уђох у Савонаролину ћелију и текдох се побожно удубити у стару жалосну драму једног мученика за идеју... За тим у Медичијеву капелу, у најбојатије и највеће што је уметност икад створила, у оверу најзавидније уовшености, најнежније туге...

(наставља се)

С П Е Р А

— Hans Wagemuth —

Једва једном! Цела породица плива у радости! Тодика срећа! 2400 динара, и словом две хиљаде и четири стотине динара дохотка, док год је жив. Прва четвртина лежи већ на столу: три плаве банкноте и петнаест дводинараца. Овај сјај, овај звек, ово пријатно осећање! Једва се једном скидосе брине с врата! Срећа, јавно очекивања срећа уће најзад и у дом породице Блимет. Како деца осећају ову породичку срећу! Густав је већ пожељо парну машину, и то истинску, која се може логити, а Клара, која долази у Ускресу на школе, сама о лепим халџинама ај овај празник. „Мама, па шта ћемо данас јести?“ пита мало полотарче Анђа, весело слутећи да ће бити изванреднога ужинања. О невини деција устаца, ви сте у својој невиности обухватала цело друштвено питање у шест речи! Хвала Богу, оно је решено

на господина Блимета, књиговођу. Он има сада довољно хлеба за себе и своје, сад је у пристаништу живота. Кроз двадесет путих година, тежко је брижљиво и тужно само ај овом, ах тако скромном сархом, али га је судбина увек од циља одгурнула. Сад седи за столом, новац пред њим, а он се смешка; али то је горко и сташно смеђење. Размишљао је о прошлости, како је пре пола године тумарао варошким улицама као трговац без посла; како је четири месеца био без рада, и цела породица ограничена на сиромашину зараду, коју је мати добављала шивењем белог рубља. Био је сунше стар, та ко би још радио узео књиговођу од 45 година? Шта више није му се могло понудити ни 76 марака месечно, а човек не може ни с тим изићи на крај. И кад би по десет пута нагласио, да би се и са толико радио задовољио, ипак су радије узимали каку маљу снагу, која уради исти посао, а може јој се без икаквога устручавања запловити. Кат-кад је заслужно неки динар пишући адресе, по хилџу да три динара, радећи при том по цалу ноћ. Али и тог посла није било увек. Покушао је па буде и посредник каквог друштва за осигурање живота. — Али то је исто што и платити празну сламу (бар се тако сам изражавао), јер где би се год појавио, показали су му врата, обично не баш врло учтиво. Дешто је до очајања. Кирија одавно неплаћена, а гадно коме динар такође треба! — обрати се брже-боље полицији, која је требала да му помогне. Ако господин књиговођа буде и даље по цео дан враћао, и оставио своју породицу да гладује, мораће му доћи и полиција. Једног дана дође и једно писмо адресовано на г. Блимета, у коме му се наређује, да за четири недеље није посла и зараде, иначе ће га спровести у завод Св. Ђорђа, где ће му се наћи посла. То је било последње. Сећао се како је тог дана био поражен, стресе се, несвесно промрљало — „напред, јуначки, само напред!“ као да текде набећи своје рођене мисли, због којих га подизаху морали, и који му испуњаваху душу болом и очајањем.

И ето дешло св...

Ианевалди узас, један ударац и он лежаше на калдрми. Точкови трамвајски пређоше преко њега, и пребацише му руку, и то биш десну испод јакта.

Целог живота остаће бољад, неспособан за свој позив.

Очевиди су пред судом једногласно потврдили, да кондуктер на углу улице, где трамвај савија у побочну улицу, није возио прописном брзином, шта више није ни звао. Кривица трамвајског друштва била је очигледна и господин Блимет доби на поравнању не само накнаду трошкова око лечења и пристојну награду за претрпљене болове, него и поменути годишњи доходак, док год је жив. Исплаћивање ове суме узело је на се једно друштво за осигуравање живота.

Господин Блимет сад има јаснотачку руку и јасну свест, да је за навек уклоњена брига о насушном хлебу.

Ето шта је срећа!

с немачког
Драгом. Ј. Јенић

ГОСПОЋА ПИПЕР

архива професора д-ра Максa Дессоара

Сећам се да су се и у нас једно време озбиљни и учени људи занимали Спиритизмом, а познато је да и у нас има варијациа на рачун Спиритизма. Ја сам то ствари игнорисао и задовољан сам што сам наишао на ову малу расправу немачког научника у „Die Woche“, илустрованом немачком часопису, која је у стању да у неколико извода изаблауде поклонице Спиритизма. За то је наносим у Звезди, напомињући, да сам у преводу изоставио суштинске напомене при крају расправе. Др. Дессор пише:

Хоћу ја испричати један случај, који ми је оданаш година познат из писама и печатаних извештаја и који ми се по својим појавима врло значајним учинио. Тиче се, одмах отворено да кажем, једно од оних личности које обично називамо спиритистичким медијумима. А баш ово што се показује у госпође Пипер, заслуђује по моме мишљењу особиту пажњу; јер ако је је превара, ма какве врсте, онда то показује ненадмашну способност врати и дати се врати, а ако је пронаош ретке душевне снаге, онда оно што се показује у госпође Пипер у тој је интересантно, што одступа од норме психичког рода; ако је пак то производ неких инстинктивних бића која су недостижна нашем уму, онда није потребно ни речи утврђивати о важности то појаве.

Да би смо могли добити потребну подлогу за потврду једне од тих могућности, добро ће бити да мирно проучимо оне чињенице које нам извештаји доносе.

Али пре тога треба ми одговорити на још једно питање. Јесу ли извештаји, можемо утврдити, људи којима се сме веровати и који су способни да цене појаве у госпође Пипер? Заста само под тим условима вреди занимати се њиховим посматрањима. У овом случају извештаји су несумњиво поуздани људи, они су темељито научени виступници разних наука: разуме се, то још не значи да је немогуће и њих врати, може бити дакле да су и они јртва какве препреде варијаци; али вреди их чути и испитати њихове исказе. „Проналазач“ је госпођа Пипер, једна у Востну женова Американа. Вилхелм Демс професор философије на Ховарда — универзитету. Мислим да смем у име свију мојих стручњачких другова послужити изјавити, да је Демс коф философа у Уједињеним Државама, један мислилац који почиње продирати и у Јеропу. Његове две књиге о Психологији признаје у свој урнек дело, а најновији му спис преведен је на немачки с уводом Фридриха Пуллена. Демс је почео своја испитивања 1885 и завршио их је са резултатом, да је госпођа Пипер надприродне способности. Дале испитивања поверно је Дру Ричарду Ходгсону 1887 године. Ходгсон је откривао теозофске преваре госпође Блавоцкове и познат је као наумнији и највећши гомилац варијацих „медијума“, — спиритисте њега највише мрзе. Кад је и Ходгсон усвојио Демсов закључак о г-ђи Пипер, предузму даља испитивања други научници. Од њих су најтемељитије и најдуже чинили та испитивања професор В. Г. Нухолд на универзитету у Колумбији. У месецима новембру 1889 до фебруара 1890 налазила се Пиперова

у кући одличног научног истражника Фредерика В. Х. Мајерса, који је заједнички с енглеским научницима предузео експериментисања. Од његових другова износим у Немачкој веома цељеног професора Физике О. Ј. Лоца. Последњих десет година чинили су испитивања опет поменути американски научници.

Сви ти људи потврђују, неки још од пре петнаест година, да имају пред собом нешто необично, што они покушавају знаћи, проучити. Није потребно да сам им потпуно верујем; али их треба саслушати, јер говоре озбиљни и научни људи.

У госпође Пипер показују се ове појаве. Она падне у хипнотичко стање, а за то време друга лица, која ми не видимо, привидно се претворе у нормалну, булну г-ђу Пипер, као „опадају“ њеним телом, па помоћу њеног гласа говоре и помоћу њене руке пишу. Та друга лица потврђују да су она „духови“ оних људи који су некад на земљи живили, и увек се преставају као умрли пријатељи или сродници оних личности које са г-ђом Пипер „сеницу“ држе. У томе нема ничег чудноватог: јер било да је хипноза истинита или лажна, такав говор и таква писања произилазе баш од лица које је испитивању подвргнуто и само су масирана неким стражним постањем; али главна је ствар овде околност, да уста која говоре и рука што пишу у госпође Пипер, показују знање таквих чињеница која она није могла обичним путем сазнати. Из говора или писања г-ђе Пиперове можете сазнати породичне догађаје и сродничке односе из минулог времена, она их оживи, она нас опомене на најинтимније појединости из разговора вођеног у давно прошлом времену, на начин говора (на пр. ласкање), у стању да да знамо што се у ситуацијама некад десило између оног умрлог и живог лица што је пред њоме, такве лаке ствари које су само њих двоје могли знати, а најмање су могле бити познате г-ђи Пипер.

Да вам изнесем само један пример из гомили печатаних случајева г-ђе Пипер. У фебруару 1892 умре у Њујорку један правоауспник, чије право име из породичних обзира није у извештају изнесено него је назван Ђорђе Пелхем. Др. Ходгсон добро га је познавао, али није живио с њиме ни у каквом пријатељству. У селиштима које је у то време држао с Пиперовом, није било ни речи о Пелхему. Једног дана, 22 марта, доведе он некогког Ђ. Харт који је Пиперовој исто тако непознат био као и Пелхем, а кога јој Др. Ходгсон представи под лажним именом. Тај Харт био је стари, врло добар пријатељ умрлог Пелхема и њему се сал јави „дух“ Пелхем, назове га првим именом којим се Харт знао, опомене га на многе њихове пријатеље, све на начин који мало час нагласко. Осим тога знао је умрли Пелхем причати све што се догодило после његове смрти као и своје односе и догађаје на живота, па наведе и име једне пријатељске породице (Ховард) поменувши Катарину са речима: „Tell her, she'll know. I will solve the problem, Katharina“. Ни Харт ни Ходгсон нису разумели та речи, а после су дознали да је Пелхем са њером из куће Ховардове, Катарином, више пута претресао проблем о простору и времену и при томе да је употребљивао онај израз. После тога доводили су Пиперовој родитеље, сроднике и друге

ИЗДАШИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Преглату примају све пошти
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву "Звезде"
Каларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Гукошпо не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Каларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

НОЋ НА ЈЕЗЕРУ

ПОЉСКА ПРИЧА

Ноћ царује... аваседе иршу; нигде више гласа жива,
У окрилу бајне ноћи све мамљиве снове сива.
Похетарац вале нија и шуморе броне гране,
А крај ватре рибар прича стару причу на тенане:
На обале крај језера, као лептар када смеће,
Доказане млада мома да набере лепо цвеће.
Кад иаујтра јарко сунце на истоку сине чидо,
Ту весело песма њена ордла се тако мило.
Али једно јутро рано на обалу када стиже,
Иа таласи језерових мелени се имај подиже.
Млава мома уздрхтала анђeosким својим тасом,
Докле амаје чисто плачно поздравни је дулским гласом:
„Зараво да си, о лепото, што полазиш моје дворе,
„Што ти лице тако лепо као лице рујне зоре!
„Ја сам био краљев синка, лепшиг не би ни сред раја,
„А богови рад лепоте створише ме тал у амаја.
„Жалитис ми је, мила, име, имаа дворе од корала
„И вртове од бисера, али живим поспред зала.
„Што ће мени сидно благо и гомиле њилибара?
„За што ми се опет тамо враћа моја схица сира?
„Све ми правно, немам среће худ погледам туге саме,
„Кад ни једна цура неће у језеро поћи за ме!
„О, лепото, сунце моје, неким чудом доведена,
„У таласе хајде за мном и буди ми драга жена“
Поплаши се Егле млада и побеге своје роду,
Ал' опет је сутра нашо прилачино ту на воду.
Опет Жалитис вале диже и нид водом амај испљива.
Опет моја и прекрине и у двор је свој позива.
И кад треће јутро рано на језеро Егле дође,
Смилоса се тужној млоби и са амајем на дно пође.
Ту, у дијору од корала амај са себе краљутиг скидо,
И, к'о руку лепу, мајску. Егле дична момка виле.
У бисерним одајама ималоше много среће,
На се срећни миловаше к'о са сунцем лепо цвеће.
Али круна правог мида онда их је тек сурсела.
Кад му роди до два сина и још ћерку к'о анђела.
Једном Егле сети с' браће, језеру јој већ лотука,
Да је пусти мало к'о њима ста молити свога мужа.
„Зоро мој! иди с лепом, и ја желим своје браће,
„Само хајде брзо натраг, јер бива тебе Жалитис шта ће?

„Кад се вратиш ти именом зови мене кроз таласе,
„Ја ћу, срце, испљивати, умилате чућу гласе.
„Ал' чим видиш бистре вале да кравае крију пене,
„Знај, мртав сам на дну воде и не зови више мене.“
Оде Егле браћи својој, где је тако жељно траже,
А лепи је закарала да ни једно ништ' не каже.
Кад је ноћна прва пала, месец сјао са висина,
У дивале њена браћа старијег јој воле сина.
Тугоше га свакојако, на муке га мећу разне,
Да им каже где је отац, ал' осташе жеље празне.
Јадно дете кука, плака, к'о под кором црвић ништа:
„Упи слатки, пустите ме, ја вам не знам рећи ништа.“
А кад бико друге ноћи, месец сјао са висина,
У дивале на далеко, одведоше млађег сина.
Тугоше га свакојако, на муке га мећу разне,
Да им каже где је отац, ал' осташе жеље празне.
Јадно дете кука, плака, к'о под кором црвић ништа:
„Упи слатки пустите ме, ја вам не знам рећи ништа.“
Али три ће, треће ноћи, одведоше ћерку милу,
И она им, шта ће јадна! испричала све на силу.
Брже браћа потрчаше к'о рисови наљућени
На језеро, амаја зову: „О, Жалитис, ходи к'о мени!
И диже се талас грдан, и весео амај се јави,
А један га сад од браће бритким мачем брзо смљави
Вратише се нимо кући. — Лепа Егле гостовала,
Ал' се сети свога амаја и сети се својих вала.
На обалу када дође поветарац гране свија
И шумори сотно, тужно и сребрне вале нија.
Она зове: О, Жалитис! дршице вичу! уморена,
Ал' у место дугог амаја кравае се јави пена,
Заплака се јадна Егле, заплакаше лепи млада.
А богови у том часу јавише се преко вала.
Тада чудо учинише, а за спомен ових јада,
Те у једну танковрку створила се Егле млада,
Млађи син јој јасен поста, а стариј хрст на дику,
А ћерчицу неваљалу створише јој у јасику.
Висока се свија јела и грањима грли воду,
А блед месец тихо шета по плавој, чистом своду.
Ситна, златна аваседе иршу, нигде више гласа жива,
У окрилу бајне ноћи све је нимо, све почива.

Е. Фебруара 1900 год.
Београд

Душ. Ничолић.

УЗ МЕСОЈЕЂЕ*

ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ

— Симо Матавуљ —

Госпође и Господо!

Од најстаријих времена, сви културни народи, поред верских и народних светковина, имали су дане намењене општем, јавном весељу. Тај део године звао се како кад и како где: — Тисисове светковине, Бахусова прослава, Празници сенца, saturnalia, saturnalia, Fasching, — што се све сваке у значењу са симолом, који су Срби дали речи месојеђе.

Намера ми је да изнесем кратак историјски преглед месојеђа у опште, па да проговорим о словенским и на по се српским обичајима овога дела године. Надам се, да ће нас предмет занимати, јер је у складу са расположењем, које нас је овде окупило.

Зна се, да су Асирци и Мисирци, још пре четири хиљаде година, имали месојеђе. Учени људи, који се нову асирологију и египтологију, не слажу се у схватању и тумачењу симболичких разних обреда који су се за то време вршили али се слажу у томе, да су обичаји тих старовремених народа, према нашем појмању, били сушине неисториски.

Прелазим на Јевреје, ондашње мисирске робове. Без сумње, они су се уједначили на своје господаре! Мојсије, храбраник Фараонове кћери, велики властелин мисирски, наситивши њихових свештеника, доиста је морао учествовати у поменутим обичајима уз месојеђе. Зато, може бити, допиаје, кад је свој народ ослободио од робства, кад га је изведе у пустињу, кад му је стао писати законе, одреди му начин како ће пристојно и људски проводити месојеђе. И сво како наредује:

„Педнаестог дана седмоста месеца празник је сепић за седам дана Господу!... За седам дана приносите жртве огњене Господу. Али педнаестог дана тога месеца седмоста, кад саберете род земаљски, празнујте празник Господу седам дана. У први дан узмите воћа са дрвета дрвета и грана палмовах и врбе с потока и веселите се пред Господом Богом својим седам дана. И празнујте тај празник Господу сваке године, законом вечним, од колене до колена!..“

Као што знате, Мојсије умре у пустињи, а народ његов заузвече обећању земљу, у којој тече мед и млеко. За колико је времена његов народ вршио његове народне, ми то не знамо. Али поуздано знамо, да се допиаје опоменути свих злих примера, која су његовим предцима били пред очима у Мисиру. То сведоче сви потоњи пророци. Међу њима страховити

Исајаја грци: — „Да грешна народа! народа отрезла у безакоњу! семена злочиначкога, синова покварених!... Што ће ми мноштво жртава њихих? нели Господ, сит сам ових жртава! На кад гајим се!... На празнике ваше мраз душа моја!...“

Пређемо у Грчку. Ту се месојеђе зваху: Бахусова прослава. Кажу филозофи, да је реч Бахус постављен својим, сродни са нашим речима: поди-ливати, пјукати. Бахус је био син бога Зевса и смртне жене Семене. Бахус, пошто одрасте, освоји Индије, па се настани у Мисиру, где научи људе како ће садити дозу и педити вино, због чега почеше га зовати бог вина, весеља и прозећа. А те светковине, већ у Мисиру беснуваху, у Грчкој, особито у Атинама, прелажу сваку меру. Сви осталога, слободно је било свашто говорити, чак и ње богове хулити!

Бахусов култус пређе из Грчке у јужну Италију, али се није вршио јавно, него Бахусовци образлаже тајна друшта, највише по провинцијама, даље од Рима. Мало по мало, та друшта постадоше легла зликоваца, кривоветника, фалсификатора и свакојаких безаконика. То најпосле дојачи сенату, те године 186 пре Христа, похвати и погуби неколико хиљада Бахусоваца, а укавом забрани прославе њиховог бога...

Римљани су имали врло много верских и народних светковина, а оне, које су сличне биле потоњим месојеђима, зваху се: saturnalia, т.ј. дани посвећени богу Сатурну.

Сатурн је био син Неба и Земље, а родом са острва Крита. Он се побунио против свога оца, протера га, па ослободи своју браћу, и сестре које отац беше отерао у ђд. Кад то сарни, узвезе за жену своју сестру Реју и стаде владати, а договори се с њом, да не подику ни једно мушко дете. И тако чим би се Сатурну родно сии, он би га одмах појео. Али се Реја најпосле ражали, те стаде прином гајити синове. И отхрани три: Јупитера, Нептуна и Плутона. Јупитер стави на свату, протера оца, а старца побеже у јужну Италију, у Лацејум, где ушито народ и учини да процвета законитост, мир, правда и свака врлина.

По италимским древним причама, Сатурн није био досељеник, него бог староседелац и велики човекољуб. Еле, време његова владанаја прозва се „златно доба“ и беше славењо у песмама и причама као време кад је на земљи био рај.

За спомен златнога доба, Римљани установише сатурналије, које почињаху седмоста месеца децембра и трајаху више дана. Тада римски грађани слаху један другом поклоне, даваху сјајне гозбе и играчке. Робови су тих дана уживали потпуну слободу, ниши прерушени, носили господске хаљине, бачили по ужицама узлазили у дворове, чак за столом бивали служени од својих господара и отворено их исмељали!..

Тако је било стотинама година.

(Наставиће се)

*) Г. Симо Матавуљ је читао овај свој рад на забави у „Грађанској Касини“ 19. он м. Забави је била врло добро посечена, и бриљантно испала, управо много веселије и живље од свију прошлогодишњих. Ми сат радо публикујемо ово предавање г. Матавуљевог ради оних, који нису имали задовољство, да само предавање на уста г. Матавуљевих чују.

Ур.

**) Трећа књига Мојсијева, гд 23, стих 34—43.

*) Исајаја, гл. I.

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

ХАЏИ РУВИМ

Архимандрит манастира Боговађе.

— Милосно М. Вукосавић —

(НАСТАВАК)

Ово сведочи како је било огорчено на Немце оно чисто и честито срце правог Србина, који је предан и цркви и вери и Богу и небу, али који жарко љуби свој народ. Да су се тако исто осећали преварени и они, која водише бригу о самом народу т.ј. кнезови и властојци, доста ће бити да наведем како се после тога рата пристанку са Михаљевићем осећао кнез Алекса Ненадовић. Када је Михаљевић позвао Алексе да остане у царској служби, он је казао да неће. А Михаљевић на то: „А зашто, Алекса, ти нећеш да останеш у нашега цара служби, пак ћеш скоро капетаном ванжирати, а заклео си се да ћеш нашем цару веран бити?“ На то Алекса одговори: „Истина је да сам се заклео да ћу му бити веран и против Турчина за слободу оченине моје војевати, и познато вам је да ја заклетве моје не преступам нити цара изневеравам и остављам, но цар оставља мене и сав народ српски, као његови стари што су наше прадеде остављали, зато идем натраг прако Саве, а немам писара и других учених људи, но ћући од манастира до манастира и казивати свакоме калуђеру и попу да у сваком манастиру запишу, да више никад неће Србин Немцу не верује.“ — Михаљевић: „хути, Алекса, да од Бога нађеш, чуће Немци, па ће те оловом залити.“

— Ја то Србину кажем, а не Немцу; а и Немцу ћу то исто казати и свакоме.“ (Мемоари Проте Ненад. 34).

По доласку свом провео је четири године као игуман, а 1795. постаде Рувим архимандрит манастира Боговађе и ту остаде до смрти своје. О свом постављању за архимандрита бележи: „И тога времена постави се архимандритом во сеј светој горасти од Митрополита Данила при игуману Василију (Петровићу) 1795 год. И нитко

¹⁾ Василије Петровић, игуман манастира Боговађе у селу у коме је под именом игуман Жарко. Био је добар јунак, и као игуман Боговађе помиње се 1791. Запамћена је смрт овога игумана. Прота Матија Ненадовић у својим Мемоарима на страни 250—251 (садружено издање) прича тако: „Овај свети боговљски игуман Жарко 1804. год., кад смо на Врачар изашли, био је и он онда као је Варвареца избио у вече, на неку неру београдских Турана, да ће му капију отворити. (Хтели су га преварити и са милом унутра упутишати, пак капију заплочити и све унутра побити. То се добро зна: да су београдски Турци хтели и мрт с нама сви би посли и сви дахље погуби, јербо је још тог кале Турана ераја немо дажија; по то је највероватнија био да смо превари и унутра међу куће дозвима).“

Жарко пошао изишом. Кад буду на Јаузову тавцу, види се Станисје Главаш са Жарком око једне Ђербоје

од мојега рода син или брат, ничто да има тражити адје неће манастирско (да је) или све две књиге више речене, кроме на прочитаније пак возвратити у манастир“ Rad. I. стр. 184).

Као архимандрит провео је хаџија остатак свога живота. За то време шта је радио не зна се, али се може нагађати. Он је посматрао како Срби помажу Шиник оглији Мустај-пашу, београдском незиру противу крпалџија, ага и злих Турака, који се беху скупили као гладни гавранови у Видин и само чекаху прилику па да се дочепају Србије. Чуо је за смрт Ранка Лазаревића из Свилене, чуо је за смрт митрополита Методија ит.д. Ова последња вест дарнула га је прилично и он остави овај запис о том догађају: „Јбта 1801. Јануарија 26. улази београдски паша владику Методија; за његово нестројење и безаконије уподоби се Фоки, мучитељу цару Греческом. Тога времена бист међусобна бран, Турци Визинлије цару непокорни, и много бист међусобно крнопролнтије помежду их и бист скупо жито: пшеница 100 ока 18 гроша, а кукуруз 10 гроша.“ (навод по Протиним Мемоарима стр. 56 и 57.)

Године 1801. у јесен јаничари ударише Мустафа-пашу Шиник оглију, а добоше да господаре београдским пашаљукм дахије и јаничари. Једни и други голи и боси, гладни и желни, желни товних коња и постављених хуркова, а још више сувилех дуката, навалише „намет на вилајет“. За кратко време за непуне две године, они се настише и напојише, одоначу у свилу и кадифу, награбише блага и жутијех дуката (Несма нели.

Код нас има у седам дахија,

„У свакога по матава блага.

„Кака блага? Све мена дуката,

„А све пуста блага лежећга;

„У нас, браћо, четири дахије,

„Аганлије и Кучук Алије,

жуће од парича као тупа сикрица, коју ја познајем. Станисје Главаш хтео је силом да му је он узима сикве. (Ова Ђербола тј. тупа сикрица игуман боговљски и ја Турана на селу о узикату свагда носим, ја добро знам). Игуман Жарко — јунак на Турцима се није дао главти, по XX је поцао и сикрицом опом тупом, — питеће сабљу и поиче „Опоко сабљу!“ (Јербо је си имао тако обичај често говорити кад хоће кога од себе да одбије; а у шали ређе и нама говоримо кака је: „ококо тоаху!“) — Станисје Главаш поиче: „П брате! Борје, ево калуђера са сабљом.“ — Он се пречека да види шта је, а Главаш ишпади врпстољ на Жарка, а Жарко мане сабљом да Главаша удари ад; пречека те Караџија мане и наече по саврзу. Главаш и други силе врпстољима те игумана, убију. А кад врпстоља пукну, онда сва војска поиче. Дагум, дагум! — пак беким натраг коначи се скочити моле. Опоко ми је звао Милос Обреновић, који је онда био најбоља од великих својом кинилом, опаким нли је, пак, скок од Ладуновца шениа до у Мокри Луг по сто дуката предео.“ И он и сва војска ирпа је игумана благославља говорећи: „Жарко поиче, али сву нашу војску од ерамоте смрти небака јер би нас Турци на њеној вери све погуби.“

дужека опет дошла и прво похитала овом детињем идеалу, и како се горко разочарада на погледу мусломана, који јој се сад учини као да је од чоколаде — један утонуо идеал!

На крају алеје стајао је црнац на достојанственом подножју, окружен расцвистаним цвећем. Лево испод реда дрвета журбио је Арно. Према њима поздрављала су нас брада у вечерњој одећи, ачу се музика, и коњаници и амазоне журили су преко песковитих стаа.

Када нас тетка није гледала пружао би ми он руку. И опет прође кроз свет стари, слатки, пролећни занос, пролећна гроовница, мајска бодост...

Чежња и жеља још једанпут створише очи у хиљаду дуња — чежња да се једна лудница великог заноса, жеља да загушућавим мирисом на какве пролећне страсти каквог лудог сна, који се не синва никад тако лепо, као баш у мају...

Ја те волим и других месеца у години, али никад тако слатко и силно као у овом!

У децембру на пример, која љубав према теби има нешто овидног премислава. Она пита понекад колико ти управо вредиш? Летних месеца провлачи се кроз њу нека сетна напуненост — мени је тала као да ми ти ниси баш тако преко потребан као у мају...

Септембар снажи највише моју љубав; тада она постаје одушевљена и певала би ти хиљаду дитирамба!

Али нежна и топлина, скромна па опет дрска, у молбама, она је само у мају! Најбоља љубав то је љубав мајска! Она почиње тамо где осећање ослобођења сваке земалске неге владајућом око тебе облеће као музика.

Мајска љубав је нешто најмузикалније у природи, али има људи који немају чуло за такву музику...

А ти припадаш њима!

7. маја.

Тетка нас је оставила саме да шетамо. Ишли смо дуж реке, с јутра по хладовинам.

— Је ли те рече он, сваки ваљаш има своју нарочиту особину, која увек пада у очи и даје јој карактер. Тако је Фиренца на првом месту лепа. У свему има много тосканске хармоније. Погледајте само контуре ових планина! Мале су као љубавна песма; ништа није у њима херојско, ништа дрско; оне су нежне и умирују! То је град, који ласка осећајима. Како су солидне, богате и господске ове старе палате! Ништа од ових ситних рушевина римских... Па то обиле цвећа свуд и стотине статуа по прозорима, и Дођуја ден Ланци, зар није нешто најлепше што се може видети? Ноћу, кад изгледа као басна пуна духова, што је старо доба новом прича, или дању кад су ове статуе као очаране објасане сунцем да чисто не смеју дисати да их не пробудимо. Фиренца је град моје душе. И јавна љубав није ништа тако лепа као у Фиренци. У Риму, на пример, љубав нам није ни мало потребна. Тамо се мисли и сувише занимају јаким контрастима. Фиренца је чисто створена за осећајно уживање. Шетамо се од лепоте до лепоте, и имамо за сваку љубаву мисао и времена и простора. Мислите ли и ви тако, Тереза?

— Не, одговорим ја, у Фиренци има тако много галерија, да се нема времена за такве површине ствари.

Љубави је место на острвима где нема Музеја, Катри, Корвика — то је земљиште за љубав...

— Врећате ме, Тереза, прекриве ме он.

Смејала сам се. Хвала Богу, што се у извесним тренуцима још могу смејати. Он не воли смех, као ни певанье ланких песама, као ни Хајнсове последње акорде и све што је мало оштро или што опомине на потресаност.

Он се не може од срца смејати. *Cin de siècle* — природе не могу то уопште.

Вратисмо се кући у хотел.

По подне били смо у Сан Минијато. Како је хладовина у овим црквеним просторијама после сунчане припеке!

— Код Аве Марија спустисмо се.

Пред нама је лежало пространо раскршће са Давидовим спомеником, тим тихим сјајне лепоте — како поносито стоји строги младић са тобом и гледа тако пркосно крмим очима доле у благословену долину! Како је све око њога радосно кицало свим ликом пролећу. Како преко кровова провучено прелечу дрхтаве мрке сенке црквених торњева! Свула мирис од мајонија и нарикса, слатан и диван.

— Шта вам је, Тереза, шта се ја једанпут. Та сте се променили, Тереза!

— Не, нисам.

— Ми се морамо објаснити, продужи он, било је нечега у вашим последњим писмима, што ме је силно узнемирило. — Тај архитект.

— Ах, не говоримо о архитектима!

— Нама ваља. Одвезосмо се у хотел и укукосмо обоја.

Сам неће да се мноме ожени, и другом не уступа. Од његових писма треба да живим, од милости коју ми уделим! Као да се гладно срце може наситити артијом за писма!

Први пут осећам да је то платонско удварање уврећено једног да мије тако као ја не смем ниће примати.

Ко сам ја у самој ствари? Једна депушаста девојка која добро пева, наставља неке игре, мја истина није никад чинила сувише добра, али ни сувише зла, прилично безвредна, и ако не од оне грубе наивности, за коју он никад није имао укуса, без родитеља и зато подесна за уверене, мало рањивама добром љетком, са нејасним идеалом у срцу о нечим узвишенијем, што се никад неће остварити, и са одвећ незнатним имамњем, да би то за Цезара имало вредности, због чега он никад неће жртвовати неке своје угодности да мене добије...

(настављање се)

ХАЈДУК СТАНКО

ПО КРИТИЧАРСКОМ РЕЦЕПТУ Г. МОМЧИЛА ИВАНИЋА

ПРИПОВЕ

Радоје Домановић

I

Порекло и детињство

Чим се каже *хајдук* читалац мора и сам помислити да се Станко морао родити негде тако у Бечкерек или

Иригу. Тако и јесте. Овај вител из нашег устанка родио се тачно у Иригу (и ако, узгред буди речено, не мислим да тиме кривим важност Вечереку) од врло имуњих и угледних родитеља.

Мати Станкова Емица, беојаше жена оштрије нарави. Горопаднице је викала по кући, грдила оца Станкова, правила „фертове“ владала добро оклагинјом, којом се невоља у борењу по левима свог доброг мужа, а оца Станкова који беојаше професор (ваљда грчког и латинског језика) и веома је волео јучачке народне песме и науку о језику.

Посигурило се држи да племенити хајдук Станко није наследио ни једну црту од своје опаке и аке матере, која је немилите алостављала и њега и оца му, од кога је по свој прилици и наследио стрепљив карактер и племенити дух. На срећу његову, а и опште ствари мати му рано умре, те је његово васпитање у летњство остало само под утицајем његова кротка, блага и побожна оца, а све то имало је и доцније кроз цео Станков живот догађених последица.

Станко је дететом био слабачак, бледунав, сув, протегласт дечко са прозираним ушима, плавом, увек набреваном, свиластом косицом и као небо нежним плавиним очима, које нас увек гледе са неком сетом. Покрета је био кратких, тихих, кад иде кроз кућу (нарочито кад папа чита какву стару криво) па бисте рекли да је Станко си оном својом вискластом, прозираном појавом пре дух него дете. Е, али и класично васпитање оца његова, држим, доста је томе фином кретању помагало.

Једини слоготом дете без заморке: кротко као жагњешце и мирно, мирно, Боже, што не реч као бубина.

Друга се неваљала деца јуре уличима, кад се пуге из школе, тађају каменцима, туку и каква још не чине чуда и погоре. Станко брижљиво покупи своје књижице, подуби свога доброг учитеља у руку (он га је много волео и увек би га нежно помињало по плавој косици) па тихо, кротко, ногу пред ногу, гледећи преда се, право својој кући. Права очина крв: ако би у путу угледао мравина или бубину (а као послушно дете гледао је преда се, да се не спотакне) он би је пажљиво обини снмшавајући се узгред и шапућући синирено: „nulla salus sine virtute, nulla virtus sine labore“. Код куће остави пажљиво своје књижице и седеде за јуџић, што беојаше парче „жидоброде“, с млекоом или кифлицом са мажурком од шипака. (Никад јиде не измрви). После јазуна узме своје књижице и затрепери његов меки, нежни гласић, којим прочитааше деције. После дневних лекција на јуџачких народних песама најраије понављаше стих:

„А алат-тан му лит-тар под-двекнује“... (како он то кавираше).

„Права моја крв!“ наговорио би сав срећан отац његов гледајући сина и са поносом мислећи сигурно како се у њему развија будући витез.

Наравно да је овако нежно, фино дете морао много пропатићи од разувдане дечурлије.

Једаред неко у школи од другова знајући Станка и његову „упечатљиву душу“ (како је отац о њему говорио) доноси у школу миша завијена у неку мрежу од танке жите па га бацти пред Станка. Станковић тајнаи

(што рекао неки) нерви не могаху издржати тај грозни варварски и изненадни препад и он дрегну и паде онесвићен као свећа. Пожмише га водом, трљаше сирћетом и кад га једва мало опоравише однесе га кући. И сам је учитељ лично отишао и испричао оцу Станкову овај немилу догађај.

— Да, да, упечатљиво дете, нежна душа — шапућаше отац с поносом. Учитељ то потврди.

„А, тај ће вам то одболовати! То је велики потрес за овако осетљиву природу... Да, да тај ће одболовати... Ни мање ни више: права моја крв, права моја крв!“ заврши отац Станков поносито и помињаво синчића по бледу челу.

То је био један од многих немилних догађаја на детинства Хајдук-Станкова. И заиста оболеовао је он ту варварску, свирепу шалу свога друга, управо недруга.

А и како би поднео тако што. И јесте он права очева крв, јер и један и други окретаху главу кад би момак клао пиле ав ручак и стресу се нервозно од главе до пете. А већ пуцањ из пушке могао је имати тихих последица за тајнае нерве старог класика и његова сина, те мекане, племените душице.

Што је главно Станко је показивао врло велика дара и наклоности за учење класичних језика. Још док су другови његови срицали букваре он је већ знао изузетке за греку деклинацију, а у томе је ваљда први зачетак изјде да се доцније одметне у хајдуке.

Учитељи су га хвалили због одлична учења и при мерна владања, добијао је и награде на крају школске године, а отац се поносио.

Растао је тако мали Станко под нежним старанем свога доброг оца у богатој кући, пуној изобиља, васпитаван за велики позив племенита јунака. У образовању ништа му не сметаше што га је често мучило његов нежни stomах кад би се прејео мушвацама или палачиници што врло радо јеђаше.

II

Бурни догађаји у младости Станковој

Још онај страшни догађај са мишем, који се догоди у најранијој младости хајдук-Станковој јасно је обележио трновити и мучну стазу којом ће поћи овај наш јунак кротким кораком, још то беојаше страним преднак немилх бур и вртлога, које очекиваху ову трагичну личност на усколежаноме мору његова живота. Е, али: „свет је овај тиран тиранину, а како ли души благородној“ као што беше душо младого Станка. Тешко је он подносио алу судбину, јер то беојаше нежна природа, која се као каква ретка племенита биљница одгаји, уз пркос непогодну климату, у саксији класичног образовања (како би се изразило, бар тако држим, г. Момчић).

Али, Станко је добро знао ону славу изреку, коју толико пута понављаше: „nulla salus sine virtute...“ и то му је, уз темељно знање изузетак за греку деклинацију давало истрајности нове снаге да корача и даље мирно и кротко по оштром трњу, што му га немилу руку але судбе по стави живота стера...

Нарастао је младих бледа мршава лица са сетним, болоњивим осмехом и сављачким, подученим, управо дремљовим очима, под којима су плави колути чак до јагодница. Од темељног изучавања класика лице му добило некакав чудан израз, као лице у болесника који попије отужан лек. Повисок, танак са уским грудима, и плава надувана коса пада по беду таначку врату, на коме се примећује како некако тужно трепере ламари. Кап се креће нагледа као да с муком пробјаја ваздух, те чисто видите како замиже и ногама и рукама, десно раме уокоси и подигне, цело се тело гiba и увија с мучним напором. Чим је влажно време, или дуну ветрић, из пропска летња кишица, Станко би одмах метео бео, и јаму на уста.

Даву и он при ходу умео је елегантну кретати, а тај руди баш бејаше прстен (са скупотеним камењем) на малом прсту, на коме је Станко напустио нокат да нарасте много дуни од отошало, па га лако и чисто држи и дотерује на шици. Као што су многи знајички људи имали своје навике тако је и он волео у друштву струтати малим ножићем са селеским корицама свој нокат.

Госпошко одело на њему подсећа од некуд човека на оне стахове:

„Какав ј' красна Кајица војнола!“

У ваљком ли госпошћом оделу. Наравно његово одело не бејаше оно средњекосовско као на Кајици, већ много модерније и одговарало је њему и његовој појави.

На глави му цилиндр, што се сија као сунца јарко; на плећима жакег са другим репом, на прима бели уштаран пресија широко разрезан, те се на грудима блиста бела као снег пеглана кошуља са поручињима; око врата крагна од румбургерског платна, такође круто упуцана, а повисоко изнад кука те чисто подупише главу држећи је под брадом, да не би јунаку клонула, преко кратке свилена машина розе боје елегантно везана и лепрша од најмањег повстарца, те кажује од куд ветар пуше. На Станку су дневне панталоне од најфинијег штофа, на ногама лаковане ципеле са шкрипом а преко њих камашине, на руди му бријантски прстен пред којим се види писати и читати „у по ноћи кајно и у подне“ под мишићом држи латки штапић са сребром држаљом и сребром поткован „што но га је јунак куповао у Иригу у најчешћој болти“; у руди му рукавице од јеленске коже, а о врату висе лорнет од билура.

Како је необично волео народну поезију, која је на његову младу упечатљиву душу имала много утицаја, то ошлућувањем песмом о Страхињини бању и карактером овог великог, племенитог јунака изабра најјуначињу црту његову, те и Станко жуђуше још од ране младости да води са собом пса као и Страхињини свога Карамана. И ту је жељу остварио, те набави жуто нешто песташче са кривим ногама само га не проваја Караман, већ именом омиљеног му песника грчког: *Омир*. Набави своје Омиру и алатан литар и посребрен ланчић на коме га води кад шета јунак трговаром и тада са ваносом понавља шаптом оне своје најмилије стахове: „а влат-ган му литар под-двацикује“.

Али чудна је игра судбине: у колико Страхињини бејаше жути хрт Караман од велике помоћи у толико

жуто песташче Станково Омир бејаше овоме узрок мирних збља. Тај поступак и остварење велике идеје да води са собом песташче са алатним литром бејаше управо трагична кривича намет *алеминитог јунака*.

Његово песташче бејаше као и он сушта благод и кротост; ако не иде са својим господаром оно би дремало и дтрија се мирно спирама сунца, а када шеше с господаром по Иригу увија се и превао од сваког шума. Регне ли бегод украј пута песташе, или ако што јаче дуну, Станко се нервозно стресе а Омир задр кривим ножицама и зате, и вратио о ланцу па завили као гуја пута. „Јао Станку претила Омира“ па навади путер-кифлацу, те му да да та мало рангали и поћу даље.

Мало који дан да се не деси тако по какав буран догађај у шетњи Станковој. Знао је Станко увек шта га чека чим се са Омиром појава; знао је он да Ириг никад није миран, већ да ће увек наћи на странице заседе од разудане децураније са каменцима. (Децу су уживајла да плаше Станка и Омира) или каквих крупних паса, који нападну дивљачки на нежног кривоногот Омира. Знао је он све то, али га то подсећаше на оне заседе кад је од Задра Тодоре проводио сватове кроз морску отоку, која никад није „без хајдука из“ без мрког вука. И он је као трагичан јунак ступао отворено и смело својој судбини; све га то, дакле, није могло одвратити од шетње после дугог читања и размисљања о патњама и ропству српског народа.

„Иди ми се иришт му се неће,

Аа' јест нешто што га напрод креће“

Једног дана цетијући тако сусрете се с г-њицом Ровом, верком такође отињих и богатих родитеља. Скиде Станко цилиндр, покљони се дубоко и нежно принесе устима прстије румене ручице Ровине наговори: „Чист ли ханд гнедигос фрајџија.“ Омир леже крај његових ногу и дремаше дахући с исплаженим језичићем, а Станко подигао рамена, искривно главу у страну подлакао очима, лице му као после попијена отујина лека, чалка лорнет, цупка левом ногом коју је мало савио у колену, маше рукавицама, кашљају по кашто ситно, фино, а при том меће свилену марању на уста, смешка се и заносно обнављује усне језиком при чем мало ажмури, а г-ђица на сличан начин стоји према њему. Разговор се води нежно, слатко, мило, док од једном груну изненадно неки рундов и докопа за врат Омира. Запишта и зашвиље Омир, врисну Роза и покри лице рукама, Станко испусти ланца па азука. Умешаше се и несрећна децуранија, те почеше тући псе каменцама, испуни се силеаство још паса и завајаше са свију страна, направи се читав лес и урнебес. Роза загрзе низ пут преплашена, Омир се кукавни у бежању аглавио на једну руку под неком тарабом куда „шаше да утече“ пси га напали са свију страна, а каменци лете на све стране. Пишти Омир као змија жула а Станко раширио руке да кука на глас и виче за помоћ. У једно време обрван жаљошу за Омиром хтеле јурнути у борбу и употребити свој онај штапић, али му секу мисао кров главу, да он који се спрема да позив племенитог хајдука (та га мисао већ бејаше продавао обузела) мора бити увишени у своје осећању над обичном масом и рука му клону,

а сузе сажаљоме према Омиру покаташе његове бледе образе и он стајаше храбро и непомично сред тог бојног окршаја.

„Правна моја кра“ узвикнуо је већ изнемогао од старости отац његов, кад Станко после многих таквих доживљаја, паде у постелу и мораде у скоро отићи у бану да опорави своје нерве истрошене у мучној борби његове бурне младости.

(наставиће се)

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Трава од градишке — *Вилина Метла*, — Spargel —, Asragado — Asragas — Већ сами низ ових пет назива кад сваки учимо по значењу и један за други уземемо, казује се циља с њом белешком и доводи нас до занимљивог једног закључка.

Да их редом анализирамо.

а) *Трава од градишке*, то је биљка, коју народ у околини Ниша перало тамани по својим усевама, а нарочито по виноградима, јер јој приписује моћ, да она својим присуством отклања, растурије тучне облаке од усева а нарочито од винограда.

б) *Вилина метла*, ајмича металца то је та иста биљка, којој народ у другим крајевима, рецимо у Стугу, исте особине приписује и радо је гледа по усевама и виноградима док их тамо беше.

в) Spargel — иста биљка зове се немачки. Отуда је преко оностраних Срба продрла и у нашу модерну кују са тим немачким именом. Модерни век зна само ку за употреби за гурманске цели, а за њене вилинске и добротворне особине слабо мари да разбери.

г) Asragado — зове се иста биљка латински. Чак је и у науци позната под именом Asragado officinale, и садржи у себи нарочито хемијско, у природи скоро јединствено, ту само нађено до сад једињење: Asragagin.

д) Asragas — то су у санскриту прослављене, код старих Индијанаца нарочито поштоване и омиљене небесне лепотице, девојке, виле, која људима а нарочито одличним јунацима и владацима указују своју помоћ у њиховим предузећима и добра им желе и чине у драммама сјајнога Калидаас; како у дивној Сакунтали тако и у божанственој Урваши те аспаре врло важи улогу играју. Читралека, Пријамвала, Аназуја, Рамба и друге, ту су сваки час да вилинским својим присуством нарочити чар просну на радњу и спену. Читралека, најлепша од свију, најприснија је другарица божанствене Урвазије, коју трговиник Индра поклања честитом јунаку и краљу Пурури на његову помоћ у борби против злих демона. Урвази као небесна Аспара заљубљена до ушју у божанственог краља силази на земљу и доноси собом рај своје мужу. Читралека је сваки час око ње, као што Пријамвала никако не оставља нежну и дивну Сакунталу.

невесту другог краља Душанте, чије нас име тако пријатно потсећа на име нашега најсјајнијег цара Душана. Пријамвала је нарочито ту да сваком агодом пријатну реч ба утеху брижњој Сакунтали изговори. Њена другарица Аназуја нарочито то и наглашава и кад Пријамвала посматрајући плаћну од мужа остављену Сакунталу говори:

Гле, Аназујо, наше миле сестре,
На леву руку наслонила лице
И непомично стоји као кип
У мислима код мужа бораваћ, —

... вили да јој то тако лепо стоји што увек у мислима штогао лепо и пријатно, — каже, као што јој и само име то казује.)

Да се сад вратимо, објаснивши све оне називе, и самим, да их доведемо у везу и да начинимо наш закључак.

Па то је и једно и друго већ готово.

У српском народу и језику сачувао се мит везан за траву, за биљку, која је постала символ самога мита. Име само првобитно изгубило се, виле које, засебно од тога, чине и код нас добра људима и нарочито нашим прослављеним јунацима, не звуку се више Аспаре; тај назив се давно и давно изгубио.

У латинском језику, за срећну спону ових наших закључака очувало се вилинско име везано за саму биљку. То исто казује и немачки јазик. Тамо није мит везан за биљку као код нас већ само име. Тамо се мит изгубио, име се сачувало.

У санскриту пак, као призору свему томе, или у опште као најближој слици божаном правити сачувао се мит у чистом и апстрактно божанском облику, без символисања у једној земаљској биљци. Али је предмет и тамо и овде један исти, идеја иста, порекло исто.

Наша вилинска метла, на а траву од градишке то је дакле била у време нашега митскога живота биљка посвећена вилима Аспарама, па се у тој посвети очувала у свежем поштовању и дан данашњи у народу после толико хиљада година, док је спомен на само вилинско име Аспара давно и давно ишчизло из народног предања. —

Нека ме лепа Читралека сачува и закрили од наших заверака драги читаоци и од ваше похвале, да сам са овим закључцима далеко набасо. Ја верујем, да она то може, као год што непогуду нашем, појасне пуном народу, може да отклони од његова усева. А лепорика Пријамвала нека ме умудри да вам у пркос што год овако необично поиспричам.

Д-р. Н. Ђорђевић

Пријамвала, пријатна вест, пријатно већ, пријатно приповета.

Сакрија: Ноћ на Јазуру (нема) — Уз месецелу — Из срца — Историја једног одласа — Хајдук Станко — Занимљиве ситнице.

Власник: Ст. М. Веселиновић. — Штампарија: С. Хорговић. — уредник Јанко М. Веселиновић.

ИЗДАВАНИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
или 1 КРУНА

Преглату прилажу сва пошта
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕГЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Београдска улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
Београдска улица бр. 10.

БРОЈ 10 НР. ДИП.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 НР. ДИП.

СВЕТЛОСТ

„Нека буде светлост!“ И засвишу светлост
И разли се благо преко даљних гора,
И обасја поља и долине равне.

И широка мора.

И на престо овај, где је тмива сјаза
Удигне се светлост божанска и свидна
И све живну дахом. А природом јекну
Песмина умилна.

И поновни соко у небо се диже,
И његова песма високом се ори:
Ова слави светлост и слободу визлу
У зеленој гори.

Загрејано враком све се сунцу диже,
Само сова мрачна из дубине хучи,
И за враком тужи њена песма мукла,
Јер је светлост мучи.

Ах! ко оно спава кад све даном дигне
И затвара очи навикле на тмину:
Мрачне своје спева и не види светлост
Што по враком сину?

То је човек бедни. О сивај и сивај,
И у мрачној ноћи век ти живот тоне,
Где, обзаци отргнати са громом и муњом
Над тобом се гоне...

1897

Љубомир Н. Симич.

УЗ МЕСОЈЕЂЕ

ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ

— Симо Матавуј —

(Наставак)

Онда настаде поштуно шареше Христове науке,
противне беспућну уживању и бучним весељима, и

то је утицало на онадашње сатурналија, много пре
доласка на престо Константина Великог. А кад тај
пар (306—337 после Хр.) прогласи Христову веру
за државну и пренесе престолницу у Византију, онда
од сатурналија остојаше само трговица у Риму и по
провинцијама. Доцније, кад у више махова, павашице
дивљи народи и покорише западни део римске ца-
рства, густо мрак покри те крајеве, и ми не раза-
бирамо, како је у опште текао народни живот, докле
се опет вије све стајаложило и у новим објинама сре-
дило у средњем веку.

У средњем веку васкрснуше сатурналије на
своје старом земљишту, у Риму, а под новим име-
ном: carnevale, или по француском изговору, carnevai.
Сличност између сатурналија и нових месојеђа пот-
пуно јасна, а наслеђе потпуно је природно. Само
папа и његов колегајум, који заменише цезаре и се-
нат, одредили да време месојеђа буде пред ускр-
сњи пост. Зато се то доба и прозва тако, јер кар-
нава значи што и наше месојеђе, т.ј. време мрсу.

По старинским летописима, карнавалска весеља
с почетка беху доста скромна и, што би рекли наши
стари, благоурадна. Али пошто паде Цариград, кад
настаде „препорођај“ (renaissance), кад у Италији
стадоше цветати: наука, уметност, трговина, индус-
трија и занати, онда и карнавалске светковине по-
стадоше бучне и раскошне.

Рим се одликовао: тркама, циркусним забавима,
у којима биваху заменише некадашње гладијаторе;
кавалкадама, које су преводили кардинали; бескрај-
ним летијама триумфалних кола; антијима маскара,
међу које би се мешали и свештеници у „одјеђаши-
јама“; игранкама и гозбама на Капитолу, где би се
такмичиле девице, а председавао папа и кардинали.
Најојачији су карнавали били за владњаке папе Па-
вла III. (1524—1549) и Јулија III. (1550—1555).
Највећа су светиноу забављале трке масараца. Доц-
није се уасло свечано слављење карнавала, т.ј. ог-
ромне хутке, коју су на покладе послали по граду,
а небројени пратиоци ишли за њом са запаленим све-
ћипама, и забаве у томе, да сваки настоји да
угаси свећипу најближем другу. То се звало festa
dei mozzetti. Пиемачка и грађанска богата ома-

дана стицала се са свих страна у Рим, не на испаштање грехова, него на карнавал.

У Масцима месојеђе су дуже трајале, а по раскошну и распуштеност, превазилазиле су римске. Чаробни град заједно бинао је сваке ноћи осветљен милијунима жижика; гондоле пуле маскара и музичара кинаху по каналима; натретени су на све стране прекали; из богатих дворова ориле су се свирке; са бродова, из таверни, из мрачних закута тајанственога града, допирале су песме и свађе. Пошто у Масцима, уз карнавал, осем свега осталог беху допуштене и хазардне игре у поцаз, то се ту стицали не само каваљери, него и коцкари из целога света.

Разуме се по себи, да су и остали градови талијански сјајно проводили месојеђе, а нагледа, да се питома Флоренција највише одликовала елегантним стилем својих забава.

Шпанолци и Португалци нису ни у томе изостајали од своје браће латинског порекла. Напомињу само оно што је оригиналније у њиховим карнавалским обичајима, јер мање ниске, све остало је слично.

У Мадриду и данас на покладе носе по улицама женску лутку, која приказује једну бабу са седам ногу, и коју зову la reina castigada, тј. краљица четрдесетина. Та краљица има у једној руци трску, у другој неколико шарених застава, а на глави невад луков. Ову носе посведе поћи покладе, пратећи је зубаљма и воштаницама, певајући јој опело. Најпосле је унесу у њену кућу, и ту јој светлана прилази клањајући јој се и поздрављајући је. Свршетком прве недеље поста, одеску јој једну ногу, у тако редом сваке недеље, па на велику суботу у вече изнесу јој остатак тела, одеску јој главу, уз громко одобравање гомиле!

Али све те настраности, сва та карнавалска махитанца, све су то ситнице према ономе што су радили носили Французи у средњем веку за време месојеђа. Њихови претци, стари Гали, имајући један велики зимњи празник који се звао „брање имеле“ (La coeillette du gui).

Тим обредом Гали су починили прославу нове године, а после тога, отишли би да се преруше и награде, навлачећи животињске коже, напичући рогама на главу, и тако нагрени, водаху бежа бика по улицама. Пошто Римљани освојили Галије, увеоме своје обичаје, који се наврнуше на народне; а пошто се још у Галију уселише Фрузи, и пошто та смеша допаци прими хришћанску аеру, онда тек насталоше јединствена, невероватни карнавалски обичаји.

Још у деветом столећу светковале су се по Француској две чудно светковине, па име: магарећа и лудачка (fête de l'âne et fêtes de tous). Првој је био рок четврти дан по Божићу. Тада би се свештеник маскарар као магарца и силној гомили која би га пратила и постављала му разна питања, одговарао досеткама, пратећи речи њањањем. Друга

светковина вршила се на Богојављење, у самој цркви у коју би се унео окаћен магарца. Ђак један сав магарављен, обукао би се у владичанско одећање и седео на владичанском престогу. Пред великим олтарем почела би народна жургурија, јер свештеници, такође смешно прерушена, певају и играху на светом месту, а место прописаних јектења и призива, њакали су као масарши, на што су сви присутни такође и свом невинијом одговарали; а онај икарашени владика некрестом благослављае, разуме се, дружијом гестикацијом него што је прописана. Пред првом чекаху кола, у којима се обично јубри нисоси, те би правверни, после тобожне „службе“, патоварици савештеници па та кола и волали их нијане по улицама!... Као карактеристику шта је још све бивало уз месојеђе напоменућу само, да је једном, у такој прилици краљ Авра III. (1574 – 1589 год.) трапо по улицама париским, прерушен као мачтаци панталон, и тукао пројављике палицом, чему се нико није чуђо.

(Наставиће се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ ХАЦИ РУВИМ

Архимандрит манастира Боговађа.

— Миланко М. Вукићевић —

(НАСТАВАК)

VI.

И тако Хаџи Рувим остаде у Београдском Пашалуку, у свом манастиру. Ваља напоменути да се тада јако намножише хајдуци. Особито после доласка јаничара и дахија. У Јасеници смеревској и крагујевачкој најчувенији је био Станоје Главаш са својом дружином. У Анали и Кошмају *Васа Топалић и Јанко Кипић*. У валевској су хајдуковали *Недић браћа* у Церу, *Видојевић* итд. *Ђорђе Ђурчић*. У Посавини и Подрињу хајдук *Спаноко Алексић* са *Зевки* итд. Међу овим хајдуцима налазило се првих људи и домаћина, који су од насилја своју кућу оставили, а нисмо се већ да је скоро час ту, када ће сви бити хајдуци — тј. револуционари у турском царству, када ће отпочети борбу против силе турске за ослобођење српског народа.

У зиму 1803. год. ови силни хајдуци беху се разишли на зимовнике до пролећа 1804. године. Старац Хаџи-Рувим повукао се у манастирске ћелије да реже крстовае и иконе или да пише књиге и да се у манастиру тихо моли Богу, те да бедни народ српски, потиштен и ограбљен, миомилу невидовне беде и несвоље. Повучен тако Хаџи-Рувим у посту и молитви, дочекао је Рождество Христово 1803 год. и одслужио са браћом тако велики и важан празник хришћански,

кога Срби још ките, улепшавају и увесељавају својим лепим обичајима. Ово је био и последњи Божић што га је одстојао и одслужио Хади-Рувим.

Дође и Ново Лето 1804. године. Са Новим Летом допалоше Срби још горих патњи и страдања. Сви знатији људи из народа беху пописани у тестере, те да се уклоне из народа. У тај страшни списак беше заабележено и име старца Хади-Рувима. Дахље не чекаху много. Решено учињено. Главне првих српских кнезова, попова и кадуџера почеше падати. Фочић Мемед-ага беше већ стигао у Валево ухватио, Илију Бирчанина и Алексеу Ненадовића бацио у тамницу, а послао своје људе, да му донесу главе кнеза Станоја из Зека и Хади-Рувима из Боговаће (Мемоари Проте Мат. Ненадовића стр. 67.). Станојеву главу турци уграбише али погубе жељан од мокача у свађи и борби око куће Станојевице. То за овај тренутак спасе главу Хади-Рувину.

Кад Хади-Рувим дочекује, шта би са валевским кнезовима, да он не хтеде бегати преко Саве, а кнезови је могао, него дође у Београд, јави се код „владике Леонтија, а Леонтије није га смео са-крити, него јави Агантији. Овај пошле момке те Хади-Рувима ухвати и на Варош Капији посеку, и носе варошани измоле га и сарање га код цркве. То је било после на недељу дана кад су кнезови исечени у Валево“, [(30. јануара 1804. год.) види мемоаре Проте М. Ненад. 68.].

Тако прича о последњим данима и смрти Хади-Рувима прота Матија Ненадовић. Кад се загледа мало боље у протине речи и види да је могао лако Рувим побећи преко Саве, у Срем, па није хтео, но отишао да тражи заштите у архи-јереја, који је шуровао с хахијама и који је кр-ваних руку сео на краљев престо, питање је: како је могао онакав карактер, као што је био Рувим тражити заштите у једнога вероломника и убице, као што је био митрополит Леонтије? Шта га је могло нагнати да иде у таку очигледну погинутицу? Кад се не би знало оно што долази за овим и кад се не би знало за велику мржњу Рувимову према Немцима, онда би заиста чудо било што није побегло преко Саве но дошао владичи у Београд.

Сад да наведемо узрок, који је Хади-Рувима довео у Београд. Навешћемо га по причању г. М. Ђ. Милићевића.

Како Фочић Мемед ага ухвати кнеза Алексеу и баци у тамницу „Хади-Рувима, вели г. Милићевић спопадоше црне мисли. После вечере седи он у својој одакцији према ватри, и узбуђено „броји своје бројанице. На пољу је помрчина као „тесто а у одакцији се једва види од ватре с ог-њашта; друге свеће нема у њој. О зиду, више „домашинове главе, виси пушка крдалинка, сабља „сребром окована, и два пиштоља кубурџака. То „је соби сва нажит. У углу десно од огњишта „полице су на којима се у сенци једва виде неке

„старе поцрнеле црквене књиге, до полице мали „оракхос столић, на коме је сав писаћи халат, а „још даље је клупица, и на њој кутија са свима „халатликама за резање и шарање крстова и икона. „Хади-Рувим у тренутку душевнога мира „маша се или за перо те пише књиге, или за „сечио те реже крстова и иконе — тиме он „све-„тује рају око себе!“

(НАСТАВЉА СЕ)

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

НОВЕЛА

Емила Роланда

(наставак)

Све је то луло!

Ко ана? Можда ћу се прибрати и поштати енергичном.

Његова се љубав прерушила у неку форму егониума који мирише на мучење.

8. маја.

Дуго смо се шетали по флорентинским улицима.

Дуго смо стајали пред Ор-Сан-Николом и гледали Св. Ђорџа.

— Какав је мајстор. Донатело! рече Цезар. Нису то мртви људи из скарпе, нису рафаелска лица са глатким линијама — то су људи од крви и меса који стоје на обе стране проксои и крапоа на земљини стварности. Како се само издвојио на штит! Како му је поглед жељан борбе! Он је велики али упоран јунак. Јунаци смеју да буду упорни, кад имају снаге да своје тврдоглавост изврше и да подвласте друге људе. А код овога смо о снази уверени. У том и јесте величина. До натапа, што му све верујемо...

Да, то он уме! Уметничко историјско тирање! Пун је од врхова прстију финог естетичког осећања. Али изгледа као да је то на њему све.

Правог природног осећања он не познаје.

Код њега ништа не долази од срца, све што је у њему то су нерви.

Има хиљаду врлина али једну ману. Изгубио је природну природност у свом префињеном од стотину расположења зависном начину мишљења.

О Фабрики!

Објашњење дође, у вече у Фијеволи.

Седели смо пред малим манастиром у сенци од ки-париса и гледали смо залазак сунца, које просу жуто-црвену светлост у јасном вечерњем сјају преко свих дивота Фиренце.

Шум од кола допирао је до нас с друма, лечја пе-сма из оближњих кућа, манастирско звоно, које поче изнад нас тихо и тужно ударати.

— Какав леп тренутак! отпоче он, за тим погле-давши ме право у очи продужи брже:

— Тереза, шта је то с тим архитектон? Кад човек слуша вашу тетку мора помислити на угледан примерак

талијанског народа. Знате ли, уосталом, да талијански мужевни имају обичај да бију своје жене?

— Ја ћу покушати и писаћу вам о резултату, рекох.

— Такав шала боли, Тереза! Не ждам се да вам се он озбиљно допада. Да ли је бар леп?

— Изгледа као јужњак, црномањаст, има много расе и при тој поезији младости, урочену љубавношћу његова народа... ако се то допада. —

— А нама се допада?

Стегох раменима. — Он је вама супротност, по спољности и по духу. Готово се морам надати да ми се допада, јер би било зло за мене да имам укуса само за ваш жанр.

— А зашто да буде зло? Више од једног правог пријатеља не можете желети, Тереза? — Узе ме за руку. Бад помисли да ће доћи време кад ћу вас за нешто више замолити, Тереза, — али сад...

Успео је да долге дође. Сунце баш утону.

Човек има каткад унутрашњи систем оцењивања, који у њему неповажно ради. Ја сам у том тренутку оцењивала њега и оног другог, тамо на Кораници.

И Цезаров тас полете у вис...

Гледајући ову хладну, непоуздану љубав, ово расплинуто осећање, које није могло доћи до даха, то осећање на крају века, топлина осећања оног другог постаде у мојој успомени пламен, чије сам топлоте жељна била...

Дигосмо се. Одосмо пе тетку, која је седела пред хотелом Ауроре и одвезосмо се натраг у град.

По гласкоја звезда над Фиренцом, прохладна ноћ после жарког дана — ја сам дрхтала...

9. маја.

Сутра дан смо ја и тетка отпутовале.

Он нам је донео цвећа у ваз и био је у оком узбуђењу, којем је тако добро стоји, јер га је његовим од радне белим цртама зграувају боју.

Волесна пријатељства тектима путује с нама на Коранику. Тетка уђе у вагон много раније но што је било потребно. Она уосталом, припада оном малом броју те таква, које никад не сметљу.

Стајала сам поред њега докле се год могло.

— Тереза, шаптао је он, обећаје ми да ћу вас скоро видети, и то оваку као што ме данас остављате.

— Не обећавам ништа, рекох, на један човек не треба ништа да обећава, чак ни за циглу недељу дана.

— Тереза, ви ми не можете неправду учинити. Ви сте сувише добри за то!

— Неправду? Не!

— Онда сам спокојан, одговори он и пољуби ми последњи пут руку.

Кондуктер прекиде банално овај растајак. Десило се како он није желео.

Тада воз крену.

Дакле, изгубила сам га! Али двоје ми остаје: Кораника и Фабрикино!

Кући да идем не марим, не у старе везе, стара оговарања, стару песму! Нешто ново морам читати у мом животу — нова љубав — нова земља! Опет ми звони у ушима о „пурпурној галији“ и „плавој грчком мору“.

Месец дана дојинје добио је Цезар вест о удаји своје пријатељице Терезе за талијанског архитекта Фабрикија.

Па то јој је он писао ово писмо, — које је по тетци испратио, јер њине није имао њему адресу.

Драга Тереза,

Да сте анали како ме је заболело ви бисте ми уштедели тај бол! Дакле, бејак тако мало достојан ваше љубави, да ми се одрече као што се скида намошена рукавица! Дакле, ви ми у шта не рачунате године нашег пријатељства и рушите свирепо све моје азалушне куле, да можете гледати како се зидају — њине нашег палатија!

Тереза! Зар си ми могла то учинити?

И зашто да ми прегрутиш верене? Зашто одмах тај ужасни факт? О, јер си и сувише добро анала да ћу дојурити на Коранику да заштитим своја права.

Ја то не бих никад допустио!

(наставиће се)

ХАЈДУК СТАНКО

ПО КРИТИЧАРСКОМ РЕЦЕНТУ Г. МОМЧИЛА ИВАНИЋА

мислос

Радоје Дожановић

III. Станко се одвргао у хајдуке.

У бањи Станко опорави своје порушено здравље, те поче у тишини дуго и дуго размишљати о потвеконим питањима нашег народа под турским ланцима ропским. Његова давнашња идеја о хајдуковању узео сада јаче размере и не остављаше га ни коју ни вану. Сва се његова упечатљива душа испуни узвишеним осећањем бола према потлаченом народу и силном жудњом да треба једном осветити Косово. У скоро саври у њему чврста и ничим непоколебљива одлука да се одвргне у хајдуке, а та одлука постаде још чвршћа како му дође депеша из Прига да је његов добри отац преминуо напрасно услед кулања с ци.

Одложи, да душе, своју намеру још за неко време докле седећи у родитељском дому не ожали свога другог оца.

П дође време да се велика замисао оствари. Уреди претходно своје домаће ствари и изаја кућу под кирију како би имао што више сигурних прихода у свом тешком позиву и поче се спремати на пут.

Прво дозва кројача и наручи пар новог салонског одела и неколико пари одела за штрапац и сечањак; исто тако наручи два-три пара лакованих цизама и ципела и неколико пари за штрапац. Кад све то би готово сложених мошци у велики куфер, а у мали куфер Станко сам својом руком сложи „ситнице“, јер не могаше то поверити мошцима, да се не би што заборавило. Ту сложи нешто мало књига филозофских, неколико класичних песника, латинску и грчку граматику, живот и дела великих људи и још неке друге књиге, које му могу сваки час затребати; за тим сложи флашице с кољанском

водом и мирисима, ајтин за косу и помаду, четкицу за аубе и водичу за испирање уста, четку за косу, чешљева, четке за одело, самовар за чај, неколико паклића руског најбољег чаја, па онда неколико кутија пилула са креозотом, калнице за стомак, кашлице против аубобола, повећу количину кинина, сајдличког прашка, антипирина и још ваља других потребних ствари које су сваком човеку неопходно потребне. Ништа није заборавио, све је било поплаковано и сложено у куфере, а у велике лењкове увезане спаваће хаљине. Још само чека да се осуши опрани веш и погледа па да се крене на мучан пут. Најзад уа прокс кишовитој времену бејаше и веш готов, осушен, уштиркан, погетан и сложен опет у нарочити велики куфер. Станко направи неколико опроштајних посета својим добрим познацима и виђенијим личностима у Иригу, узме пасош, крштеницу и сведојбу о савршеној класичној гимназији, погоди фијакер и једна проста кола за пртлај и тако се крене на пут у двадесет другој години свога живота.

Фијкер се љушка преко равна поља, Омир подскакује уз кола „а златан му литар подвезакује.“ Станко се, изнурен неспавањем од мисли и дугом припремом, извадио изнемогло на седишту, натучао цилиндер, те га саставио с обрвима, метуо ногу преко ноге и отворио књигу па чита, а с часа на час дигне главу и поглед му се изгуби у дугој равници а мисао утоне у бурну будућност која га очекива.

Како га бејаше стога места рођења, тешко је пао тај растанак на његову нежну душу, а нарочито што у Иригу остави своју милу Розу. Дале се тако у мисли држећи отворену књигу на крилу, туга му испуни душу и сузе поклаше његове блеђане образе. Није могао читати, књига му испадне из руке и он извади из џепа од иберских флаута, којој предаде сву своју болом и тугом дубавном устрептању душу и забавља архтаз туман звук његове флауте дином мелодијом оне песме:

„Nun dein Ring hin
Ehe wir scheiden.“

Кад допута до Саве превазе се скелом и упуту се преко Шапцу. Чим стиже тамо разбере за најбољи хотел у коме одседне, да се после дугог путовања ошмори.

Механиџа му даде доста лепог собе и Станко се смести ту, пошто нареди да се претходно проветри. Пошто се умије млаком водом затржи меланџ, јер друго пиће сем воде није био из чистих хуманих разлога.

Сутра дан обуче Станко фрак мете белу машиницу око врата и беле рукавице на руке те у авиацинским посетима обиђе виђеније представнике турске власти у Шапцу, представи се и учини познатијим, јер то је био најобичнији реп учтивости. Он је хтео да квалитетом и добротом туче своје противнике. За тим направи још неколико посета виђенијим грађанима и врати се уморан у хотел, да обидом размишља шта му ваља даље предузети.

И ако хајдук-Станко бејаше чврста карактера, те не напушташе велику мисао да треба помоћи бедној нареду

ипак му бејаше тешко изабрати начин борбе и освете. Управо на освету није ни мислио, јер он се чак агрио од боседе неког простог необразованог свештеника који у цркви под одеждом а с крстом у руци заврши „варварским“ речима: „нека небо прашта, али ми морамо пролити крв утвистача наших и осветити Косово.“

Још тада су подишли Станка џмарици и његова племенита душа, напојена узвишеним узорица племенитих јунака с чистог класичног врела, агрио се при тако свирепим речима, којима се, још у храму гласношћу, где треба да се сеје чиста дубав и благост према ближњима тако грозним тоном прокламује аверска, дивљачка борба.

Станково лице онако као после оптужна лека пребеле кад чу такве речи, сав се стресе и отреса нервозно рукама узвикну:

„Ух... ух... крв! Маји гот... Ух... страпних дивљачких појмова“...

Морао је дакле предузети ма што, морао је измислити ма какав начин борбе, али као што дојуче племенитом узвишеним хајдуку. Он се грозно и с одвратношћу мислио на оне крвожедне и крвољачне хајдуке ниско и свирепе, који проливаху крвљу, то њоме појуху своје осветничке мачеве, као што бејаше Старина Новак и остали њему слични крвољаци са аверским људима. Он није могао ни помислити да интелигантан, племенит, узвишен хајдук сме употребити та ниска нечовечна средства, која не вођаху правој мети, јер је још на детињства знао нареку, која му вечно бејаше у памети: „Nulla salus sine virtute...“

После дугог размишљања претесани и умом промисли да је најбоље бити да разбере за какву добру и ваљалу хајдуку чегу, где би ипак могао бити у добру племену друштву души аниших хуманијих погледа на борбу са Турцима. Држао је да је већ прошло време дивљачке борбе ножем и пушком у руци и да су модерни хајдуци племенити људи високо образовани, који ће благодану, — смиреносту и добротом победити нечесане варваре-Турке.

Ношен таквом мисљу разабра за неку хајдуку чету, која обитаваше на планини Церу (то му се већ није скидало, али шта је ту је, није се имало куд.)

Спреми се увече за пут, погоди кола и спреми у мали, ружу куфер најужичије ствари колико док од и размотри ситуацију. (Наравно да пилуле од креозота није заборавио). Сутра дан га на његовог запознат пруду момак, који донесе пред врата собна очинићена шипте. Хајдук Станко се обуче авиацином, јер икако предарамбашу и после многог дотеривања поручи меланџ, нареди да се у кола мете куфер, кишобран и иберцит (пошто се нешто време мутило) а он у руци понесе свог омиљеног Хорација, да се мало и душевно наслађује у свежем планинском ваздуху.

„Ох, ал! ће то пријати моме слабом адралју“ мисљање задовољно у колима, возећи се за планину Церу.

Путем се често пицао за џеп, да му не испадне и изгуби се можда, коју је написао харамбаша хајдуку чете и уз њу приложио крштеницу, сведојбу о савршеној класичној гимназији и остала потребна документа.

„Ах, Веже, само се бојим да ме не одбју, а то би тако добро“ чинило мисе вправљу.“ мислио је прегледајући сведоџбу у којој је из грчког језика била врло добра а не одлична оцена. То га је певко и јелико целог пута, јер се бојао да то може бити узрок да га арабаша не прими, пошто је то један од најважнијих предмета.

Кад стиге до планине, скиде се с кола, нареди кочишју да га причека, а он узе штапић и рукавице у руке па авижућући нежно и сетно: „Nim dein Reing hin.“ пође узбрдицом, жуљно разгледајући где ће угледати надлежство, да се пријави својом вишијатром г. харабашчи.

(свршише се)

КЊИЖЕВНОСТ

Српска књига. Њом пролази и читаоци у XIX веку, пред осамнаестом XX века белоглави и расклатио Стојан Новаковић. Београд. Државна Штампарија Краљевине Србије. Издање Српске Књижнице издурке. Цена 1.50 дина.

У скромној књижевности нашој обављала је последњих дана, нека мана, осетно се неки аствој. И оно мало наших старијих литерарних посленика, књижевника раг excellence, муком су замукили, уступивши своје место млађим снагама. С тога се, узевши у опште, добри оригинални радови наших дана могу на прсте избројити. Што се пак тиче превода, поплавила нас је, с незначитним изузетком, тако да речемо хиперпродукција најразличнијих, врло добрих ствари, без икакве обзира на душевну потребу наших читалаца. И у таким приликама и околностима, када је све жељно једре и здраве лектире, појамно је, што је појава књиге нашег признатог књижевника дочекана с највећим интересовањем.

На први поглед — књижица доста скромна по спољноме изгледу само. Али на тих стотинак страница њезаних, мале осмине, пичеро слога, вештом руком сведено је у минијатурну слику *прегате српске књиге за последњих сто година*. Мора се признати да је уложено доста и труда и времена, док се прешао цео тај стогодишњи период, док је срећно уочен и од изаборава отргнут многи књижени појав, а док је све то брижљиво пробајно и критички сређено и проценено.

„Пре сто година, онда кад су шумадијски устаници, благословеним инстинктом народне енергије самоодржања и напретка, с божанственим самопожртвовањем почели оживљавати пепелом затрпано корење старинскога државног живота српског, књижевне и просветне идеје Доситија Обрадовића и Вука Ст. Караџића имале су исту вредност, он се биле и тумач и путоказ великим политичким радницима с почетка овог века, и ако то ни један ни други ни слутили нису“.

Тим речима отпоче је писац развијати своје становиште о задатку српске књиге за последњих сто година нашег књижевно-просветног развојка и дужности њезаних наспрам душевном уједињењу народном.

Дуга и упорна борба, коју су са пуно воље и одушевљења повели први просветни пионири наши, би најзад

крупнсана успехом: народ је, штампаном речју, пренут из дола татарског сна, народном језику, који је примљен за књижевни, извојевана је пуна победа, извршено је оближење некола оштро раздвојених источних и западних племена српских и српска књига прокрчи себи пута на све четири стране српскога света, без обзира на политичке границе.

Али када је реч о томе напретку народне просвете и писмености, онда пуним правом заслужују похвална помена и други чиниоци, који су с првим у тесној, непосредној вези. Ту, у првом реду, мислимо на *штампаре, издаваче и књигопродавце* како се сами зову, или књижаре ходоце и торбаре — како их криво назива.

Потреба новог живота пренева је просветна средина из цркава и манастира у паланке и градове, јер је одатле било лакше добити везу са свима крајевима раскомаданог Српства. И српској књижи крајем је пут пренумерантима али претплатницима. „Нисмо имали кад,* вели писац, да се извештавамо о укусно пренумерације или претплате у другим књижевностима. Проме времену наше нове књижевности пренумерација даје нарочити тип. И данашњи пренумерација се може у нашој књижевности покаткал да јави у пуној свој старој снази. Кад су први српски писци хтели што да изаду на свет, имали су свега два начина. Један је био меценатски, кад би штампачу да књигу неко платио, и онда је сва брига била од један пут скинута; други је био — купљеном претплате, пренумерацијом... Ово је главни начин који је дигао нову српску књижевност. И онда као и данас хатар и познаниство играли су главну улогу у овим пословима. И као што су хатар и познаниство несигурни, тако је и сузбиња књиге и њихова штампања повијала се по тој скупљаности.“

Као прве штампаре и издаваче писац наш приказује: *Стефан а. Новаковић у Бечу*, који је још 1791 откупио штампарију Курбекову и отпочео издавати „Српске Новине“, црквене књиге и календаре; *Д. Кузловић у Новој Сали*, о чијем раду вели да нема никаквих података и *Гаврила Ковачевић у Земуну*. А као особити, карактеристични тип родољубивог скупљача претплатника, писац нам је изнео једнога народног гуслара, који је поред песме и гуслеа редовно купио још и претплату на српске књиге.

Поред штампара и издавача, писац је истакао још и оне особите типове путних књижара, који су, извођачајући књижевни укус своје публике, разносили књиге по народу, те тако припомоли да писменост уђе јаче у општу знааност народну. То су *Јеремија О. Караџић и Хови Алекса О. Поповић*.

„Стари Дубровачани су“, вели писац, „на коњима носили своје трговачке товари од села до села и од града до града. Грчаци, кројачи и остали мајстори ралили би и раде и данас извесно доба године а по том своју робу товари на кола или на коње, и с тим се товаром крећу да траже себи купце од града до града. Панаћури они вахари, они исти на које су рачунали први наши књижевници, штампајући своје књиге у Липској и Будиму, привлачили су ове ситне престојарне књижаре као и остале трговце. И они су, као год сви

други њихови трговачки другари, имали да прибаве робу по укусу својих читалаца, па да се на тргу јави... Нема из овога начина торбарске или ходаличке књижевне трговине није ништа старинско, с дубоком кореном у народном животу. Овај начин је тек могао да допре далеко, и да је боље организован био, добро би, можда била до сваког читача. Пренумерација је тражила, пописивала и на штампање припремала одбраници и муштерије господски и трговачки свет: наши су холандски књижари нити да са извозом српском књигом потраже и читаоце сиротана, који кису осећања суету да им се име штампа као име приложничко зато што су купили књигу, већ који су куповали књигу зато што су хтели да је купе. Простонародна публика — да је тако назовемо — поклањала је свој интерес чисто и искрено, али је она то чинила само спрам извесног броја књига који је њу интересовало. Према свему осталоме у књижевности она је била савршено равнодушна⁴.

Читају једну главу своје књиге посветио је писац разним покушајима, који су чинили, с времена на време, разни организовани српске књижевне трговине као средства, да се послужу душевном јединству српске читалачке публике. У исто време оправдао је и своје становитеље у томе питању и навео узроке из којих се то доследније могло завршити, па је на крају све своја размислиња на овај закључак: „ми тражимо организовану књижевну трговину као право и главно средство за уједињење књижевности и духовног уједињења народног; тврдимо да се књижевна трговина може организovati само уз истинит читалачку публику, а признајемо да право читалачке публике, потребне за организовану књижевну радњу, у Србији још нема. У томе и јесу главни узаци ових листића да тачно изнесу тежбе и да на њих претом укажу.“

Нема сумње, ова се студија пишала, ма да није органично уређена научна целина, ипак одликује дубоком, опсежним посматрањем и сталном тежњом да се задржи на појединачним истакнутим појавама и расветли њихову вредност и њихов значај. Још је једна околност која јој даје претежну вредност, у томе: што су на њеном факти, у њеним примера, у њеним личним посматрањима.

Неће нам се, држимо, замислити, ако покушамо овде да исправимо неке нетачности пишала, а у томе јединоме циљу, да се боље расветли пут, који води истину.

Хаџи Алекса О. Поповић, путни књижар, није био „одеждо с источних страна“. Рођен у селу Житици, близу Беле Цркве, у Банату, напустио је ранио очев дом и дошао у Београд, где је изучио књиговезачки занат, који је у оно доба био нераздељив од књижевне радње. Круг његова рада није се кретао „више истоку и југоистоку, тражећи за своју робу купаца на тим странама, те на томе не улази у књижевне криве српске народности по југословенским странама.“ У Србији нема места, које Хаџи Алекса није походио бар дваестак пута за тридесет година свога књижевског рада. Путовао би по народу редовно два пута годишње: јети и зими. Зимњи је рад био претежнији и јачи, зато што у то доба пада Нова година, те се тада растури у народ по неколико тисућа календара. Што се

тиче укуса ондашње читалачке публике из унутрашњости, он би се могао овако обавезити: паланачки свет, нарочито старији и озбиљнији, највише би куповао: Дела Доситија Обрадовића, и Митована Валиковића, затим повест оштроумнога Бертола и сина му, глупа Бертолдова; млађи пак свет са свом узимашу на југу: Разне објерке наших народних јуначких песама, нарочито о Борбу Кастритићу-Скендрбегу, разне народне приче, нарочито шаљивих и чудесних Ђиса, календара, савојника, рођанике и трепетинке.

Круг рада Хаџи Алексина није се ограничио само на Србију. У Преко Хаџи Најдана Јовановића, Татари-вардичанина, Алекса је крчио пут у Бугарску највише овим српским књигама: црквеним, календарима и савојницима, рођаницима и трепетиницама. Истала је, да су у оно доба, много бугарске књиге штампане у Србији, ама је, на жалост, и то истина, да им се томе толико није на руку, да се помагало штампању књига и оних њихових које су отворено писале противу наших народних интереса и да је многи људица њиховим давала Србија још и сталну годишњу потпору.

Око год. 1860 покуша Хаџи Алекса да свој књижевни посао пренесе и у Босну, али је у томе походу ако прошао. Њега тамо докопају турске власти, огласе за бунтовника који је дошао да диже рају, па га вргну у тамницу, пошто му одузму сву робу и готви изазак. Тамновао је пуна три месеца и ништа узимашама наших власти а нешто и својом дошитошћу, он отуда једва изнесе главу.

Целим својим животом, ставио се Хаџи Алекса на службу српској књижи. И пуних тридесет година он јој је нумером ни се страном крчио пут, да што додире продре у народ. Нарочито је значај путовања по народу услед големих намета и очајних путовања био скочено с великим напорима. И на једном таквом путу платио је најзад и главо.

За свој рад није тражио ни од кога ни признања, ни награде.

Толико на брзу руку и у овој прилици о Хаџи Алекси О. Поповићу.

⁴ Поред Хаџи Алексина заслужују похвалу постоје савременаци његови и велики расветлио српског народа из унутрашњости, који су, поред редовног занимања свог, узимали од Хаџи Алексина нареду „у комисије“ и тако публице власицама нареду своје емоције у времену, кад би Хаџи Алекса обилазио друго крајино. То су: Тома Ђивановић, крајет у Јонани, Марко Ђ. Ракићки, трг. у Шапцу, Адам Јавановић у Крушевцу, Јакоб и Јоан Ђивановић у Београду, Петар Ђивановић у Београду, Јакоб Ђивановић, београд у Чачку, Тивко Ђивановић, у Убу, Јован Ђивановић у Крушевцу, Ђиво Обрадовић у Доњем Милановцу, Ђиво Ђивановић у Београду, Стеван Ракићки у Београду, Мило М. Ракићки у Алексинцу, Ракићки у Митовцу у Ужичу, Ђиво Ђивановић у Подгорици и др. Овај је постојао велики напад на књижевност и књижевност код Хаџи Алексина, те се у Књижевност, у те постоје, било још и стандардизација књижевности. Ова су та људи расветлила књигу у народ уредно и одај је појмио, што је с. нешто, путујући по Србији, у разним приликама долази књига, „као да нешто долази као књига, стоје и табла из књиге књижевности“. И то није ништа необично, кад ми и долази књига долази књижевност и у град Београда, где се у једној, јунију и одаје књижевност и књижевност продају и књижевност производе.

Неоспорно је, да књига г. Новаковића заслужује особиту пажњу још и по томе, што побуђује на размисаљивање: како и на који начин да се створи могућност, да нове културне тековине продру што дубље и у најшире друштвене кругове.

Учинио би смо и неке примедбе своје на ову књигу.

Поред свега финог посматрања и оштроумних мисли пишачких, у хитрини много је што-шта прескочено из првога доба српске књиге, што је заслуживало помена. Али једно нам јако пада у очи. Зашто се г. писац није нигде детаљно и политичких догађаја, који, како сам рече, нису нигде без везе са књижевном-просветним кретањем? (види стр. 39) И када један *Новаковић* то питање обилази и прећуткује, онда ко би други и повео реч о томе!

Ма да се слог г. Новаковића и дослед мако одликовао особитом живахношћу и примамљивошћу, у овој је прилици, на много места, изгубио и честом употребом германизма, дреко којих се читалац спотиче. Скоро на свакој страни налазиш на крају реченице глагол, и то још помоћни! На њим пара упиш и оно *дримечко*, место душевно, уједињено Српства, *образују* место стварају, *којешта* место што-шта, и т. д.

Нашој Књижевној Задрузи, која с дана у дан показује све јачу способност и вољу да живи, свака част и хвала на тој прилици да ова књига угледа света. Али би смо и њој, ако није замерице, учинили једну скромну примедбу. Књига је 1-60 лист. скупа. Ма да вредност књиге ценимо поглавито по намери писачкој, ипак, она је скупа с обзиром на наше прилике и ако се хоће да од стране читалаца нађе што шири пријем.

Топло препоручујемо овај најновији спис нашег уваженог књижевника.

Српс. А. Новаковић.

15-11-900.

Београд

ЗАНИМЛИВЕ СИТНИЦЕ

Шта и како пише Гопчевић о себи. У „Kirschners Bucherschatz“ под № 95, штампан је роман Спиридонова Гопчевића „Бета.“ По усвојеном обичају сваки писац Киршнерових издања сам се приказује читатељима. Ево како је то Гопчевић учинио:

„На целога две стране нанети тако буран живот као што је мој, сматрам за вештину коју је могуће постићи само употребом телеграмског стила. Дакле! Рођен 9. јула 1865. у палати Гопчевића што је на Великом Каналу у Трсту. Отац: Грв притежаоца лаба и велики трговац аустријски. Породица: пригородска, од немедијанаца у 17 столећу на степен грофства „узвишена.“ Изучао сам гимназију у Мелку, трговачку школу и конзервативију у Бечу. Приватно изучавао: војну и поморску науку, Историју, Етнографију, Географију, природне науке, Лингвистику, 28 језика, од којих 13 исправно говорим и могу

да пишем). Књижевни радови (од 18. авг. 1875. до 18. марта 1898): 32 дела, 2037 прилога у разним часописима (у које рачунам и оне анонимно или под псеудонимом написане), и то у 9 политичких, 10 војних и поморских, 21 научних, 24 белетристичких, и у 86 дневних листава старог и новог света. У годинама 1889 и 1890. издавао сам у Бечу и један часопис и један дневни лист, у почетку срећно а пошље сам пропao што гроф Таае није одржао реч (одузео ми дозвола за продају појединих бројева). Путовања: пропутовао сам све пределе Европе, сву Северну Америку, Малу Азију, Сибир, Палестину, Арабију — свега 160.000 километара (колико ми доводило било да се Екватор неколико пута обиђе), учинио сам 260 путовања по мору, на 25 мјра. Политички рад: 1875 отишао сам у Црну Гору да се борим против Турака. Осудио сам мисију у Лондону да примим ајама. Завалио се са кнезом Николом који је 1878. покушао да се измиримо и нудио ми положај министра — резидента. Одбио сам. Исто тако и понуду Гарибалдијеву 1876. да предвођим његове чете у Херцеговини. 1880. као извештач код Албанске Лиге, с којом сам планирао ослободити од турског јарма; али се и тамо завалио. 1882. био сам као извештач у Далмацији, услед чега био 55 дана затворен и најао као невин ослобођен. Одмах после тога био као извештач у Египту, учествовао у бомбардовањима и биткама. 1885 извештач у Бугарској, где сам имао *преглед* и *глас* у *државним* и *ратном савету*, за све време *рата* *бори* *се* *с* *чоти* *и* *Срба*;) али сам се и с Бугарима ажиљно а не мога описивати *јихових* *уласних* *поступака* у *Пироту*. 1886—87. придодат сам био српском посланству у Берлину, а 1888—90. у Бечу у нарочитим мисијама. Одбио сам понуду да ступим као начелник оделена у српско министарство иностр. дела, (као и доцније преговоре да примим нарочити министарски портфељ). 1890 опет *створен* *абог* *увере* *Величачства* *услед* *лажне* *до* *ста* *ве* *двојне* *не* *ваљача* *на*, (од којих је један после осуђен био на робију), али већ после 24 дана ослобођен. *Оже* *љен* *у* *српском* *браку* *женим* *са* *ћерком* *једног* *апотекара*, *бисер* *жена*. („Ха, лични апотекар, нај тој пронаој добар је и славак!“).

Спиридонов Гопчевић.

Доносимо ову Гопчевићеву исповед без коментара. Она сама доводило показује ко је и каква је он. Али види се да му онај апотекаров лек, да колико добар и свихла био, није помогао...

† Архимандрит Никифор Дучић, бив. већ добротворца у српско-турском рату, члан Академије, умро је 21. и сахрањен 23. фебруара

На јетован је пратио и познати писац оне слазне студије:

„Овако се бибер туца,
овако, овако“

(абог које је ушло у Академију Наука да би, зар, усличао ову туђну свечаност својим гођазним присуством).

*) Курев је вап.

Уред.

Сарајко: Сатане (нома) — Уг жасија — На ери. постоје — Историја једног писца — Хајдук Станко — Књижевност — Волево диво жасија. Нај. Дучић.

Власник: Ст. М. Веселиновић. — Штампарија: О. Хорновић. — Уредник: Јанко М. Веселиновић.

ИЗЛАЗИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегледати можеју све пошти
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Код рачног узлаз бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Гуковски не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
ДОПРЕМА УЛАЗА БР. 10.

ПОСЛЕДЊЕ ЖЕЉЕ

На уснама бледим
Изаумиру гласи;
А млађани живот
Латано се гаси.

Саломејне груди,
Маяхасала рука,
Већ су јасни зраци
Сивовитих мука.

У очима чарним,
Млађан пламен трпе,
Обузеле душу
Санарије прве.

А на челу хладну
Једна оштра бора
Казује, да души
Тешко бити мора,

Повијена шлећа
И ход полагани
Сведоче, да су јој
Избројани дани.

И у цеома бићу
Видиш туге роба,
Кој ће среће наћи
У тамници гроба.

Аз' у грудма срце
Јоште бурао бије;
Заборавит' нега
Јоште могло није.

Усред приа бола,
Усред туге свете,
Из дубине душе
Богу моље дете.

Као са олтара,
Из' са жртвеника,
Уздиху се моље
До Божијег лика

Из топлога срца,
Измучених груди,
Саломејне душе
Што за миром жути.

И сред неба плава,
Пред престолом Бога
Једној жељи служе
Срца смирањота:

Да он срећан буде,
Да не може снити,
Како је то љубит'
А нељубљен бити.

20 — X 1897 г.

Даница Ј. М.

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ ХАЦИ РУВИМ

Архимандрит манастира Боговађе.

— Миленти М. Вукићковић —

(Свршетак)

VI

Вукући онако стара човека од митрополије до Кучукове куће гавлази су га много мучили. Најпосле га довуку у Кучукову авлију и јаве Кучуку. У то време код Кучук-Алије био је сино-вац Хаџи-Рувима Петар Молер, те је Кучуку ша-рао конак и собе. Кад јаве Кучуку да је Хаџи-Рувим у авлији, рече гавазима:

— Не водите га к мени. Овде му је дете, но га водите Агантији, па нек ради с њим што му је драго!

У Агантије постојао је неки вајни суд нојени. Кавази чујши шта рече Кучук склепаше старца те Агантији. Изведоше га пред Агантију. Рувим изађе и стаде пред своје судије.

Какав беше Рувим у овом тренутку, када му хтедоше да суде непријатељи народа његовог?

Рувим истина беше стар, али крепак и здрав, стаса висока, прав, по челу се чисто разликиваше његова ведрина, уман и пријатан у говору, чист у оделу, а достојанствен у држању и понашању, као што је свагда био. Таква слика дарнула је даху Агантију. Тај понос и достојанственост уверили су га. У себи је помислио: хајдук калуђер, а за тим и признање: јунак човек!

— Јеси ли ти калуђер Рувим из Боговаће? упита га Агантија.

— Ја сам, честити судијо, одговорих духовник. — А што ти буним народ да не слуша цара и цареве већиде?

— Нисам, и не буним, честите суде.

— А што си писао Немцима књигу и с њима се договарао да дигнете буну на цара? Овде је Агантија мислио на оно писмо кнез Алексе Митеву у Земун.

— То писмо нисам писао ја. То је беда на мене, Богу сам грешан, и сваки му дан грешим, а вама у томе, што ме кривите, нисам крив ништа. Тек сила Бога не моли...

— Ти још пркосиш нашој сили! Продере се Агантија. И познавеш да одиста имамо у нашим рукама власт и силу. — Вуи'те га!

Гавани скочише, старца дохватише и извукоше на поље. Старац већ беше одмерио пред киме је, у чијим је рукама, па и шта ће с њим бити. Знао је да ће сад тек настати праве муке. И оне су наступиле. Турци су га мучили да им каже оно, што није знао. Прво су му почели чупати клештама живо месо од сиса, па онда испод паузаха. Али старац, чедик карактер, не пусти ни једне речи, ни једне крвоточице!

Кад мучена не успеше, онда га целати поведоше на градску Стамбол Капију (градска каплица код Калемегдана). Посредник између Бога и људи, служитељ Божијега олтару свим путем срдачно се молио Богу по реду црквеноме, препоручујући своју душу у крило онога, који му је и дао. Кад стигао на место где ће му одлетети са рамена глава, замоли целате да му даду још четврт сата почeka, и за чудо целати му одобрише. Ту четвртину сата употреби старина да доврши молитве „на исход души.“

Свршивши молитве, беше свршио све са овим светом и мучник рече:

— Готов сам, чин'те своје:

Таман мученик то изрече, а оштра сабља сину, и глава Рувима мученика, она достојан-

ствена и бистра глава, „што је знала злато растапати и са њиме ситне књије писат, те рају око себе световати“... — слете с јуначког рамена, а достојанствени и поносни стас паде и простре се по земљи. Блажена душа врлога родољуба оде Богу на истину! да вапије пред престолом Творца, заједно са душама других мученика на дахиске исправе.

Крв овога мученика попрскала је српску земљу на Калемегдану, где се данас шетају и омарāju слободни београђани и то 29. јануара 1804 године. Срби варошани, који су били тада у Београду, отиду до дахија те измоле толте Рувимово и саране га код цркве (Мемоари проте М. Ненадовића, стр. 69). И тако код данашње Саборне Цркве, која је онда била улазана у једну рупу, сирота, ниска, чађана, мрачна, без крста и без звона, као нека магаза, сарањени су остаци Рувимови.

Овај састав написан је 1895 године јула месеца и ја сам га само по где где изменио и поправио данас. Али како сам прошле године нашао и једно писмо, које је писано одмах по смрти Хади Рувимовог то и њега прилажем овом саставу, те нека се тачно зна, како је завршио свој живот овај ретки карактер српски почетком српског устанка за борбу против Турака и за ослобођење. Писмо прилажем преписано данашњим правописом и оно од речи до речи гласи овако:

Новине из Београда и Србије,

Од времена од како се Јаничари Београд од паше војеном руком отели и владање на себе узели једнако тражили јесу прилике осветити или отмишлени над неким Срвијанцима учинити, које је ово дано следонало:

Хади-Рувим, архимандрит јесте чрез господина епископа Белградског призват, који њега вопрошаваша јест у којем стању сада раја тј. Срвијанци находе се. Он пак изговори господину епископу: „ја не могу довољно вајаје и стењање „народа исказати, но толико добро би било да „и ми мало уклонимо у Немачку, будући да раја „са свим на јаничаре устати хоће.“ Господин епископ овај одговор објави дахијама на које крвоједници Турци у ноћно доба тј. 28. јануара пошљу у конач, где је био речени Хади-Рувим, архимандрит и још један трговац с њим, неколико Турака да га доведу код Кучук-Алије, дахије, које је и следовало. И њега из кревета, у кошуљу сушта, узму и доведу. Које га је Кучук-Алија вопрошаваша: „За што ти шпијуниш и хоћеш нас, попе, да издаш?“ — На које он одговори: „Да више сваки дан Богу греша, а вама нигда нисам сагрешио.“ Онда Кучук-Алија заповеди да му главу опеку. Турци одмах узму га и одведу га на Калимегдан и главу Хади-Рувиму опеку.

И онај исти Турчин, који му је главу опекао, кад је руке крпаве прао (причао је): да кад су повели Хари Рувица посећи, да се једнако Богу молио до одређеног места, а после кад су дошли на Калимејдан, опет Хари-Рувица закуне Турке турском вером да га претрпи један ортаџ сата да се Богу јоште помоли, које су му и дозволити, а кад је молитве свршио јесте на колена клекао и онда вечно усеченије примио.

Кром овога имале један обер кнез, именом Алекса, који је у прошлом рату био обренте-нант фрајкорски, а сада се у Турској находио, тако и њега Турци ухвате, да га посеку, за кога је раја или хаџија наљевска 50 кеса (тј. 25.000 гроша или 3125 дуката царског) новца давала, да га не посеку, али све усуде (узалуд), на то Турци нису хтели ни гледати, но главу опеку му

Тако до данас 72 мртве главе, које кнезова које свештеника, које от прочи и све поглавити људи, и једнако мртве главе у Београд доносе се.

Шта ће јоште од сиротних Срвијанаца бити, Бог знаде, а много људи страха ради турског у шуме су побегли, а кнез из Океде побегао је на нашу страну, а и он би живот изгубио.

Веспокорјежни раб
Милоша Петк.
протопресвитер земунски

Ово писмо писано је између 29. јануара и 4. фебруара 1804. године, јер је у Карловце стигло Ст. Стратимировићу митрополиту 4. фебруара.

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

ПОСЛАА

Емили Роланда

(наставак)

Тако се он налазио у правом расположењу да поново види стару љубав!

Уђе у добро му познати хотел на Арну. Исти пратар који га тада послуживаше, исти обренте-нант, из степенице њему у сусрет. Све као онда, па и Арно је жуборио стару песму!

Док се брижљиво спремао, талијанске речи допиралаху са улице. Желно је ослушкивао звучне гласове тамо доле. Све га је дирало што год је припадало овој благословеној земљи.

А тек кад пође познатим улицама... У извониза свуда цвеће, бујно, сија од боја, опојним мирисом обавито, а између цвећа војска од богова и аморета из светлунцао алабастра или мермера. Уметност и пролеће куц год поглед! Испод мрачних сенка под сводовима васпелујући источи се непомичне фигуре Лојје де Ланси — мишице свезане као усред побуне, јуначка лица, снажна и поносна, али гледајући их чисто се плашимо од њихове непомичности.

На мокром асфалу одсјахивале су светињке. Бог на чесни гледао је доле с трагичном досадом, а огромна силуета Палаца Викија одражавала се преко пилаце...

Он зами доско к Арну, ишао је дуг високог вида, који скриваше дела најславнијих уметника, где је био завичај Наобиде и Медичијее Венера. Како је све то познато и како му је било необично окрета кад је прашао преко места на Арну и нашо се према кући иза чајих је прозора Тереза на њега чекала!

Видела се светлост иза великих капака. Изнутра су жујали гласови. Учини му се као да чује њих глас...

Хтеде да првуче али на једанпут застале. Беше му као да је од једном постао свестан неке кометије, коју је самом себи одигравао, као та је све то само сен наошавица, као да није истинито, цело ни пуно! Већ нешто што је личило на лаж, варак или суве мумије од цвећа, што смо га некад браз у давно минуло пролеће...

Он пусти звонци, пође брзо и одложи састајак до сутра.

Државши у хотел, напише јој одмах писамце, да је криво уморач од пута и предложи јој да се сутрадан опет нађу на Понте-Векнија а из пијетета на најлепшу успомину његова живота.

Пре но што је заплио заварачу је себе да је нагла растројеност дошла једино од дугота пута.

Да, био је то још онај стари Понте са својим алатним сјајем од таласа и сунца, али остало је било разочарање.

Он је седео у елегантном ресторану код Донеја, између неких старог Талијана, који је частио два богослова, своја млада девојка и средњачки Француски и кја је безуспешно кокетовала с једним Енглецом рибаљ краи.

Жалување су биле спуштене. У соби је владао пријатан сумрак, стари келнери нечујно су хливили преко првених астирача. Цезер, гледајући у своју чајну вина радовао се што је тај састајак већ збринуо.

Није, да се она није одржала; на против! Он је налазио шта више да је врела кинма поновно променила то дивно лице. Волео је оне необичне кругове испод очију, који олажу дуг живот у топлим крајевима и који су тако јаданствени и тако много казују; он је волео та тамна, мисаона лица...

И њен начин одевњања постао је тако без замјерке. Од оних сличних елегантних глос-тротер-а, које је на путу сусретала, научила је сваку енису.

Опазио је то одмах! Али није опazio како јој је рука држала у његовој. Његова рука била је далеко од тога да држи!

И шта је говорила?

Управо само обичан општи разговор. Наставак после седам година није тако лак! Колико доживљаја између данас и онда, колике бездне мисли!

Био је и извештачених почињаха — али ни један од оних неких слатких тренутака, у којима се тек без речи тако добро разумемо — почињаха оне фаталне врсте

кад се сваки жури да из свога мозга нишчупа што брже нову тему...

Арно је жуборио мелодију пратиљу разговору — и то беше у њему најбоље!

Терева је била крива. Није више умела да нађе прави тон с њима. Да, у правом моменту, кад су десет сатних удара са флорентинског торња почели да дрхну у ваздуху, кад га је, излазећи из сликарнице, срела — да то беше још оно слично лице са оном мешавином од завојне и љубави, коју је тако добро познавала. Потом је тако незадовољно погледала око себе, као да се у њему разочарала.

А међутим он се у њој разочарао!

Па онда, како је изненада nestало у дрочици на које су је дозивала два плавоока не баш добро одмогла дечка — деца, коју је познавала из панелона, али која нису могла тако сама да лутају по Фиренци, мали дивљаци без мајке, који су се тако често губили од оца, и које је једном само позиција била кадра да пронађе. Она му је све то испричала сасвим хладнокрвно брзо седејући у кола. Боже мој, шта га се тичу та деца! За тим нишчево с овим шапацима, а он стаде да за њом гледа! Један млади туриста, који је ту сцену случајно посматрао, прође мимо њега смејући се, као поред неког који је добио кошац.

И зато се он пожурио преко Алпа!

Зато? Да, зашто управо? Шта ли је он то замишљао о овом састанку?

Није волео директна питања; у љубавним стварима увек је радо лутао у неизвесности.

Да се ожени њоме?

Да, да је виђене дручке испало! Да га је какво силно, одушевљено осећање захватило и на својим крилима подигао на овога сукога песка, у ком његово срце већ тако одајно вегетује.

Али састанак је био разочарање...

Таква виђења морају бити без непријатних наукова, не смеју узвешивати, али међутим морају бити таква, као кад се свира по врло затегнутим жицама, али хармонијски и фино, да не прсну. Имаче —

Решио се ипак да јој то подне оде. Тодиком га је још возила!

Хтео јој је рећи да га је увредио њен хладан тон, да он то од ње није заслужио — баш од ње не! да се једва усудује да јој управља питања, које му тако гори на уснама.

Не — "гори на уснама" сувише је јак израз!

Питање, које је Терева према његовом држању морала очекивати и захтевати!

Такво гледиште лебљело му је тамно пред очима — али га он брзо избриса.

Беше му страшно помисао да се веже — није више видео циља... Није више хтео љубавни роман, он је хтео само мали романтичан одлазак са романтичарском бојом и појезном ситуацијом насликаним у Фиренци.

А за тим: авас доле!

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ХАЈДУК СТАНКО

ПО КРИТИЧАРСКОМ РЕЦЕНТУ Г. МОМЧИЛА ИВАНИЋА

ПИСАНО

Радоје Дожановић

(свршетак)

IV

Хајдук-Станко почиње остаривати своје велике замисли.

Са планине Цера врати се наш млади, даровити хајдук врло нервозан и разочаран. О какви идеали и слатки занашљиви снови, које је сањао још у школској клупи, какво жарко осећање његове осталице, упечатљиве душе, а каква зелена јавна!

Како је Станко замишљао хараибашу хајдучке чете и хајдуке, а какви су они и како га дочекаше. Њега је највише пекло што се преварио у нади, што се порушило онако лепо идеали, што познаде српске хајдуке онакве какви су у ствари. Он је замишљао да ће наћи на велико надлество по чијем се ходнику мувају гологлави, блеђави хајдуци испијена лица од силних штупија са нумерисаним акцијама под мишицама, а надлество модерно уређено па над вратима пише на пример: *Хараибаша* (пред тим вратима стоји момаку ливреји, пуши, дрема и чим авоно зазвони, а он се прене, дотера одело, протре очи, искашље се, и плуће у плућувицу, склони цигару, развуче уста на љубав осмех и позвао на претим ује у хараибашину канцеларију); на другим вратима натпис: *секретар*, на збриним: *Одјелне на писанима свирепе Тур ка, на четвртим: поштом итд.* По ходнику, замишљао је даље, сисесто света са молбама, документима (то су они што жете да се упишу у чету) а у фраковима и белним рукавницама. Препали карте за привају хараибаша, па нестрпљиво шетају и чим зазвони у којој канцеларији, а оно сви погледају на врата где пише *хараибаша* — само служитељ равнодушно и дремљиво пуши. Ту се смучају и Турци са чапмама који позаве из хајдучког јавола оплемењени, па чекају на ред да забљагоду хараибаша. Даље је мислио како ће хараибаша бити мало што добија тако интелигентна чинованија у својој хајдучкој чети, како ће га одмах провести по свима оглеђенима и показати му библиотеку (махом на дела чисто научних из групе науке о модерној хајдучији), како ће му се хараибаша поклањати да је баш жељан разговара са младићем, даровитим и научним човеком и како је, сиромаш, претрпан административном послом, много заостао у савременој науци хајдучкој. Како ће даље видети у хараибашиној канцеларији баш о леве стране писачког стола (на коме су књиге, мале бисте важнијих класика итд.) мермерну плочу на којој је у пољаоњеном редећу израђено сунце што расипа руке на неку велику стару књигу на којој пише прво на словенском језику:

„*Намѣт ни Достѣтъ ѣвѣтинѣникоѣмѣ*“ а испод тога те исте речи на латинском, грчком и санскритском. На крајевима плоче виде се у контури неки белни, подомљени, зарђали мачеви и пушке претрпане прашином (како слика јасно изражава). Одмах с десне стране стола мислио је видети

велику таблу на којој су исписани по азбучном реду *непознатици* *слагали* у грчком и латинском језику (ради брже, а већ и иначе чете употребе.)

Ето како млади хајдук из Ирига замишљаше и с којом идејом пође на планину Цер, а шта се нађе и како га дивљачки и нечовечно примише и што је још најгоре како му препалише милога Омира, те је сирмах дрхтао од страха у колима при повратку целим путем.

Кад се врати натраг у Шабац неколико дана не могаše предузети никакав корак за извођење својих идеја о модерном хајдуковану, јер бејаше асма нервиран и растројан чудним и ненадним утисцима. За то време му се не деси ништа важно до што је послао неком другу у Ириг писмо у коме му се жали на тежак хајдучки живот и моли га да му пошаље један сандук флаша гискиберске воде.

На крају писма додаје: „Чудим се што Роза не оговара на последње писмо? Ја сам је послушао (као што ми пре писаше) те сад попише штама по чистом ваздуху, јер би иначе у овом тешком, хајдучком животу упропастио здравље свесних неспрестано у затвореном простору... Ономад сам се прејео реланаца па ме мучи стомак. Пошљи гискибер што пре, Гледај да ми и новац од кирије овмак пошљеш.“

Чим Станко колико толико опорави здравље одмах се даде на посао.

Већ је узео и велику агару под кирију у којој ће бити хајдучки завод и наравно, нареди да се учине неке поправке. За тим набави потребне ствари за намештај и сам учини распоред одељена. Све је од прилике удесио онако као што замишљаше да ће већ затећи на Церу само учини једну реформу, те над својим вратима стави натпис: *Управитељ хајдучке чете*. Сиола над вратима при главном улазу стојала је фирма *Први српски Хајдучки институт*. По себи се већ разуме да је за ово претходно добис дозволу од турских власти. Кад све то спреми, приреди банкет на који позва пашу, многе виџије Турке и неколико Срба. Прву је напио Хајдук Станко султану, а другу пашу у којој му се захвали на искреном заузимању и помоћи при отварању хајдучког института. На то му паша одговори кратком али јевтримом одговорицом: „Не могу, а да са усхићењем не поздравим ову племениту установу, која ће, надам се, још боље учврстити добре и пријатељске односе између Турака и Срба. Нека нам се хиљаде такве патристе што раде на унапређењу наше воље и учвршћењу власти силнога падишаха: Живео!“

Станко је са Турцима пашо шербет, а Срби (простаци као простаци!) вино. Но одушељење бејаше толико да чак паша, тронут дубоко овом племенитом установом, која уништава оно варварско убијање мирних и ерме турских грађана, понуди Станка, да на тако свечан дан, пун радости и за Србе и Турке, допију по чашу вина као *брудершафт*. Станко не могаše одбити и ако је знао да ће му то шкодити, а и остали Срби и Турци испише све два и два *брудершафта*.

Станко запева у силном усхићењу:

„Gaudemus igitur...“ а Турци заплакаше од неких нежних осећања.

Ту је било грљева, љубљена, пило се, певало се (Станко је и декламовао нешто из Хорација и цитирао Тацита у једном језом и китњастом говору) и на послетку се пред ову побуну намећу себе два Србина и тако се веселе заврши.

Станко се после тога одмори два-три дана и одмах по том стаде разбирати за знатије храбре и интелигентне људе, који би могли ступити у његову чету. Али на жалост, после толиког његовог објављивања не јави се ни један Србин. У мало Станко не паде у очајање туђујни са својим друговима из Ирига. Што је још гору мрљу бацало на онајшњу генерацију српску и што не смео одне прећутати то је што многи одоше у разне крајољке чете да се и даје, после онако језа и патристичка говора Станкова (тад је цитирао Тацита), туку крвници и убијају Турке мачем и пушком. Најгоре пак беше што се Станку јавише чак и два Турчина са задирљивим црвеним вртима волча да ступе у Станкову чету, али их он мораде због *квалификација* одбити.

Али Станка све то не емете. „Све препоне на пут бјеху, циљу доспе великима.“ Не клону он духом, као што би урадио многи мекушац по духу, већ одлучи да се сам бори, сам да предузме тај велики позив, тешке мишљу да ће се доцније наћи још ко достојан чете његове.

Узме само неколико помоћника (ту није тражио интелигенцију), јер је напустио да хајдучки посао врши сам.

Станков је начин борбе био заиста *универзални*, *скроз* и *скроз* *пламени*. Он је гледао да што више Турака примаме у свој институт и да их ту мало по мало васпитава у класичном духу, те да кад се образују, напусте земљу српску из човекољуба и с поклањањем горним у души што су толико векова мучили они и њихови стари јадне Србе. Тај је пут, наравно, спор, али је сигуран и поуздан. Станко је, разуме се, мислио да постепено оснује свуда по Србији такве заводе, те би свесним и упорним таквим радом успех био за неколико деценија поуздан. Нарочито мишљаше да обрати пажњу на млађе Турке и децу.

Да би, дакле, могао примамити Турке, Станко је улепио у свом заводу једно одељење у коме бејаше шербета, рахатлукма, алаве, баклаве, млека, добра дувана, кавке и чега још не.

Кукави Турци беже од оних хајдука што убијају у гори зеленој, а згрћу се као муве у Станков хајдучки завод и не спавајући да је то најопаснији хајдук, који ће им одузети и уништити царство.

„Драга моја Роза — пише Станко — савладала сам све неводе, па и ако сам с њим ипак ми радија иде добро. Одмах првог дана нагнеше Турци као муве и ово овако потраје, ја ћу ускоро извршити своју велику мисију. Не знам само како ће ићи са васпитањем, јер немају никакве претходна, најужнија знања. Али сам у име Бога почео мало с латинским. Сада тек радим прву деклинацију. Долази и сам паша и то својеволно. С њим радим весело. Иначе све друге помоћници ухвате тамо где их примамимо на част, па их затворе у друго одељење, које је као учино-

ница. Неке неузјем да не побегну. Што је главно: иде добро! Пошли ми гискибера — добро ми чини..."

Како то све криво иде. Нема ти ту ни убијања ни пуцања (та Станко не трпи ни кад ко хрче у сну или загребе неко ноктом по дувару: сав се стресе; а камо ли да чује пушку кад пукне). Попије он лепо најутра своју белу казу са земичком, уме пицуке, испере зубе четкицом, намаже косу миришљавим сејнином и очешља се, стругује мало свој нокат у докоцини, па онда на свој хајдучки посао са латинском граматиком под плауком. У учиниони чека везан Турчин. Окрене се благосаво око себе, испружи подбријан врат па плаука. Станко уђе са Омиром који се затпа на везана Турчина (и он се прокуражио нешто мало) а Турчин га погледа дрмљиво са отомболоном усном и плуцце равнодушно више па свој рачун, а Омир се полупаши па скине и побегне под ето, одлаке прорежи тек заната ради па мирно васаи.

— Е сад ћемо мењати именицу тога — вели Станко Турчину.

— Мењај бива, вели Турчин равнодушно па плуцце и још више испружи врат.

Станко мења па првој деклинацији, Турчин веза и плаука а Омир: латко спава skuturen под столом.

— Е сад га могу опрентити — мисли Станко кад измења singularis и pluralis — ваљда се мало под овим утицајем одменило.

Тако то траје неколико дана док се не дође до треће деклинације. Ту већ Турчин престаје равнодушно сејати и плуцкати, већ му лицем заваља неки покајнички израз, а чим дође до изузетак па трећу деклинацију ту већ одмак гурне у плач и с места потпуно оплеменио ојури кући спреми се за пут и оставља Србију с торним кајањем у души што то није много пре учинио.

Ретко се који одржи и преко ових изузетак а да се у њему не побуди осећање правде и човекољубља.

Станко пише другу а једном чудном случају, да је један Турчин био толико врат да га све деклинације не оплеменише; прешли на заменице — ништа, придеви — опет ништа. Прешло се на глаголе, аја: Турчин — каже — само трепље, вене по кад што и плуцце, управо штрће плаувачу чак на Омира што лежи под столом. И тамаи Станко да личне руке од тог непоправимог грешног створа, тек Турчин поче да показује амане племенитости, јер није плаувао па пашче, што је иначе са задовољством чинио, па се још засмеје крупним басом, кад се Омир препалне и цичке услед таквог напада изненада. Али кад се дође на верба фреквентатива Турчин би самљаван.

Уби га то као из пушке! Скроа се човек на под па стаде плакати и љукати као да је све своје тога часа поклопао. Чим се испљакне, скочи и у трку јурну некуда као хуи. Ником не каза куда ће. Станко је разабрао да је и он напустио Србију и у трку ојурио до Цариграда, помогао се Мухамеду (на браву руку) у цинији и скочио у море (ваљда из покајања). Ето шта чини латинска граматика!

Овај је случај био чуднији и страшнији. Један Турчин показиваше толико успеха у почетку још прве деклинације да га Станко остави сама и наиђе да попије меланж, Турчин докопао латинску граматичку испунио лист

баш из треће деклинације (чудна фаталност) па га савио те киме мирно и спокито чисти чибук.

Станка то толико потресе да је пао у несвест и је-два га помоћници повратили ладном водом и сирхетом.

После тог најбуријег догађаја у хајдучком животу Станко паде у постелу

V

Устанак спречи Станков користан рад.

Таман се изш племенити витез опорави и отпоче и даље вршити свој узвијени позив за срећу и спас отаџбине, али га изненада, немиле догађаји сметаше у том мирном, кротком, али успешном послу на велику штету за целу земљу.

Букну устанак. Зацикташе љути цевардари и замириса бурт, Србију покри тама од хитрога праха и окова; у тој тами залечаше мачеви — затресе се целв земља.

Настадо покољ и реком се проли турска и српска крв, да се њом оперу греси и купи слобода. Настаде страха.

Станко и Омр се узврдали па узавсверено и преплашено гледаху куда ли ће, на коју ли страну.

— Ух, Боже... Ах маји гот... Та овде убијају... Ах грозно ли мирише фарути... Ух, ух... Убијају... То се не може издржати — шапуће Станко у свом племенитом гнелу и прева од најмањег шума зајели с својим верним и тихим Омиром.

■

Ускоро наш даровити хајдук заборави и куфере и креозот, па без душе преврела у чамцу преко на обалу. Погоди кола па право у Ириг.

Али његова хајдучка крв не даде му да се ту дуго скраси.

Препречен тим ераким и нечовољубивим догађајима да оствари своју велику замисао и тиме спасе грешни народ српски осећаше ипак као човек широка срца и племенитих осећања да је позван да опет укаже помоћи и подише нових жртава на олтар велике мисли народне. Није могао седети скрштених руку, морао је помоћи, дакле, браћи својој и он не почини часа већ оду у манастир Гргегг: те се покажујери и усерно се мољаше Богу да опрости Србима за ове варварске и нечовечне поступке према Турцима.

Свега му је једном пала на ум грешна мисао те зажеде да погине онај нај турски што опети лист од треће деклинације да киме чисти чибук.

После неколико дана у тишини манастирској испусти своју племениту и намучену хајдучку душу. Прњаворци манастирски причају да се ова шума засијала и замирисала на таијан и босиљак... Хајдук Станко се посветио....

То је онај св. Станко, кога, као свога патрона, празнују неки наши храбри филозофи.

Слзвв му!

КО ЈЕ КРИВ*)

— ПОКОДОМ РАТА У ТРАНСВАЛУ —

...Одговарам вам са задовољством, јер су ваши чланци писани са много искрености.

Што се тиче трећег чланка, ја делим мишљење ваших родитеља. Ја налазим да је тај чланак слаб, не зато што је плаховит, него што не црта у довољно јасним цртама једнога од најмрскијих, ако не најсегорнијих представника империјализма, — мислим на Вилхелма II. Поред тога, не делим ваше погледе, или боље, ја не могу да осудим оно што ви налазите да треба осудити.

Ако видим два човека који се, пошто су се напили, туку због једне партије карата, ја никада нећу осудити само једнога од њих, поред своју равноту његова противника. Узрок безумних деџа и једнога и другог не треба тражити у погрешци противничкој, него у факту што су обејца, у место да мирно раде или одмарају се, напали на потребно да пију вино и да се коцкају у кафани. Исто тако, ја не могу примати мишљење оних који ми кажу поводом једнога скорашњег рата, да је погрешка само до једне од варљаних страна.

Може се примити да је једна страна радила горе но друга, али то не може објаснити прави узрок због кога се произвео тај појав, страхан, свиреп и варварски који се зове рат. У трансвалском рату, као и у сваком другом рату, узроци су очевидни за све који хоће да отворе очи. Има их три. 1. Неједнака подела добара, то јест отимачина једних у корист других; 2. Постојање војничке касте, то јест једне класе људи дисцирине за убијање. 3. Преживља верска настава у којој се гаје млада поколења. Због тога, ја мислим да је не само некорисно него и штетно тражити узроке рата у Чемберленима или Вилхелмима, итд. прикравајући праве узроке који су много ближе и којима ми сами доприносимо. Ми се можемо лутити на Чемберлена и Вилхелма оптужујући их, али наш гнев и наши прекори, само ће да нам разливају жуч, не мењајући ништа у основи.

Чемберлени и Вилхелми јесу слепи оруђа сарјених сила које су ван њихове моћи. Они раде као што морају радити и не може им се стати на пут да раде другојаче. Историја нам показује низ сличних поступака којима су се политичари служили, поступака налик на ове у трансвалском рату; због тога је некорисно осуђивати их и лутити се на њих; чак немогуће је то чинити, када се виде прави узроци њихове делатности; када се разуме да је сваки одговоран за такве поступке, према начину на који посматра она три главна узрока које сам мало час поменуо.

Докле год уживамо изузетна богатства, док маса народна клеца под теретом рџа, биће ратова за отварање трговачких пијаца, за зајатне руднике, итд. који су нам потребни да обезбедимо уживање искључиво наших богатстава. Ратови ће бити неможежни све дотле докле год

ми узимамо удела у војној служби, докле год будемо равнодушно сносили опстанак војничке касте, докле год не употребимо све наше силе за њено уништење.

И ма да осуђујемо некијога Чемберлена, ми примамо војну службу, и одобравамо је. Рат ће постојати све донде, докле год будемо исповедали и примали настава изопачене хришћанске доктрине, која се назива црквеним, хришћанством које одобрава опстанак једне хришћанске војске, благосиљање топова, и које прима рат као акт правде са хришћанске тачке гледишта. Ма предајемо ту доктрину нашој деци, сами ми исповедамо је, а после тога проглашујемо да су Чемберлен и Критер криви што се људи међусобно кољу. Због тога не делим ваше мишљење, и не могу да бацам кривицу на слепа оруђа названа и зла.

Треба радити на једнакој подели богатства и укидању извесних привилегија; не узимати никаква учешћа у војничким предузећима, разорити хипнотички утицај једне доктрине, која, преображавајући људе у плаћене убице, намеће им веровање да чине похвално дело учествујући у војној служби. Треба усвојити хришћанску доктрину основану на разуму, трудити се да се униште преживеле идеје у којима се подиже ново поколење.

И у тој твострукој активности састоја се дужност свакога човека који жели да чини добра и кога је овај страховити рат бацно у очајање као вас.

Лав Толстој.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Свирач као лековита сила. — По Шекспиру свирач је дубавна храна; по старим и новим лекарима она је прави лек за многи телесни и душевни недуг. Грчки филозоф Тале, кажу, да је свирком одлагао једну заразу из Шпарте; М. Капела приписивао ју је противу грознице а Ксенократ је њоме лечио умоболне. Асклепијад лечио је главоћу гласом трубе и извесна добро пригулава дама могла је сваку реч добро разумети док се у буџан ударао. Филип II. шпански краљ, био је, кажу, излечен од дурила само чаробном свирком. То исто прича се за једнога суманутог Енглеца, кога је излечила аинолица. Па и животиње: пси, коњи, вешчи, мишеви, пауци, змије итд. често веома радо слушају свирку. Два слона, за које је у зоолошкој башти у Паризу био приречен нарочити концерт, тако су од свирке били занесени, да су морали исту прекинути. Лековита снага свирке најбоље се огледа у случајевима где душа страда; осим тога она је од благотворног утицаја и на саму циркулацију крви. Разуме се само по себи да је овде реч само о свирци доброј и хармоничној.

Распојаност. — Њутон је био, као и многи велики умови, веома расејан и забораван. Често би седео одмах по спавању у постели, носећи се неком мишљу. Тако би остајао неосвучен до неко доба дана. Врло често морали

*) Одговор на једну приватнога писма Толстојева, које сада циркулише по целој светској штампи.

су га опомињати да једе, што је он по некад одбијао тиме како није гладан. Једном му дође као гост на обед пријатељ Стикије и када Њутон за дуго не изађе из своје собе, у којој је закључан радио, Стикије се примакне готовом печеном на столу, па се добро наједе, а гости покупи у један тањир и покрије убрисом. У неко доба ето ти Њутона. И кад виде у тањир само кости, рече: Гледај молиш те, а ја сам све дркао, да још нисам обедовао; како се човек може да препари. — О Бетовану опет прича се, како је једном, дошаоши у Беч, затражио у гостионици јеловник. Када га је добио, он га преврне, повуче на њему пет линија једну испод друге и поче писати ноте. После краћег времена донесе момак чорбу; али му Бетовен одговори мрзовољно: „та већ сам ручао“, па извади новац те плати и оде журно.

ПОШАЛИЦЕ

Који часови не иду, него лете?

— Часови љубави.

Ви јако волете музику?

— Веома.

— Какву највише.

— Тиху.

Свадба је крај романа у стиховима и почетак „историјске приповетке“ у прози.

— Како је интересант државни тужилац! нехотице уапснику једна дама. — Како бих желила да се познам с њим.

— То је надалеко, — извршите какву опасну крађу или закодите мужа.

Енглеска ће поразити цео свет.

— Да, она и није друго но паразит целог света.

Из прошлости.

За време цара Александра I. једна госпођа изради јастуче, које поднесе цару са овим натписом:

Россијском утицу

Вышивала оцу,

Сих ради причини.

Что бы мужу дали чина.

На то је следовало решење министра Државина,

овако:

Россијский отецъ

Не дасть чинѡвъ для овецъ.

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР

Недеља 5. марта: Дневна представа: *Црни Доктор*, драма у шест чинова, од Анисе Буржоа и Диманова, превео Н. Н. — Вечерња представа: *Животи за димар*, позоришна игра у четири чина и седам слика, с певањем, по приповетки Т. Миленковића, написао Ђура Рајковић. Музика од Дав. Јенка.

XXXXXX

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ОД УРЕДНИШТВА

Администрација „Звезде“ моли пријатеље који су се примили повереништва око растурања и наплаћивања претплата, да прикупљену претплату пошаљу што пре. Поред најбоље воље уредникове и сарадничке лист неће моћи излазити ако се претплата не буде слала, зато, што ми морамо сваки број штампарији платити.

У исто доба Администрација моли поштанска надлежства да лист достављају тачно, по адресама. Нема дана да нам се неко не потужи да овај или онај број није примио, и ако смо ми тачно сваки број испослали.

Ако ништа друго оно је од Бога грехота на такав начин одбијати нам муштерије, и ако ми пошти веома скупо плаћамо да то не буде. Зато и опет молимо, јер волимо и замолимо него се тужакати.

Уредништво.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Сакрај: Последње жеља (песма) — Из суб. историје — Историја једног односа — Хајду Станко — Ко је крио — Важнама се тиче — Поштом — Од административне.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровица. — Уредник Јанко М. Веселиновић

ИЗДАЈИ
четвртак и недељом

ЦЕНА
за 1 месец 1 динар
или 1 круна

Прегледи прилажу све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕДНАСТУПНИКОВИ
Јединишту „Звезде“
Кол. рачун уписа бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
У ПРИБИЛИЖИЈУ СЕ.

Гласници не враћају се

УПРЕДНОСТУ СЕ ПЛАЋАЈЕ
непречен уписа бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИЛ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИЛ.

ВЕЧИТИ МИР

Једном се дојави Богу сдухнати с каљаве земље
Тужбе створова малих
И посла морију с неба, да ватре зверове дивље
Збориш ко у шали:
Кад стварах земљу ову, сиктнух с божанског ума
И мир вечити дати,
И гледах векова много како се у зверским канџама
Слабо створење пати.
Од овог ведеког дана на земљи нек не буде
Паносне зверске ћуди,
Нека су благи, тихи немалски створови моји,
Живира ко и људи.”

И сиће морија с неба... Под њеним кукним дахом
Падаху дивље звери,
По путу свуд мртви леже вуци, медведи, тигри,
Лакови и пантери.
Отровне надишу амии, с висине падају орли
Па се у боју вију,
А живе бегају звери, ко огњ да их гони,
По ирачној шуми се крију.
И дршћу у сиртном страху, па се у јата купе,
Већају опрезно, тио:
Ко ли то агрешу Бугу, који је према њима
Свагда милостив био.

Лисица привеза ликом у крст два суха прута,
И посред зверова стале:
„Преда мном, ко пред Богом нек сваки грехове призна
И срце отвори саде!”

И лав започе прав, целива два суха прута,
И гласом озбољеним рече:
„Душа је моја мирна, моје јуначко срце
Никакав грех не паче.
Свагда сам поносан био, ни једна још се стрела
Не вари у моје тело.
Све што ми око виде, општри канџама мојим
Умалити није смео.
Свада сам јуначан био, често сам у брвом коку
Растрај сабачке луке,

И својом страшном риком на све четири стране
Страх сам узео свале.”

— „Доста, велика душо! — лисица прозбори свето,
И крстом дотаче лава, —
Твоја се јуначка дела право свих мора носе,
А краја нема ти слава!”

И тигар на рек дође, промуклим започе гласом:
„С лавом се мерит могу.
Ах! крви рас’о сам више по врелом пустинском песку
Жртајућ’ својимштем Богу.
Кад тихо наступи вече, а тама покрије пуну
Ја само бдим над њоме,
Јурећи на бесним хату прве ли бедујин какав,
О, тешко, тешко томе!
Расути костури многи о мојим делача зборе,
И ја се тиним њима.

И сада пред светим крстом поносна, ведрa лавка
У очи гледам свима.”

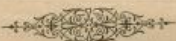
— „О доста, доста више, дико зверскога рода,
Та ми то добро знамо,
Нек прође морија само, ми ћемо и венац сјајни
За храброст да ти дамо.”

То рече лисица благо, и крст принесе тигру,
И он га смирено дуби,
Душа му светости пуна, ах! траг од крви стоји
По јаким и општри вуци;
А сад се окрете куку и држти зверима дивљим,
И сви заклетву даше,
Да су им без греха душе, за славу и понос само
До овог часа знаше.
Већаху затим дуго: ко ли то агрешу страшно,
Те се Буг тига тако.
Путе озбољеном мугом, и у памети својој
Грешница тражи свако.
На једном васикта змеји и жалпом показав овцу,
Што мирно крај пута пасе,
Далеко остао стадо, а она травницу грипка,
И нешто мисли на се:
„Где, јаво лепе траве у нашег кошачије има,
Па мекх као свила,
Па сочна, па слатка... еј кад би и наша паша
Овако красна била!”

На мах слеташе звори, лисица међ њима стоји,
 И два подига пута,
 А овца над звука спави, нађе у смртном страху
 Прeko каљаво пута.
 Курјак је зубима аграби: „Не бери, грешнице једна,
 Већ признај грехове своје,
 Можда због твоје душе клетва на мене пале
 И на све другове моје.“
 Лисица стацина звук, и с крстом приклаи овца,
 И стаде зборити тијо:
 „Не држи, не бој се ништа, погледај само добро,
 И ја сам овде, пријо.
 Бог се распри страшно, те помор с неба посла,
 Да своје створе затре,
 По пољу и по брду кукни се ваздух шири,
 Ко пламен живе ватре.
 Пред крстом овим светим ми наше открисио душе,
 И сваки ваљету даде;
 Не држи, не бој се ништа, отвори срце своје,
 И признај грехове своје.“
 Збуњена сирота овца, пред очи мрак јој пао,
 Нит види, нит што чује,
 Само се у томе краку кд две сијеју кишке
 Очи у гладног вује.
 „Ја не знам ни грех шта је, — промуца овца тихо,
 И доле обори главу, —
 Можда сам агрешила данас, што даље од свог стада
 Пасла сам туђу траву. —
 „Дост, грешнице једна, од пакла грех је први!“
 Рикнуше дивље звери.
 Курјак је зубима аграби: „Саи црном и грешном краљу
 Паклени грех опри!“
 Загрови у дивљем бесу разнеше сироту овцу
 И трага од ње не би.
 А Бог ту жртву гледа, па се смилова вишњи
 И помор позва себи.

Д. Ј. Димитријевић

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ ЈОВАН ВУКОМАНОВИЋ

— Миленко М. Вукићевић —

1

Планина Рудник јесте име поносито за сва-
 кога Србина обновљене Србије. То је она пла-
 нина, која се налази између крагујевачкога, по-
 дунавскога, ваљевскога и рудничкога округа. То
 је она планина, о чије се кришине саломи силна
 наједна угарска у време славнога цара Душана.
 То је она планина, која чуваше кроз векове свест
 о слободи народа српскога, а чије горе однихаше
 у крилу своје оне див јунаке, који почетком
 овог века سکочише на оружје, саломише ланце

непријатељске, сатреше снагу душманску и потре-
 соше из темела целу турску царевину, будићи све
 остале хришћане Балканскога Полуострва да се
 дижу на оружје. Рудник је срце Шумадије, удар
 његовог била осећао се по целом српском народу.
 У његовој околини Србин се диже и први и други
 пут против свога непријатеља. У подножју њо-
 говом налазе се места, где су поникли знаменити
 људи првога и другог устанка. Ту су прва бо-
 јишта првог и другог устанка, ту је град Рудник,
 ту је и Љубић. Одатле је српском народу синило
 сунце слободе прве четврти овога века.

Ето, та знаменита планина, тај поносити Руд-
 ник, што онако гордо уздиже главу у средини
 Шумадије, одгаји у свом крилу и Јована Вукома-
 новића, брата кнегиње Љубице и шурака Милоша
 Обреновића, првога кнеза обновљене Србије.

II

У подножју самога Рудника, налази се и да-
 нас село *Срезојевци*, које се негда звало *Царевћ*.
 У време „Кочине Крајине“ у овом селу беше чу-
 венна, задружна и богата кућа *Гаврила Савића Ву-*
комановића. Гаврилови претци одавно су се до-
 селили из Херцеговине^{*)}, ту се настанили, обо-
 гатали, и још пре рата Кочина беху чувени
 трговци, који имађаху неса са најчувенијим тр-
 говцима и највишенијим људима тога доба. Уз
 „Кочину Крајину“ и ова српска кућа, као и многе
 друге, беше пристала уз устанике, те ратоваше
 с Турцима.

„Кочина Крајина“ заврши се без успеха по
 српски народ. Турци се опет вратише у Београд-
 ски Пашалук и почеше владати по старом. Ваш
 по завршетку Кочина рата месеца маја 9. на лет-
 њег св. Николу нађе се Гаврилу Вукомановићу
 унуче од другог му сина *Радослава*. То беше *Јо-*
ван. Он је четврто дете у оца му Радослава и
 матере *Марије*, која је доведена из Дружетића,
 од куће *Дамњанића*.

У оно доба ретки су били српски домаћини
 који би књигу ценили, а још ређа места, у ко-
 јима се налазила школа или учитељ. Међу те ретке
 домаћине долази и дед Јованов Гаврило. Он је да-
 вао по које дете из своје куће калуђерима у ма-
 настир *Николе*, који се налази на левој обали за-
 падне Мораве под брдом *Кабларом*, да научи књигу.
 Тако су му већ свршили школу унучи *Ратко* и
Лука, вратили се натраг кући, и већ се књигаху
 припреме да се на место прве двојице старијих
 воде друга двојица млађих *Јово* и *Арсеније*. Само
 се чекаше још да се прослави св. Лука, крсно
 име куће Вукомановића. Међутим деси се нешто
 те Јована задржа да не оде у *Николе*.

*) Стари Вукомановићи исељени су се из Пећи и
 отишли у Херцеговину. Када тамо, у Херцеговини не мо-
 гаше опстати дођу под Рудник, у Старагред, па се одатле
 пресеље у Срезојевце на рецицу Царевћ.

Те јесени, о Лучину дне, дође из Сарајева Гаврилова сестра Даница, која је била удата у Сарајево за богатог трговца Будимлића. Она беше дошла у род на славу своје брату Гаврилу са сином Симеуном.* Пошто су прославили са Луку, спремаше се Даница и син јој Симеун натраг у Сарајево, и потраже од Гаврила малог Јову да га воде у Сарајево, где ће боље изучити књигу, но код калуђера, у манастиру Николу. Најпосле Гаврило пристаје на то, благослови унуче и предаде га сестри и сестрићу. И тако мали Јово оде у Сарајево, најгавнији град поносне Босне, да тамо учи књигу.

III

Сарајево у оно доба (око 1799) беше најживље место целог Босанског Пашалука. Положај му је диван и величанствен. Опољено високим брдима и дивним ливадама, које просеца бистра река Миланка, делећи Сарајево на два дела. С једне и друге стране реке на узвишенима према брдима расејане су многе чисте куће са зеленим баштама, те је дивота погледати га оаго са тврђаве на десној страни реке или са рида на левој.

Између чистих кућа и зелених градина уздишале су се небу под облаке и танковрхе мунаре, које су показивале свакоме да је ту Ислам у снази. Осим тога Сарајево беше онда средиште трговине између истока и запада, између Хрватске и Далмације с једне стране, Румелије и Мале Азије с друге стране.

У време, кад мали Јово дође у Сарајево, трговина беше у рукама Срба православних и Јевреја, а католика беше тада врло мало у Сарајево.

Срби православни, имајући неза трговачких са западом, са Далмацијом и Италијем, са Трстом и морем, осећаху велику потребу за школом. С тога су сами трговци — Срби Сарајлије — још од прве половине прошлога века издржавали школу и децу своју слали у ту школу, да се науче писму и рачуну. Поред тога ту се учио и талијански језик, јер беа њега не могаше се опстати у трговачким везама са Италијом.

Крајем 1799. и почетком 1800. беху учитељи Павле, Александар и Лука. Како се преиначио и кад су дошли у српску школу у Сарајево, не знам. Јован Вукомановић морао је код некога од ових почети књигу да учи.

За време бављена Јованова у Сарајево на њ је много што шта утицало. Крај прошлога и прве половине овога века, поред свих политичких догађаја и потреса, метежа и међусобица Сарајево беше врело наших песама, уточиште народних обичаја, те оно, што је почело занимати душу Јо-

ванову у првим годинама живота, наставило се тамо у Сарајево само у још већем обиму но у дому деде његовог.

IV

Три до четири године проведе Јово у Сарајево учећи књигу, а за то време никако не долазаше кући у Срезојевиће под Рудник. Међу тим умре му дед Гаврило, а старешина куће постаде најстарији му стриц Сретен. А за то време и отац се ужелио сина, те замоли брата Сретена, да поручи Будимлићима у Сарајево да пошљу Јову кући ради виђења.

На годину дана пред први устанак на Турке, око Миољан-дне дође из Сарајева Симеун Будимлић с момцима* да одваја целеп у Космају на Чемерници на пашинација куће Вукомановића. Том приликом доведе собом и Јову. Овај беше већ одрастао, постао прави ђетић, стасит и дичан да га се не можеш нагледати.

У то доба сила дахиска беше на врхунцу своје. Насиља по приступачнијим местима беху се попела Србима на перчин. По народу се већ ауцкало да је дошао земац, да ваља војенати, да треба сваки своје да покаје старе. Ово није могло остати тајна за многе њијеније Турке. Они су слутили да се нешто спрема у народу. О тога су се почели прибојавати појединци њијенијих српских домова. Рудничким Турцима давно је запела за око снажна кућа Вукомановића. Често су распитивали за њу па чак и за њихно дете што се у Сарајево књизи учи. О томе је највише распитивао бег Токатић, особито у ово време кад се по где где ауцкаше да су насилја дахиска превршила меру.

Бег Токатић чим чује да је Јован доведен из Сарајева одмах пошље гавазе у Срезојевиће дому Вукомановића с наредбом да му Радослав доведе сина, да га види и ни пошто да га не врати у Сарајево докле га не доведе на Рудник.

Овака жеља, управо наредба, са Рудника од бег Токатића пала је у кућу Вукомановића као гром из недра неба. Све доведе у забуну. Свак се питаше: Шта ће Токатићу Јован на Рудник? Та он је тек приспео из Сарајева, он је љубимац куће. Родитељи га се још нису нагледали, сестре га се нису намилиовале, а браћа се нису с њиме наразговарала. Али сила Бога не моли. Наредби турској у време дахиско није било пробитиано одупрети се. Отац Јованов плаховит и смео, не хтеде водити Јована на Рудник. Како је прек био цела се кућа бојаше да не застане кангу. За то се спреми да пође са синовцем Сретен на

* Са Будимлићем она је имала више деце, али су јој остала само два сина, Симеун и Гаврило, ожењени из Дубровника, и кћи Видосава, удата у Трст.

* Међу овим момцима био је и Јанко Рушчукић, отац пок. Косте Рушчукића, који је у оно време служио код Будимлића, а дошњије био т-говцац, матаваци у Београду на малој пијаци. Он је више пута причао о Будимлићима и о оковом свом доласку у Срезојевиће, кући Вукомановића.

Рудник. Он, најпосле, требаше да иде и као старешина задруге, као заштитник задруге у сваком погледу. А беше човек хладнији и одмеренији од свога брата Радослава. С тога узе Јову и поше на Рудник.

Кад дође бегу Токатлићу, овај га дочека речима:

— А, кнеже Сретене! Зар је мало Будимлићима у Сарајеву свакојака блага, него им и ни поклонисте оно наше дете?

— Не, беже, нисмо ми поклонили Будимлићима наше дете, нити би га могли коме поклонити, јер се то не поклања, него кад је започео књигу, нека је изучи, ваљаће нам много као трговцима.

— Ваљах је доста учио; неће бива бити владица. Ја хоћу да Јову мени даде, он мени ваља да ми књиге пише и рашчитана она, што ми долазе.

— Не, беже, ако Бога знадеш. Знаш ли каква је Радослав, ја му не смем жин на очи изаћи без Јована. Он ми га даде на аманет, да ти га доведем да видиш, како си наручио, па опет да га вратим оцу његовом.

— Не, кнеже Сретене, он ће остати овде код мене.

Молио се Сретен и преклињао Турчина, али овај не пропусти. Јово мораде остати на Руднику. При разстанку Токатлић рече Сретену:

— Кнеже, поздравим Радослава, и реци му да ђу ја пазити Јована као своје дете, нека се он ни мало не кари. Кад год се зажели, бива, свога сина, нека ми дође у контакт као у свој опак, а о нашем благом дану, ја ћу вама оправити Јована, да га виде и сви ваши укућани.

Кад се Сретен врати кући без синовца, у кући је настало јадиковање, као да је Јово на свагда изгубљен. Истина, знало се да је Токатлић добар и душеван Турчин, али се знало и за оно што се већ запикало у народу. Знало се да је Јово на Руднику за то, да послужи као талац у сваком случају. За то је и обузела жалост целу кућу. Отац Јованов, Радослав Ђутао је као стена и за неколико дана не метну залогоја у уста. Љубица, сестра Јованова тузила је за њим без престанка.

Прође неколико недеља, па и месеца а Радослав никако не оде на Рудник да види сина. Тако прође све до Велике Госпође 1803. године. Баш на неколико дана пред овај празник јављено је с Рудника у Срезејнице да ће Вукомановићима доћи у госте бег Токатлић. И так уочи Велике Госпође ево бег Токатлића са великом пратњом, добро оружаном и добро одевеном, а са пратњом дође и Јован. Еј, већ читав момак порастао. Онога дана кућа Вукомановића била је у великом веселу, као да је добила оно што је изгубила. Сви су се радовали да виде Јову. Али у општем веселу сетан беше само отац Јован Радослав. Од

како му је син одведен на Рудник, он се беше јако променио, увео, остарио, потамнио. Онако суморан Ђутао је само и гледао сина. Чинило се, као да се хоће сина нагледати, као да хвата последњу жељу.

Токатлић беше донео многе дарове родбини Јовановој од своје хануме. Хтео је да види сву женску челах на нарочито Радослављеву ћерку Љубицу, девојку на удају, за коју је чуо па ће је отац удомити у Сарајеву. Љубицу су морали извести пред Турчина. Бег је поделио дарове од своје хануме цурама и невестама, а Љубици је дао ниску мердана, окићену рушпама (млетачким лукатима), говорећи јој.

— На, Љубице, ово је моја ханума низала и теби на дар опремила да је се сећаш кад поћеш по Сарајеву шетати.

Бег је гостовао два дана у кући Вукомановића, па се врати на Рудник и одведе собом Јована.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

ПОСЛА

Емили Роланда

(наставак)

То му беше дозвољено.

Тереза га је примила у усамљеној читалоници њеног пансиона, по којој је она већ од једног сата шетала, пушећи цигарете и спремајући ратни план.

Знала је да ће доћи.

Дивна бела свиљена хаљина са нарисима на појасом докиховаше потпуно њеној импозантној појави и одговараше врло речито његовом уметничком укусу.

Чам је ушао, естетичко му осећање оживеше гледајући је. То је учинило те му поздрав испале за неколико нота топлији него што беше тог јутра.

Она му понуди столицу од трске даде му цигарету и ватру, па онда рече најповршнијим конзервационим тоном, али јој модрине при том задркташе:

— А сад говорим Цзар!

Он се поплаши од ове неочекиване заповести. Још му никад није рекла ти, још никад није тако другарски — скоро нешто мало без форме — с њиме говорила; није појмио ситуацију, нити није ју хтео појмати, па начини неку опаску о Фаренци. То му се учини као једина прави пут.

Она севну очима на њега па тренутак; није веровао да те благе звезде могу тако да ударе ватреним погледом. Потом она вику — а глас, који му се некад обраћао тако меко и ласкаво, сада је зазвучао чисто грубо:

*) Вукомановић у оно доба крили су своје девојке и невесте од турских очију као и свака српска кућа.

— Шта нас се сада тиче Фиренца? Ни речи о њој! Прошло је време кад сам живела од твојих уметничких критика и сјајних тирада. Сај је реч о другим стварима, за то говори, Цезаре!

Он ћутао сневесела. Да жено пролазе кроз свакојаке метаморфозе и да постају сасвим другачије него што то хороскоп пред девојком каже — ну, то је одавно знао, али на оваку метаморфозу није био спреман.

— Да, продужи она, ваља ти говорити, Цезаре! Управља сам ти развојер на груди. То је необично у нашим сферама, али ја сам жена и као жена волим јасност. Тужило је додиривати тава питања, али ко браво мећу руку у пламен не опече се тако лако, као ко се устекле и полако око пламена пица. Још ти никад не рекох ти. Данас пак то хоћу, пошто се ми можда последњи пут видимо.

— Те-ре-за, рече он.

Она се глатко зисмја. — Те-ре-за! да, такав си увек био! Кад нађеш или не можеш наћи одлучно да кажеш, онда ставаш модуларити моје име. Али ја сам сита неаговорених речи. Годишња си ме гоино с отвореним и прикривеним прекорима, да сам ти учинила неправду, кад сам се за Фабрикија удала. Прешао си преко Алпа на моју молбу. Сај стајаш пред мношом и објави своје сазбожи... Сад говори, Цезаре!

Она устаде и пређе преко себе. И он се даже али спорје. Потом поче с извештајем судитишћу:

— Ти ме више не волиш, Тереза!

Она дође до књижице и нервозно окретах првене свеске, окренувши се при тој у плава лемену.

— Штага што ниси постао дилемата! Вештачко измишљање између простота да и не — ту лежи таоја снага!

Он се ујеле за усну и дохвати шешир.

— Не, повиче она, нећу да те пустим да ми утекнеш, док свој задатак не изговорим. Видиш, Цезаре! Нећу да ти пребацујем за године што су проишле. Могу ти рећи, јер не би имало смисла да те обмањујем: мој брак није био с'ећан. Ати би био боља да се ме поштедео твојим прекорима! То је био отров у мојој чаши! Сиромаш Фабрикија осећао је г. Ја сам га много мучила, а кад је умро, тада сам се кјала. Јашући ватим у звезданој ноћи по светлој вољни путем у Демаск, или по обалма успаваног јевера теневазрегског, у олој чаробној библијској, самоћи, тада сам покјала грехе... Па како је човек слаб и како сам носила само позовину кривиче, после године дана заврших покјане, стресох све тебе позвах, да ми опростиш неправду, кју си ми тако дуго пребацивао. И ти си дошао! И стајао си данас на Понте — Векију! И тренутак, који сам милион пута изгледала, о ком сам у небројеним моћима снала, под шаторима палестанским, у кајутама паробродским на плавој мору — он беше ту! И све је било као некад, само ти не!

Она дохвати мали, драгим камењем искићени меч, који је лежало на столу.

— Да, Цезаре, продужи, најрадије бих ти ово сјучила у срце. То си од мене заслужио! Али, на жалост,

данас нисмо више такви. Постали смо сувише културни, бар у земљи из које смо ми. Држимо се Ибзена: тако се што не ради!

(сиршћу се)

ПРЕД ЗГАРИШТЕМ ПАРИСКОГ ПОЗОРАШТА

„Comédie Française“

Париз 8. марта.

У тренутку када нам ја ове редове пишем, на тргу Француског Позоришта и Пале-Ројала, ватар разавља последње колутове црна, загушљива дима... где која варница затрепери у задрци ноћи, а са модрх, звездама окићена неба, месец расипа блесу мртвачку светлост те њоме тајанствено обавија гола, чајаво изолова, испрскана стубове и разављени кров што до јутрос још бејаше величанствена аграда Француске Комедије.

Страховити пожар разорио је тај најчувенији храм којеу символ бејаше — делота на вештитајца — уметност... И са разарена жртвеника на коме Француска приносилае богини вештитајца најсочније плодове свога народносног ћенија, диже се сала смрдљива и густ дим и замотава у своја недрца цео овај бури и поносита Париз, објављујући му да је на његовој најожиљивијој бини одиграо последњи чин страшне пламене трагедије.

Француска Комедија — Дом Мзмијеро, како су је убицајали злата Французи — не бејаш само понос Француско него целог света. Кроз њу је проишло све оно што је човечанство као најбољше и најсјајније могло дати у снажној драмској књижевности, почев од Перикловог доба, па до сувереника Кругера и Вилема II.

Ни ратони ни револуција не бејашу кадри да угуше тај моћни енограф кроз који поколењима и нараштајима говорашу ћенија од Екјала, Софокла, Еурипида и Аристофана па до Диме Сина и Анри Бека.

Дух и цивилизацију сају доба и сају народа проишло је „Француско Позориште“ преко својих даска, указујући тако на најмоћност, на сјај и величину једних и на ништавоти и декаденцију других. Ум и шарлатанство бијашу изложени макроскопском посматрању публике, језин за узор, други за гнушање. И како носонита бејаше та кула колонијална, што јој у део западе да баш она покјаже бисер свога народног ћенија, јер драмска уметност, драмска појевана, стојала је најсјајније своје представнике међу француским песницима. У тих песника човечанство налаз најпотпунији израз своје душе и они допуњавају онај малим број који чини заједничку част свима народима.

Молјер је узидео темељ театру са Корнеји и Расином, и никад није претио у њему царовати дух његов, јер су га настављали Волтер, Мариво, Вомаише, Иго, Лабиш, Скриб, Ожје, Мелак и Дима. За мајсторима следовашу мајсторски ученици. И да славно ли и сјајне историје, што је само голим именима исписана на репертору „Комедије...“ Како је поносита та кула, та школа, то огледало народнога духа и ума за читаву столета. Са каковим ли је осећајима ступао у њу онај, који лепоту љуби, који ум поштује, и који уме ценити плодове великога ума...

Још јуче отимали смо се, ко ће доспети на Димину „Дијану де Лис“; а што нам је још све обећавала *Комедија* приликом наступајаће велике наложбе! Она се слабо обавијала на укус правничке публике, оне публике која у поворишту тражи искључиво забаву, и начин како ће да учуче досаду и да проглоту своје успаване нерве. Француска *Комедија* истицала је се у томе над осталим позоришима, одабирајући увек комаде теже латеране вредности, издвајајући их врло често из прашине своје архиве, па макар они и не одговарали савременом укусу дечије публике. Но за то су под њим кров хитали сви они који цене истинску уметност, и који у драми гледају најсильнији облик књижевности. Отуда и љубав коју књижевни свет гаји према Француској *Комедији*, а та љубав није никде ухватила тврђу корена него код париске учене се младежи, код оног младог, бујног света што је развило своје кралство на левој обали Сене у чувеном Quartier Latin. Сорбона и Француска *Комедија*, то су два најомељенија дома париских ђака, то су два бујна врећа која једно друго допуњују и на којима је тако слатко пити, и са каквом ли жеђу младе душе гутају свеж и бистри напитак са тих бујних извора...

Данас око подне, када у Сорбони и око њених крила — као обично у то време — бејаше читав мравњак младе, олушчаване дечије, када је се још кусурало о ономе што је ј тро донело новог и што ће све вече показати по разним поворишћима и кабареима у сред то веселе, несташне, младничке граје, заваре се, као муња из ведрог неба, страшна вест:

— *Комедија* гори...

Стогине млађаних грла почиваху тај страховити глас: лица бејашу упрепашћена од изненађења. Свако је слушао, понављао, а није разумео како је то? од куда је то?... Колико их је, који се спремају да поспе по сахата слушају у тој љубљеној *комедији* исписне стихове Расинова *Bajazeta*, а колико их је који бијаху већ попили *Комедију* да га рана ухвати добра места. И за један тренутак све живо полете преко мостова на *ону страну* где је *Комедија*...

Слушао сам успут, како пролазници јурећи добацују један другом гротиничава питања: — Има ли жртава? — Бејаше ли публика већ засела у дворани? — Има ли наде на спасавање? — На жалост, неколико страховитих примера пожара у Паризу, а поглавито Вавара Мило-џа и опере *comique* бејашу оставили ујасну успомену несреће и безброј жртава што заглавине у пламену где је свет стрешно да се и овога пута није поновила та незаборављена катастрофа, тим пре, што за данас бејаше кака и обично четвртком заказана дневна представа (*matinee*). И гледајући оне непрегледне масе света где јуре преко мостова, дивно сам се тој силној и великој љубави, којом *Паризијци* узимају учешћа у свакој општој народној несрећи...

Ближећи се пијаци Пале-Ројала, на коју набија једно крило *Комедије* указаше ми се огромни обилни дима. Коулају се и растапају а под њимом мрачном којепоном ницхавалају сјајне палате Луара и Терезија. Да албоне ли судбине, која још и данас у данима широке слободе и пуне цивилизације витла над крошњама ових историјских дво-

рова дим и варнице, то убилачко оружје револуција и грађанских ратова. И кад мало по том угледаш огромне, бесне пламенове како лижу са купле, кроз полуотворена, испод својева, из утробе Француске *Комедије*, пред мојим очима узавала се сва ужасна слика прошлости Периза, оних страшних доба револуције и комуне, које у пепео претвараше раскошне дворове и јединствене споменике...

Бејаше ли и онда оволико хиљада гледалаца колико је сада прекрихило тргове француског Позоришта Пале-Ројала, улице Риколи, Сент Оноре и Ринелле. Само што сала ове густе масе народа очамима погледама гледају где им пожар гута и обара најомељенији, општи дом — Дом Молијерова...

Шта си славе и сјаја видео и вапматно ти поносити доме! Колико је величина зашло под твој кров, да ту на твојим ласкама поделе мелан својим великим идејама и моћним ђенијем. Колико си их, као оног горостасног Ига примио на своја недра као нејаку дечицу, а одмах сутра дан они посталоше мужеве, јунаци којима се свет диве и човечанство поноси.

Тим мислима бејаш обузет, слушајући прасак огњ, гледајући слабо лудско ништавило како се бори, како се у коштац хвата са бесним пламеном огинајући из његових челусти све силе уметничке творевине којима Француска *Комедија* бејаше пуна као каква богата музеј.

Позоришници, министри, академици, књижевници, глумци, и свијари, ђаци, све се то бејаше стекло под својове *Комедије* да спасаваша што се још спасти може. Та то бијаше општа кућа, омиљени дом свију тих великана као и снос највећинијег *Паризијца* и свако је хтео да помогне његовом спасавању. Огромне цени од каучука сипају читаво море воде на ону страну, на којој су кроз читаво столеће дедамовани најценени стихови најславнијих песника. Низ зидове, низ камене стубове цури прљави прна чађава вода и ирчи камено прочеље театра који тако лепо украсишаваше улицу Ринелле. На балкони који се пружа дужином позоришног феоја-а стоје нагомилане богато уоквирене слике, мраморне бисте, раскошни намештај, све дела чувених мајстора. И све то отето је пламену и набећено ту, да пропадне у диму и чађи која са крова пада. Ватрогасне пинтале и нахиоми одмакну тужно парају ово жалосно поворје... Околу мене сабијено је стотине хиљада душа, лудско море прекрихило је све трпске, све уличке, пројске, болесне, крвојске. Све та народ плашљиво чека да догледа једном крај тој тужној сцени. И за све то време круже најразноврсније верзије о пожару. Истинско се разговарају људи који се никак дотле у жминујку нису видели, и који се никада нише меће срести. Свако са пажњом слуша другог и онда додаје своје личне импресије и рефлексије. Општа несрећа све их је сједилила. На свима лицима стоји забележен параз туге, па ипак нека потајна радост тоши све те добре паризијце. Колико срећа што тај пожар није букнуо мало доцније; та да бијаше одсијено само за по сахата, колико би света остало спржено ту, на тој локаци. Људи показују један другом трикозорне плакате које још стоје задепелене на позоришним стубовима. На њима је закезан дневни престава (*matinee*) Расинова *Bajazeta* и Бениново

комедије „Le député de Bombignac“. На тим дневним преставама у Француској Комедији, највише је шкољске младежи, ћака, професора, и онда читава породица које са љубављу негују у својим домаћим феоде-у осећа према правој поезији и уметности. Колико би од њих остало ту на агарништу да пожар бијаше мало одоцио? Па ипак... ипак није само разорена Комедија над којом данас... ипак плаче, пало је и једно њено чело заједно са великом мајком. Даровита и млада глумица Жак Анрио нашла је страшну смрт у бесном пожару... Ах, да трагичне ли и трагове смрти, којој жртвом паде ова млада уметница! Ко је дарила и тужна историја њених последњих тренутака...

— Ту су је мало пре пролећ — прича ми је један равеник у плавој блузи — лице бејаше сиржено, црно... коса опадала, изгорела. Хладне у крпама. Ужасан вон печена меса дијаше се са тога мекног тела. Руке јој бијаху трчавито стиснуте... Ах, раните mignonne... морала је се трезно мучити. И још је дишала, бијаше још жива. Умрла је ту преко пута у апотеци... Кажу да је била необично лепа... Јадно дете!..

П стари, живава масон, који зацело дотле не знајући да и ностоји какав г-ћина Анрио, убриса сузу која му бејаше олакшала тренуцима. Са колико ли саучешћа и туге неколико стотина хиљада душа понавља вечерас ову тужну историју. Над њеном сирћу цела Француска плаче.

Када је букуно пожар г-ћина Анрио бејашу у својој ложи (гёрдероби). Опремала је се да у „Безавику“ игра Заиру и ту је изненадине обласи дима који долажаху из унутрашњости позоришта. На прву опомену своје служавке она покуша да се спасе али да ли из страха, или што не познаваше добро унутрашњост позоришта, или од силног дима који бејаше загушио ходнике, она је се загушила у дугом узаном ходнику, ту је пала, и ту јој је дим и огњак донео страшну смрт. Крај њених ногу нађоше и њено мало пестане, јадна животињца сачувала је као веран пратицај заједно са својим господаром.

Жак Анрио бијаше најмлађа чланица француске Комедије, тек је неколико месеца како је ступила под моћну заштиту те прослављене куће, на ипак колики је успех пожео њен млађани таленат. Бијаше то крсна плавуша пуна нежности, пуна трације, са великим плавим очима које гледаху са сцене пуне живота, пуне неке топле милости и младости. Пре неколико дана видео сам је у Диминој „Дијани де Лис“ као Лисо. То су још незрени деви, све те улоге другог ранга, али јој преиспавиху велику будућност, јер у ње беше и воље и дара и необичне лепоте, а и крви уметничке; мати јој је даровита глумица Анрио у Антоановом позоришту.

И место све те сјајне будућности, ово људи око мене помину сузних очију њену трагичну смрт.

Мало даље, под аркадама Комедије, у блаву и води стоји елита, сав цвет уметничког и књижевног Париза. Чини ми се, да сав ти људи очјиним погледима гледају издасе великог самртика — Француске Комедије. Ту је председник министарства Вадек Русо; министар просвете Лејни, ту су заступници председника републике; генерали; официри; академици: Сарлу, Лавдан, Атеви,

Ларуме. Академик Жил Кларти управник Комедије, тај дивовити болхидијан чичаца, изгледа поражен, сирљен, Као младић лети он лево и десно, отима, носи, покушава да спасе што је могуће од оне богате архиве која је поверена његовом старању и у којој се чуваху толике реликвије из доба Молијерова. Уа њега је читав његов дом, сви уметнички чланови Комедије.

Има можда нечег глумачког, нечег театаралног на нарава људи у тих људи, али ко може посумњати у њихов бол, у њихове осећаје у овим тренутку где они остају сирочад, где им асо улас отима тај рођени кров, ту драгоцено кућу у којој су неколи од њих провели цео живот, стекли све богатство уметничке славе и појили се оним опojним пићем — пљеском и хвалом публике. И заједно са тим патријархалним домом настало им је и другарице Анрио која бијаше понос и драг њихове компаније по лепоти и нежности својој...

Муње-Сили, тај бард Француске Комедије опкољен је својим друговима. Сваког тренутка он подиже своје велике очи, оне страшне Единове очи, које не виде пламен, не виде дим, али осећају да се ту прши, хоми, да пропала, горе но у најстрашнијој трагедији. Уаа њ су Барца, де Ферози, Коклен сафет, Ламбер, Пол Муње, Бэр, Дијето, Придон, ту су и г-ће Дидаје, Барта, Марси, Брандес, Ванда де Боназ, Рашанберова. Сва та уметничка деца гледају издасја своје љубљено мајке. Крај њих су и сви други париски глумци. Саа тај уметнички свет, бијаше се окупио да подели несрећу својих другова, јер, зар та кућа не бијаше понос и сјава свију њих. И стари Комен је дошао да оплаче колексу своје славе, и да понуди бескућним друговима утешаје у својом позоришту. Ту је и ђенијална Антоан. Како је дарила та слика свих тих авијана поражених општом несрећом. Жене, деви и прослављене жене, краљице светских позоришта, озенуте свом париским раскопи, гаве црно блато, воду и пепео, под колонадама Комедије... На њима је раскош и сјај, на лицу туга а у очима сузе за несрећном пријатељицом...

Парча 9. марта.

Пре него што ћу вам послати ове своје утиске, хтео сам да бацим још један, последњи поглед у пространу дворану Молијерова дома.

То је данас гробница негдашњег сјаја и лепоте.

Позоришта преко које је проишло толико славе, која је потресала толико срцаца, са које је грмео дивовски Тахма и божанствена Рашпа, пропала је данас у мрачну дубину под сводом Комедије. Партер и галерије нагледају као огромно огњиште, као колосални жртвеник на којему су догореле ломаче у част митолошких богова.

А шта је живот, шта је борба, шта је буре прешло преко тог партера и тих галерија? Ту је сарањен класицизам, ту су стара господа под перикама дрхтали од аласти пред обешћу младих романтичара, ту је се пиштало, пљескало и чупало оне значајне вечери приликом премијере Игова „Ернанија“. Ах, како ли су се тресли онда ови зидови од бурна кличања младих грла. Ту је и романтизам сачуван. Ту је се родио Дима, ту је никла његова слава, да се и она данас вастиди пред гошима-вошћу нових теорија, нових идеја.

Какове је луте битве брзо и лако решио тај партер и ова галерија... Колико је књижевних великана на њима засео од Шатобријана па до Растана?... Ко би могао наређати сва та велика имена... Ту је седео и г. Валазк, наслонен на свој скупцини штап од слоново кости. Ту је г-ђа Сандова слушала улазивања књижевних Дои Хуана... У тој дворани се, за време премијера скупљало цвет отменог и књижевног Париза. Ала је се ту благовало и ђаскало, у мору светлости, под таваницом и балконима украшеним најфинијом орнаментиком, ромех дејма књижене речесансе... Ту су се срца топила под нежном, романтичном декламацијом љубавника на сцени, а очи блудиле по раскошним локима, где себаку богато окићене, јавне ренесе, те бесне куртизанке, којима је Париз од давнина па до данас остао престоницом...

Како ли очаран бејаше Наполеон! кад је увидио — „Опера је само сујета, а Француска Комедија права слава Француске!...

И ту славу уздигао и сујетни Император.

Од свста заскочио, под Лујем XIV, трупа „Француске Комедије“ бејаше претурила бурку историју. Час су је дивали крвавим китија својим именима, и постављали у своје престоде, после је опет наред навлачили из дворца и вукао на јавке тргове читаве је звучним именима „Народно Повориште“ па онда „Повориште Републике“ и „Повориште Слободе и Једнакости“. За време бурних година револуције, бијаше Комедија изгорела у огњишту где је данас „Одеон“ и глумци остедоше на укину све док их конзули не узеше под своју заштиту.

Али прави темељ Комедији ударио је Наполеон својим Московским Деветом. Он је 1803. позвао Комедију ову агреду коју је јуче пламен разорио. Велики император бијаше душо одан Комедији, он не само да ју је обасипао приваљастајима, но је њему трупу вукао за собом по Европи, заједно са својим генералштабом. Она је после крвавих битака, после борбе и победа одушевљавала главешине „велике војске“ и звучним стиховима декламвала славопоје њиховом херојству. Тада је велики Талим игрио пред читавим партером краљева...

Са Наполеоновим падом пређе трупа под заштиту Луја XVIII, а године 1848. узе своју стару титулу „Повориште Републике“.

Под другим царством поновно се опет стари сјај доба Наполеонова. Ожиге стара Комедија. За време наложбе 1867 год. партер Дома Молијерова бијаше надијено и партер свемога Талима. „Правник Мира“ сакупно је на његова седмита све европске кривинасво главе. Дворана блсташе, пуцаше, од силне униформе. Цареви, краљеве, велике војводе, чак и гвоздени канцелар Бисмарк, себаше рине ув раме са Тијером. И дворана се продаваше од силних узвишка: Жинки цар! Жинки император! Жинки судан! Жинки краљ! Жинке лепе жене! Жинки сви!...

Где су се данас изгубили одјети тога бурног славља? Дворана је пуста, спремна, оскрнављена. Из пепела стрче статуе Волтера, Молијера, Керијеа, као сфинксови на па-

мчана мора. У раскошном фовјеу нема више биста Дима Сена, Талима, г-ђе Рашет, г-ђе Санд... А сутра је изложба, сутра ће потећи дубитељи са свију страна света у Париз. Хоће ли бити међу њима који су чезнули да зађу под кров „Француске-Комедије“... Да их искрено жалим...

Јов. Пантелејџ.

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР

Недеља, 12. марта : Дневна представа *Кур Јана*, комедија у три чина од Јована Ст. Поповића. — Вечерња представа : *Ричард III*, трагедија у пет чина од Шекспира, превео Др. Лаза Костић.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ОД УРЕДНИШТВА

Администрација „Звезде“ моли пријатеље који су се примили повереништва око растурања и наплаћивања претплата, да прикупљену претплату пошаљу што пре. Поред најбоље воље уредникове и сарадничке лист неће моћи излазити ако се претплата не буде слала, зато, што ми морамо сваки број штампарији платити.

У исто доба Администрација моли поштанска надлештва да лист достављају тачно, по адресама. Нема дана да нам се неко не потужи да овај или онај број није примио, и ако смо ми тачно сваки број испослали.

Ако ништа друго оно је од Бога грехота на такав начин одбијати нам муштерије, и ако ми пошти веома скупо плаћамо да то не буде. Зато и опет молимо, јер волимо и замолити него се тузакати.

Уредништво.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Служба: Пошта мар (Београд) — Из орг. историје — Историја једног одиоца — Црна варањем наредом историја — Репертоар — Од администрације.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хорговића. — уредник Јанко М. Веселиновић.

ИЗДАНИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Претплату примају сав поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЖИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

НЕ ЉУБИ ТЕ

„Не љуби те!“ тугаи оркан, збино бесни,
Из два море кад покреће;

„Не љуби те!“ душе зевир тихо благи,
Мизајући росно цвеће;

„Не љуби те!“ ричу звери ражљубене
Усред поља глухе, прне;

„Не љуби те!“ поју птице раздрагане
Зора таму кад одгрне;

„Не љуби те!“ збори сунце жарко, светло,
Позлађујућ' наше море;

„Не љуби те!“ плаћу звезде хладне, бледе,
Тремерећи одогоре...

Све што по је у природи, небом, земљом,
Што животом живим дише,

Чини ми се изговара страшне речи:
„Не љуби те она више!“

J.

КЊИГА И ВИЛА*)

Госпође и господо!

Ви треба да кривите само један по све напостан
случај што баш мене видите на овом завидном по-

*) Доносимо ово предавање што га је наш сарадник г. Павле Маринковић 11 св. м. држао на „Јавани“ Грађанске Касине. Ма да су овом селу прављене невероватне неприлике, противне свима досадашним привилегијама ове установе — забава је при свему том испала врло добро. Расположење је било као неки протеклих претходних таквих поступања — према овој најстаријој установи у престоници. Тота вечера је Г-њина Добрила Ђ. Подовићева први пут певала композицију г. Владе Протића техничара Шантићеву песму „Некуни ме“. И певачица и композитори су имали врло много успеха.

дожају, а све шта је све тај случај, која је већ ето почео у свашта да се меша учинио, да ме на ону висину поспе.

Управни Одбор Грађанске Касине, коме је разноврсности забава касинских чланова предмет његовог непрекидног старања, да се послужим стилом Високе Порте — после подуже, чисто начелне дебате нашао је да свака касинска забава вада да има свој почетак и да је за тај почетак најзгодније једно — тако је већ уобичајено називати га — предавање. Као, дакле што се без мале сваки говор почиње уводом, свака књига предговором и свака опера увертиром, тако се и свако касинско село — изгледало нам је — мора почети једним предавањем. То је у овој установи прешло већ и у традицију, те сад, добро свађеним интересима једног села, следеће, ако за овај израз неће замерити једном резервним пошучику — и једно предавање. Али сем тог чистог принципног разлога, Одбор је био још нарочито руковођен и упућен на предавање блиставим успехом, што га је пријатељ овога дома Г. С. Матавуџа пожњео пропуста пута на овом истом месту читајући свој састав „Уз месејеје“.

То је довршило да се донесе решење о томе да и овој забави претходи једно предавање. Станљено је у дужност двојици од нас да нађемо једног предавача. И пошто је г. Матавуџа држао предавање — као што је било време — „Уз месејеје“ ми смо тражили неког који би наставио то г. Матавуџево причање и „Уз мист“ Саванка та велика част, да се нама, тако одличном скупу, са овог места говори имала је припасти другому, бољему, достојнијему. Али, било због краткоће времена, или што је тема сувише тесна изгледала, тек божи и виши, као што би Кањон у варјантји рекао, поштоме посима бољима и лукранијима и ова голема част спаде на мене. Ниско је пала. Али кад се нади место се не бира. У осталом сваки има свој начин да се жртвује. И као што сам се ја жртвовоа за нас, ова чаш се жртвовала за мене, те је пала да би мене подига. И тако сам се ја папшо на овој узвишеној тавли.

Морам признати да бих ја у сваком другом тренутку био у приличној неспријачи пред овим задатком. Ја кожда не бих ни *уопште* ни *могао* наћи тему која би могла заинтересовати тако састављен скупи. Али је срећа хтела — она срећа што ваљда *безадажно* заштитиља, да је овај задатак пао на моја слаба леђа баш у доба кад се појавио један рад г. Стојана Новаковића, који у човеку изазива читаву поворку идеја. И ја се реших да вам нешто говорим о Српској Књизи, наравно о друге тачке гледишта, јер ви знате да је ова *касијана* *пачка* *једна* *наро* *чита* *тачка*. Ја вам о самој књизи г. Новаковића не мислим говорити за то што мислим да ју је сваки од нас већ имао у рукама. Но желим да вам некадасе проговорим — укратко, ох врло укратко — о улози Српске Књиге.

Код Срба књига није имала као код других народа чисто литерарно порекло т. ј. да је постала што су људи почели осећати потребу да пишу да би нешто казали. Српска је књига пошла у *јасно* *одред* *љеном* *цилу*. У Срба постанак књиге имао је *наше* *национални* *политички* *карактер*. На заваду је литература постала спонтано, постала је због саме литературе; људи су писали више да би одговорили своје унутарње позиви, а код Срба су људи почели писати српске књиге да би доказали да *има* *Срба* *(могуће је наћи* *факта, који су противни* *оном* *нам* *напољу, али из* *има и веома много* *који баш* *оно* *уторђују)*. У остало, ја овде не правим историјско истраживање на само желим преставити вам моје опште ушетака што сам га добио посматрајући живот народа и књижевности у опште, а овај мало генералнија и слободнија закључак мислио сам да је допуштен у овом мом говору која има чисто прогностички карактер.

Српска Књига има дакле извесни борбени карактер — и ово писам ја приметио први, по је већ више пута констатовано и као пример саопшени само приповетку „Ново оружје“ од Матавуља.

Г. Новаковић је на начин, само њему својствен, приближио у својој књизи огроман број драгоцених података и оцазала у животу Српске Књиге. Али је г. Новаковић највише описивао ток као је допуштено тако рећи, телесног живота њеног т. ј. он је више са довољно детаља ређење првих српских књига нарочито уколико се то материјалних ствари тиче; за тим је редом бележио, на какве је тегабе и неприлике имала наћи свака српска књига најпре при самом издику своје, а одмах после и при растурању и распродвању. Да не бих помињао све оно што је г. Новаковић на много лепши начин учинио, ја сам слободан упутити вас на саму књигу, а ја ћу се зауставити, као што већ рекох: на *небу* *така* *постанка* *Српске* *Књиге; на улози* *који јој је одмах* *у почетку* *била* *намењена, на улогу* *коју је у тој улози* *постигла; на улогу* *коју је том приликом* *српском* *племену* *учинила и најзад на задатку, великом* *и сјајном, који јој сад* *предстоји*.

(наставиће се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

ЈОВАН ВУКОМАНОВИЋ

— Миленко М. Вукићевић —

(српстанак)

V.

Те јесени већ се почело вукати о дахиском наслију. Изгледане да се сваки нечем нала, као да нешто очекује, што мора бити, што мора доћи. У кући Вукомановића беху доста збуњени због болештине што од некуд епопаде Луку, брата Јованова. Радослав је једнако ђулаи. Све по старом. Међу тим дође и Божић на и Ново Лето. У народу нешто ври, тући као оно гром из даљине, што се једва по мало чује. У том наступе и мисојеђе. Једног дана у сами сумрак бануше сестрићи браће Вукомановића: Јован и Милић Дринчићи из Теовина. Целу ноћ они људи не тринуше. Разговор је био све живљи и живљи. Дринчићи су знали за ирме у народу, знали су да ће ускоро пламен обузети целу Шумадију, јер је крива из земље прокрела, па је требало ма како измамити из Рудника Јована. У саму аору спреме се Сретенски синови: Ђорђе, Димитар и Матија и обадва Дринчића. Оружје сакрију под своје велике гуњене и поћу од куће. На самом растанку Сретен одреди место, где ће се састати, а Радослав наручи Ђорђу, да само он и Димитар оду град, да кажу бегу Токатлићу како је Лука на умору, па жели видети на последњем часу брата Јована, те их је с тога послао Радослав да умоле бегу, нека пусти Јову на последње ниђење да се с братом опрости.

Како је речено, онако је и учинио. Сутра дан кући се врати само Матија. Ипуће ноћи опет се није тренуло. Из куће те ноћи изађоше шесторица Вукомановића све с оружјем под великим гуњенима. Код куће остаде само Сретен с болесним Луком и млаћим мушкарцима.

Тивање се у пламен претворило, који је букнуо под Рудником и једнога дана, четвртог по одласку Вукомановића, пламен је гутао турске куће на Руднику и у Ваљеву. Они с Рудника гледали су пламен Ваљева, како обасјава небо над Ваљевом, а устаници Ваљева гледали су сјајну румен огња са Рудника. Огорчење народно у вулкан се претворило те прожиди и озара непријатеље српскога народа. То беше најданија светлост српском народу, то беше Шумадија зора деветнаестог века! Зора, али не тиха и мирна, но бурна и крава, иза које ће тек гранути сунце слободе.

Турског Рудника не беше; Јован више не писаше писма бегу Токатлићу по хартији, по књизи без јазије, не писаше их мурашеом чим

се књига пише, већ дошло време да се пишу по турскоме месу лутим мачем и огњем из пушака.

После пада Рудника Јован остаде у Брусници код најбољег Милана Обреновића као писар а доцније и ратник и писар.

Кад дахиде изгубише, кад отпоче војна и са султанском војском, кад Срби онако славно победише Турке на Иванковцу, разболе се отац Јованов Радослав и умре у новембру 1805. год. и 27. децембра дадоше му четрдесетодневни помен. На онај помен дође и војвода Милан Обреновић и Никола Милићевић из Луњевице, у оно време најбогатији трговац нахије рудничке. Таман се сирини трпеза а Милан и Никола настану око Сретена да даде своју синовицу Љубицу за Милоша, брата Милановог и да прими обележје^{*}. Сретен прими обележје на навалицање обојице, и Љубица би одведена почетком 1807. у кућу девера свог Милана Обреновића, у Брусницу, где је с Милошем о св. Јовану венча Вокл.

Кад војвода Милан Обреновић, после пропасти на Каменици и после других недаћа које снахоче Србе ове године, одо послан од управног савета и Вокла, у Влашку, да тражи помоћи, остави да га замењује у војнојској дужности његов брат Милош. Сад Јован остаде као писар у свога зета Милоша. Како после смрти Миланове Милош би постављен и за војводу, то за све време првог устанка Јован остаде као писар свога зета. Пратио га је у свима бојевима, а за кућу Вукомановића најзатнија је она битка на Равњу 1813. год. где је било седам Вукомановића, од којих су три погинули: Милисај, Радивоје и Рамко, двојица су рањени Лука и Милован, а двојица атражи изашли Јован и Сива.

И ако је 1813. година прна у историји нове Србије, и ако је страховита по последицама својим, она је ипак останила три крвава али светла догађаја, три ужасна али славна места. Та три места јесу Неготин, где је погинуо бесмртни Вељко, Равње где је Србин показао како се уме у очајању борити и презирати живот за част српскога оружја, и Делморад, где су се Срби и после пропасти држали још читав месец дана.

На Равњу борио се војвода Милош и Стојан Чупић очајнички противу Турака. Сила турска надоплавља је као бујица. Предводио ју је чувени везир босански Дервендџија (Селхадар-Али-паша). Поред свих напора и једног и другог војводе, поред нечувеног јунаштва Чупићевих и Милошевих војника, поред славних пожртвовања Зеке буљубаше, Турци продрише на Равњу а нову Србију обави опет мрак, густ мрак у коме је страдало и патило на хиљаде Срба само с тога, што же-

љаху слобода, што љубљаху свој народ, што се борили за своју отаџбину.

Турци је опет господарио Србијом, али тако зло, тако раздражено и јетко, као да му се предсказивало да његово дуго бити неће.

VI

После несрећне 1813. године Рудник је под окриле шума својих примио хиљаде српске нејачи, на стотине српских витезова, који не хтеше оставити отаџбину своју, нити напустити ону земљу за коју пролише море крви своје. Рудник их скланише као што мајка скрива децу своју од злих очију. Он је примио поред других војвода и њиховог војводу Милоша Обреновића заједно са шураком му Јованом. На пољани код такоевске цркве Милош предаде Турцима сабљу своју, и не савлажући да ће му ту, баш на том месту после непуне две године спунити звезду а Србији понова засветлити сунце слободе, које се 1813. године авалило у густе, непробојне облаке.

За све време до Таковског Устанка Јован је провео нешто код куће, нешто у Каблару код сакривене сестре Љубице, а нешто у Црнућу. Чим је под Таковским Грмом одјекнула одлука целог збора: Рат Турцима, чим се војвода Милош о Цветима лутно заставе, те је развио да се бори на смрт и живот, придружи се и Јован устаницима. Тај развој заставе, тај нови покушај за борбу с Турцима, успех, који је почео у овом устанку, учинише, те му се име разнесе по целој турској царевини, по целој Европи, и с тога му прво Турци дадоше име *Коца-Милош*^{*}, па му то додације и потомство усвоји.

Чим је застала развијена одмах се уз свог зета нађе и Јова. Млад, поносит, храбар, прашаше свога зета у свима бојевима, па га је допратио и до Пожаревца. Поред Јована уз Милоша беху му још браћа: *Ђорђе, Димитар и Тодосије*, а брат Лука беше на другој страни са Јованом, братом Милошевићем.

Кад су Турци 1813. године заузели Пожаревац утврде га боље него икад пре тога. А кад пожаревачки Турци чуше, шта је било на Чачку, и како су прошли у другим сукобима са Србима, надали су се да ће Милош одмах и Пожаревац доћи. С тога га још боље утврде. И Милош се заиста беше унутро са највећим делом српске војске Пожаревац. Прешли су Мораву, оспели Пожаревац. Срби се прво почеше приближавати најгорњем турском шанцу у *Шушикој Води*. Напред, пред српском војском иђаше један одред српске коњице, који беше прилично измакао од српске војске. Међу овим коњаницима био је Јован Вукомановић с барјаком у руци, а уз њега његов побратим *Виле Гингоријевић*. Међу Турцима у

^{*} Никола Луњевица долазио је и раније, још из живота Радослава, те му поминало да даде кћер Љубицу за Милоша, али је то Радослав одбио говорећи да ју је у Сарајево обећао.

^{*} *Коца* долази од персиске речи *кодра*, а значи: велики, огроман, старешина.

шанцу беше један бесан Анадолац, добар јунак кога заваху *Делибашом*. Како виде, да се Срби приближују шанцу, викне на остале делије, све на хатима, а добре мегданџије, изађу из шанца, бројем много јачим од оног одреда српске коњице, појуре на Србе. Срби их дочекају ватром из кубура, па дохвате сабље и ту се за часак између Срби и делије. У првом сукобу зрна из турских шишана раздерала су витешке груди младога Јована. Он падне с коња држећи барјак у руци. Ослони се на мотку од барјака, пребије је и држећи комад од мотке са заставом викну побратиму Вулу и Димитрију Вукомановићу: „Барјак, барјак... држите!“ И... у том клону на земљу приу, не изговоривши ни једне речи више. Докле је трајало кошање између делија и Срба, побратим Вуле и Димитар изнесу га из боја. У то стигне Милош и војска те навалe на делије, нагнавши их у шанак....

Пожаревац је пао. Срби су га освојили, али Љубица изгуби брата, кога је волела као очи у глави. Милош одмах посла у Црнуће Симу Паширица, да Јави Љубици за смрт Јованову, а у Срезојевце Дмитра Вукомановића, да јави за смрт Јованову.

Јована сахране на узбрешку с јужне стране пожареначке цркве. Љубица му доцније дође на гроб са стричевима Сretenом и Ђорђем и браћом: Луком, Петром и Димитром, посади поред гроба два јаблана тузехи:

— *Растите, растите и ирицајте један другом, како шужи сестрино срце за милим браћом својим!*^{*}

Ова два јаблана, мислим, и данас да постоје на оном месту где је први пут Јован закопан. Доцније кнегиња Љубица пренела је кости свога брата и саранила код манастира Драче. На гроб му је оставила белег са овим записом:

„Овде доцније кости Јована Вукомановића, из рода Срезојевца, назије рудничке, борећи се са својим детом, Кнезом српским Господаром Милошем Обреновићем, код Пожареваца, против Турака, 1815, погине, у 23 године узраста. Сестра његова, Кнегиња српска Гевсиба Љубица, постави му белег овај 1825. месеца јула, 30 дана.“

После победе код Пожареваца, кнез Милош је послије побратима свога погинулог шурка. Вула, предао му његова хата и пиштоље — два млетачка „ледењака“ у злато облисена, који се данас налазе у Народној Музеју.

Јово је погинуо, како се прича у породици Вукомановића, на Иван-дан 1815 год.^{*}

Према ондашњим Србима Јован је био обрзаван Србин. Поред матерњег језика говорио је:

^{*} За податке о овом чувеном Србину иа наше борбе за ослобођење, писац има највише да благодари синовици Јована Вукомановића, т-ћи Милош Р. Акимовић, рођакој Вукомановић.

талијански и турски. Поред српског писма знао је и талијанску књигу. Са својим стричевима Ђурумидићима походи је Дубровник, Трст и Млетке.

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

ЈОВАН

ЕМИЛА РОЛАНДА

(Свршетак)

Џезар је зачуђен слушао. Као да је њен глас сијно дрмао на вратницама његова срца, да пробуди одјек — као да се заиста, у њему нешто пробудило, тихо и поласка... стара успомена, променена садашњошћу, њезина лепота и гнев стадоше га очаравати, он јој приђе, пољуби руке и паде пред њом на колена. Био је у таквом расположењу, у ком се чине ствари, за које после не можемо одговорати и горко се кајемо.

— Тереза! узвикну он. Ако ме још хоћеш!

Желео је у том тренутку *хоћу* са њених усана. Очекивао је налик оне љубави о којој је она говорила.

Али је њено лице постало хладно; очи нису више пламтиле, чинило се као да је у њима изгорела и љубав и гнев. Она рече спокојно и готово мало сажаливо:

— Остави се, Џезаре! То код тебе гори слама и не користи ничему. Чим ошл од мене, ватре не нестати, а ти би се показао. Познајем те. Познала сам те јуче на Понте-Векни. Твоја је душа остала стара, док је моја још млада, млада осећањем према теби. За то сам ти врло захвална, јер мило срце много вреди у овом хладном свету! Твоје срце суво је. Ти патиси од престоничке болести и не важиш више где је реч о великим осећањима. Ти си неизлечив болесник, а за то збогом! Разочарани смо узајамно и кад бисмо сад покушали да себе о противном уверавамо, платили бисмо скупо ту фантазију! Зато да свршимо!

Он се диже разочаран.

— Љутиш ме непрекидно, рече.

Њен поглед почиваше на њему; она је пречула речи.

— Како имаш мрке очи, Џезаре! рече, цело ово време учиниле ми се сиве...

Тада га остави и оде.

И он је отишао.

Напољу му замиришце нарисе, које је нека баба продавала на мосту. То га опомену на нарице за Терезиним појасом.

Да, имала је право, она је остала млада!

А он? Пре неколико минута мзгла га је навести на сваку глупост. Увиђао је сад како је била паметна.

Њај је имао да захвали за своју слободу.

Уздахнуо је, као да му је нешто одхакнуло и пође обалом.

Кад је хтео идућег јутра — наоружан великом кином нарица — да упита за Терезу, дозна од настојнице

пансиона да је Тереза синоћ изненада отпутовала са шведским професором Свенсоном из Лунда и његовом децом.

Госпођа се смешила говорећи о „il professore.“

То му се није допало.

Још један непријатан тон у Фиренци!

Последње дане одсуства провео је у Перуџи и уживање — осам у врлинама изврсно уређеног хотела — још у уметничким делима, којима се од увек тежише после разочарања у животу.

За тим се врати у Берлин, где му је каријера истом брзином напредовала као и болест његова срца.

*

Из банкрутства своје љубави обоје су ипак нешто спасили: своју преписку! Не одмах, али полако она доби опет своје право.

На неколико месеца после пута у Фиренцу, пошто је узалуд ишчекивао вести од Терезе, написао Цезар писмо шведском професору, чије је име добро упамтио, у ком га је бираним речима питао за Терезу. Професор одговори да је адреса Терезина адреса његове жене и да су се пре три месеца венчали у Штајцарској.

У први мах је плануо, потом се покори судбини. Писао јој је, али овај пут без прекора.

Писао јој четири писма и није добио одговор, али на пето му је ипак одговорила.

Тврдила је да је „неизмерно срећна“.

Али је претрала. Професор, који је био чувен астроном, много се више бавио звездама на небу него очима своје жене. То јој је било по вољи. Он није припадао људима, који се воле.

Али је била заљубљена у оно четворо деце, ради њих је и она узела, у она четири плавокоса, јасних очију Шлезијца, до хрљности напуштена без мајке, што су путовала од града до града и верала се са планине на планину. Та су деца пружала неисцрпни материјал за васпитне пожуле, а педагогика је била Терезина слабост од како је изгубила глас.

Није се осећала срећном али готово рећи задовољном.

Време пролазило. Цезарове младости одавно је нестало. Што је бивао старији, је све чешће осећало како се младост свети да то што је није доводило ценио, што није умео никад да се уздигне до висине њеног осећања.

Колико би га пута — изавањана песмом, разговором, љубавним паром, поред ког би прошао с вечери уличицом — обузела туга за љубављу, nostalgia d'amor...

Терези је разумео се, тврдио да је „срећан“, али је само поносно живео.

Састати се нису желели ни он ни она. Она је знала да би ју састајак само још више растројио; он јој опет није могао потпуно да оврости успомену на Фиренцу, што му је тада начинила сцену. Сцене су за њега биле нешто најужасније.

Њихова преписка једрила је под заставом пријатељства — сасвим као у почетку. Писали су једно другом естетичка писма о уметности, литератури и филозофији. Како? неважност „та“ није више никад задухала у његове врсте.

Астрономије имао ништа против овог односа своје жене. Комете су га много више занимале него у даљину забављале мисли његове жене...

Једног дана стојала је Тереза на прозору своје куће и гледала саљачки доде на уличице Лунда.

У светлом пролећу љуљале се зелене липе око старе цркве. Студенти у белим капима певали су неку песму.

Мислила је на Цезара.

То је чинила сваког пролећа кад се приближавали дани проведени у Фиренци, погребни дани њене љубави...

Размишљала је о преписци, у којој су се узајамно обманивали о својој срећи и уображавали да су добри стари пријатељи.

Ковчежић с његовим писмима лежао је поред ње. Тад јој паде на памет да та писма измери, штаје ради, да прекрати време...

Донесе вагу, покупи све враном уважаче пакетиће, један за другим.

Мерили су осам и четврт килограма!

Она је уздихнула.

Осам и четврт килограма артије не вреди промашена живота...

ОКТОБАРСКА НОЋ

— Alfred de Musset —

Песник.

Бол од којег сам патио ишчекао је као сан. То лако сећање могу упоредити са лаком маглом, коју зора разгонити, и које са росом нестaje.

Муза.

Шта ти је било, о песничке мој! Каква ли је то потајна патња, која те је тако друго од мене растављала? Ах! каква ли је то бол, који ја још не познајем, а због којег сам тако дуго плакала?

Песник.

То је једна обична болест коју сви људи знају; али кад осетимо и најмање бола у души, ми, бедни људи, мислимо, да нико пре нас није то патио.

Муза.

Нема обичнога бола сам у обичних душа. Пријатељу, отвори данас душу своју и откри ми тужну тајну срца свога! Веруј ми, имај поверења у мене; строги бог мира је брат Смрти; тужећ се, човек се може утешити и понекад нас једна реч може да одврати од кајања и гриже савести.

Песник.

Ако баш морам сади да говорим о својем болу, не знам, каквим бих га именом могао назвати: да ли љубављу, лудилом, поносотом или искуством? Па и ако нико на свету неће имати користи од тога, ипак ћу ти приредити ту повест, када смо овако сами поред камина. Узми ону лиру, прић и пусти, нека се моје сећање буди лагано уз азуке твојих акорда.

Муза.

Пре но што почнеш своје јаде, реци, јеси ли их преболео, песничке? Знај, да данас треба да говорим без

икакве страсти и мржње. Сети се, да сам ја добила слатко икакве утештелке, но ништа не мој правити саучесником једне пропаде страсти.

Песник.

Ја сам се тако добро излечио од те болести, да по неки пут сумњам, кад на њу помислим. И када се сетим места, где сам излагао свој живот, чини ми се, да на своје месту гледам неко страво лице. Музо, буди без бриге; при даху, којим си надахнуто, можемо се без опасности једно другом поверити. Слатко је оплакивати, слатко је смејати се спомену на јале, које можемо да заборавимо.

Муза.

Као брижна мати над коленком љубимчета свога, исто се тако дршћући изгнем над то срце, које ми је досад изворено било. Говори, пријатељу! — Моја пажљива лира тихим и тужним звуцима прати јек твога гласа, а крова арака светлости, као лава азија, протале некадашње сенке.

Песник.

Дани рада, једини дани када сам живео! О предрага усамљености! Нека је хвала Богу, опет сам се вратио у овај стари кабинет студија. Бадно мосталице, знали смо пута напуштани, прашање столице и зрна даша; о палато моја, о мила свете мој! И ти Музо, млада бесмртница, хвала Богу, сад ћемо певати! Да, хоћу да вам откријем душу своју, ви ћете знати све, испричаћу вам оно, које је могла да намесе једна жена; јер је то жена била, о пријатељи мој! (Ах! можда сте ви то већ опалили). То је жена којој сам ја био потчињен као роб тог господара свога. Проклети јарме! Због тебе је моје срце изгубило снагу своју и младост своју. Па ипак поред своје драгине ја познадох срећу своју. Јучером, по спеваном песку, кад пред нама сине топло издалека показују пут, још гледам према месечевим азијама оно лепо тело, прелијано на мојој руци... Но не говоримо више... Нисам могао предвидети, куда ће ме одвести срећа. Тада је, јамачно, сроби богова била потребна нека жртва, јер ме је она казнила као злочинца казнов, што сам покушао да будем срећан.

Муза.

Слика милога спомена појави ти се у мислима. Зашто се бојиш да се вратиш по стопана, које је она за собом оставила? Зар је то верно признање, када се одричеш срећних дана својих? Ако ти је судба немилостива била, чини бар као и она и смеј се својој првој љубави.

Песник.

Не! Пре могу рећи, да се смејем несрећама својим. Музо, ја сам ти рекао: хоћу да ти приповетам своје недаће, своје сионе, своју лудост и да ти кажем време, час и место. Сећам се, то је било једне хладне и тужне јесењ, ноћ, готово слично овој, и звижљаве истра, и његова једнолика хука успављиваше у мојом умориоце моју црну брину. Био сам на прозору очекујући драгу своју. И ослушкујући непрестано осећао сам у души такав немир, да ми на једанпут дође сумња о невери. Улица у којој сам становао била је мрачна и пражна; тек по когод прође с фишером у руци. А кад северац кину на

полуотворена врата, издалека ми се учини као уздах човечиј. Право да кажем, не знам, чему се тада мој грешни дух беше предао. Залуду сам позивао остатак своје храбрости, и валрхтах, кад часовник стаде набијати. Она не дође. Сам, погнуте главе испитивао сам ушину и тротоаре. Нисам ти ни казао какву је булаласту ватру у мојим грудима разбухнула та неверна жена! Само њу сам волео на срећу и један дан бити без ње чинио ми се страшице од смрти. Дуго сам се мучио да прекинем ту везу; сто пута сам је називао неверницом и верокоминцом и бројао сам све болове које ми је она издала. Али ах! кад се сетим њене кобне лепоте, какви болови, какве увреде не би се стигли! И дан се, најзад, навали. — Уморен од залудна чекања бејаш задремао на огради од балкона и пренух се, кад зора заруди. Буднио сам својим васненим погледом. На једанпут на угау неке улане уличнице зачућу по тротоару неке ситне кораке. Милостиви Боже! Сјачувај ме! Ја је угледах, то беше она! Она узе, — Одмакне идиш? Шта си ноћас ратила? Одговарај, шта хоћеш од мене? Што си дошла сад? Где си била до поре? — Док сам ја овде на балкону бдио и плакао где си ти била и на кога си се осмехивала? Невернице! Продралинице! Зар је још могуће да долазиш те да поднесеш своје усне мојим полушцима? Шта тражиш? Или, одави, душо моје драгине! Врати се у гробницу, ако си се из ње дигла! Пусти ме да ја напас заборањим своју младост, а кад се сетим тебе, да помислим да сам те сањао!...

Муза.

Умири се, преклињем те! Страх ме је од твојих речи и твоја је рана, драги мој, још неизлечена. Ах, дајте ја нипак врло дубоко? Бесе овога света тако се тешко брину! Заборави, дате моје, и из душе своје изглади име те жене!

Песник.

Нека те је стид, тебе, која ме прва напустила, икоја учини да од гнушања и србје изгубим памет! Нека те је стид, жено црних очију, чија злосрећна љубав сахрани моје пређење и моје дане! Твој глас, твој осмак, твој неверни поглед научише ме да прокинем чак и сам поглед на срећу. Твоја младост и твоја лепота до оцајања ме је доводила, а што уживам у сузе, то је зато што сам видео да плачеш. Нека те је стид! Био сам невин као дете још, као цвет у зору; срце се моје отворило тебе љубећи. Ово срце без одбраме могло је без по муке да се злоупотреби, али би ми било милије да му је остала наивност. Нека те је стид! Ти си била мати првих мојих болова, и због тебе они моје исплакаше све сузе! Оне теку, буду уверена, и никад неће престати; оне навиру на ране коју никад нећу преболети. Но у том торком извору ја ћу се окупати и, надам се, оставићу у њему проклету успомену на те.

Муза.

Песнице, доста. Због једне невернице, па ма твоја илузија трајала само један дан, на вређај жене кад говориш о њој. Ако хоћеш да те љубе, поштуј своју љубав. Ако је велика жртва на људску слабост да прашта болове које ми други излађу, погледај себ: од мук, које

проуракује мржња. У оскудници опроштаја, баца све у зaborав. Мртви мирно спавају у недрима земље; исто тако треба да почивају наши угашени осећаји. Ти остаци срца имају тако исто свој прах, и на њихове свете остатке не пружају руке. Зашто у тој повести тако живог бола видиш само сак и преравену љубав? Да ли је провиђење то учинило бав узрок? И мислиш ли, да је Бог у заборавности тако узурпо? Тим узурпом, на који се ти тужиш, можда то је опомену, дете моје, јер се тада срце твоје отарасило. Човек је почетник, а туга је господар, и нико са не може познати, док не пропати. То је један немом али увишени закон, стар као свет и судбина. Колико нам је потребно, да нас несрећа крепи и колико по ту жалосну цену можемо купити. Да би жетва саарева потребна јој је киша; да би човек живео и осећао, потребне су сузе. Символ је радости скрхана биљка, још влажна од кише, са цветом овога. Зар ниси кажао, да си излечен од те људости? Зар ниси млад, срећан и свуд радио примљен, и да ниси оплакивао та задовољства, која омиле живот, шта би онда радио? Када у сумрак, седећи са каквим старим пријатељом није у слободи, рећи ми, зар би онако весело подигао чашу своју, да ниси осетио, шта вреди васелост? Би ли волео цвеш, живале и велики, сонете Петаркине и песмичице је, Микел-Анџела и зештине. Шекспира и природу, кад свуд ту не би нашао какви стари бол? Зар би разумео непотпуна небесну хармонију, ноћну ташину и љуборење таласа, да те по који пут провирчава неспавање није намамљило да размишљаш о вечитоме миру? Зар сад немаш овет лепу драгину? Не мислиш ли овет да се шетате у дубинама рацветане шуме, по сребрастој песку? И у тој волејој, падају зар сенке топола не показују чудит? Зар при месечевим азрацима не гледаш тада преливено, као некад, лепо тело на твојој руци? И ако, на путу наиђеш на срећу, зар не би са њом поново певали? Зашто се жалити? Бесмртна се нада освежила под руком несреће. Зашто хоћеш да мрши своје младо искуство и да проклињеш оно, што те је бранио учинило? О дете моје! жали ту лепу неверицу, која је некад гледала, како ти сузе теку на очију! Жали је, јер је жена, а Бог је тебе створио покрај не да трпећи познати тајну среће. Можда је мена дужност била тешка, можда те је она љу била, али је судба хтела, да ти она зароби срце. Она је познавала живот и показала га теби и друга је побрала плод твоје туге. Жали је! мена је тужна љубав прошла као сан, она је видела руку твоју, али је није могла залечити. У њеним сузама, веруј ми, није све било лаж. Па и да је све лаж било, жали је, јер си је љубио! Праштајмо једно другом. За скидам чар, који нас је везивао пред Богом, и са последном сузом прими и последње аботом. — А сад, плава савалице, сад продајмо се нашој љубави. Кажи ми какву веселу песку, као у ово про, лепо време. Већ миршалава ледина осећа да се приближава јутро. Хајде да пробудимо драгину и да беремо цвеш у врту. Хајде да гледамо бесмртну природу како абације зео нас; са првим сунчевим зраком родивмо се поново с ном.

Истичу.

Потпуно велики: мржња је проклета, то је гроза пуна гнушања, кад се та притајена гуја зачује у нашу

душу. Слушај ме, о божице, и буди сведок моје захтева: тако ми плавих очију моје драгине, и руменила небеснога, тако ми оне сјајне звезде којој је име Венус, која као дрхтави бисер сјаја на далеком хоризонту; тако ми величине природе, доброту Створитеља, мирна и чисте светлости, тако ми звезде миле путнику, тако ми моћи живота и целе населене, гоним те на памети своје остатке моје душе љубави, тајанствености и тужни повести, која баш почивати у прошлости! А ти, која некад носаше облик и мило име, онај увишени час, када те заборавно будем, баше час твога опроштаја!

К. П.

ДРУШТВЕНА ХРОНИКА

Гудачки квартет — *Манојловић*

Peer Gynt и Бинички

и још по нешто, што је написано

Ми, становници старе вароши, понабавља аناها, шта аначи или уличицом над Господ с неба шаље благослов. У таквим приликама, захваљујући чистоти наше престонице, долазимо обично дома са једном ваљачком мање и са којом оком блатна више, које се вечито депонира човека, ма колико та он тресао са себе. Али то не бива само у животнојном царству, има тога и у бильном. Нпр. којука тражи шеницу, као припадника трговачког царства.

Па кад човек са таквим расположењем куће на вратима добра аناها, који добро пазу, да му се поред пријатеља не увуче и блато у кућу, не треба се даље чудити, шта нам је требала велика доза срчаности, па да пребродимо београдско блато и да се дочепамо мало чистине у Грађанској Кисини где се на Богом укљети дан — јер је цели дан киша и ветар био — б. о. мес. давао концерат, доста особан по својој врсти, по својим учесницима и гостима.

Г. Ца. Манојловић, наставник српске музичке школе и уметник на гласовиру, први пут се јавља пред Београдском публиком.

Пијано се по нашим кућама толико одомаћило, да није чуло, што се свако осећање омањених рећи коју унапред о г. Манојловићу и његовом свирању. То беху два ратна табора: једни га кудили, а други хваљили. Но то је све било до Вак-Рубинијашине Тоската.

Надаресков *Chant sans paroles* и Чајковскова *Elegie* потпуно су престиж одржали над противном страном: пошто не влада само ваљачким техничким знањем и студовањем музичких писаца, но има нешто њему својствено што му ствара оригинално интерпретовање и схватање, дајући живи колорит свакој музичкој творевини, коју има у рукама.

После Листове *фантазије* мукло ћутање прешло је у жагор, а овај у одушевљено одобравање. Нећу, а да не прикорим овом приликом оне, који се пуштају у поређења, представљајући себи као рђав ботаничар, који повлачи паралелу двеју или више биљака без обзира на измењиве климатске и друге прилике њихове.

Гудачки квартет, како се назива, састављен из гг. Вагнера (Violino I), Бајаловића (Violino II), Михела (Viola) и Рендлер (Cello), имао је прву и последњу тачку.

Појава овог волонтерског квартета обележава доста значајан прогрес у музичким дејствима, по којима тачка старомлади Београд, као да је изгубио сав свој капитал у Оранжу. И то не рачи и спор, већ прави људски напредак.

Quartet A-dur од Бетовена *op. 16*, No 5, а нарочито Менетто и Andante cantabile беху лепо и прецизно изведени. Последња тачка беше Шубертов Quartet G-moll *op. posth.*

Трећа, а и последња новина ових недела јесте I. уметнички концерт београдског војног оркестра под управом г. Биничког.

Најлепша тачка овог концерта беше Григов Рес Гунт, свнт I (*соната Осина смрт, Амгирна мери, у дворани краља*). Кобно рођење, вечно лутане и умиранје народа, ометеног у своме путу, персоналификовано је у Петру Гинту, представнику норвешког племена, који је занесен и уљуљан бајкама и златним сновима преспаво две трећине свог живота, буђење се и у тим интервалима остварујући практични своје идеје, напоследку подигао и сушта увидевши, да права срећа почива у људској обичности. Две епохе гради његов живот: од сављанице и еантате постаје пуки реалиста и себица, па та борба доми и обара.

Гинта су више пута изводили на позорницу, пошто његовом оцу Ибсену то није било ни на крај памети, но увек безуспешно. Тек кад је Елвард Грит начинио за ње музику, прилагодио јој се колико толико, јер музика кроти и дивље зверице.

II првој свне најлепша је Осина смрт, смрт Гинтове матери. Беома дирљив догађај на његова мржњача живота.

У *дворани горског краља* је са пуно ефекта изведена сцена, где чисто осећање, буку мржњаче елемената, потмулост, која прелази у праву врву, изазива њм слику врлина кола и намамљена човека, где воде борбу очајну.

Први део концерта отпочет је јединим од срећних оркестралних покушаја г. Јенка, увертиром *Александар*, изостављен *баркаролом* (?) од Фреда у F-dur, *br. 192*, закључен је Григом. Све три тачке одсвиране су тачно и лепо, ма да је обоје — један лепо гост мислио је, да је то неки господин! — подбадио у календари.

Романс у E-moll *op. 11*, од Голтермана, чији радони припадају махом литератури чеда, а који се одликују нежни и чистирилизмом, беше најпријатнији значини другоме делу, и ако је Вагнеров *Глазби дојерију у Вуртсбургу* ус свој познати „тримпелетиншот“ велику хвалу добио од масе.

У опште, све тачке овога концерта беху са пуно пажње изведене, да се без претеривања се рећи, како је ово први оркестар, који то име с правом заслужује.

Можемо што скорије очекивати од г. Биничког какво Бетовеново, Хајдоново, Григово итд. вече, истина он овде

не може рачунати на многобројнију публику, али на захвалнију зацело.

Commentator.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Карта Француске. Царска резбарница драгог камења у Екстатинбургу, послаће на светску изложбу у Париз, јединствену у своме роду, како по изради тако и по материјалу, ствар — карту Француске — израђену од разних врста јасписа и скуповних каменова, најених из Уралу.

Овако скупочену колекцију минерала не може дати ни једна покрајина у свету, и једва се може замислити ефектнија илустрација богатства руског Урала.

Карта је око 1 1/2 аршина у квадрату уоквирена богатим оквиром од Николајевског јасписа — графитна боје. Свих 87 департамента Француске израђени су од разнобојног јасписа. Море од светло-синог мрамора. Департамент Сене, израђен је од комада јасписа ванредно оригинално боје и слике. Овај је комад чудесан шареном смесом свију боја спектра. Главни 106 градова израђени су од уралских скупочених каменова природне боје, опточених у алату. Париз — из сибирита дивне јасне боје (4 1/2 карата). Хавер — изумруда, Руан — сафира (1 1/2 карата), Лион — фенохита, Ремс — кризолита, Лијон — турмалина, Нант — бариле, Бордо — аквамарина, Марсел — изумруда (8 1/2 карата), Ница — хијацинта, Шербург — александрита (лању зелен а ноћу црвенкасто-плав), Тулон — хризобериле (2 1/2 карата), 21 град израђен је од аметиста, 35 — од турмалина и 38 из горских кристала.

Написи вароши од алата, а реке од платине.

Треба видети ову карту па да се оцени њено богатство, лепота и диван рад. Заиста прекрасна карта достојна „прекрасне Француске.“

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР

Субота 18. марта: *Незвана гонба*, драма у једном чину, од Мориса Метерлинка, превео Урош Петровић. (Први пут). *Другарица*, драма у једном чину, од Артура Шнилера, превео Св. М. Јакшић. (Први пут). — *Варница*, комедија у једном чину, од Едуарда Паверона, превео Н. Н. (Први пут).

Недеља, 19. марта: Дневна престава *Кри*, драма у три чина од Рихарда Фоса, с немачког превела Милка Марковић. — Вечерња престава: *Пшчар*, оперета у три чина од М. Веста и Л. Хелда. Музика од Карла Целера.

Славај: Не дуби те (весел) — Из срп. историје — Историја једног односа — Октобарска и.п. — Хрошча — Занимљиво сетајно — Репертар.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија О. Хорговића. — уредник Јаско М. Веселиновић

ИЗДАНИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
за 1 месец 1 динар
или 1 круна

Преглатку прилажу све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Кларичева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Гукаписи не враћају се

РЕКЛАМНОСТИ СЕ ПЛАЋАЈУ:
Кларичева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

А М А Н!

I
Нисам ли те световно:
„Не полази за недром:
Не може ти бити драго —
Па да би ти Стамбол дао.“

Не рекох ли, јасемине:
„Не можеш ме прегорети,
Ни другога завољети —
За све бутун шаренице.“

Аз' памети заман твоје:
Световиње не хте моје,
Но валиде,*) бездушнице,

Па сад шта си зван ли, море?...
Шта о теби редом зборе,
Јадна моја голубице!

II
Питује ме бутун мала:
„Што си главу оборно?
Да а' си штогод набуво,о,
Па' те драга похарао?“

Дирају ме кафадари:
„На лицу ти густа тмина
А на челу облачина —
Далеко ти нази-јари.“*)

Јес', тако ми била жива,
Називи-драга, ти си крива
Што потамне моје лице:

Што на челу облак пада,
А да будем к'о некада —
Дозети ми, голубице!

23. јуна 1899.

Јелена.

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА НА БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— Јанко М. Веселиновић —

(Свршетак)

XII

Угаде се Марија и престаше њихови састанци. Ако се где сретну, то им је све. Па и ти сусрети бежу летимични, једва да се честито погледају, а доста пута ни то. Он је осећао како му је нестаје, гине му на очију, што рекли наши. Оно друштво у коме се она кретала беше му непознато, те му пролазише дани а он не чу ни речи њезине.

Живот му поста досада. Он не види ни краја томе својем жаду. Дан за даном пролазио му је пун, празан. Доста пута рекао би сам себи:

— Ух, прна живота! Сваког дана немам по један кушон, без вредности, од свога века!

И онда потражи нешто су чим ће одгнати те прве мисли. И поче мислити о одушељу. Али ни ту не имајаше среће. Као да се и Бог и људи навекли против њега. Добричина, он је потписивао и безам и небезам; па док је једне дугове плаћао, други су пуштали менице да се протестују, те му је с дана на дан долазила по једна забрана на плату.

Нека прна саутла обујим му душу и сваку мисао његову. И он диже руке од свега. Био је потпуно уверен да му нема помоћи.

И у сред тога јада виде да се и она сасвим окренула од њега. Сретао се са њом доста пута на улици, али сад она не беше сама, или с Маријом, као некад, него је редовно била с неким пратником с којим се тако пријатно забављала да га доста пута није ни опазила кад мимо њу прође и поздравља је.

Тојко се пута кинио да се објасни с њом, али сад не беше лако решити се. Некад му није много требало: отићи до Марије, дозвати је и, с неколико речи, све би било готово; али сад беше све другачије. Сад он више није веровао у та објашњења. Чинило му се да би говорио ушима што не чују. Зато се повуче сасвим.

*) Мајка; **) мамина драга.

А гласао је како она живи дружице и како јој годи тај нови начин живота. Њу занимаху толики млади људи што дете око ње и ласкају јој:

— Вавремено погледајте!
— Ал' сте сласитији!
— Ви потпуно знате шта је укуе!
— Госпођице, у вањам је очима дубина не-
измерна као у мору.

— Ох, како су вам цуне дражи те рунице на обраменима кад се пасмешите.

А њој је горило што јој се нико није противио, што је она ваља имала право, што су њени погледи на ствари били смислени, што се увек подицао рачуна о њеном мишљењу и што је њено мишљење ваља пресуђивало. На занесена и оштрена том околности, она, с дана на дан, све више заборављаше Милорада с његовим досадним цензурчањем, с његовом „обзирном“ књижевном и његовом кисело — обзирном мишлом на људе.

Једнога дана, кад јој Марија дође у походе, ушита је за Милорада. Она напући уста и ману руком.

— Шта је, зар сте прекинули?

— Он тако хоће!

Марија заварте главом.

— Шта је?

— Немам право! Ти одгурнујеш од себе човека који те воли тебе, а не твога имања ради.

Она се насмеја.

— Глупост је удавати се из љубави!

— Ко ти то каже?

— Па ето ти си се удала за човека кога ни познавала ниси!

— Али ја нисам никога волела! А ти, ти си волела на још и сав вољим! Ма колико да те он воли, омет те добро не познаје! Ти си мало дивљакшица, и према теби треба бити оштар. А он је добар и благ па је то све пустио, чувајући се да те не увреди. Него, послушај ти мене, па врати мир и спокојство оном честитом човеку.

— Ама он тражи да чекам!...

— Чекај!

— Докле? Ја, Бога ми, не могу! Нисам више девојчица него девојка што је двадесет и пет претурнула, ја хоћу да се удајем!

— То је лудост! Ти њега вољим!

— Волела сам га; сад не!

— Ти њега и сад вољим, и то твоје јогуштво и тврдоглавство биће и твоја пропаст!

Нису се могле споразумети. Савета се смејала сувишитој брзи и обзирности Маријиној и то од срца, без претварања.

И тако су пролазили дани. Савета је заиста почела веровати да не воли Милорада. Сасвим се равнодушно осећала и онда кад га види као и кад говори о њему. Само нешто необичније осећала је, а то је као неку дужност, да се с њим растане мирно, споразумно, да не изгледа као онај што бежи. И тога ради поручи једнога дана Марија да га себи позове.

Марија приста и позва га, заказавши му дан кад ће доћи.

Милорад је слутио да се то тиче састанка са Саветом па је дојурно као без душе. Био је готов све опростити и све заборавити. Застао их је, али му се на први поглед учинило да се Савета нешто изменила. Нема сад оне њене хладноће на коју га нех беше навикла, а око јој погледаше некако милосније.

После обичног поздрава, Марија оде да „спремн каоу.“ Чим Марија изиђе из собе, Савета се дигне са столице. Он јој хтеде нешто рећи, али она ману руком.

— Стој!.. — рече — Стани да те последња пут пољубим!

Па му сави руке око врата и упи своје усне у његове.

Живот, снага, некадашњи снови — све оживе. Он заборави увреду, заборави и неспроставане ноћи. Сад опет Савета беше његова.

Али се она трже и врата те седе на столицу. Он пружи обе руке за њом.

— Ходи овамо!

— Доста! Замолила сам Марију да те позове колико да те последњи пут пољубим!

— Последњи?

— Последњи! Сад нека је доста о томе!

Па окрете разговораче о стварима које нису ни њу ни њега интересовале.

Он се осећао немоћан пред њом. Наје то било више девојке које је он поучавао, него жена која је оштро запознала и којој се он безуспешно покораво. Није смео рећице прозборити бојећи се да је не увреди.

И тако је преседео све време слушајући је и гледајући је као луд. А она њега више није ни погледала; чак при поласку му ни руку не пружи.

После два дана срете је на улици. Жудно је поздравил, али му она не прими поздрава.

Као луд ишао је због тога неколико дана. Једнога дана за тим срете је с Витомиронићем. Разговара је с овим тако срдечно као — бар тако се Милораду учинило — с њим никад није.

Од тога доба свуд је видео Витомиронића уз њу; једном га смотри о њом на прозору њеном, седе и смејкају се једно на друго.

Милорад стегне срце. Више је није ни тражио.

XIII

Слутиња се обистини: Савета се исприси за Витомиронића. И надова се томе, и очекивао тај тренут, и омет му беше тешко кад му Малан тај глас саопшти. Једва се уздржао да гласно не јави; збуњено се извири Милану неким послом, па побеге у свој стан, затвори се и зарони главу у јастуке.

И прошлост и будућност пажњом му на очи: овамо они зени дани што се никад више вратити неће, а пред њим пустош, страшна пустош у којој је и свака травка сипрушена. Он је осећао да више никога не може волети, та љубав беше живот његов,

и сарапавши њу сарапине за навек љубав у срцу споме. Мисаога о будућности он је само на њу мислио; што је год у животу рачунао, рачунао је с њом. Она беше његова ја, ни једна женска не беше кадра потиснути је из његова срца; и мане њене беху врлине у очима његовим, па чак и оне речи пуне уреде, само кад су с њених усана, биле су њему пролетне сунце што ожигивава.

Сад је све свршено. И он осети како га подумима неки бес. Зар њу да дâ тако олако? На шта је он овда? Не! Он ће да се бије, да је отргне од Витомировића, извађе га на двобој и убити као пса. И готово се сладно смрћу његовом. Машта његова већ му ствараше мртва Витомировића, крило лако лони из отворене ране на грудима а лекар констатује: „срце је прострелено!“

На једанпут му дође то све гласно.

„Да убијем човека? Зашто? Шта ми је скривно?“ — пролеташе му мисао кроз главу. — „Да ли је он баш хтео да наруши мој мир и моје спокојство? И... да ли се тиме и мени не враћа какав дуг? Можда сам и ја на чије место дошао? Можда је неко пре мене био у тако истој мисли код ње, као што и ја бежах! Може врло лако бити да је та девојка падала и на чије друге груди пре него што је на моје пала. Није искључена могућност кад она тако лако све заборавља!...“

Скочи с постеље. Та га мисао резаше по срцу, и он осети како нешто дође да га угуши.

— Не, није он крив! — рече гласно. — Она је свему крива!

И замислихт осветом.

Сад је смислила друге планове, сад је хтео кој да се освети. Али и ножи и пушка и свако ублачко средство беше му нејако. Он је желео да јој панесе бољу од кога ће у највећим мукама умирати и умрети.

И дође му мисао да пађе Витомировића па да му све исприча, да пред њим развијати њену гадну душу, да је позове на сучење, да јој то у очи каже и да ужива у њеној скрушености и поразу.

Ужину је неколико тренутака у тој мисли, али му на једанпут поста тако гадна и одвратна да се на самом себи ажурно. Зар би он то могао учинити? Зар он није према њој био човек од првог њиховог састанка?...

— Нећу да се стидим себе! Нећу се ја никад послужити тако ниским средством! Ја хоћу да је казним и то ћу учинити! Како само то да урадим?... Ха! Чинићу оно што и она! Ако ме је волела, њу мора заболети моја равнодушност као и мене њена! Ако је то не заболи, онда ме није волела, и онда нисам ништа изгубио, јер нисам ништа ни имао!

— Ух, ала то боли!... Да трим! Шта бих ја радио да је она умрла? — Па све умрла је, ја ћу плакати. Бог да јој душо прости!

И брзину млаз суза, врелих суза из његових очију и он стаде опшаквати своју младост и своју љубав.

И Марију је поразно тај глас. Она је веровала све пре него да ће Савета тако изразмислено дати своју руку човеку кога не воли. Кад је, по обичају, отишла на честитање затече је са заручником. Један поглед у њеном другарићком оку беше довољно да види пропаст. Он је био мрпан, разговарао се са Саветом лепо и смислено као што смислен беше и онај осмејак на његовим усанама.

Међутим Савета беше нервозна; час је седала, час устајала и излазила у другу собу. Починила је стотину разговора час о једном час о другом предмету.

Витомировић се није ничему досећао, али је Марија осећала неку тугу у срцу, да не могавши дуже издржати, диже се да иде. Савета јој стаде на пут.

— Куда ћеш?

— Јурић кући.

— Седе, је, седе!

— Имам посла — рече она праштајући се с Витомировићем.

Савета је хтеде задржати.

— Хтеда сам нешто разговарати с тобом пасамо.

— Онда други пут! — рече Марија.

Савета се окрете Витомировићу и рече:

— Ти ћеш познати!

Савета је попузе у своју собу.

Кад осташе саме, Марији дође да јој све очита.

Али се савлада на окрете нецкати:

— Није ми се тако леп пре чинио!

Савета је погледа

— Бога ми! Врло леп човек. Па како је елегант! Што је папаз — папаз, али ово ти се озбиљно може честитати!

— Ама је ли то твоја збиља?!

— Збиља! Г. Виловић му није ни слуга..

— Молим те, не помињи ми Милорада!

— Право нелини! Ја га само поменух кољико да се види: шта има на томе Виловићу? Али, мимом њега; него кажи ти мени; како г. Витомировић! О то је баш крапан младик! Па има и положиј и име! И у свету има уважена.. просто ти завидим!

Речи Маријине као стреле пробјаху срце Саветина. И ако је ова говорила смешкајући се, токоросе искрено, осећала је она сву пропаст њену.

— Доста је! — рече и зашала. Не говори више! Ја сам ти најнесрећнији створ на свету!... Немој се правити луда! Ти најбоље знаш да ја овога господина не могу волети! Учинила сам лудост, разуми, лудост што се животом плаћа! Ја не знам шта ми је било! Ја не знам како се он нађе на моме путу. И како је само радио! Све у тренутку! Нисам имала кад ни размислити а он је нападљиво: „хајде представите ме вапој мајна!“ А кад дође у кућу, он одмах, ни пет ни девет, него ме затражи од мајке!... Шта сам могла чинити! Мајка се снхља, младик добар, васпитан, добро радио... Просто сам изгубила памет па не знам шта се од мене учини!..

Крпнла је прете, изгледала је као очајник. Марија се разлази. Сав јед и горчина прође је. Она опет виде своју Савету, али несрећну, па се и сама заплака.

— Па шта сад мислиш? — упита је.

Савета јој ваде око врата.

— Сасисвај ме!

— Како?!

— Зови га!.. Јест, јест, њега, Милорада!

Нека дође к теби; и ја ћу тамо доћи!... Слушај, слушај само како ми срце хули! Види како дршћем! Молим те, Марија, сестро, обећај да ћеш га звати!

— Али...

— Не говори ништа, само обећај! Не пребациј ми, јер ми не можеш ништа више рећи, што сама себи рекла писам! Ти му само јави, напипи! Он је добар — доћи ће! Ја сам га већ толико пута уредила па ми је опростио!..

Марија заврте главом.

— Не саути! — дрхтава је Савета. То ми је ј-дина вада. Не разбијај је да бар поћас у њој про- живим.

— Па шта мислиш сад?

— Не питај! То ћеш знати сутра!

— Добро, знаћу га.

Кад је сутра дан отишла Марија, затече је саму. Нека хладна саутња сај јој се око срца па не умеде проговорити. Али се савлада те зашита:

— Јеси га звала?

— Јесам.

— Па?..

Марија се маши цела, извади писмо те јој га предаде. Она баца грозничав поглед на њ па дреху и на седе.

Писмо је гласило:

Поштована Госпођо,

Хвала Вам, Нико ме на свету није толико обавезао као Ви, и Бог ми је сведок да нема те жеље коју Вам не бих испунио. Па опет, ето, не могу се одазнати Вашем позиву. Да се то тиче Вас саме, ја бих се бољаш из постеде дигао; али то се тиче једнога створења које не заслужује. Најзад, шта хоће та госпођица? Какав ли јој још прохтеви неће доћи. Пашете, да би хтела да ме види, као да сам ја само зато на свету да ме она виђа кад хоће и презире кад јој воља дође. Опростите, али ви сами видите да је то немогућно, јер је недостојно једног човека да буде и *таква створ.*

Молим Вас, будите тако добри, те јој у моје име изјавите да је ја разрешавам од њене речи, да ми је жо али се не жути, чак јој честитам и жељим сваку срећу.

Још једном хвала Вам на свему и молим Вас да примите уверење о мом поштовању и оданости.

20 — VIII — 1893 год. *Милорад Вилковић,*
Београд.

Нису речи проговориле. Савета се диже, али је страшно изгледала. Она леше црне очи беху по- мућене.

— Куда ћеш?

— Кући.

— Прибри се.

— На што? Свеједно... Збогом!

Па се уауги вратима.

XIV.

Од тога дана Савета више не имахаше срца, јер ни та чу ни осети. Чинило јој се да је у некој просторији без краја, у неком ваздухастом простору по коме је летела а не ходила. Нека чудна равнодушност беше овладава њоме. Што су год хтели чинила је. Ишла је с мајком и Витомировићем те бирала намештај, па је пристајала на све што би они одабрали. Није се бринула ни о томе како ће се распоредити тај намештај у новој стани којој је одређен у једној кући њиној. На све је одговарала пристанком.

— Је ли да је оно лепо?

— Јесте.

— Хоћемо ли ову слику овде?

— Можемо.

— Је ли да ти је будоар царски намештен?

— Да.

Сви су били с њом задовољни. Мајка јој беше баш радосна.

У том стиче и свадбени дан.

Све јутро она беше мирна. Облачила се, че- шљала и китила сасвим као што треба. Нека равно- душност овладава њоме, као да јој то не беше пре- судни дан у њеном животу. И кад јој дође девер, и кад је узне под руку и поведе колима — исти из- раз на лицу. Поздрављала се са свима мирно, хладно. Прозазила је улицама а није видела никога, овај ситни свет изгледао јој је као мравињак.

Тек кад у цркву уђе, кад је занану мирис из- мирисе, кад смотри венчане венце на столу — обузе је лака дрхтавица. Дах јој застаде кад јој припеваљ припе и рече: „извојте“; једна се прибрала...

И гледаше Витомировића крај себе. Како је мртво изгледало оно суво лице и како хладно гле- даху ове његове мутне, црне очи! Осети странију одрзност према њему.

Двери се отворише. Свештеник у златотканици стојаше пред њима, очата молитву, даде им свеће и метну прстење на руке. Кад се прстен дотаче њене руке, њој слину кроз главу:

„Оков!“

Неки страх и неодлучност обузе је. Корачала је уз песму „Слава тебје, Боже наш, слава тебје!“ да наред цркве и ту застала не видећи никога до оно мумије крај себе, и не чујући ништа док свештеник њено име не изговори.

— Савета, имаш ли драгу и истиниту вољу поћи за овог младића што га крај себе видиш?

Хтеде рећи: немам, али је опет обузе неодлуч- ност и у том колебању свештеник понови питање.

— Имам.

— Да те није ко натерао?

- Није.
- Својом драгом вољом?
- Да.

И сад осети једну вреху руку у својој. Мало што није дрекнула. Ваше није знала ништа: све јој се уједињило пред очима и више није разликовала личност од личности...

Свршено је све. Већ су дошли у стај у пратњи кума, дедера и старојка. Она се повуче у своје одаје, у своју невестинску собу.

Како ли беше дивна та одаја! Вешта рука је све удешила за уживање и драж: и они бели застори на постељама, и она руменкаста светлост, што паданше озго на отворено плаве тапете, и онај миомир што се развистараше свуда и испуњаваше одају пролетним дахом.

Али лепој невести то беше гробница. Ушавши унутра, она се, онако бучена, баца на диван. И на очи јој изиђе све као у напорима, све што је имала и губила. Блуда слика човека, кога је свом душом волела, стојаше пред њом и погледом нуним прекора гледаше је, а тај поглед као да јој говорио:

— Шта си учинила? Шта ти је то требало? Унесрећила си и мене и себе! Никад, никад више, ни у вечности нећемо се паћи!

А она склонила руке на моли ту драгу слику да је не оставља...

На једанпут осети веку руку на своме рамену. Дуже главу и претрну. Над њом стојаше — муж.

— Шта је, голаубице, — рече јој. Што се плашиш?

И помилова је по бледим образима. Она врисну.

- Но, но, шта је?
- Оставите ме!
- Шта?
- Мојим вас, оставите ме! Идите! Као Бога вас мојим, идите!

— Хе, хе, чедо моје, сад се не иде! И куда бих? Ја сам сад у својој кући и код своје женице! Него, свегнута си тако, брате! Де да ти помогнем се са свучеш. То ми је овако и неко задовољство!

Па јој приђе и поче откопчавати струк. Она га хтеде погледом задржати и погледом им се сусреташе. Његово лице, нешто од вина, нешто од узбуђења, беше црвено; из оног црног ока, што је јутрос у цркви овако безизразно гледало, зијаше сад нека страст гадна, грозна, прождрљива; беона му на очима закривила.

Она се агрзла. Напреже сву снагу, одупре рукама у груди његове и гурну га те покрте.

- Натраг, господице!
- Охо! То би јувачки! А је ли? Од куда сам ја теби господи? Зар ја нисам твој муж? Муж сам ја, душо, муж! А да ти докажем, ево ћу поубити га наућена устанути! Чекај само!

Па јој приђе. Ухвати јој обе руке једном руком, а другу саоп око њена стаса и повуче је себи...

Она осети неки врео дах, дах вина помешана с диваном; затим једне вресе усне што тражаху љене... Памет је остала, срце јој се, у грудима је нешто стеже, дах јој се устама, нешто је загуши као да ју је неко за грло стегао и — она се стропошта као мртва на под.

Дуго је боловала и једва се придигла. Ово што живи не може се назвати животом. Лекари су јој прописали оваку дијету:

— Не смеје се смејати, не смеје се радовати, не смеје се љутити, јер патите од срца. Један третман узбуђења на еге — свршили!

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

СТАНИША МАРКОВИЋ-МЛАТИНУМА

обор капетан

— Миленико М. Вукићевић —

(Свршетак)

Ово бегство патријархово, и одступање немачке војске убунило је највећи део српскога народа, те нагне бежати према Сави и Дунаву. Турци су их гонили, те је то приликом велики свет изгинуо. Раванички летопис о томе вели: „У овом рату патријарх Арсеније IV, пећки, даде се бегству и с њиме народ многи и иноци многи, и владика нишки Ђорђе Поповић; од овога предела, од Пећи и Новог Пазара, и од Косова, и сена Србија даде се у бегство уз Дунава за Немцима. Тада многи народ хришћански Турци заробише и у плен одведоше; тада беше скрб и жалост велика и приде патријарх с народом у Београд“).

За све ово време још се бавила немачка војска у Нишу, и тек је оставила Ниш 9. октобра 1737. Исто тако и Станиша Марковић повукао се у немачку војску кад је ова почела одступати од Нов. Пазара. За њима је ишло много света. Међу тим октобра месеца прикупи се до 3.000 Турака у Новом Пазару. Стану пленити, палити и робити са обе стране западне Мораве. Тада Станиша Марковић скупил 600 својих војника, удари на ове Турке, стигне их близу Нов. Пазара. Од њих убије 96 људи, 60 рани, а 150 заробљених Хришћана поврати.“)

У овоме већ је настала и зима 1737. — 1738. године. Обе војске проведле су зиму у својим зимским станишима. За све то време војске су се спремале, да, чим настане пролеће, отпочну даље војевати. Кад наступи месец мај 1738. године вој-

*) Гласник Срп. Учен. Друш. књ. XX, стр. 13, само је овде под годином 1738, а није под 1737. год.

*) Радјак, издање од 1823. књ. IV, стр. 205.

ске се почеше кретати у масама, а непријатељства и с једне и с друге стране отпочеше.

За све време рата 1738. године, где је био Станиша, где је он учествовао у рату, не знам. Тек месеца новембра бекче новине: *Wienerisches Diarium* (у броју 100. стр. 1103.) јављају да је Станиша са јединим оделем војске послан у околину Брае Паланке да нападне неке Турке и арапије, који су тамошњи крај пљачкали и палили. Ноћу између 28. и 29. новембра, снег беше јако нападао, те Станиша враћајући се натраг за Београд, удари на неке од арапија, зароби двојицу Турака и једног знатнијег харамбашу арапског. Осим тога на самом месту судара погинуло је три Турчина и један арапија. Са овима заробљеним Станиша је стигао у Београд 29. новембра. Немци реше да она два заробљена Турчина поклоне капетану Станиши, а харамбашу да обесе у недељу, која прва дође.^{*)} Сукоб овај између Станише и горе поменутих Турака био је близу села Гроцке (данас варошица). Ови Турци или арапије пошли су били да нападне Гроцку и летњиковац^{*)} тада већ преминулог херцога виртембершког Александра. Шта је Станиша радио у децембру месецу 1738. године, опет се не зна. Подаци о њем говоре тек о ономе шта је он радио идуће 1739. године.

Док се немачка војска крајем 1738. и почетком 1739. одмрзала по својим зимовицима, долте је српска народна војска непрестано узнемиравала Турке. Српску народну војску предводише Срби капетани и обор-капетани. Само према ужичком крају било је 15.000 момака. У јануару 1739. год. у Ужичама беше капетан *Турчић*. Он је у току јануара отишао пут Раче, растерао турске страже и заробио око 150 турских војника.

Међу тим почетком јануара ове, 1739. год. Станиша беше у Београду. Као обор-капетан народне војске (*Ober-capitain Stanissa über die Servische National-Militz*) доби заповест првих дана месеца јануара да оде Јагодини истерати пашу одатле и да спали мост на Морави. Поред одреда српске народне војске и граничара ладе му фелдмаршал, гроф Валис, још 100 хусара и 70 немачких коњаника. Али за то сазна паша јагодински раније, те се осигура и појача трупе. Кад за то сазна Станиша, он се крене према Руднику, нападне на тамошњи турски гарнизон, нагна га да му се преда. Кад му се Турци предаду, он их пусти да могу слободно отићи, а град поруши и попали.^{**)}

Друге половине месеца јануара 1739. године побуне се неколико села Влаха у планинама недалеко од Темнишара. Ова побуна није била самоникла, није потекла од воље самих Влаха. Турци

беку заузли Ршаву и посели саграђен пут у бреговима, којим је текао промет између Рудела и Дунава. Они нагнају доста велики број Влаха да пристане уз њих. Дадуми још и источнојачко одело, да их испочетка не би познали. На тај начин сви Власи беку више пљачкаши него бунтовници.

Тесаровци морадоше предузети на шта противу ових побуњених влаха. Посао око угушивања побуњених Влаха Немци поверише Србима, који познаваху земљу и који су неустрашиви. Из Београда послаше Станишу Марковића са Јованом Буришићем и великом четом 28. јануара. Станиша како оде нападе без икаква милосрђа на побуњене Влахе, многе исече и 50 села попали и са земљом саврши. Оно народа што остаде побеге у шуме и планине. Фебруара 4 год. 1739. наиђе Станиша на једну чету побуњених Влаха од 250 луђи близу *Ласнове*. Нападне на њих. Многе побије у самом боју, а многе живе похвата, између других и њиховог старешину Јакова. Кад угуши буну остани од влашких села агаришта и рушенине врати се натраг у Београд 10. фебруара. Собом дотера 4000 грла марве и сне то једино пролазе градској опсади у Београду. Осим тога беше повео собом и 17 виђенијих влашких аликоваца. Ови се уз пут почеше одупирати те Станиша нареди да се сви исеку^{*)}.

Није прошло ни шест дана по доласку Станишином у Београд а војна власт немачка у Београду баци га у тамницу на захтев генерала *Најберга* команданта темнишарског Баната, што је к'о бајати починио велика насилја у свом походу^{*)} на побуњене Влахе, убијајући чак и верне поданике цару, и што им је пленено стоку и имање.^{**)}

Војне власти, бацивши Станишу у тамницу, испитивале су дела по којима је био оптужен, али се нису могла доказати, те Станиша не само што је ослобођен тамнице но му је дат један одред српске војске и послан Пожаревцу у извидницу. Пошто је извршио поверени му посао врати се 3. марта у Београд. Чим се вратио у Београд дочека га генерал — фелдмаршал — летенант барон *Голдинг* (*Golding*) те, по заповести генерала фелдмаршала грофа *Валиса*, команданта ове краљевине (Србије), одликује за то што се оваквим у многим приликама добро показао. Одликова га је тиме, што му је пред целим официрским кором београдског гарнизона обесио о врат златан ланац за заслуге^{***)}.

Победа, коју одржа Станиша Марковић над побуњеним Власима беше једина тековина немачка

*) Die freiwillige Theilnahme стр. 263—269.

**) Ibid. стр. 269.

*) Гледат: Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten. Wien 1854. стр. 267.

**) Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten стр. 267—268.

**) Тако јавља београдски дописник бечких новина *Wienerisches Diarium* бр. 22. од 18. марта 1739. год. стр. 285 (иши Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten стр. 269.)

у овом рату. Били ма какви узроци тек несарска војска не могаће да одоли Турцима, а особито после пораза код Гроцке од 22. јула 1739. где је немачка војска јако потучена. Немачка беше принуђена на мир, који се уговори у Београду, те је познат под именом *Београдског мира* од 1. септембра 1739 год. Цар је овај мир потписао 2. октобра 1739 год. По овом миру Аустрија изгуби све земље с десне стране Саве и Дунава, а задржа само тамишки Банат, коме источна граница беше *Урм*. Аустрија морале срушити зидине око Мехадје, Нове Паланке, Ковина и Панчева.*)

Када је предат Београд Турцима, онда и патријарх Арсеније IV, пређе из Београда у Карловце а са њиме Станиша Марковић-Млатишума**)

Станиша Марковић-Млатишума, као што се види, био је редок јунак, али само јунак који је у оним приликама мало помогао својем народу, а много више служио Немцу. Служио му је верно и са заносом, као и многи други његови sunarodnici, али српски народ од тога не само не виде никакве користи, но штете, јер одмах после овога рата настаје читав низ гоњења, која претрпе српски народ у Аустрији од сваке руке.

КАКО ДА ПОГРЕБАВАМО МРТВЕ

(Peter Rosegger)

Да ли то већ знате? Свога века још нисам видео мртва милионара. А нисам видео ни мртва просјака. Сви мртви, што сам их ја видео, били су само људи. Па нисам могао да код људи и људи схватим разлику у погребним свечаностима. Добро разумем, да тело онога, који је био просјак, буде скромно и просто положено у земљу; али не могу да разумем зашто да се тело онога, коме је срећа покланјала и милијуне, обичава обешчашћавати парадом детинаста сјаја и светске сујете. Просто рећи, пред мајестатом смрти смешна изгледа свака велелепота, која вреди само у земалским данима. Дакако, управо смешно. Када је овај јунак био хакрија, ајо свет био људинча, што се не би та ствар завршила шареним будалинским огртанима!

Само када би и смрт знала за шалу!

Никада ми није пошло за руком, да по свом увиђању изгоним њарави у животу, можда љу моћм њарави у смрти по својој вољи преокренути. Бар за себе. Ни на који начин не бих желео да се лишим задовољства, да за потребу свечаност своје драге личности склони програм.

Човек у животу има другова, умирати мора сам. Са нестајањем чула обузимају га мало по мало самоће смрти; ништа не помаже, што га добри људи држе за руку, што му бришу са чеља зној, што га зову по имену.

*) Пико; Срби у Угарској, у преводу др. Стевана Павловића I. 126.

**) Vanček Fr. Specialgeschichte der Militärgrenze. Vien 1875, Band II 475—476. Ово је дело забранила аустријска власт у своје време.

Јадно тело лежи на сам ртјој постели. Јадно тело, поставиши уједанпут од човека ствар предата је самовољно, безобзирној руци, безобзирном оку странчевом. — Ма не дирајте тело! Умијте лице, ницешљајте косу, јер је дошло велики празник. Можда испуштена душа још који часак лебди око постеле, пре но што полети даље кроз вечност, па посматра прилику, у којој је становао и боравио, и уживао и страдао. У много — та је првих часова смрти лице тешиче, но што је у животу било; можда зато што се на њему огледа душа која га с пола сватра.

Нека тело стоји још три дана на вилику, да онима који су га навикили у милости и попуштању, не падне уједанпут тежак нестанак. Нека још једном сазнаду, да су га љубили, а који га нису љубили, нека читају у спавањиву лицу, да је и тако добро.

У оном, мртвца нема ништа више да каже. Па ипак са јак лична, докле почива на одру, лејстајује он живље на срцу, него ли што је целог његова живота укупно дејствовао, и његово мраморно ћутање придикје околи стојећима силом јачом од грома: љуби, докле можеш да љубиш! — А сам одар и гроб није својина мртвачева, он у опште нема више својине — то је имаме живих. Нека га закле приреле по својој вољи, и што ова воља носи на себи личнији карактер, што је слободнија од обичаја и навике, тим боље.

Ако тело наместите у соби мрачној, наместите као каква капела, ако запалите кандило и чепо главе док свеће и ако смртнику најпосле дате прост крст у руку, онда сте можда одговорили његовој описно да вери. Та у опште могао би се умјерене узети, као неки верски чин, као жртвовање себе самога превечном. — Она на прси ружа и пет пупољака; лако је погодити, ко то траба да усине и тамо их положи. Меће ли се још какво цвеће нека је живо, а не мртво. Шта ће мртвцу мртво цвеће? Земља хоће живо да негује.

Али жестоко желим једно. Нећу сандук од метала,!) нећу гробницу. Нећу тамница, које ме од живота растављају, од живота свеже, плодне земље, која има права на мене, као и ја на њу; та нас двоје хоћемо још много да радимо, хоћемо будући свет још да изненадимо оним, што можемо, земља и ја, воља! Дакле сандук од јеловине, ако је можно непрекизаом, јер боја одржава, то јест у овом случају, она дуго мртво држи што је мртво. А ја та нећу; ја хоћу што је можно скорје да опет почињем. Најтепше би било, када би се тело само увисло у платно и тако предамо земљи. — Спаљивати! Мени је милије природно уништити од вештачкога.

Што се тиче погребљања, ту нисам скроман. Нећу да ме вуку животине, него нека ме носе људи. Венци ништо. Кад се тако оно зеленило и шарене траке товаром вуку у колима за мртвачким сандуком, то ми се никада није допадало. Ова и друга парала, то детинасто кокетовање са сујетом и светским сјајем тако ми мало не престаје у величје смрти. Прабитно сваки обичај има свој смисао али када се испри, када постане без мисли, без такта

!) Онај ако је потребан за прено, а после онога даће се живи

и када нисмо свакојаке смешне ситуације и беспослице, онда га треба поткрасати. Зацело је истина, да човек, када хоће да нанесе своју најунутрашњију унутрашњост и оно што му је најсвијетлије, он се маша цвџа — цвџа невести, цвџа покојнику. Али множина венаца дове се грање, а множина цвџа дове се сено. Али мртваци хоће да одаду почаст. Јело. Зар чашињем мртвца не би се могао гладни нахранити, озебли заоденути? Ја сам виђао погребне, где би венци изнели мало грађанско имање. Докле год има дули, који без своје кривице гладују и своје мртваци руке пружају, да им помогнемо, неча смисла, да своју дубав према мртвима у главном окрехемо на корист бахтованима и посредницима. Оној сиротињи, чије вредне руке можда венце мртвачке вију, долази од скупе им цене тек мален део. Дакле куповане венаца није милостиња, то је трговина, као када купујемо чизме.

Ово велим свима онима, који — често и против воље — мисле да им ваља држати се усвојенога обичаја и неупутности. Али што срце од своје воље хоће да учини, што мисли чини, да би себе задовољила — да не да Бог, да ја томе намерам! Кака на којем мртвачком венцу дркти кравава каплица, он је тада свет. Али овакве каплице дркте пре на скромним венчићима, него ли на оним неуграђеним парадним венцима, који су ваљало увек украсити именица приложника, како ће св свст видети, ко не жали трошна у својој жалости.

Мрени вене, јер дубим венац. У маси угушује се символ. Немамо пред собом знаменце милосте, поштовања, него је ту збирка венаца, изложба разних венаца, вџа и трака. Један венац на сандуку бирао би, многи венци остављају човека равнодушна, ако му не буде непријатна осећања. — Човеку венац од цвџа, уметнику лаворов венац, јуначком патнику палмина грана! Ова три венца на сандуку приложена од познатих, достојан су дар, дилџа украс, којима аналесу ја вџама ценити, него ли што може да се данн у ово време злоупотребе са венцима.

И сада посљедња станица: гроб. Ја се никад не тровам од голе земље, али разумем, кака су стране од гроба покривене зеленим травицама, а по дну кака је посут цвџа. Јер оно спуштење сандука са милим телом страшно боли оне, који су иза самртника остали.

Дубок свој гроб, из кога после неколико година неће кости изаћи, где могу да почињу и по природном току да пређу у нов живот — и то је циљ, „који можемо што топлије жељети.“

А хумка ће да буде бахта. Јер ту тек почиње царство и велепелота вџа и цвџа. Живота вџа, живота цвџа. Од вајкада прати ме мисао, да нам наши мртваци у цвџу опет горе долазе. — Онамо у углу стоји још смџет увелик, помодних вџаца, које нико не уклања, ако и нагруге гробље. А у мџаћу животу стоје рукози на гробу и пропљаност нам збори благо, са пуно обзира, тако рећи кроз цвџа.

Једно на друго: не везује за погребљавање човџица живота суанџе парадџа и сјаја. У простоти је достојанство — погребљавање човџа повод је за дубоку смерност, па на дан нашега сачетавања са природом најчистији је

и најприкладнији намет оној, који нам природа сама пружа у својој буџању, у својој сјању, у својој живом слаткошћу, ретком цвџу.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ЧИТАОЦИМА

Прошли, 23 број „Звезде“ узаптила је полиција; чим се ослободи, ми ћемо га разаслати читаоцима.

Јављамо нашим читаоцима још и ово: Овај број „Звезде“ је посљедњи што овако излази. Мислили смо и смислили: да је боље и zgodније, и нама и читаоцима, да им место осам бројева месечно дамо од 1. априла једну књигу од 8 штампаних табака, што износи једно исто.

„Звезда“ ће се уређивати у истом правцу у коме је и до сада; сарадници су исти, а и цена је иста.

Претплатнике и поверенике наше молимо да се пожуре са плаћањем дуџне претплате, како бисмо и ми могли наше дугове измирити. Свакога ко не плати предаћемо јавности, и обележићемо и жигосати те нове мајсторе, које није стид ни од јадне и сиромашне ерпекџе књигџе закинути.

Што се нове претплате тиче, молимо да нам се напред полаже, јер вересије нећемо да водимо. Један динар месечно није ништа много, али кад нама стотина претплатника не плати, онда значи да ми стотину динара морамо узамити да штампу неплатамо. „Звезда“ излази, према свима њеним материјалним неагодама, уредно већ годину и по дана, а то је довољно доказа од редакције, да је она решена на све жртве.

Само онај који је већ платио, или онај који плати у напред, сматраће се за претплатника.

Администрација „Звезде“